

Heli Notkola

LAPIOJÄÄKÄRIN VÄLIRAUHA

Miehikkälän Salpalinjan rakentajien arkipäivää 1940 – 1941

Suomen historian pro gradu
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kesäkuu 2006

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Notkola Heli	
Työn nimi – Title Lapiojääkärien välirauha Miehikkälän Salpalinjan rakentajien arkipäivää 1940 – 1941	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2006	Sivumäärä – Number of pages 145 s. + liitteet 10 s.
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Työssä tarkastellaan 1940 – 1941 aikaisia linnoitustöitä Miehikkälässä. Työn tavoitteena on kertoa linjan siviilirakentajien normaalista arjesta. Arjen kuvailu myötä tutkimuksen tavoitteena on myös työyhteisön ja siinä vallitsevien sosiaalisten suhteiden tutkiminen. Kolmantena teemana on selvittää, miten linnoittaminen muutti maaseutupitäjän elämää.</p> <p>Työ on paikallishistoriallista perustutkimusta, jossa menetelmät ovat vanhakantaisia. Lähdeaineistosta tehdään kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia päätelmiä, joilla vastataan tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen ensisijaisena lähteenä ovat Sota-arkiston Linnoitustoimiston arkistot. Ne antavat kattavan kuvan linnoittamisesta, koska jokaisella linjalla olleella toimijalla on omat arkistonsa. Toisaalta ne jättävät paljon aukkoja täytettäväksi, kun tutkimusaiheena on tavallisen linnoittajan historia. Näitä aukkoja osaltaan poistavat Miehikkälän Salpalinjatietokannan linnoittaja-haastattelut, jotka ovatkin työn toinen merkittävä lähdemateriaali.</p> <p>Työ kertoo seikkaperäisesti linnoittajien arjesta. Kuinka asuminen, ruokahuolto, terveydenhoito ja vapaa-aika oli järjestetty, ja kuinka linnoittajat niissä oloissa elivät. Tutkimuksessa on myös paneuduttu valvontaan ja linnoittajien aiheuttamaan rikollisuuteen. Salpalinjan työyhteisön kuvailu osiossa paneudutaan työn merkitykseen ja eri työntekijäryhmittymien suhteisiin ja luokkaeroihin sekä naisten ja miesten kanssakäymiseen. Lopuksi työssä kerrotaan lyhyesti linnoittamisen lukuisista vaikutuksista paikkakunnan elämään.</p> <p>Linnoittajien arki Salpalinjalla oli rutiininomaista. He tekivät tiiviisti töitä, söivät ja nukkuivat. Vapaa-aikaa oli vähän, ja usein siihen kuului Linnoitustoimiston järjestämät aktiviteetit. Näin eli suurin osa linjan työntekijöistä. Työalueista muodostui pienenä yhteiskuntia, joissa jokaisella oli oma paikkansa. Elämä oli tavallista, mutta kärsi tiukasta sääntelystä ja normaalien sosiaalisten suhteiden puutteesta, koska esimerkiksi omat perheet olivat kaukana. Suurin ongelmien aiheuttaja oli alkoholi. Vaikka kaikki eivät sitä käyttäneet, eivätkä ongelmat olleet laajoja, niin eri tahot joutuivat käyttämään ongelmien ratkaisemiseksi paljon voimavarojaan. Sosiaaliset suhteet pysyivät korrekteinä pieniä kahnauksia lukuun ottamatta. Luokkaerot olivat selkeät eri työntekijäryhmittymien kesken. Naisiin suhtauduttiin hyvin. Miesten ja naisten kanssakäymistä oli jonkin verran, vaikka Lotta-Svärd-järjestö valvoi tiukasti lottia – avioliittojakin solmittiin. Linjan työntekijät olivat linjalla ansaitsemassa rahaa, mutta isänmaan suojeleminen oli monelle myös tärkeää. Paikkakunnan elämään linja vaikutti monella tavalla: moni menetti omia maitaan, se aiheutti viranomaisille lisätöitä, muutti maastoa, mahdollisti ylimääräisen rahan ansaitsemisen, toi uusia tuttavuuksia ja pelon siitä, missä taistellaan, jos uusi sota syttyy.</p>	
<p>Asiasanat – Keywords</p> <p>Salpalinja, Salpa-asema, linnoittaminen, puolustus, välirauha, II maailmansota, työyhteisö, arjen historia, Lotta-Svärd, muonitus, rikollisuus, valvonta, Linnoitustoimisto</p>	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1. Uuden tilanteen edessä	1
2. Tutkimuksen lähtökohdat	4
2.1. Tutkimusteema	4
2.2. Lähdeaineisto	5
3. Linjan rakentajat	7
3.1. Linnoittamisen organisaatio	7
3.2. Työt käyntiin	8
3.3. Miten, mistä ja kuinka paljon?	10
3.4. Ammattiryhmiin jakautuminen	13
3.5. Naisten osuus työryhmissä	14
4. Mihin työmies illalla päänsä painoi?	15
4.1. Majoitustilat	15
4.2. Parakkikylät	16
4.3. Tarkastajien huomioita	17
4.4. Syöpäläiset	20
5. Linnoitustyömaiden ruokahuolto	21
5.1. Muonitusorganisaatio ja -ohjeet	21
5.2. Käytännön järjestelyt	25
5.3. Muonituksen kontrollointi	29
6. Sairaanhoido	31
6.1. Lääkintähuolto	31
6.2. Terveystarkastukset ja rokotukset	33
6.3. Sairastapaukset	34
6.4. Lääkintähuollon tarkastukset	37
6.5. Muurolan keskussairaala	40
7. Töiden turvallisuus	42
7.1. Työryhmien tapaturmat	42
<i>Tr 211</i>	43
<i>Tr 212</i>	44
<i>Tr 213</i>	45
<i>Tr 216</i>	47

7.2. Yhteenveto tapaturmista	50
7.3. Paloturvallisuus	51
7.3.1. Tulipaloihin varautuminen	51
7.3.2. Työryhmien tulipalot	52
8. Vapaata aikaako?	55
8.1. Vapaa-ajan ohjaus	55
8.2. Linnoitustoimiston järjestämät juhlat	58
8.3. Muitakin juhlia oli	64
8.4. Elokuva- ja viihdytyskiertueet	66
8.5. Postia ja muuta ajanvietettä	67
8.6. Fyysinen kunto oli tärkeää	69
8.7. Pappismiesten patikointia	72
8.8. Seuratoiminta	75
9. Parakillakin silmät on – valvonta	77
9.1. Valvonnan järjestelyt	77
9.2. Vartiot	80
9.3. Vakoilun ja politikoinnin silmälläpito	81
9.4. Työryhmien järjestyshäiriöt – alkoholillakin osuutta asiaan	87
10. Sosiaalinen kokonaisuus	92
10.1. Työn merkitys	92
10.2. Salpalinjan työryhmä yhteisönä	95
10.3. Sosiaaliset suhteet	99
10.4. Naisten ja miesten kanssakäyminen	103
11. Työmaiden vaikutus paikalliseen rikollisuuteen	107
11.1. Poliisin kiireet	107
11.2. Rikostilastojen karu tarina nimismiespiiristä	111
11.3. Oikeudessakin oltiin	114
<i>Tr 211</i>	114
<i>Tr 212</i>	115
<i>Tr 213</i>	118
<i>Tr 216</i>	120
12. Menetyksiä, työtä ja rahaa paikallisille	123
12.1. Maaston muuttuminen	123
12.2. Linnoitustoimiston maksamat korvaukset	124

12.3. Salpalinja toi mukanaan töitä ja tuloja	129
12.4. Vaikutukset kunnan luottamustoimiin	133
12.5. Seuraelämää	134
13. Lapiojääkäriin yhteiskunta - <i>Linnoittaja Matin arkipäivä</i>	135
Lähteet	140
Liitteet	146

1. UUDEN TILANTEEN EDESSÄ

Talvisodan rauha pienensi Suomen aluetta, ja siitä johtuen puolustusstrategiat oli suunniteltava uudelleen. Kaakkoisraja tarvitsi tuekseen linnoituslaitteita.¹ Talvisodan kokemukset olivat osoittaneet, että vakinaiset linnoitteet olivat tärkeitä puolustuksen tukipilareita.² Puolustusvoimien siirtyessä vetäytymisalueilleen, aloittivat armeijakunnat käytännössä heti Mannerheimin käskyllä uuden rajan linnoittamisen. Koska tilanne oli epävarma, sotilasprikaatit ryhmitettiin itärajalle Virolahdelta Savukoskelle, tulevan Salpa-aseman mukaisesti.³ 22.3.1940 Mannerheim kutsui luokseen sotilasjohtajia, joiden mielipiteiden pohjalta hän päätti puolustusaseman⁴ rakentamisesta määrittellen sen kulun ylimalkaisesti.⁵

Mannerheim nimitti kenraalimajuri Hanellin linnoitustöiden johtajaksi.⁶ Hänen 8.5. laatimansa linnoittamissuunnitelman⁷ mukaan piti luoda yhtenäinen linja Hankoniemen poikki sekä välille Suomenlahti - Kivijärvi. Kivijärvestä lähtien se jatkui vesistöihin perustuvana Pieliseen asti, ja sen jälkeen asemaan suunniteltiin kenttälinoitteita tärkeimpiin tiesuuntiin. Lisäksi piti linnoittaa merirajaa ja useita saaria. Suunnitelmaan lisättiin syksyllä Haminan - Taavetin linja, jonka tarkoituksena oli syventää Kaakkois-Suomen pääpuolustuslinjaa.⁸ Eteläisen osan pääpuolustuslinjan maastoon sijoittamisesta käytiin kiistaa, koska eri instansseilla oli poikkeavat näkemykset kannattavasta puolustusaseman sijainnista. Lopullisesti Salpa-aseman sijainti määriteltiin 18.5.1940 annetulla Maavoimien käskyllä välille Ravijoki – Kivijärvi.⁹

Salpalinjan kulku:

¹ Wessmann 1965, 77.

² Vaikka linja ei pitänytään loppuun saakka, niin sillä oli taisteluarvo talvisodassa. Katso esimerkiksi Seppälä 1998, 117.

³ Tervasmäki 1987, 64. Arimo 1981, 207. Vuorenmaa 1991, 106.

⁴ Puolustuslinja sai nimensä 1944, kun kenraaliluutnantti Oesch esitti Mannerheimille linjasta nimitystä Suomen Salpa. Käytännössä nimi muotoutui Salpalinjaksi. Seppälä 1998, 117.

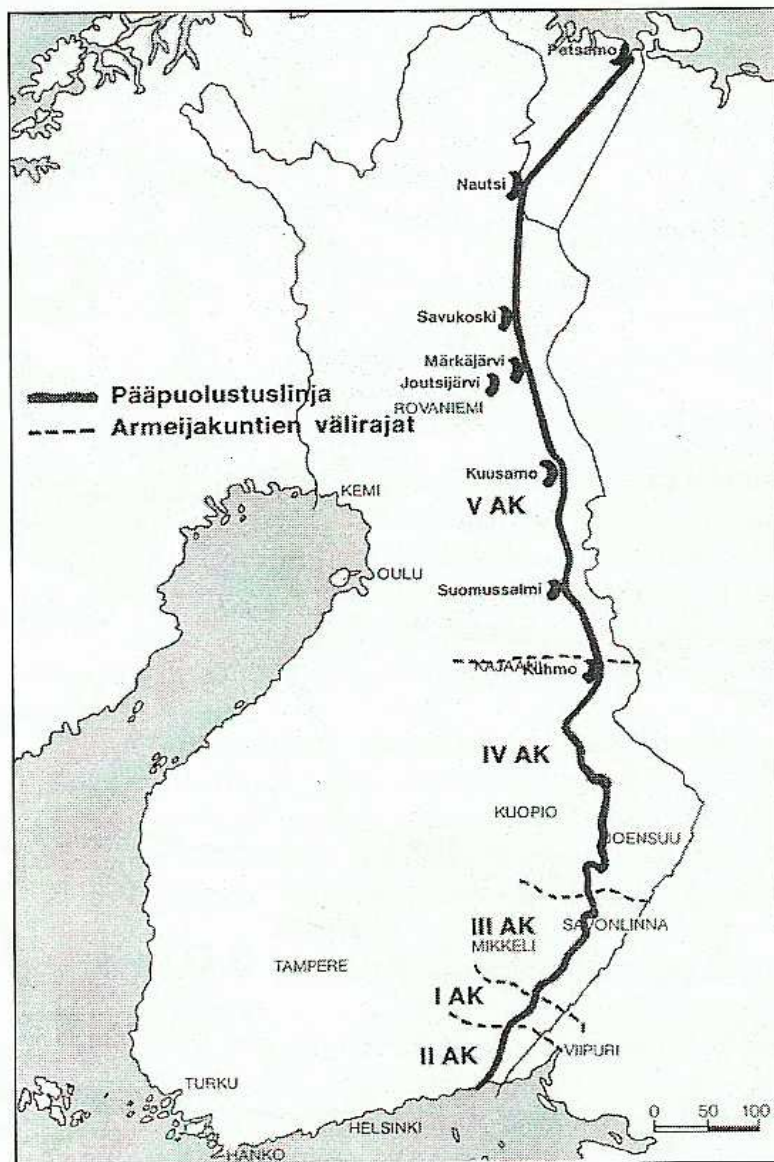
⁵ Seppälä 1998, 117. Tervasmäki 1987, 66.

⁶ Seppälä 1998, 117.

⁷ Suunnitelmassa oli linjan kulun määrittämisen lisäksi taulukoita rakennettavien korsujen, erilaisten linnakkeiden, asemien, esteiden ja hautojen määristä. Arimo 1981, 212 – 214.

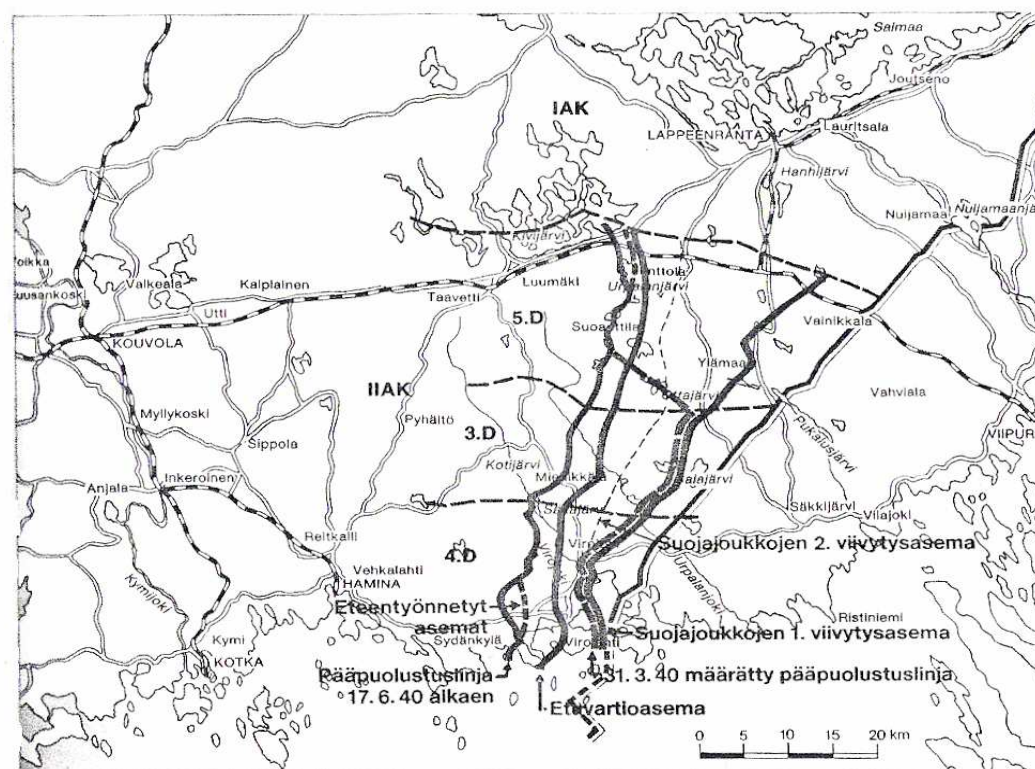
⁸ Aallonpää 1980, 87.

⁹ Arimo 1981, 207 – 208. Arimo 1981, 214. 17.6.1940 eteläisen osan kulku hyväksyttiin pääpuolustusasemaksi.

Lähde: Länsivaara & Tolmunen 1996, 13.

Pääpuolustusaseman kulku Kaakkois-Suomessa.

Lähde: Arimo 1981, 209.

Hanellin tehdessä linnoitussuunnitelmaansa myös armeijakunnat suunnittelivat rajan linnoituksia Maavoimien Esikunnan käskyn perusteella. II armeijakunnan suunnitelman piti olla perillä 8.5., kun muut armeijakunnat palauttivat ne 15.5. mennessä.¹⁰ II armeijakunta lähetti yhtymilleen tiedustelun, jossa oli pääpuolustuslinjan kulku ja antoi erilaisten betoni- ja kalliotunnelilaitteiden arvioidut lukumäärät, jotka divisioonien alueille luultavasti sijoitettaisiin. Yhtymien suunnitelmissa piti ilmetä tarvittavan siviilityövoiman määrä, karttaluonnos alueesta ja selostus varustettavista kohteista ja rakennettavista laitteista. Selostuksessa oli mainittava tarvittavat laitteet, maaperä, työmaille vievät tiet, majoitusmahdollisuudet, sähkön ja veden saanti, pohjaveden syvyys sekä betonitöihin kelpaava sora. Lisäksi karttaluonnokseen oli merkittävä aikaisemmin rakennettujen

¹⁰ Arimo 1981, 212.

puolustuslaitteiden paikat. Esikunta painotti linnoittamissuunnitelmien lopullisuutta, sillä niiden pohjalta oli heti rakennettava linjaa.¹¹

2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1. Tutkimusteema

Tutkimusalueena on Miehikkälän kunta (liite 1), joka on Salpalinjan eteläosassa ja keskellä linjan pääpuolustusasemaa. Työssäni käsittelen hieman myös Miehikkälän naapurikuntaa Virolahtea, koska ne kuuluivat samaan nimismiespiiriin. Salpalinjaa rakennettiin niin sanotun välirauhan aikana ja jatkosodan lopussa. Tutkimuksessani keskityn välirauhan aikaisiin linnoittajiin. Aikarajaus on selkeä, sillä pro gradun puitteissa olisi mahdollon tutkia myös jatkosodan lopun linnoittamista Miehikkälässä, koska rakennusjoukkojen henkiset ja fyysiset olosuhteet ovat olleet täysin erilaiset kuin välirauhan aikana.

Pro graduni on paikallishistoriallista perustutkimusta ja pohjautuu pääasiassa arkistolähteisiin. Tutkimusmenetelmäni ovat niin kvalitatiivisia kuin kvantitatiivisiakin. Joissakin kohdin on paljon numeraalista tietoa, mutta mielestäni ilman tarkkaa kvantitatiivista otetta kokonaisuuden ymmärtäminen vaikeutuisi. Laajempi vertaileva tutkimus esimerkiksi metsätyöntekijöihin tai tehdastyöläisiin olisi ollut myös mahdollinen tutkimusmetodi, mutta muutama vuosi sitten valmistunut Launosen gradu käsitteli osittain aihetta sillä menetelmällä, joten tutkimukset olisivat tällöin olleet liian samankaltaiset. Jatkossa kaikkein antoisinta onkin vertailla keskenään eri Salpalinja kuntien olosuhteita. Kuinka olot ovat vaihdelleet eri kuntien välillä?

Tutkimuksellani haluan antaa kuvan Salpa-aseman työryhmistä Miehikkälässä. Pääteemana on selvittää, millainen työyhteisö Miehikkälän linnoitustyömaille syntyi. Miten työntekoon suhteuduttiin? Miten sadat erilaiset ihmiset toimivat yhdessä? Millaisista asioista koostui linnoittajan tavallinen arkipäivä töiden jälkeen? Miten muonitus, majoitus ja terveydenhoito oli ratkaistu? Miten rakentajat viettivät vapaa-aikansa? Kaikki kysymykset selventävät työyhteisön luonnetta ja rakennetta. Kuinka paljon alueelle oli rakentajia, ja mistä he tulivat? Miten työntekijät tulivat keskenään toimeen? Kuinka johtotason ja tavallisen työläisen

¹¹ SArk PK 1481/8, II armeijakunnan esikunnasta lähetetty kirje 29.4.1940.

olosuhteet erosivat toisistaan, ja oliko näiden ryhmien välillä konflikteja? Tutkimuksen kannalta oli aiheellista selvittää myös naisten ja miesten välisiä suhteita, koska naisia linjalla oli todella vähän.. Oman kategoria muodostuu ongelmista: Millaisia ongelmia yhteisössä syntyi? Miten ongelmat ratkaistiin? Halusin myös tutkia, oliko rakentajilla jokin yhteinen päämäärä, joka sai työntekijät pysymään linjoilla. Mielenkiintoinen aspekti on myös Linnoitustoimistolla, joka toimillaan vaikutti linnoittajien jokapäiväiseen elämään, ei pelkästään ohjeiden muodossa vaan se antoi määräyksiä, kieltoja ja jopa aatteellisia neuvoja linnoittajille. Miten paljon Linnoitustoimisto pystyi vaikuttamaan tavalliseen linnoittajaan?

Tutkin myös linnoittamisen vaikutusta paikkakunnan elämään ja ihmisiin. Miehikkälän kokoisessa maaseutupaikajassä rakentajien vaikutukset näkyvät. Salpalinja sinällään merkitsi suurta muutosta, mutta muutenkin paikkakunta oli joutunut täysin uuteen tilanteeseen, koska siitä oli tullut rajapitäjä. Tutkimuksessani en käsittele linnoittajien rakennuspanosta tai heidän työntekoaan, sillä se laajuudessaan olisi oman tutkimuksen arvoista.

2.2. Lähdeaineisto

Tutkimukseni päälähteenä on Sota-arkiston Linnoitustoimiston arkistoa sekä Lotta Svärd-yhdistyksen arkistoja. Arkistot ovat vaihtelevasti järjestetyt – välillä kansio sisälsi sitä, mitä lupasi, ja toisissa kansioissa oli taas yllätyksiä. Monista kansioista huomasi, että niitä ei ollut avattu vuosikymmeniin. Linnoitustoimistolla on laajat arkistot, sillä jokaisella toimijalla on omat nimikkeensä. On osastojen, toimistojen, työpiirien ja työryhmien arkistoja. Aineiston kokoaminen laajasta materiaalista on ollut haastavaa ja aikaa vievää, ja paikoitellen sotilaallinen teksti saattaa näkyä myös pro gradussani. Toisaalta Lotta Svärd-arkisto on puolestaan pieni Rajatoimiston osalta.

Lisäksi olen saanut käyttöni erilaista materiaalia Miehikkälän Salpalinjatietokannasta. Haastatteluja tietokannassa on melko paljon, mutta olen työssäni käyttänyt Miehikkälää koskevia haastatteluja, jotka ovat tärkeä lähde työlleni. Olen tutkinut myös Miehikkälän kunnan omia arkistoja, Haminan poliisin arkistoja, jonne on siirretty Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirin arkistomateriaali ja Kotkan käräjien arkistoa, jossa käyntiajankohtanani sijaitsevat välirauhanajan kärjäpaperit. Nykyisin ne sijaitsevat Mikkelin

maakunta-arkistossa. Lisäksi olen tutkinut Mikkelin maakunta-arkiston sekä Kansallisarkiston joitakin arkistonmuodostajien lähteitä. Tilastollisista vuosikirjoista oli suuri apu selvittäessäni paikkakunnan rikollisuutta tutkimusajankohtana.

Työni kirjallisuuslähteistä mainittakoon aikalaiskirjallisuus, jolla on tärkeä merkitys.¹² Muina kirjallisuuslähtienä olen käyttänyt muutamaa työyhteisötutkimusta ja savottatutkimusta. Knut Pippingin teos *Komppania Pienoisysteiskuntana* on tärkeä lähde työlleni. Mielestäni kyseinen tutkimus käy teoreettiseksi lähtökohdaksi ja vertailukohdaksi, koska se on tehty lähes samalta ajankohdalta kuin oma tutkimukseni. Tutkimus on vanha, mutta se ei laske sen arvoa. Aiheet olivat samankaltaisia ja molemmissa tutkitaan poikkeuksellisia oloja, joissa miehet olivat pääosassa naisten jäädessä vähemmistöön. Pippingin tutkimus kuvastaa hyvin tuon ajan miesten ajatusmaailmaa porukassa. On toki muistettava, että erojakin on komppanian ja Salpalinjan työryhmän välillä. Uusia tutkimuksia on vaikea soveltaa Salpalinjaan, koska nykyinen yhteiskunta on hyvin erilainen kuin sota-aikana.

Olen kotoisin Miehikkälästä, joten kotipaikkatuntemus on auttanut minua tutkimusta tehdessäni, esimerkiksi eri paikat on ollut helppo sijoittaa kartalle. Toisaalta tämä voi vaikeuttaa lukijan tehtävää, koska tutkijalle moni asia on ollut itsestäänselvyys tutkimusta tehdessä. Ongelmia voi aiheuttaa myös se, että olen tehnyt tutkimustani useita vuosia, joten epähuomiossa jostakin asioista voi puuttua lähdeviitteet. Tämä johtuu siitä, että minulle asia on tuttua, eikä uutta materiaalia lähteistä. Lähdemerkinnät ovat kaikissa saman kaavan mukaisia. Työn takana on kattava lähdeluettelo, josta selviävät arkistokansioiden täydelliset nimet.

¹² Kirjallisuutta aiheesta on vähän. Kattavin teos asiasta on Reino Arimolla, joka on kirjoittanut Suomen linnoittamisen historian. Aiheesta on kirjoitettu artikkeleita, mutta jokapäiväisen elämän kuvaus niin artikkeleissa kuin kirjallisuudessa on jätetty hyvin vähälle. Yleensä pääpaino kirjoituksissa on sotilaallinen tai matkailullinen. Uudempaa tutkimusta edustavat Vaheen Suomen Salpa 1940 – 1944, Launosen pro gradutyö ja Armi Oinosen multimediaesitys.

3. LINJAN RAKENTAJAT

3.1. Linnoittamisen organisaatio

Linnoittamisen organisaatio oli sekava, sillä alueella toimi puolustusvoimien armeijakunnat ja erillinen Linnoitustoimisto. Sotatoimiyhtymät vastasivat operatiivisista ja taktisista suunnitelmista. Ne merkitsivät maastoon laitteet, kaivoivat taistelu- ja yhdyshaudat ja muut kenttälainnoitteet sekä rakensivat piikkilankaesteet. Armeijakunnat laativat yksityiskohtaiset puolustussuunnitelmat, joiden perusteella Linnoitustoimisto loi tekniset linnoitussuunnitelmat. Armeijakunnan suunnittelu-upseerin asema oli tärkeä, koska hän määräsi laitteiden paikat.¹³ Myös alemman tason sotilashenkilöt saattoivat suunnitella ja merkitä linjaa, kuten eräästä linnoitusaliupseerin haastattelusta käy ilmi. Kiire leimasi suunnittelutyötä, sillä alussa työntekijät odottivat kohteissa työhön pääsyä.¹⁴

Hanellista oli tärkeää, että joukot, jotka tulevaisuudessa joutuvat taistelemaan asemassa, olivat suunnitelleet ne. Toisaalta rakentamiskäskyt keskitettiin Linnoitustoimistolle, jotta työvoiman ja työkoneiden kaikki resurssit olivat käytössä.¹⁵ Linnoitustoimiston työsarkaan kuului betonilaitteiden, tunnelien, kallioon louhittavien hautojen ja panssariesteiden rakentaminen. Periaatteessa Linnoitustoimisto vastasi työn laadusta. Linnoitustoiminnan johtajan piti hyväksyä kaikki tekniset osat, ja hän antoi rakentamiskäskyt, jotka ensin olivat suullisia muuttuen myöhemmin kirjallisiksi. Käskyt saapuivat työryhmiin monen toimijan kautta. Ne lähtivät esimerkiksi suunnitteluosaston tai taktillisen toimiston päällikön allekirjoittamana rakennusosastolle. Käskyn muoto saattoi olla esimerkiksi seuraava: ”*Linnoitustöiden johtaja on myöntänyt luvan aloittaa kk.korsu N:o 343:n rakennustyöt työryhmä 212:n toimesta*”¹⁶. Rakennusosasto lähetti rakentamiskäskyn työpiirille, josta se puolestaan lähti työryhmälle.¹⁷ Käskyt siirtyivät työryhmässä työkylien päälliköiden kautta työporukoiden päälliköille, jotka jakoivat ne työntekijöille. Viimein käskyt saavuttivat myös rivityöntekijän, ja hän saattoi ryhtyä työhön.

¹³ Saukkonen 1965, 178. Arimo 1981, 239 – 240, 242.

¹⁴ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 26.

¹⁵ Arimo 1981, 239. Aallonpää 1980, 87.

¹⁶ SArk T 13545/5.

¹⁷ Saukkonen 1965, 178. Aallonpää 1980, 87. Länsivaara & Tolmunen 1996, 16. Arimo 1981, 239 – 240, 242. SArk T 910/4.

Välirauhan aikainen linnoitustoiminta keskitettiin Päämajan ohi, ja Hanell oli suoraan Mannerheimin alaisuudessa. Linnoitustoimiston organisaatio oli aluksi yksinkertainen. Hanell määräsi ensimmäisessä käskyssään esikunnan järjestämisestä (11.5.1940) siihen kuuluvaksi suunnittelutoimiston, rakennusosaston ja maanlunastustoimiston. Organisaatiota laajennettiin kesäkuussa ja syyskuussa, koska Linnoitustoimiston työ- ja työntekijämäärä kasvoivat kaiken aikaa. Uusi organisaatio koostui neljästä osastosta¹⁸ ja 16 toimistosta. Organisaatiossa toimi osastojen lisäksi kenttävarustöiden tarkastaja, taloushuollon ylitarkastaja, ylilääkäri ja sotilaspastori. Linnoitustoimiston organisaatio pysyi lähes tällaisena koko välirauhan ajan. Linnoitustoiminnalle haluttiin laaja kannatus myös puolustusvoimien ulkopuolella. 30.5.1940 perustettiin Linnoitusasiaintoimikunta, jonka jäsenet olivat siviilejä. Se toimi linnoitustöiden johtajan apuna ja oli neuvoa-antava elin esimerkiksi valtiollisesti tärkeissä kysymyksissä.¹⁹ Toimikunta puuttuikin moniin asioihin, kuten sen kokouspöytäkirjat osoittavat²⁰.

3.2. Työt käyntiin

Puolustusvoimien kenttäjoukot²¹ olivat maaliskuun puolivälistä lähtien kenttälinnoittaneet linjaa, mutta heidän tekemänsä työ ei riittänyt.²² Ainoa talvisodasta jäänyt siviiliorganisaatio oli Svenska Arbetskåren (SAK).²³ Huhtikuussa 1940 siirtyivät SAK:n 900²⁴ miestä rakentamaan Salpalinjan eteläpäätä Ravijoelta Säkjärvelle.²⁵ Ruotsalaisten apu oli tärkeää

¹⁸ Osastoja olivat: yleinen osasto, suunnitteluosasto, rakennusosasto ja tiliosasto. Näistä rakennusosasto oli toimeenpaneva elin.

¹⁹ Saukkonen 1965, 180 – 182. Arimo 1981, 232 – 236. Jokipii 1987, 74.

²⁰ SArk T 14251/1.

²¹ Miehikkälän alueella oli II AK:n 3. divisioona, jonka nimi vaihtui syksyllä 1940 prikaatiksi. Vahe 2001, 10 – 14.

²² Ahto 1992, 12.

²³ Arimo 1981, 268. SAK:n vapaaehtoisia oli tullut Suomeen jo talvisodan aikana. Ruotsalaisten suunnitelmissa oli ollut lähes 10 000 miehen lähettäminen Suomeen, mutta loppujen lopuksi Suomeen tuli noin 900 miehen joukko. Ensimmäiset miehet, jotka tulivat, sijoitettiin talvisodan aikana Luumäen linjalle. (Katso enemmän Arimo 1981, 178 – 182.) Aluksi oli ollut suunnitteilla myös norjalaisten vapaaehtoisten saapuminen Suomeen, mutta Hitlerin poliittiset operaatiot pakottivat jo tänne saapuneetkin miehet palaamaan Norjaan. Vaihutuneen tilanteen takia ruotsalaisetkaan eivät lähettäneet enempää miehiä Suomeen. Arimo 1981, 279 – 282.

²⁴ Ruotsalaiset toivat mukanaan rahaa noin 20 miljoonaa kruunua, joka oli noin puolet Suomen ja Ruotsin välisen kaupan arvosta. Ruotsalaiset toivat mukanaan myös työkaluja ja -koneita, jotka olivat erittäin tärkeitä. Ruotsalaiset kotiutettiin kuitenkin varsin nopeasti maailmanpoliittisen tilanteen takia. Ensimmäinen ryhmä, noin 500 miestä poistui jo 14.6.1940 ja loput jäljelle jääneet palasivat Ruotsiin 7.9.1940. Mutta kaikkein tärkein, eli rahat ja työkoneet, jäivät Suomeen. Andolf 1989, 227 – 228. Arimo 1981, 279 – 282. Ahto 1992b, 85. SAK nimitys jäi käyttöön Virolahden Salpalinjatyömälle.

²⁵ Arimo 1981, 279 – 282.

suomalaisille, sillä näin saatiin linnoitustyöt nopeasti käyntiin. Salpalinjaa voitiinkin tuolloin kutsua "Ruotsin itäiseksi puolustuslinjaksi"²⁶.

Jotta työt saatiin linjalla vauhtiin, Hanell ehdotti Linnoitustoimiston rahoittamien²⁷ siviilityöryhmien perustamista armeijakuntien alueille. Työvoimaa oli vaikea saada, sillä työttömyys ei ollut niin suurta kuin oli odotettu. Miehet eivät halunneet jäädä sodan jälkeen linnoitustöihin. Työmiesten hankkiminen oli myös yhteydessä työttömyyskysymykseen; halukkaat maaseudun miehet eivät välttämättä päässeet kotipaikkakunnaltaan muualle töihin. Kesäkuun loppuun mennessä työt oli kuitenkin aloitettu Saimaan tasolle asti. Miehikkälässä työt aloitettiin toukokuussa²⁸, jossa työntekijäryhmien rungon muodostivat Kymin-linjalta²⁹ Linnoitustoimistoon siirtyneet joukot.³⁰ Töitä tehtiin täällä vielä jatkosodan puhjettua tosin vähäisemmin resurssein: tr 213 valvoi aluetta, korjasi jälkiä ja teki pienimuotoisia rakennustöitäkin.³¹

Työryhmät (tr) olivat insinöörin tai rakennusmestarin johtamia Salpalinjan alatason organisaatioita. Tavoitteena oli, että yksi insinööri johtaa 600 miestä ja rakennusmestarin alaisuudessa on 50 miestä. Yhdessä työryhmässä oli 200 – 1500 miestä. Työryhmät yhdistettiin 2 – 8 työryhmän työpiireiksi. Miehikkälässä toimi työpiiri (tp) 210³², johon kuului kuusi työryhmää, joista neljä toimi Miehikkälässä³³ (tr:t 210 (myöh. 216), 211, 212 ja 213). Lisäksi Miehikkälän Muurolaan sijoitettiin korjauspaja 219. Miehikkälässä toimineet työryhmät järjestäytyivät linjalle niin, että tr 216 oli Kylmälässä, tr 211 Miehikkälän kirkonkylän läheisyydessä, tr 212 Hauhiakoskella ja tr 213 Muurolan lähellä.³⁴ (Liite 2)

²⁶ Ahto 1992b, 85.

²⁷ Arimo 1981, 269.

²⁸ Miehikkälän työryhmät perustettiin 18.5. ja 30.5.1940. Armi Oinosen työpäiväkirja Salpalinja-projektille, s. 2 – 3.

²⁹ Katso enemmän Arimo 1981, 183 – 185.

³⁰ Arimo 1981, 268.

³¹ SArk SPK 18318, E./Lin.RP 213, 16.6. – 31.12.1941.

³² Työpiiri perustettiin virallisesti 19.8.1940.

³³ Työryhmät 214 ja 215 on mainittu Arimon kirjassa Miehikkälässä toimineiksi, mutta ne ovat sijainneet Ylämaalla.

³⁴ Arimo 1981, 274 – 275, Saukkonen 1965, 199. Hakanen & Uusiheimala 1992, 94. SArk T 12526/8.

3.3. Miten, mistä ja kuinka paljon?

Linnoittajat palkattiin töihin henkilökohtaisella sopimuksella, ja heitä hankittiin työnvälitystoimistojen kautta³⁵. Työntekijöiden palkkauksessa noudatettiin työnantajien- ja työntekijöidenjärjestöjen sopimia Kotkan tuntipalkkoja (liite 3). Urakoitsijoille maksettiin Helsingissä voimassa olevan urakkapalkkahinnoittelun mukaan. Tosiasiassa palkat riippuivat kuukaudesta tai työryhmästä. Huhtikuussa 1941 palkat nousivat muutamia markkoja. Linnoittajien palkat olivat melko korkeat, jos niitä verrataan esimerkiksi teollisuuden työntekijöiden palkkoihin. Heidän tuntiansionsa olivat vuonna 1938 7,03 – 10,47 markkaa. Naisten palkat olivat selkeästi korkeampia linnoitustöissä kuin teollisuudessa. Maataloissa työskennelleet saivat vielä matalampaa palkkaa eikä metsätyöntekijöidenkään päiväpalkka ollut yhtä suuri kuin linnoittajien.³⁶

Työnvälitystoimistoilla oli tarkat ohjeet siitä, millaista työväkeä työmaille sai lähettää. Ensimmäisenä ehtona oli, ettei saanut palkata metsä- ja maatöihin kykeneviä. Ehdosta sai poiketa, jos työntekijä oli ammattitaitoinen, esimerkiksi betonimies. Työntekijöiden piti olla hyväkuntoisia ja täysi-ikäisiä, eikä heillä saanut olla rettelöitsijän mainetta. Jos työntekijä sanoi olevansa ammattimies, oli varmistettava, että hän puhui totta. Työntekijät pyrittiin lähettämään työmaille kymmenen hengen ryhmissä ryhmänjohtajan ja vararyhmänjohtajan valvonnan alla. Heidän odotettiin käyttäytyvän tulomatkalla hyvin, ja erityisesti juopottelu oli ehdottomasti kiellettyä. Ohjeissa ilmeni tarkasti millaisia papereita työläisistä piti täyttää (kulkuluvat, matkustusluvut, työmaatodistukset, jne.) ja niissä oli lista varusteista, joita työntekijän oli otettava mukaansa.³⁷

Ohjeissa painotettiin siirtoväen työllistämistä. Näin saatiin motivoitunutta työväestöä, koska heidän asuinsijansa olivat jääneet rajan taakse. Tämä oli osa heidän kotouttamistaan uusille asuinsijoille ja yhteiskuntaan³⁸. Miehikkälän työryhmissä³⁹ tämä toteutui hyvin. Tr 212:ssa

³⁵ Aluksi työntekijöitä tilattiin kaikilta kunnallisilta työnvälitystoimistoilta, mutta myöhemmin siirryttiin järjestelmään, jossa työntekijöitä tilattiin vain Helsingin, Turun, Tampereen, Kotkan, Kymmin, Vaasan, Oulun ja Porin toimistoilta, ja siirtoväen työhön sijoittajilta ja Helsingin aseveljien huoltotoimistolta. Saukkonen 1965, 199 – 200.

³⁶ Saukkonen 1965, 200. SArk T 910/1, 910/23, 13137/29 ja 13155/64. Launonen 2002, 24. Juutilainen 1988, 11.

³⁷ SArk T 910/22.

³⁸ Vahe 2001, 44.

oli lähes koko ajan yli 60 % siirtoväkeä työryhmän työntekijöistä. Karjalaisia oli toiseksi eniten tr 213:ssa, noin 50 %. Tr 216:ssa oli prosentuaalisesti vähiten siirtoväkeen kuulunutta väestöä. Eniten Miehikkälässä oli viipurilaisia työntekijöitä. Lisäksi työntekijöitä oli paljon tr 212:ssa Äyräpäästä, Kirvusta, Sakkolasta ja Valkjärveltä. Tr 213:ssa isoja työntekijäryhmiä tuli Valkjärveltä ja Käkisalmen maalaiskunnasta. Tr 216:ssa Viipurin ohella paljon työläisiä oli Säkkijärveltä, Kivennavalta ja Kaukolasta.

Jos siirtoväkeä ei lasketa, eniten työntekijöitä tuli Kymen läänistä ja sitten Uudenmaan läänistä, jonka osuutta nosti erityisesti Helsingin kaupungin työntekijät, joita esimerkiksi tr 213:ssa oli paljon. Kolmanneksi eniten työntekijöitä tuli joko Turun ja Porin-, Hämeen- tai Mikkelin lääneistä. Työntekijöitä oli ollut tarkoitus ottaa siirtokarjalaisten lisäksi suurista kaupungeista. Eniten Miehikkälässä oli helsinkiläisiä. Turusta ja Tampereelta oli heti kesäkuussa 1940 hivenen enemmän työntekijöitä, mutta muuten näistä kaupungeista oli työntekijöitä jokaisessa työryhmässä yleensä alle kymmenen. Lähikaupungeista, kuten Kotkasta ja Lappeenrannasta, oli joitakin työntekijöitä työryhmissä.

³⁹ Miehikkälän työryhmistä tr 211:stä on ainoastaan kolmen kuukauden työläisten paikkakuntatiedot. Tutkimusmateriaali löytyy SARk T 910/1, T 910/2, T 910/3 ja T 910/23.

Salpaliinan työntekijämäärät⁴⁰ Miehikkälässä 1940 - 1941

Työryhmä	211	212	213	216	219	Yht.
1940						
kesäkuu alku	64	103	179	160		506
kesäkuu 22. päivä	105	159	197	248		709
kesäkuu loppu	446	358	352	356		1512
heinäkuu	612	593	469	747		2421
heinä-elokuu vaihte	665	704	686	959		3014
elokuu	674	728	798	901		3101
elokuu loppu	718	919	1061	984		3682
syys-lokakuu vaihte	613	862	1056	1088	32	3651
lokakuu	551	923	1008	1113		3595
marraskuu	507	813	1056	1237		3613
joulukuu	507	661	976	1127		3271
1941						
tammikuu	484	743	1034	1183	53	3497
helmikuu	505	771	939	949	56	3220
maaliskuu	477	710	805	817	57	2866
huhtikuu	434	613	727	723	58	2555
toukokuu	514	620	744	703	59	2640
kesäkuu	550	620	696	623	68	2557

Ellei toisin mainita, lukumäärät ovat kuukauden puolivälistä.

Taulukosta näemme Miehikkälän työntekijämäärän kehityksen. Työntekijöitä on jokaisessa työryhmässä ollut aluksi alle 200. Kahden viikon kuluessa lukumäärä lisääntyi kymmenillä ja kuukaudessa se moninkertaistui. Elokuusta 1940 alkaen Miehikkälässä oli yli 3000 siviilityöntekijää. Työntekijöiden lukumäärä laski joulukuussa muutamalla sadalla. Tämä johtui siitä, että osa työntekijöistä otti lopputilin, koska kaikki eivät saaneet toivottua joululomaa⁴¹. Luku pysytteli yli 3000 aina maaliskuulle asti, jolloin sen laski. Huomionarvoista on, että tuolloin koko linjalla oli eniten työntekijöitä eli noin 35 000 henkeä. Yli 10 % koko linjan työväestöstä työskenteli Miehikkälässä. Esimerkiksi lokakuussa 1940 16 % työntekijöistä oli Miehikkälässä.

⁴⁰ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/22 ja T 14251/4. Taulukko on koottu lähinnä työryhmien huoltoilmoituksista ja vahvuusilmoituksista. Luvuissa ei ole huomioitu lottien lukumäärää.

⁴¹ Miehikkälän Salpalinja tietokanta haastattelu nro. 21.

Miehikkälän kahdessa suurimmassa työryhmässä, tr 213:ssa ja tr 216:ssa, oli yli tuhat työntekijää useana kuukautena. Muurolassa lisääntynyt väki hävisi helposti metsän siimekseen, mutta Kylmälän alueella työmiehet näkyivät kylänraitilla. Linnoitustyöntekijät lisäsivät Miehhikkälän alueen väestöä tuntuvasti, sillä Miehhikkälässä oli noin 5000 asukasta. Jos mukaan lasketaan 1.1.1941 henkikirjoitetut ja kunnassa ollut siirtoväki, saadaan väkimääräksi 6200.⁴² Kun lukuun lisätään sotilaat ja linnoittajat, oli Miehhikkälässä reilusti yli 10 000 ihmistä. Se oli paljon pienelle maaseutupitäjälle, joka oli tottunut rauhalliseen elämään.

3.4. Ammattiryhmiin jakaantuminen

Insinöörit olivat päälliköinä kaikissa Miehhikkälän työryhmissä kesäkuussa v.1940. Myöhemmin päälliköinä oli myös rakennusmestareita.⁴³ Miehhikkälässä oli elokuun puolivälissä 84 työnjohtajaa ja rakennusmestaria. Jokaista oletettua⁴⁴ rakennusmestaria kohden oli 34 työntekijää. Insinöörejä ei ollut Linnoitustoimiston ohjeiden mukaista määrää, mutta muita johtotason työntekijöitä Miehhikkälässä oli tarpeeksi. Tilanne pysyi lähes muuttumattomana koko linnoittamisen ajan. Esimerkiksi helmikuussa yhden työnjohtajan tai rakennusmestarin alaisuudessa oli 32 työntekijää ja kesäkuussa 24.⁴⁵

Työryhmien työväestö koostui eri ammattiryhmien edustajista. Suurimpana ryhmänä olivat ammattiin kuulumattomat sekatyömiehet, joita Miehhikkälän työryhmien työntekijöistä oli noin 50 %. Eniten sekatyöntekijöitä oli tr 212:ssa, jossa heitä oli monena kuukautena yli 60 % linnoittajista. Toiseksi eniten oli kivimiehiä, joita työntekijöistä oli vajaa viidennes. Eniten kivimiehiä oli tr 213:n alueella, jossa heitä parhaimmillaan oli lähes kolmekymmentä prosenttia. Muuten kivimiehiä oli tasaisesti kaikissa työryhmissä. Noin 10 % työntekijöistä oli kirvesmiehiä. Seppiä, asentajien ja koneenkäyttäjien ryhmittymä oli seuraavaksi suurin. Sitten tulivat autonkuljettajat tai hevosmiehet, riippuen vuodenaikasta, sillä talvella hevosten

⁴² SVT VI väestö 96 – 100, väestötilasto, 98:1 Suomen väestö, tauluja, Hki 1945, 12 ja 13. Tilastossa vuoden 1940 väkimäärät sekä 1.1.1941 henkikirjoitettu väestö.

⁴³ SArk T 14251/4. Arimo 1981, 275.

⁴⁴ Rakennusmestarit ja työnjohtajat ovat tilastoissa samassa sarakkeessa, eli voidaan olettaa, että kaikki työnjohtajatasen henkilöt eivät olleet rakennusmestareita.

⁴⁵ SArk T 910/1, T 910/ 2 ja T 910/3, työryhmien huolto- ja vahvuusilmoitukset. Arimo 1981, 275.

oli paljon helpompi kulkea maastossa kuin autojen. Pienimpiä ammattiryhmiä Miehikkälässä edustivat betonimiehet ja raudoittajat, joita oli alle viisi prosenttia työväestä.⁴⁶

Työmailla oli lääkäreitä, lääkintäaliupseereja ja sairaanhoitajia. Lottien apuna keittiössä oli usein keittiömiehiä, jotka autoivat esimerkiksi veden ja puiden kantamisessa. Alueet työllistivät maalareita ja muurareita. Yöpartija valvoi öisin. Oli kirjureita, varastonhoitajia ja lähettejä. Järjestysmiehet, poliisit tai kylänvanhimmat pitivät huolta valvonnasta ja kurista. Saunojen lämmittäminen kuului usein saunanlämmittäjälle. Alueilla oli bensiininjakajia, laborantteja, puhelin-, sähkö- ja mittamiehiä. Suutarit, pyykinpesijät ja parturit tekivät töitä omaan laskuunsa.⁴⁷ Työryhmät olivat omia yhdyskuntiaan, joiden työkyllissä oli oma elämänsä. Ne olivat pieniä kaupunki- tai kylämäisiä alueita, joissa jokaisella oli jokin työtehtävä. Vastaavanlaista kehitystä oli Yhdysvalloissa patotöiden yhteydessä. Esimerkiksi Hooverin patoa rakennettaessa telttakylistä ja asuntoloista muodostui loppujen lopuksi kaupunkeja, joissa oli myös erittäin aktiivinen sosiaalinen elämä⁴⁸.

3.5. Naisten osuus työryhmissä

Naisia oli töissä lottien lisäksi esimerkiksi sihteereinä, siivoojina ja pesijättärinä. Voidaan myös olettaa, että muutamat parturitkin ovat olleet naisia. Työmiehinä naisia oli harvoin; kesä- heinäkuun 1940 vaihteessa Miehikkälässä oli 17 linnoittajanaista, ja vuoden päästä heitä oli noin sata. Heitä oli prosentuaalisesti kaiken aikaa alle neljä prosenttia.⁴⁹

⁴⁶ SArk T 910/1, T 910/2 ja T 910/3, työryhmien huolto- ja vahvuusilmoitukset.

⁴⁷ SArk T 910/1, T 910/2 ja T 910/3, työryhmien huolto- ja vahvuusilmoitukset.

⁴⁸ Dunar & McBride 1993, 34, 61, 122 ja 134.

⁴⁹ Aluksi linnoittajanaisia oli alle kymmenen. SArk T 910/1, T 910/2 ja T 910/3, työryhmien huolto- ja vahvuusilmoitukset.

Miehikkälän Salpalinjalla työskennelleiden lottien lukumäärät 1940 - 1941⁵⁰

Työryhmä	211	212	213	216	219	Yht.
1940						
kesäkuu loppu	14	40	47	20		121
heinäkuu	43	40	49	46		178
elokuu	53	44	51	67		215
syys-lokakuu vaihte	42	44	66	78	1	231
lokakuu	42	58	64	77		241
marraskuu	41	48	68	62		219
joulukuu	43	48	68	63		222
1941						
tammikuu	41	56	72	63		232
helmikuu	41	54	66	43	6	210
maaliskuu	34	59	65	52	6	216
huhtikuu	32	50	69	49	6	206
toukokuu	27	51	66	49	6	199
kesäkuu	32	60	57	45	6	200

Lottia oli Miehikkälässä lähes kaiken aikaa yli 200.

4. MIHIN TYÖMIES ILLALLA PÄÄNSÄ PAINOI?

4.1. Majoitustilat

Varustustöihin pääseminen edellytti kunnollisia asuinpaikkoja. Ensimmäiset pari kuukautta linnoitustyömailla rakennettiin parakkialueita, kuten Hooverin patotöissä, jonne lamakausi oli ajanut tuhansia työntekijöitä. Aluksi hekin asuivat telttamajoituksessa, mutta myöhemmin heille rakennettiin asuntoloita tai omakotitaloja.⁵¹ Huolto-ohjeiden mukaan majoitusala Salpalinjan jokaisella työntekijällä piti parakkimajoituksessa olla viisi kuutiometriä. Sänkyjä sai korkeintaan olla kaksi rinnakkain. Työryhmä antoi miehille patja- ja tyynypussit täytteen. Jokaiselle oli varattava lukittava kaappi ja tuvissa piti olla sylkyastiat ja pesuvadit. Miesten oli huolehdittava tupien perussiisteydestä, mutta muuten tehtävään palkatut tupapalvelijat tai siivoajat huolehtivat siivouksesta. Käymälöitä suunniteltiin jokaista kymmentä miestä kohden yksi. Lisäksi asuntoparakeissa ja mahdollisuuksien mukaan myös työmailla oli oltava raikasta vettä.⁵²

⁵⁰ SARk T 910/1, T 910/2 ja T 910/3.

⁵¹ Dunar & McBride 1993, 34, 61 ja 63. <http://xroads.virginia.edu/~MA98/haven/hoover/boulder.html>. Sivuja katsottu 2.4.2005.

Miehikkälän työryhmissä telttamajoituksesta päästiin melko varhaisessa vaiheessa parakkimajoitukseen. Tr 211:n parakit valmistuivat nopeimmin, sillä elokuun huoltoilmoituksessa ei ole enää mainintaa telttamajoituksesta. Teltoissa yöpyminen loppui syyskuuhun mennessä tr 213:ssa ja 212:ssa, tosin tr 212:sta on maininta marraskuulta kahdesta miehestä, jotka yöpyivät teltassa. Pisimpään teltoissa majailivat tr 216:n miehet, joista osa yöpyi teltoissa aina marraskuun puoliväliin asti.⁵³ Tr 216:n suuri väkimäärä vaikutti siihen, ettei parakkeja saatu ajoissa valmiiksi. Toinen pysyvä majoitusmuoto oli kortteerimajoitus, eli työmiehet yöpyivät paikkakuntalaisten taloissa⁵⁴.

*Ovi oli toisessa päässä ja toisessa päässä ikkunan edessä pitkä pöytä. 2-kerroksiset lavettisängyt*⁵⁵. Majoitusparakit olivat yksinkertaisia. Niissä oli sängyt, mahdollisesti joku pöytä ja muutamia tuoleja. Kaikissa parakeissa ei ollut lukittavia kaappeja. Miehistö joutui yöpymään ja oleskelemaan ahtaissa oloissa eikä mukavuuksia ollut. Miehikkälän työryhmissä miehistöllä oli huolto-ohjeen mukainen majoitustila. Keskimäärin miehistöllä oli tilaa 6 – 9 kuutiota. Tosin kahtena kuukautena tr 216:ssa oli tilaa alle viisi kuutiometriä. Lotilla oli majoitustilaa suunnilleen saman verran. Toimistohenkilökunnalla ja päällystöllä asiat olivat paremmin. Heidän asumistilansa olivat yhtä ihmistä kohden vähintään puolta suuremmat tai moninkertaiset verrattuna tavalliseen työläiseen. Eräässä työryhmässä mestarilla oli tilaa yli viisikymmentä kuutiometriä, kun samaan aikaan miehistön jäsenellä oli asuintilanaan seitsemän kuutiota.⁵⁶ Tämä osoittaa selkeästi työryhmän sisäisen arvojärjestyksen.

4.2. Parakkikylät

Työryhmät alkoivat muistuttaa pieniä kyliä. Tr 211:ssä oli Pitkälammen ja Myllylammen parakkikylät⁵⁷, joihin molempiin rakennettiin tarvittavat rakennukset. Alueelle valmistui majoitusparakkeja, kaksi lottalaa⁵⁸, sauna, varastorakennuksia, kivikellareita, käymälöitä,

⁵² SArk T 910/23.

⁵³ SArk T 910/1, T 910/2 ja T 910/3.

⁵⁴ Arimo 1981, 297. Tällöin he maksoivat asumisensa itse.

⁵⁵ Miehikkälän Salpalinjatietokanta T. Lindstedtin nauhoite.

⁵⁶ SArk T 910/1, T 910/ 2 ja T 910/3.

⁵⁷ SArk T 910/1.

⁵⁸ Lottala eli ruokala.

kaivoja, asuinrakennuksia lotilla ja rakennusmestareille, uimalaituri ja uimahuone.⁵⁹ Rakennuksia oli kaikkiaan työryhmän alueelle lähes sata.⁶⁰ Elokuun loppuun mennessä tr 212:een oli valmistunut seitsemän 48 miehen parakkia, ja muuten parakkitilaa on 3137 kuutiota. Myös tässä työryhmässä oli kaksi eri työkylää⁶¹: Korven lottala ja Lottala I.⁶² Majoitusparakkeja työryhmässä oli joulukuussa valmiina 36. Kaikkiaan alueella oli 90 eri rakennusta.⁶³

Juurakkojärven ja Mustanlammin parakkikylät sekä konttoriparakkialue kuuluivat työryhmä 213:een.⁶⁴ Työryhmä oli Miehikkälän toiseksi suurin. Alueella oli 70 parakkirakennusta joulukuussa valmiina. Erilaisia rakennuksia oli kaikkiaan 132, käymälät, työmaarakennukset sekä olki- ja rehuvarastot mukaan luettuna.⁶⁵ Työryhmä 216:ssa oli neljä eri työkylää, joita kutsuttiin työnjohtajien mukaan Nupposen, Tiihosen, Linnatsalon ja Lammin lohkoiksi. Lisäksi alueella oli keskusvarasto ja Pitkälän työmaa.⁶⁶ Jokaisella loholla oli omat ruokalansa ja toimistonsa.⁶⁷ Parakkeja oli työpiirin ilmoituksen mukaan joulukuussa 49. Työryhmässä oli yhteensä 164 rakennusta.⁶⁸

4.3. Tarkastajien huomioita

Työryhmissä huoltopäälliköille kuului työmaan majoituksen, muonituksen, lääkintähuollon ja yleisen viihtyvyyden järjestäminen ohjeiden mukaisesti. Linnoitustoimiston tarkkailijoita olivat rakennusosaston huoltojaoston tarkastajat.⁶⁹ Matkakertomuksissaan he kuvailivat työryhmiä ja antoivat hyvän kuvan valinneista oloista. Yleensä kertomuksissa annettiin korjauskehotuksia, mutta muutamia kehujakin niissä oli. Tarkastajia kävi Miehikkälän työryhmissä muutaman kuukauden välein. Huoltotarkastajan lisäksi tarkastuksia tekivät muutkin instanssit. Suomen ammattiyhdistysten keskusliiton sihteeri Bruno Airila teki yhden

⁵⁹ SArk T 910/1.

⁶⁰ SArk T 910/1 ja T 12563/5.

⁶¹ SArk T 13137/29.

⁶² SArk T 12535/9, työryhmän Kivieste-lehti.

⁶³ SArk T 910/1, T 12563/5.

⁶⁴ SArk T 910/2.

⁶⁵ SArk T 910/2 ja T 12563/5.

⁶⁶ SArk T 13154/62.

⁶⁷ SArk T 910/3.

⁶⁸ SArk T 910/3 ja T 12563/5.

⁶⁹ Arimo 1981, 297 – 299.

tällaisen tarkastuksen lokakuussa 1940 ja linnoitustöiden ylläkäri puuttui tarkastaessaan lääkintähuoltoa työryhmien majoitusolosuhteisiin.

Ensimmäinen tarkastus Miehikkälässä tehtiin heinä – elokuussa 1940. Silloin oli majoituksen suhteen vähän huomautettavaa, koska työryhmissä oltiin vielä parakkien rakennustöissä, eikä lopullista arviota tilanteesta voinut antaa. Tarkastuskertomuksessa on mainintoja tilapäisestä telttamajoituksesta, parakkien keskeneräisyydestä, saunojen, pesutupien ja yhden sairastuvan valmistumisesta sekä tilatuista tavaroista, joita ei ollut vielä tullut⁷⁰.

Seuraavissa tarkastuskertomuksissa parakkien ongelmat selkiytyvät. Ne olivat hyvin samankaltaisia kaikissa Miehikkälän työryhmissä. Eräs suurimmista epäkohdista oli kuivaushuoneiden käyttö. Linnoittajat eivät vieneet niihin vaatteitaan kuivamaan, vaan levittelivät vaatteensa pitkin makuuparakkeja, jolloin parakit olivat kosteita ja epäsiistejä. Kuivaushuoneita ei ollut edes tehty kaikkiin parakkeihin. Niissä, joissa huone oli, ei puolestaan ollut mitään lämmityslaitetta. Kuivaushuoneongelmaa ei kunnolla saatu ratkaistua koko linnoitusaikana, sillä toukokuussa 1941 osa kuivaushuoneista ei vielä ollut käytössä.⁷¹ Erillisen kuivaushuoneen käyttöön ei totuttu. Pelättiin varkauksia. Moni työmies oli raskaan työpäivän jälkeen niin väsynyt, että kun sai syötyä ja pääsi parakille, oli helpompaa levittää vaatteensa omaan parakkiin kuin erilliseen kuivaushuoneeseen.

Parakit olivat ainakin alussa täyteen miehiä, mikä teki niistä epäsiistejä ja epämiellyttäviä. Kun siihen lisäsi kosteuden ja talvisen kylmyyden, ei parakki ollut mikään miellyttävä asuinpaikka. Kylmä vaivasi osaa parakeista, sillä kaikissa ei ollut uuneja, vaan niitä lämmitettiin kamiinoilla. Tämä tilanne parani kevääseen mennessä. Osasta parakkeja puuttui myös kunnan vuoraus. Kosteus puolestaan johtui puutteellisesta lämmityksestä, kuivumassa olleista vaatteista ja huonoista tuuletusratkaisuista.⁷² Kuten Launonen gradussaan toteaa, olivat linnoittajien asunto-olot monin paikoin verrattavissa tuon ajan tehdastyöläisten

⁷⁰ SArk T 910/6.

⁷¹ SArk T 910/6, T 910/7 ja T 22793/12.

⁷² SArk T 910/6, T 910/7 ja T 22793/12.

oloihin.⁷³ Vertailua voisi tehdä myös savottatyöntekijöiden kämppiin, jotka olosuhteiltaan olivat samankaltaisia parakkeihin verrattuna. Niissäkin oli ahdasta, kylmää ja kosteaa.⁷⁴

Työryhmät tiesivät, että tarkastaja kiertää säännöllisin väliajoin. Miksi tupia ei pidetty siisteinä, jotta tarkastajan ei olisi tarvinnut mainita joka kerta samoista asioista? Siisteys ei pysynyt hyvänä, vaikka siivoojia tai tupapalvelijoita oli palkattuna. Miehistökään ei jaksanut vapaa-aikana panostaa siisteyteen tai vaatehuoltoon. Epäsiisteyden syyksi mainittiin kertomuksissa esimerkiksi siivoojien vähyys tai siivoojan kiire lähteä pesemään vaatteita, koska siinä sai hyvin rahaa.⁷⁵ Tarkastaja mainitsi eräässä työryhmässä syyksi miessiivoojaan.⁷⁶ Tällainen lausahdus on aikasidonnainen. Miehet eivät siivonneet, ainoastaan nainen osasi tällaisia töitä. Osa siisteysongelmista johtui työryhmien päättävistä henkilöistä, koska he eivät järjestäneet kuivaushuoneita asianmukaiseen kuntoon. Jos kuivaushuoneista puuttui lämmitys, kukapa vei sinne talvipakkasella vaatteitaan kuivamaan.

Yksittäisiä työryhmissä vaivanneita ongelmia oli monia. Miehet peseytyivät tuvissa, mikä sinällään ei ollut ongelma, mutta siitä muodostui sellainen, koska heillä ei ollut aina tarpeeksi pesuvateja. Peseytymiseen ei myöskään ollut aina lämmintä vettä käytettävissä. Toinen asia, josta usein huomautettiin, olivat raitisvesiastiat. Joko niitä ei ollut lainkaan tai sitten niitä ei täytetty. Yksittäisiä mainintoja saivat puuttuvat sylkykupit ja pisaraesteet. Miehistön kaappitilanne oli alussa ollut huono, sillä kaikilla miehistön jäsenillä ei ollut omaa kaappia. Tilanne parani ajan kuluessa niin, että kaappitilannetta jopa kehuttiin muutamassa tarkastuskertomuksessa.⁷⁷

Pelkkä parakkien siisteys ei riittänyt tarkastajille, vaan ympäristön siisteys oli yhtä tärkeää, sillä viihtyihän työntekijä paremmin, jos sekin oli siisti. Samalla tavalla kuin parakkien siisteydessä, niin tässäkin erottuivat siistit ja epäsiistit ihmiset. Kaikilla ei ollut halua ja tarvetta huolehtia parakkiansa ympärillä olleesta luonnosta, vaan ne tulivat kaikenlaista tavaraa täyteen. Ympäristön siisteyteen vaikuttivat tietysti myös käymälät, joita ei aina

⁷³ Launonen 2002, 44.

⁷⁴ Juutilainen 1988, 54.

⁷⁵ SArk T 910/6, T 910/7 ja T 22793/12.

⁷⁶ SArk T 910/7.

⁷⁷ SArk T 910/6, T 910/7 ja T 22793/12.

muistettu tai viitsitty tyhjentää. Tästä tarkastaja sai muutaman kerran huomauttaa joitakin työryhmiä. Toinen puute olivat likakaivot, joita ei ollut – likaämpärit siis tyhjennettiin minne sattui.⁷⁸ Se ei varmasti antanut hyvää kuvaa työryhmän tai työkyvän siisteydestä.

Yksikään työryhmistä ei selvinnyt ilman huomautuksia. Jonakin kuukautena jokin työryhmä sai hyvät arvosanat majoituksesta, mutta kahden kuukauden kuluttua tilanne saattoi olla siellä aivan toinen. Tästä huomaa selkeästi, kuinka suuri vaikutus parakkien kulloisellakin miehistöllä on ollut. Siisteydestä pitäneet miehet ovat pitäneet myös asuintilansa ja ympäristönsä siisteinä. Korjauspaja 219 sai enemmän positiivisia huomautuksia kuin muut työryhmät. Korjauspajan huoneiden siisteyttä moitittiin vielä joulukuun 1940 tarkastuksessa. Asia otettiin siellä vakavasti, ja maaliskuussa ylilääkärin tarkastuskierroksella majoitusolosuhteista ei löytynyt huomautettavaa. Ympäristö oli erityisen siisti, eikä syöpäläisiä esiintynyt. Miehillä oli lukollisen komerot. Uunit lämmittivät niin parakkia kuin kuivaushuoneitakin. Miehistölle oli erilliset pesuhuoneet, joissa oli isot, hanalliset vesitankit. Konekorjaamon päällikkö oli pistänyt seinille metallimaljakoita, joihin voi laittaa kukkia tai havunoksia.⁷⁹ Suurin syy konekorjaamo 219 saamaan hyvään palautteeseen oli sen pieni koko. Miehistöähän työryhmässä oli noin viisikymmentä. Kaikki tunsivat toisensa ja puhalsivat yhteen hiilen. Ryhmän sosiaalinen vaikutus on ollut suurempi kuin suurissa työryhmissä. Jos sotkettiin, siitä luultavimmin huomautettiin. Siisteyden toinen syy oli päällikön osallistuminen tiiviisti huollon järjestelyihin.

4.4. Syöpäläiset

Suuri yksittäinen ongelma majoitusolosuhteissa olivat syöpäläiset, jotka olivat olleet myös savottakämppien suuri vitsaus⁸⁰. Jokaisessa Miehikkälän työryhmässä tilanne oli erilainen, ja se vaihteli myös parakeittain. Luteet olivat yleisin syöpäläislaji, ja niitä esiintyi kaikissa työryhmissä. Niiden poistamiseksi kokeiltiin monia keinoja: rikitystä, ruiskutuksia, puhdistusta, savustusta, Solvent naftan-sumutusta ja tervausta. Monet keinot tepsivät

⁷⁸ SArk T 910/6, T 910/7 ja T 22793/12.

⁷⁹ SArk T 22793/12.

⁸⁰ Juutilainen 1988, 54.

paikallisesti, mutta lopullisesti niillä ei luteita saatu hävitettyä. Toinen yleinen syöpäläinen oli täi, jota hävitettiin perusteellisella pesulla ja täisaunalla.⁸¹

Syöpäläisongelmaan suhtauduttiin vakavasti Linnoitustoimistossa, sillä siellä perustettiin lääkintätoimistoon desinfektöörin virka. Tämän henkilön ammattikuva oli yksinkertainen – hän hävitti syöpäläisiä. Desinfektööri aloitti työt huhtikuun 1941 puolivälissä työpiiri 210:stä, jonka pohjoisimmat työryhmät kärsivät syöpäläisistä. Tehtävä ei ollut helppo, koska tarvittavia tuhoamisvälineitä ei ollut valmiina. Työryhmä 213:ssa hän kokeili syaanivetymenetelmää, jota varten hän rakennutti puisia saaveja työryhmän puusepän verstaalla. Menetelmä sinällään oli hyvä, mutta Mustalammen parakit olivat hyvin harvoja, joten tuhoamiseen tarkoitettu kaasu tuli seinien raoista pois. Ensimmäinen yritys ei onnistunut. Desinfektööri oli tässä vaiheessa oman kertomuksensa mukaan hyvin tuskastunut ja meinasi jättää työt saman tien. Myrkytys onnistui toisella kerralla monimutkaisen toimenpiteen jälkeen, joka katkaisi parakin normaalin elämän muutamaksi vuorokaudeksi.⁸²

5. LINNOITUSTYÖMAIDEN RUOKAHUOLTO

5.1. Muonitusorganisaatio ja -ohjeet

Linnoitustoiminnan muonituksesta vastasi Lotta Svärd-yhdistyksen Rajatoimisto. Vaikka se oli aatteellisena avustusorganisaatio Lotta Svärd-järjestössä, toiminta oli osittain myös liikeyrityksen kaltaista⁸³. Järjestelmä oli ollut käytössä jo talvisodan aikana. Kaikista muonitusviroista vastasivat lotat, jotka Rajatoimisto hankki ruokaloihin ja kanttiineihin lottapiirien järjestäminä vapaaehtoisina. Ensimmäisenä töihin lähetettiin toimenlottia, jotka olivat antaneet erikoislupauksen siitä, että ovat heti valmiita palvelukseen. Myöhemmin työmailla käytettiin erityisesti siirtolottia, koska heidän keskuudessaan oli suuri työpaikkojen kysyntä.⁸⁴ Linnoitustyömaan työryhmässä oli 4-5 muonituspaikkaa, joissa

⁸¹ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3 ja T 22793/25.

⁸² SArk T 22793/12.

⁸³ Rautio 2001, 19.

⁸⁴ Lukkarinen 1981, 187 – 188. Aitovieri & Hirvonen 1988, 20. Turunen 1960, 491.

kaikissa oli emäntä ja keittäjä. Normaalissa ruokalassa eli Lottalassa ruokittiin noin 1500 työmiestä 45 muonituslotan ja emännän voimin.⁸⁵

Rajatoimiston antamia ohjeita on vähän tallella, mutta niistäkin huomaa, että ohjeet olivat yksityiskohtaisia. Ruokavarannot alkoivat huveta keväällä 1941. Huhtikuussa lähetetyssä kirjeessä kerrotaan tanskalaisesta suolalihasta, jota oli hankittu varastoon siltä varalta, jos tuoreliha loppuu. Tuoretta lihaa ja makkaraa luvattiin hankkia sitä mukaan kuin oli mahdollista. Huhtikuussa annettiin myös ohje kaljan valmistuksesta, koska varastoon oli saatu maltaita. Kotikaljaa⁸⁶ piti olla tarjolla, kun ruokapöydässä ei ollut maitoa.⁸⁷ Työryhmiin perustettiin sikaloita, jotta lihan saanti tulevaisuudessa oli turvattu⁸⁸. Miehikkälänkin työryhmiin perustettiin sikalat hyvissä ajoin, sillä ainakin tr 211:een haettiin 50 porsasta joulukuussa 1940⁸⁹.

Muutoksia ruokailuun toivat korttiannokset, jotka määräisivät kuinka paljon ruokaa jokainen sai. Sokeri ja kahvihan olivat olleet säännöstelyn piirissä jo vuodesta 1939. Viljan säännöstely alkoi toukokuussa 1940 ja maito oli kortilla marraskuusta lähtien. Myös lihan ja rasvan käyttö oli säännösteltyä. Esimerkkeinä mainittakoon, että raskaan työn tekijä sai viljatuotteita päivässä 600 grammaa ja aikuisten annos maitoa oli aluksi kolme desilitraa.⁹⁰ Keväällä 1941 Kansanhuoltoministeriö antoi uusia ohjeita ruoka-aineiden säännöstelystä linnoitustyömailla.

Lihaa ja lihatuotteita käytetään 700 g viikossa.

- 1) *Korviketta tarjoillaan kaksi kertaa päivässä kanttiineissa.*
- 2) *Maitoa saa käyttää kahvimaitona, varovasti ruokiin ja mukillinen puuron kanssa. 1.6.41 maitokortit myöskin leikattava. Ellei maitoa ole vellin tai puuron kanssa jaettavaksi, ei maitokorttia leikata.*

⁸⁵ Lukkarinen 1981, 187 – 189. Koskimies 1964, 240.

⁸⁶ Kotikaljan valmistuksesta annettiin tarkat ohjeet. Sen valmistamiseen piti käyttää osaksi maltaita ja osaksi ruisjauhoja. Valmistuksessa voitiin käyttää myös kuivuneita leivän kannikoita, joita liotus vesi voitiin lisätä kaljaan. Makeutta kaljaan toi sakariini. Koska elettiin pula-aikaa, niin ylijäänyt leipäsakka piti käyttää leipäkeittojen tai -puurojen raaka-aineena. SArk A 174.

⁸⁷ SArk A 174.

⁸⁸ LS- keskusjohtokunnan ja -järjestön vuosikertomus v. 1941, 26.

⁸⁹ Miehikkälän kunnan arkisto, kansanhuoltolautakunta, IV 2, E:1, saapuneet kirjeet 1939 – 1941.

⁹⁰ Ilomantsi-Seura ry 1999, 16. Toivonen 1945, 90 – 105.

3) *Viljatuotteitten säännöstely on otettava heti käytäntöön. Vehnäleipää myydään kerran päivässä kanttiineissa enintään 2 markan arvosta päivässä henkeä kohti. Vehnäjauhojen käyttöä ruuanvalmistuksessa vältetään mahdollisimman tarkoin. Makaroonia ei käytetä ellei ole pakko perunan puutteen takia. Vehnäleivän asemasta myydään grahampullia kanttiineissa ja omissa leipomoissa valmistetaan perunapiirakoita. Leipää ei tästä lähtien ole oikeutta panna vapaasti pöytään, vaan jaetaan se joko luukulta tai jakavat tarjoilijat leivän aterioiville pöytiin. Sellaisilla aterioilla, joilla tarjoillaan puuroa, annetaan leipää 200 g miestä kohti. Jokainen leipäpala on talletettava. Miesten pöydille ei saa jäädä hukkaan heitettyjä leipäpaloja ja sotattua ruokaa. Kukin emäntä laskee lottalassaan viljatuotteitten kulutuksen, joka saisi olla 600g henkeä kohti ja ilmoittaa siitä aluevalvojalleen.⁹¹*

Kesäkuun alussa Kansanhuoltoministeriöltä tuli jälleen ohjeita, joiden mukaan jokainen linnoitustöissä työskentelevä sai päivässä 430g viljatuotteita, yhden litran kaljaa, 100g naudanlihaa tai 75g sianlihaa, sokeria 15g, kahvikorviketta 15g ja maitoa korttiannoksen verran.⁹²

Linnoitustoimiston puolesta rakennusosasto antoi muonitusta koskevat ohjeet miehistölle. Ensimmäinen muonitusta koskeva huolto-ohje lähetettiin 21.6.40 työryhmiin. Siinä annettiin ohjeet muonituksen periaatteista ja työnjaosta lottien ja työryhmien välillä. Ruuan hinnaksi määrättiin seitsemän markkaa, kahvimuki maksoi markan⁹³ ja kahvi- tai teekuppi 50 penniä. Oletettavasti hinnat olivat olleet ennen olleet alhaisemmat, koska tr 213:ssa ilmoitettiin miehistölle lottien nostavan ruuan hintoja, jotta ruoka olisi riittävän vahvaa.⁹⁴

⁹¹ SArk A 174.

⁹² SArk T 901/7.

⁹³ Ruoka maksoi 1,7€ ja kahvi 0,25€. Kaikissa hinnanmuutoksissa rahan arvo on laskettu tilastokeskuksen rahanarvo kerrointaulukon perusteella. Vertailuvuosi on 2003. www.stat.fi/tk/hp/khi_eki_rahanarvo.html. Sivulla käyty 7.6.2004.

⁹⁴ SArk T 910/23.

Muonitukset sujuivat, koska niihin ei puututtu syksyn 1940 aikana. Marraskuussa muonitusjärjestelmään tehtiin muutoksia. Rajatoimistolla oli paineita nostaa ruokien hintoja kasvaneiden kulujen takia. Kuluja aiheuttivat monet seikat. Linnoittajia oli enemmän kuin oli ennalta ollut tiedossa. Linnoitustyöt olivat laajenneet pohjoiseen, mistä Lotta Svärd-järjestö ei ollut tietoinen sopimusta allekirjoittaessaan. Ruoka myös maksoi enemmän kuin kesällä. Korotuksia ei haluttu tehdä ja Rajatoimisto epäilikin, voiko se toimia muonittajana linnoitustyömailla. Rajatoimisto pääsi sopimukseen Linnoitustoimiston kanssa, ja ruuan hintaan ei tarvinnut puuttua. Sopimuksessa Linnoitustoimisto korvasi joitakin muonituksesta aiheutuneita kuluja, kuten lämmityksen, elintarvikkeiden kuljetukset, aputyömiesten palkat, lottien rakennukset sekä lottien lääkkeet ja lääkärin hoidon.⁹⁵

Elintarvikepulan kasvaessa v. 1941 työmailla jouduttiin luopumaan eriarvostamisesta, sillä ohjeissa määrättiin, että päällystölle ja mestareille oli tarjoiltava samoja ruokia kuin muulle miehistölle, ja heidän oli siirryttävä maksamaan aterioita kohtaisesti, kuten miehistö oli tehnyt alusta asti. Lisäksi ohjeet määräsivät, että säännöstelyn alaisia ruokia ei saanut tarjoilla vapaasti pöydissä ja korviketta ja teetä oli myytävä kanttiinihinnoin. Linnoitusvaroilla ei myöskään enää saanut tarjota ruokaa työryhmissä käyville vieraille. Samalla korostettiin ruokailutilojen siisteyttä ja järjestystä. Lisäksi oli katsottava, että ruokailijat eivät varanneet liikaa ruokaa eteensä, vaan annokset olivat sen suuruisia, että ne jaksettiin syödä.⁹⁶

Ruokien hinnat olivat pysyneet samoina heinäkuusta lähtien. Syksyn korotuspaineet oli hoidettu järjestelyin Linnoitustoimiston ja Rajatoimiston välillä, mutta ne eivät enää riittäneet. Ruokien hinnat nousivat 16.3.1941 alkaen 8,50 markkaan⁹⁷. Naisten aterian hinta pysyi edelleen seitsemässä markassa. Linnoitustoimisto kuitenkin nosti samalla työläisten tuntipalkkoja markalla, joten ruuan hinnan nousu ei tuntunut työläisten kukkaroissa.⁹⁸

⁹⁵ SArk T 910/6 ja T 14251/3.

⁹⁶ SArk T 910/7.

⁹⁷ 1,77€.

⁹⁸ SArk T 910/7.

5.2. Käytännön järjestelyt

Lotat saivat komennuksen paikalliselta yhdistykseltä. He saapuivat Taavettiin ja kävivät Rajatoimistossa, joka sijaitsi kesäkuusta 1940 lähtien Luumäellä Lepolan huvilassa⁹⁹. Sieltä he saivat komennuspaikan sijainnin ja litteran sinne. Useimman Miehikkälään tulevan lotan matka jatkui tästä kuorma-auton lavalla kohti työryhmää.¹⁰⁰ Rakennusvaiheen alussa tulleet lotat majoittuivat ensin teltoihin kunnes parakit valmistuivat. Osa lotista oli myös talomajoituksessa. Lotat joutuivat täyttämään paikallisissa ladoissa tai navetan ylisillä omat patjansa työryhmään tultuaan. Jos tultiin työryhmään aamulla, niin lotat pistettiin heti töihin. Eräs lotta kuvailikin ensimmäistä kokemusta työmaalta kaaokseksi.¹⁰¹

Alussa työskentely oli vaikeaa, sillä olosuhteet olivat huonot. Ei ollut kunnan ruuanlaittopaikkoja tai tarjoilualueita. Keittiönä saattoi olla vain katos, jonka alla oli isoja valurautapatoja ja Alfa-Laval-keitin.¹⁰² Miehet söivät ulkona kunnes ruokalaparakit valmistuivat. Lottalat olivat työryhmien sydämiä, koska kaikki työryhmän tapahtumat järjestettiin niissä. Lottaloita oli erimallisia. Esimerkiksi tr 211 Myllylammen lottalassa olivat keittiö ja ruokailutilat samassa, niin että keittiö oli parakin keskellä, ja sen molemmin puolin olivat ruokailutilat. Lisäksi Lottalan yhteydessä oli lottien makuutila ja ns. herrojen ruokailutila, joka oli erillään tavallisista työläisistä. Pitkälammen Lottalassa keittiörakennus oli erikseen.¹⁰³ Lottaloiden sisustus oli hyvin minimalistinen. Pöydät olivat pitkät, ja ne oli tehty höylätyistä raakalaudoista, joiden puhtaana pitäminen oli työlästä.¹⁰⁴

Lottien työt alkoivat neljältä aamulla ja ne jakaantuivat kahteen eri vuoroon. Korsujen valun aikana vuoroja oli enemmän. Työtehtäviä oli useita, eikä samaa työtä tehty kahdessa vuorossa peräjälkeen. Oli siivousta, tiskausta, tarjoilua ja ruuan jakoa. Ruuan tekivät emännät, joilla oli lottia apuna. Työtehtävät olivat vaativia, koska kaikki asiat tehtiin käsin. Töihin tulleet lotat pistettiin ensimmäiseksi tiskaamaan, jotta nähtiin, mihin heistä oli.

⁹⁹ Siirpää 2000, 235 - 237.

¹⁰⁰ Lukkarinen 1981, 188. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro:t 22 ja 56.

¹⁰¹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro:t 22, 61 ja 68.

¹⁰² Aitovieri & Hirvonen 1988, 21.

¹⁰³ Lukkarinen 1981, 189 - 190. Aitovieri & Hirvonen 1988, 25. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro:t 22, 56, 61 ja 68.

¹⁰⁴ Lukkarinen 1981, 189 - 190. Aitovieri & Hirvonen 1988, 25. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro:t 22, 56, 61 ja 68.

Tiskivuoro, jossa oli kerrallaan kaksi lottaa, olikin yksi rankimmista töistä, koska tiskattavaa oli paljon. Eräs lotista toimi aina vuorollaan herrojen Eevana eli tarjoili johtotasemassa oleville henkilöille ruuat. Lotat pitivät tehtävää kunnia-asiana, ja nuoret ehkä hieman pelottavana. Haastatellut lotat muistelivat tarjoilua lämmöllä. He eivät koskaan joutuneet työssään kiusallisiin tilanteisiin; mahdollinen leikinlasku oli aina hyväntahtoista.¹⁰⁵

Ruuan valmistaminen linnoitustyömaaolosuhteissa ei ollut helppoa. Esimerkiksi hernekeitto, jota valmistettiin lähes viikoittain, vaati monia työvaiheita. Hernerokkaa valmistettiin sadalle hengelle seuraavilla aineilla: 70l vettä, 15kg herneitä, 8kg sianlihaa, 700g vehnä jauhoja suurstamukseen, suolaa ja meiramia.

Herneet puhdistetaan, pestään ja pannaan kylmään veteen likoamaan iltaa ennen käyttämistä. Liotetut herneet pannaan tulelle kylmään veteen. Sianliha pestään, leikataan kuutioiksi ja ruskeutetaan. Kun herneet ovat vähän aikaa kiehuneet, lisätään ruskeutettu liha. Jos vesi on kovaa, lisätään keittoon vähän sooda (noin 1 rkl 100 l vettä), maustetaan suolalla ja keitto saa hiljalleen kiehua tiiviin kannen alla kunnes herneet ovat kokonaan soseutuneet. Jauhot vispilöidään kylmään veteen ja kaadetaan suurus hyvin hämmentäen keittoon, joka tämän jälkeen saa kiehua vielä noin kymmenen minuuttia. Lopuksi maustetaan suolalla. Saksal. kenttäkeittiössä valmistusaika viisi tuntia.¹⁰⁶

Tämä ohje oli siis sadalle hengelle. Jokainen voi kuvitella, paljonko aineksia on tarvittu, kun sama ruoka on valmistettu tuhannelle hengelle. Perunoita piti keskimäärin kuoria aterialla kohti noin 700 litraa. Leivät leikattiin valmiiksi ja voit annosteltiin nokareiksi. Pelkästään yhden aterian leivän leikkaukseen saattoi mennä kaksi tuntia.¹⁰⁷

Jotta ruokaan saatiin vaihtelua, hankittiin työryhmiin kenttäleivinuuneja, koska ne mahdollistivat laatikkoruokien teon.¹⁰⁸ Esimerkiksi tr 212:n molemmissa kylissä oli 12-uunin paistamot¹⁰⁹. Kun haastatelluilta kysyttiin ruokalajeja, joita linnoitustyömailla tarjottiin, oli yleisin vastaus hernekeitto. Muitakin keittoja mainittiin, kuten peruna-, liha-,

¹⁰⁵ Aitovuori & Hirvonen 1988, 25. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro:t 22, 31, 56, 67 ja 68.

¹⁰⁶ Malmgren 1928, 88.

¹⁰⁷ Aitovuori & Hirvonen 1988, 25. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro:t 22, 31, 56, 67 ja 68.

¹⁰⁸ Lukkarinen 1981, 189. Vahe 2001, 67. SArk T 910/23.

¹⁰⁹ SArk T 910/7.

kaali- ja kalakeitto. Niitä olikin helppo valmistaa, sillä jos näytti, että keitto loppuu, saattoi sitä aina jatkaa vedellä¹¹⁰. Muita ruokalajeja työryhmissä olivat peruna ja kastike, pannukakku, silakka- ja makaronilaatikko, hedelmäsoppa, puurot ja ainakin työryhmä 213:ssa on syöty keväällä 1941 turskaa.¹¹¹

Ruoka annosteltiin lautasille ja jaettiin seinässä olevasta aukosta. Leivät olivat aluksi pöydissä. Luukkujakelu aiheutti jonoja, kun työntekijät tulivat samaan aikaan ruokailemaan. Tähän seikkaan puututtiin Linnoitustoimiston puolelta heti heinäkuussa, kun ruokailut linjan eteläisellä osalla olivat täydessä vauhdissa. Rakennusosasto toivoi, että lotat lisääisivät ruokailuvälineistöä, jotta ongelma saataisiin poistettua.¹¹² Myöhemmin asiasta ei kiistelty. Jonottamisen joko totuttiin tai sitten sitä ei koettu ongelmaksi. Rajatoimisto oli hankkinut muonitusalueille ruokailuvälineistön. Metalliaastioita ei ollut saatavissa ja posliiniastiat olivat kalliita. Astioita hävisi ja rikkoutui kuljetuksissa ja työläiset saattoivat ottaa ruokailuvälineitä itselleen. Esimerkiksi työryhmä 211:stä oli neljän kuukauden aikana rikkoutunut 766 mukia ja tr 215:n erästä lottalasta oli kuukauden aikana hävinnyt 30 paria veitsiä ja haarukoita.¹¹³

Linnoitustoimiston ja Rajatoimiston välillä käytiin tiivistä kirjeenvaihtoa pöytiin tarjoilusta. Ensimmäisen kerran asia tuli esiin jo heinäkuussa 1940 huoltopäälliköiden kokouksessa. Asiaan palattiin huhtikuussa 1941, kun Linnoitusasiaintoimikunnan jäsenet Kahra ja Annala olivat tutustuneet linnoitustöihin. II armeijakunnan alueella he olivat nähneet eräässä ruokalassa jäteastian ruokapöydän alla. Työryhmässä otettiin liikaa ruokaa, minkä jälkeen se heitettiin pois. Toisenlaisen kuvan he saivat tr 211:n eräässä ruokaparakissa, jossa ruoka tarjoiltiin pöytiin. Jokainen sai ottaa sen verran ruokaa kuin halusi. Linnoitustoimisto esitti Rajatoimistolle kyselyn asiasta, josko koko linjalla voitaisiin tarjoilla ruoka pöytiin. Rajatoimisto vastasi kielteisesti, koska työntarve olisi kasvanut, ruokaa olisi varastettu

¹¹⁰ Hakkarainen 1999, 57. Vahe 2001, 66.

¹¹¹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut.

¹¹² SArk T 12561/25.

¹¹³ SArk T 14251/3.

pöydistä ja ruokaa ei olisi riittänyt kaikille. Lottien kokemukset pöytiin tarjoilusta olivat kielteiset. Heidän mielestään tarjoilutavalla ei ollut vaikutusta ruuan tuhlailuun.¹¹⁴

Rajatoimisto määräsi, mitä ruokaa ruokaloissa tarjoihtiin. Ryhmäpäälliköt ja emännät tekivät lopulliset päätökset ruoka-ainetilanteen mukaan. Haminan puolustusvoimain elintarvikevarikolta noudettiin tuoreita elintarvikkeita ja Haminasta, Kotkasta ja Loviisasta haettiin sitten kuivamuonatarvikkeita. Paikallisilta tiloilta saatettiin ostaa ruokaloihin elintarvikkeita, kuten maitoa.¹¹⁵ Tarvikkeet varastoitiin mahdollisuuksien mukaan työryhmien omiin ruokavarastoihin ja kellareihin. Koska ruuasta oli pulaa, hankkivat linnoittajat ruokaa itse. Paikkakunnan kauppoista tehtiin ostoksia ja työläiset pyrkivät poistamaan pulaa myös ostamalla paikallisilta asukkailta ruokatarpeita, kuten maitoa ja vihanneksia.¹¹⁶

Miehikkälän alueella tapahtui väärinkäytös lihan hankinnassa. Eräs ryhmäpäällikkö lotta luuli saaneensa Rajatoimistolta luvan ostaa paikallisilta tuottajilta lihaa, mihin hintaan hyvänsä. Lotta palkkasi tai pyysi erästä paikallista henkilöä hankkimaan lihaa tuottajilta. Paikkakuntalainen hankki¹¹⁷ lihaa muutamilta tuottajilta ja maksoi niistä suuria ylihintoja. Sianlihasta hän maksoi tuottajille 25 – 33mk kilolta ja naudanlihasta maksu oli 15mk¹¹⁸. Kansanhuoltoministeriö sai asian selville. Sieltä lähetettiin kirje Lotta Svärd-keskusjohtokunnalle, jossa kehoitettiin ryhtymään toimenpiteisiin, ettei tällaista tapahtuisi uudelleen. Kansanhuoltoministeriö lähetti kirjeen myös Virolahden ja Miehikkälän nimismiehelle, joka aloitti asian tutkinnan. Aikanaan käräjillä lihan myyjille annettiin sakkoja ja saadut tulot he menettivät valtiolle.¹¹⁹

¹¹⁴ SARk T 12561/25.

¹¹⁵ Aitovieri & Hirvonen 1988, 24. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro 15 ja 56.

¹¹⁶ Miehikkälän Salpalinja tietokannan haastattelut, Miehikkälässä olleet.

¹¹⁷ Välityspalkkiota vastaan.

¹¹⁸ Sianlihasta maksu 6,2€ - 8,2€. Naudan lihasta 3,7€. Kansanhuoltoministeriön hinnoitteluperusteissa sianlihan ostohinta oli 22,50 markkaa (5,6€) ja naudan 8,50 markkaa (2,1€). SARk A 90.

¹¹⁹ SARk A 90. Kotkan käräjien arkisto, Kymin Tuomiokunta, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

5.3. Muonituksen kontrollointi

Vaikka huoltotarkastaja kiersi parakeissa kyselemässä heinäkuussa, ei missään työryhmässä esitetty valituksia ruuasta. Tr 212:ssa oli aiemmin ollut ruuasta valituksia, mutta tarkastajastane eivät pitäneet paikkaansa. Työryhmässä oli ollut ongelmia hinnoittelussa ja jakelussa, mutta nekin väärinkäsitykset oli selvitetty. Kirkonkylän työryhmän osalta tarkastaja huomautti, että muonitukseen tarvittaisiin lisää henkilökuntaa, koska 250 henkilölle jouduttiin tarjoilemaan aamiainen työmaalle.¹²⁰

Syyskuussa tr 216:n miehistö esitti tarkastajalle toiveita ruuan laadusta ja toivoi vaihtelua ruokavalioon. Erityisesti toivottiin vakinaisia keittäjiä, koska lotat olivat lottakomennuksillaan usein vain pari viikkoa, eli vaihtuvuus oli usein suurta ja pysyvyyttä ei syntynyt. Tarkastaja neuvoi, että yhtä varastosuojaa oli lämmitettävä ja perunakellareita oli rakennettava. Työryhmässä oli tarkastajan mukaan ammattivalittajia, joita piti ojentaa, jotta turha valittaminen jäisi pois. Toinen tarkastus kohdistui tr 212:een, jonka ruokalapaikat olivat siistit ja tilavat. Täällä miehet olivat ruokaan tyytyväisiä joitakin ammattivalittajia lukuun ottamatta. Halkokatosten rakentaminen työryhmään oli tarkastajasta välttämätöntä. Tarkastaja huomioi kertomuksessaan, että tr 212 huoltopäällikön ja lottien ryhmäpäällikön välit olivat viileät. Heillä oli ollut aiemmin syksyllä toimivaltakiista, johon rakennusosasto oli joutunut puuttumaan Rajatoimiston kehottamana.¹²¹

Joulukuun tarkastuksessa Konekorjaamo sai kehuja, sillä ruokailu oli siistissä parakissa ja ongelmia ei ilmennyt ruuan suhteen. Täältä tarkastaja siirtyi tr 216:een, jonka neljä ruokasalia oli siistejä ja tilavia. Mutta lottien työtilat olivat kehnot, sillä kolme erillistä keittiörakennusta olivat niin kosteita, että vesi tippui katosta. Miehistö valitti tarkastajalle juomaveden laadusta ja maidon saatavuudesta. Tr 211:n ruokalaparakit olivat tilavat ja siistit. Molemmissa kylissä oli paistamot, joihin lotat olivat tyytyväisiä. Maitoa oli täälläkin saatu vähän. Hyvin samanlainen tilanne oli tr 213:ssa, jossa tarkastaja kävi seuraavaksi. Edellisten seikkojen lisäksi täällä oli valitettu ruokailuvälineiden puhtaudesta, ja tarkastaja

¹²⁰ SArk T 910/6.

¹²¹ SArk T 12561/25.

huomasikin, että saippuasta ja pesupulverista oli puutetta.¹²² Pesuaineista oli varmasti pulaa, ja moni haastateltava ei muistakaan, että mitä aineita oli käytössä. Saippuoita lotat joutuivat itse keittämään. Saattoi myös olla, että pesuaineita ei ollut lainkaan.¹²³

Helmikuun tarkastuksessa vikoja löytyi lähinnä erillisistä keittiöistä, jotka olivat kosteita, koska niissä oli puutteellinen höyryn poisto. Toinen yleinen ongelma oli kylmät, kosteat ja epäsiistit kellarit. Ruuasta ei ilmeisesti valitettu, koska tarkastuskertomuksessa ei ole tästä mainintaa. Paistamoihin lotat olivat kaikkialla tyytyväisiä, koska ne toivat ruokailuihin kaivattua vaihtelua. Ainoastaan tr 216:ssa kenttäleivinuunin käyttö oli jäänyt vähäiseksi, koska sen arina oli vioittunut.¹²⁴ Toukokuussa tehtiin tarkastus, joka jäi viimeiseksi Miehikkälässä. Konekorjaamo 219:stä ja tr 211:stä ei ollut kertomuksessa mitään mainintaa muonituksista, joten asiat niissä olivat kunnossa. Sikalat oli saatu kaikissa työryhmissä valmiiksi¹²⁵. Työryhmät olivat varanneet kesäksi jäitä. Ongelmia työryhmiin tuottivat ruokailuvälineiden riittämättömyys ja likaviemäreiden puuttuminen. Lisäksi tarkastaja ohjasi työryhmät kunnostamaan ja kalkitsemaan kaivoja, likakaivoja ja kaatopaikkoja.¹²⁶

Ruokaloita ja kanttiineita kävivät tarkastamassa myös LS-yhdistyksen keskusjohtokunnan jäsen Helmi Arneberg-Pentti, LS-keskusjohtokunnan muonitusjaostonpäällikkö Maja Genetz, LS-yhdistyksen Nylands Södra-piirin puheenjohtaja Beatrice Gribenberg ja LS-yhdistyksen keskusjohtokunnan valistussihteeri Aino Valkama.¹²⁷ Myös erilaisia vierailuja tehtiin Rajatoimiston ylläpitämiin ruokaloihin. Rajatoimiston kaikkien piirien muonituspäälliköt kävivät vierailemassa Luumäen toimistossa, varastossa, Miehikkälän lottakoulussa¹²⁸ ja muonituspaikoissa 1. – 2.5.1941.¹²⁹

¹²² SARk T 910/6.

¹²³ Aitovieri & Hirvonen 1988, 25. Bäckström 1993, 221. Saippuat olivat joutuneet säännöstelyn piiriin lokakuussa 1940. Tämä vaikeutti oloja myös linnoitustyöryhmissä. Toivonen 1945, 114 – 115.

¹²⁴ SARk T 910/7.

¹²⁵ Sikalat oli tehty jo aiemmin, koska työryhmässä oli sikala palanut tammikuussa 1941. Tämän perusteella voimme olettaa, että muissakin työryhmissä sikalat ovat valmistuneet aiemmin. Ne on vasta toukokuussa mainittu tarkastajan kertomuksessa. Tr 211 lotat olivat saaneet Miehikkälän kansanhuoltolautakunnalta sikojen hakemiseen luvan marraskuussa 1940.

¹²⁶ SARk T 910/7.

¹²⁷ SARk A 91.

¹²⁸ Lottakoulu mainitaan Miehikkälän lottakouluksi, vaikka se on sijainnut Ylämaan puolella Kasarin kylässä.

¹²⁹ LS-keskusjohtokunnan ja -järjestön vuosikertomus 1941, 29.

Ruuasta ei erityisemmin valitettu tarkastajalle. Olisi mielenkiintoista tietää, minkä perusteella Vahe on kirjassaan päätenyt toisenlaiseen johtopäätökseen¹³⁰, sillä Miehikkälää koskevissa asiakirjoissa valituksista ei ole todisteita. Muutamia kertoja valituksia on tehty, mutta valittamista ei esiintynyt laajassa mittakaavassa. Toki ruoka oli keinoa, jos sitä vertaa nykyisiin ruokiin. Työtä tekevä mies ei saanut siitä tarpeeksi energiaa. Monesti tämä saattoi johtua huonoista säilytystiloista: ”säilytystilat olivat mitä oli. Välillä matoja lihassa. Niitä sitten pestiin etikkavedessä ja vaikka missä, jotta niistä saatiin ruokaa.”¹³¹

Kuten Vahe kirjoittaa, ihminen tarkastelee mennyttä jonkinlaisen kalvon läpi. Ei muisteta ikäviä asioita vaan kaikki on ollut kaunista ja hyvää. Haastatellut ovatkin lähes poikkeuksetta tyytyväisiä tuolloin tarjottuun ruokaan. Monet haastatelluista korostavat sitä, että sitä oli tarpeeksi. Vaikka olikin korttiannoksia, niin ruokaa sai ottaa lisää. Jatkosota toi mukanaan pahan ruokapulan Suomeen. Tällä onkin osin selitettävissä myös linnoitustyöläisten tyytyväisyys tarjottuun ruokaan, sillä sodan aikana ruokaa oli vielä vähemmän, ja se oli huonompaa.¹³²

Linnoittajat saivat työryhmissään ruokaa, kahvia tai teetä aina, kun niitä tarvittiin. Lotat pitivät iltamyöhälle auki kanttiineja, joista sai kahvin ja teen lisäksi pullaa, virvokkeita, tupakkaa, makeisia, paperia, kyniä, peilejä ja kirjekuoria. Jossain oli järjestetty myös vaatteiden myyntiä. Kanttiinit olivat auki aamu varhaisesta iltaan.¹³³ Eräs lotta kuvaili kanttiinia sotapesän tapaiseksi eli samanlaiseksi kuin sotien aikaiset kanttiinit¹³⁴. Kanttiinit toivat viihtyisyyttä linnoitustyömaille sekä kaivattua inhimillisyyttä.

6. SAIRAANHOITO

6.1. Lääkintähuolto

Koska alussa työryhmät olivat pieniä ja rajoittuivat kapealle sektorille, oli perusteltua hankkia lääkäripalvelut armeijan kautta. Elokuussa 1940 valittiin lääkintähuollosta

¹³⁰ ”Itse asiassa ruuan laadusta valitettiin yleisesti, ja se oli myös huoltotarkastajien jatkuvan valvonnan alla.” Vahe 2001, 67.

¹³¹ Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelu nro. 31.

¹³² Vahe 2001, 67.

¹³³ Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelu. SARk T 12561/25.

¹³⁴ Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelu nro. 61.

vastaamaan Linnoitustoimiston ylilääkäri, jonka avulla ryhdyttiin järjestämään lääkintähuoltoa.¹³⁵ Linnoitustoimistolla oli kolme omaa keskussairaala, muuten käytettiin siviili- ja sotilassairaaloita. Yksi keskussairaaloista sijaitsi Miehikkälän Muurolassa.¹³⁶ Miehikkälän kulkutautisairaala vastasi linnoitustyöryhmissä yleisvaarallisiin tauteihin sairastuneiden hoidosta Linnoitustoimiston ja Miehikkälän terveydenhoitolausakunnan tekemän sopimuksen mukaan¹³⁷. Työryhmissä ei ollut helppoa aloittaa lääkintähuollon järjestelyjä. Tästä antaa hyvän kuvan eräs selostus, jossa tr 216:n lääkintäaliupseeri kertoo toiminnastaan:

*Saavu in tänne 15.8.1940. Alku oli tavan mukaan hankala: mitään ei ollut. Ostin ensihätään apteekista muutamia välttämättömiä side- ja lääkeaineita, jotka järjestin laatikkoon miehistöparakin nurkkaan vuoteeni läheisyyteen. Sikäli aloin itse valmistaa sidetarvetäydennystä laatikoihin työmaille ja omaan käyttöön sekä varastoon.*¹³⁸

Tr 211:llä oli ainoastaan ensiaputila erään parakin yhdessä huoneessa¹³⁹, kun muilla työryhmillä oli omat sairastuvat. Vakavissa sairastapauksissa tr 211:stä lähetettiin potilaat tr 212:n sairastupaan.¹⁴⁰ Sairastuvat eivät olleet samanlaisia. Esimerkiksi tr 216:n sairastupa oli seuraavanlainen:

*” Sairastupa käsittää erillisen rakennuksen, jossa on lääkärin vastaanottohuone, odotushuone, lääkintäaliupseerin huone, varastohuone sekä kahdeksan paikkaa käsittävä potilashuone. Viime mainitussa on suuri uuni huoneen keskellä.”*¹⁴¹

Tr 212:n sairastuvassa oli vastaanottohuone, odotushuone, keittiö ja yhdeksän paikkainen¹⁴² potilashuone. Tr 213:n sairastupa oli suuri. Siinä oli odotushuone, vastaanottohuone, keittiö,

¹³⁵ SArk T 22793/26.

¹³⁶ Arimo 1981, 297.

¹³⁷ SArk T 22793/14.

¹³⁸ SArk T 22793/12.

¹³⁹ SArk T 22793/12. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 12.

¹⁴⁰ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/9, T 13154/62, T 22793/8, T 22793/12 ja T 22793/25.

¹⁴¹ SArk T 22793/12.

¹⁴² Lääkintähuoltoilmoituksessa potilaspaikkojen lukumääräksi on ilmoitettu kahdeksan.

suuri uuni ja varastohuone, joka toimi apteekkina. Sairaspaikkoja oli kymmenen¹⁴³ ja potilailla oli omat lukolliset kaapit vaatteiden säilytystä varten.¹⁴⁴

Muutamia lääkäreitä palveli Miehikkälän neljässä työryhmässä vuoden aikana. Kukaan lääkäreistä ei asunut työryhmissä, vaan heidän majapaikkansa sijaitsivat yleensä lähikylissä. Tr 213:n lääkäri oli Muurolassa, 211:n ja 212:n joko Hurttalassa tai Miehikkälän kirkolla, ja tr 216:n lääkäri oli lokakuusta lähtien Suur-Miehikkälässä.¹⁴⁵ Lääkärit olivat tavattavissa vastaanottoaikoina kaksi kertaa viikossa. Vastaanotot olivat lääkintähuoltotiedotusten perusteella iltaisin alkaen kello 18.00 tai 19.00 joko maanantaisin tai tiistaisin ja toinen vastaanottopäivä oli torstai paitsi tr 216:ssa, jossa viikon toinen vastaanotto oli perjantaisin. Tarvittaessa vastaanottoja pidettiin useammin. Häätapauksissa lääkäri kutsuttiin paikalle.¹⁴⁶ Kaikissa Miehikkälän työryhmissä oli lääkintäaliupseerit ja lääkintälöytöt, mutta missään työryhmässä ei ollut sairaanhoitajata.¹⁴⁷

6.2. Terveystarkastukset ja rokotukset

Työryhmissä oli tehtävä terveystarkastukset kaikille työntekijöille. Miehikkälän työryhmistä kahdessa terveystarkastukset aloitettiin elokuussa. Tr 213:ssa tarkastukset aloitettiin syyskuun aikana ja tr 216:ssa lokakuun aikana. Yhteensä tarkastettiin lähes 4500 henkilön terveys. Tr 213:ssa terveystarkastuksia tehtiin lähes 1500.¹⁴⁸ Tr 213 suuren tarkastusmäärän selittää lääkärin läheinen läsnäolo, olihan Muurolan sairaalan lääkäri helposti tavoitettavissa. Tarkastusluvuista huomaa, että vuonna 1940 tehtiin suurin osa terveystarkastuksista. Poikkeuksena oli tr 211, jossa asia vauhdittuivat vasta 1941. Työryhmän asemaan vaikuttivat lääkärin ja sairastuvan puute. Vasta huhtikuussa oli tr 211:ssä suuri joukkotarkastus, jossa tarkastettiin melko tarkkaan kaikki sillä hetkellä töissä olleet henkilöt¹⁴⁹. Haastatelluista pieni osa muisti terveystarkastukset¹⁵⁰.

¹⁴³ Lääkintähuoltoilmoituksessa potilaspaikkojen lukumääräksi on ilmoitettu kahdeksan.

¹⁴⁴ SArk T 22793/12.

¹⁴⁵ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/5, T 9003, T 13137/29, T 13140, T 13153/36, T 13154/62, T 22793/8 ja T 22793/25.

¹⁴⁶ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/9, T 13154/62, T 22793/8, T 22793/12 ja T 22793/25.

¹⁴⁷ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3 ja T 22793/25.

¹⁴⁸ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/9, T 13154/62, T 22793/8 ja T 22793/25.

¹⁴⁹ Työryhmässä oli huhtikuussa 1941 434 työntekijää, joista 428 tarkastettiin. Työryhmän lotista tarkastettiin puolet. SArk T 910/1.

¹⁵⁰ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut, Miehikkälässä olleet.

Pakolliset isorokko- ja lavantautirokotukset oli annettava niille, joilta se puuttui. Rokotusvelvollisuus koski kaikkia työryhmien jäseniä, joita ei ollut rokotettu viimeisen vuoden kuluessa. Jos työntekijä jostain syystä kieltäytyi, voitiin hänet erottaa työryhmän palveluksesta. Ainoastaan lääkäri saattoi vapauttaa rokotuksesta. Työryhmän, paikkakunnan tai lähimmän joukko-osaston lääkäri antoi rokotukset sopimuksen mukaan, ja niiden tulokset ilmoitettiin lääkintäosastolle.¹⁵¹

Miehikkälässä annettiin rokotuksia melko myöhään, vaikka käsky niistä oli tullut 20.9.1940. Ainoastaan tr 213:ssa rokotuksia annettiin kyseisenä kuukautena. Yhteensä työryhmissä rokotettiin yli 3600 henkilöä. Isorokkoa vastaan rokotettiin enemmän ihmisiä kuin lavantautia, paitsi tr 213:ssa.¹⁵² Rokotusluvuista nähdään, että työhön ryhdyttäessä on pyritty kerrallaan rokottamaan kaikki sitä tarvinneet henkilöt. Muina kuukausina on rokotettu uusia työntekijöitä. Lääkintäosasto on ollut varsin tyytyväinen työryhmien rokotustoimintaan. Ainoastaan tr 211 sai suitsutusta tammikuussa 1941, koska se ei ollut suorittanut isorokon suojarokotuksia¹⁵³. Suuri rokotussessio oli tr 211 maaliskuussa, sillä 328 miestä sai silloin isorokkorokotuksen.¹⁵⁴

6.3. Sairastapaukset

Yleinen terveydentila lääkärien arvioiden mukaan oli kaikissa työryhmissä *hyvä*. Ainoastaan parina kuukautena kahdessa työryhmässä terveydentila arvioitiin kohtalaiseksi tai tyydyttäväksi. Kulkutauteja työryhmissä oli vähän. Tr 212:ssa ei esiintynyt lääkintähuoltotiedotusten mukaan kulkutauteja. Tr 211:ssä oli yhdessä kuussa lavantautia¹⁵⁵. Tr 216:ssa sairastettiin helmi – huhtikuussa sikotautia, mutta tapausten lukumäärät olivat joka kuukausi alle viiden. Helmikuussa virkailijan lapsella oli tulirokkoa. Kaikkein eniten kulkutauteja esiintyi tr 213:ssa. Lokakuusta toukokuuhun työryhmässä oli lavantautia,

¹⁵¹ SARk T 22793/14.

¹⁵² SARk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/9, T 13154/62, T 22793/8 ja T 22793/25.

¹⁵³ SARk T 22793/14.

¹⁵⁴ SARk T 910/1.

¹⁵⁵ Sairaudet esiintyvät asiakirjoissa yleensä latinankielisinä. Suomentokset olen katsonut joko teoksesta Lääketieteen termit, toim. Niesstedt Walter, 1999 tai www.tohtori.fi/laakarikirja/. Sivuja on katsottu 17.6. ja 19.6.2002.

sikotautia, influenssaa, angiinaa tai syyhyä, mutta sairastuneita oli kerralla vähän.¹⁵⁶ Luettelosta nähdään, että työryhmän lääkäri oli laskenut influenssatapaukset kulkutaudeiksi. On luultavaa, että muissa työryhmissä ei näin ole tehty, sillä olisi outoa, jos muut työryhmät olisivat säästyneet influenssalta.

Sairastapauksia työryhmissä esiintyi melko paljon. Lääkintähuoltotiedotuksissa jaotellaan potilaat sellaisiin, jotka ovat tarvinneet lääkärin hoitoa tai jotka on pitänyt lähettää jonnekin muualle hoitoon¹⁵⁷. Sairaaksi ilmoittautuneiden lukumäärät ovat liitteessä neljä. Elokuussa 1940 tr 211:ssä on sairastaneita ollut enemmän kuin työntekijöitä¹⁵⁸. Joko kaikki ovat käyneet valittamassa joistakin pikkuvaivoista tai sitten luku on virheellinen. Ketään ei kuitenkaan tuolloin laitettu lääkärin hoitoon tai ohjattu muualle hoitoon. Syyskuussakin sairaaksi ilmoittautuneita oli yli 70 % työntekijöistä. Marraskuussa ja joulukuussa sairaaksi ilmoittautuneita oli 15 – 20 % työryhmäläisistä. Kolmena seuraavana kuukautena sairaita oli vain muutamia. Huhtikuusta kesäkuuhun sairaaksi ilmoittautuneita oli 15 – 19 % työntekijöistä. Lääkärin apua tarvittiin 1 – 10 %:ssa tapauksista. Poikkeuksena on tammi – maaliskuu, jolloin sairastapauksia oli vähän, mutta suurin osa potilaista tarvitsi lääkärin apua. Keskimäärin lääkärin apua tarvittiin kolmessa prosentissa tapauksista. Vajaa prosentti sairaaksi ilmoittautuneista tarvitsi hoitoa muualla kuin työryhmässä.¹⁵⁹ Tr 211:ssä oli melko vähän vakavia tapauksia, joita ei voitu hoitaa omin voimin.

Tr 212:ssa sairaaksi ilmoittautuneita oli elokuussa noin 25 % työvoimasta ja syyskuussa reilut kymmenen prosenttia. Sen jälkeen työryhmässä sairaaksi ilmoittautuneita oli alle kymmenen prosenttia työntekijöistä. Vuonna 1940 lääkärin apua tarvitsi 11 – 32 % sairaista työntekijöistä. Tammikuussa 1941 noin 16 % tarvitsi lääkäriä, mutta sen jälkeen lääkäriä tarvittiin 25 – 52 % tapauksista. Keskimäärin työryhmässä tarvittiin lääkärin apua 25 % tapauksista. Muualle hoitoon jouduttiin potilaita lähettämään useammin kuin tr 211:stä, sillä

¹⁵⁶ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/9, T 13154/62, T 22793/8 ja T 22793/25.

¹⁵⁷ Esimerkiksi Puolustusvoimien Pääesikunnan alaisiin sairaaloihin.

¹⁵⁸ Sairaaksi ilmoittautui 691 henkilöä.

¹⁵⁹ SArk T 910/1, T 910/9 ja T 22793/25.

noin kolme prosenttia tapauksista tarvitsi sairaalahoitoa muualla.¹⁶⁰ Työryhmässä sairastapaukset olivat vakavampia kuin tr 211:ssä.

Tr 213:ssa sairaaksi ilmoittautuneita oli paljon. Elokuusta 1940 aina huhtikuuhun 1941 sairaaksi ilmoittautui työryhmässä 20 – 42 % koko työryhmän työntekijöistä. Eniten sairaita oli joulukuusta – helmikuussa, jolloin kaikkina kuukausina sairaaksi ilmoittautui yli 40 % työntekijöistä. Vaikka sairaaksi ilmoittautui moni työntekijä, eivät tapaukset olleet kovinkaan vakavia, sillä lääkärin apua tarvittiin harvoin. Ainoastaan neljänä kuukautena lääkäri tutki yli 10 % sairaaksi ilmoittautuneista. Eniten tällaisia tapauksia oli touko- ja kesäkuussa 1941, jolloin lääkärin apua tarvitsi noin 20 % sairaaksi ilmoittautuneista. Muualle hoitoon potilaita lähetettiin myös harvoin, keskimäärin prosentti sairaaksi ilmoittautuneista henkilöistä tarvitsi sairaalahoitoa muualla.¹⁶¹

Tr 216:ssa tilanne oli toisenlainen verrattuna tr 213:een. Työntekijöitä työryhmissä oli lähes saman verran, mutta sairaaksi ilmoittautuneita tr 216:ssa oli huomattavasti vähemmän kuin pohjoisemmassa työryhmässä. Elokuusta 1940 huhtikuuhun 1941 sairaaksi ilmoittautui alle kymmenen prosenttia koko miehistöstä. Vähiten sairaita oli marras- ja joulukuussa, jolloin noin kaksi prosenttia työntekijöistä ilmoittautui sairaaksi. Toukokuussa 1941 sairaaksi ilmoittautuneiden määrä nousi noin 13 % työntekijöistä ja kesäkuussa lähes 19 %. Sairastapauksia työryhmässä oli vähän, mutta ne olivat suhteellisesti hieman vakavampia, sillä keskimäärin yli 46 % tapauksista tarvittiin lääkärin apua. Tosin lukumäärällisesti lääkärin tarvitsijoita oli vain hieman enemmän kuin tr 213:ssa. Muualle hoitoon lähetettiin noin viisi prosenttia sairaaksi ilmoittautuneista.¹⁶²

Tr 212:n sairastuvassa oli potilaita lokakuusta alkaen. Yhdeksän kuukauden aikana sairastuvassa oli yhteensä 96 potilasta. Hoitopäiviä kertyi yli kolmesataa ja keskimäärin potilas oli sairastuvalla 3,4 päivää. Tr 213:n sairastuvalla oli potilaita heti elokuusta lähtien. Yhteensä heitä oli kesäkuuhun mennessä ollut 174. Hoitopäiviä kertyi yhteensä yli yhdeksänsataa. Potilas vietti sairastuvalla keskimäärin 4,6 päivää. Tr 216:n sairastuvalla oli

¹⁶⁰ SArk T 910/1, T 910/9, T 22793/8 ja T 22793/25.

¹⁶¹ SArk T 910/2, T 910/9, T 22793/8 ja T 22793/25.

¹⁶² SArk T 910/3, T 910/9, T 22793/8 ja T 22793/25.

potilaita vasta tammikuusta 1941 alkaen¹⁶³, vaikka sairastupa oli valmistunut jo syyskuussa 1940. Osasyynä vajaakäyttöön oli lääkintälotan saapuminen vasta joulukuussa, jolloin sairastuvassa oli koko ajan joku valvomassa potilaita. Lääkintäaliupseerin paikalla olo ei ollut riittänyt. Sairastuvassa hoidettiin kesäkuuhun mennessä 12 potilasta ja hoitopäiviä kertyi reilut 40. Potilas vietti sairastuvassa keskimäärin 3,7 päivää.¹⁶⁴

6.4. Lääkintähuollon tarkastukset

Ammattiyhdistysten keskusliiton sihteeri Bruno Airola puuttui lokakuussa 1940 tekemällään tarkastusmatkallaan myös terveys- ja lääkintäoloihin, mutta ei löytänyt niistä mitään mainittavaa epäkohtaa¹⁶⁵. Linnoitustoimiston lääkintäohjaaja teki työpiirien alueille tarkastusmatkoja, joissa hän tutki työryhmien oloja, erityisesti lääkintähuoltoa. Oletettavaa on, että hän ehti ensimmäisen kerran tarkastamaan Miehikkälän työryhmiä vasta maaliskuussa 1941, koska silloin hän teki hyvin perusteellisen tarkastuksen verrattuna seuraaviin tarkastuksiin.

Maaliskuun tarkastuksessa tr 216:n lääkintähuolto sai erinomaisen arvosanan. Vastaanottohuone oli siisti ja asianmukaisesti kalustettu. Lääkekaappi, välineistö ja kirjanpito olivat hyvin hoidetut. Ammattikirjallisuutta työryhmän lääkintähenkilökunnalla oli jonkin verran. Ensiapulaatikoita ja paareja oli työmailla viidet. Moitteita sai lastatilanne, koska niitä ei ollut kuin sairastuvalla. Työryhmään saapunut uusi henkilökunta johti tarkastajan mukaan huhtikuussa lääkintäolojen huonontumiseen esimerkiksi siisteyden suhteen. Sairaskirja oli hyvin täytetty, mutta muun kirjanpidon hoidosta tarkastaja joutui antamaan korjauskehotuksen lääkintähenkilökunnalle. Samalla hän antoi ohjeita lääkintähuoltotiedostusten tekoon ja terveystarkastuskortiston ylläpitoon. Toukokuussa lääkintäohjaaja kiinnitti huomiota terveystarkastuksiin ja isorokkorokotuksiin, koska niitä ei ollut tehty maaliskuun lopun jälkeen. Myös lääkäri sai moitteita siitä, ettei ollut kiinnittänyt huomiota lääkintähuollossa valitseviin epäkohtiin. Lääkekaappi oli hiukan edellistä kuuta

¹⁶³ Tietysti on mahdollista, että tiedotuksia on jostakin syystä täytetty huonosti.

¹⁶⁴ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/9, T 22793/8 ja T 22793/25.

¹⁶⁵ SArk T 22793/12.

paremmassa kunnossa, mutta arvosana oli edelleenkin tyydyttävä. Terveystarkastuskortisto ei vielääkään ollut hyvässä kunnossa.¹⁶⁶

Tr 211:n lääkintähuolto ei saanut hyvää arvosanaa maaliskuussa, sillä lääkintäohjaajan mielestä lääkintähuolto ja terveystarkastuskortistot olivat jääneet toisarvoiseen asemaan työryhmässä¹⁶⁷. Lääkintäohjaaja moitti ja huomautti lääkekaapin järjestyksestä ja liian voimakkaana käytetystä sterilisointiliuoksesta. Kirjanpito oli huonosti hoidettu ja terveystarkastuskortistokaan ei ollut kunnossa. Ensiapulaatikoita oli viisi, mutta paareja vain yhdet. Valmiita lastoja työryhmässä ei ollut. Työryhmässä oli vain yksi alaan liittyvä kirja, josta lääkintäohjaaja antoi henkilökunnalle läksyä 50 sivua. Huhtikuussa lääkintäohjaaja moitti edelleen lääkekaappia liian ahtaaksi, mutta kirjanpito oli korjattu hänen esittämällään tavalla. Ilmeisesti lääkintäohjaajan antamasta läksystä oli ollut hyötyä, sillä toukokuussa terveystarkastuskortisto oli asianmukaisessa kunnossa. Tilan puutetta työryhmässä esiintyi edelleen lääkintähuollon osalta, koska lääkekaappia ei saatu tilavammaksi ja ensiapuhuone oli liian pieni.¹⁶⁸ Kaikesta huomaa, että tässä työryhmässä lääkintäasiat olivat toisarvoisia, eikä huoltopäällikkö ollut tehtäviensä tasalla. Työryhmä oli pieni, mutta lääkinnälle olisi luullut löytyvän hieman enemmän tilaa, koska miehistö oli saatu hyvissä ajoin majoitettua parakkeihin. Toisarvoisuuden huomaa myös siitä, että terveystarkastuksiin ja isorokkorokotuksiin ryhdyttiin vasta, kun ylemmältä taholta oli tullut muistutuksia asiasta.

Seuraavana tarkastusvuorossa oli naapurityöryhmä 212. Ensimmäisessä tarkastuksessa lääkintäohjaaja huomautti kirjanpidosta, joka ei vastannut vaatimuksia. Moitteita sai myös punaisen ristin merkin puuttumien sairastuvan läheisyydessä ja ammattikirjallisuuden puute. Lastoja oli sekä varastolla että sairastuvalla, mutta paareja oli ainoastaan yhdet sairastuvalla. Ensiapulaatikoita oli kymmenen eri puolilla työryhmää. Yhteenvetona lääkintäohjaaja kirjoittikin, että työryhmässä oli kiinnitetty paljon huomiota lääkintähuoltoon, ja vallitsevat epäkohdat huoltopäällikkö oli luvannut poistaa. Lupaus piti, sillä seuraavan kuukauden tarkastuskertomuksen loppuun ohjaaja kirjoitti, että työryhmässä oli yritetty parantaa lääkintähuoltoon liittyviä asioita. Lääkekaappi oli tilava ja hyvässä järjestyksessä.

¹⁶⁶ SArk T 22793/12.

¹⁶⁷ Tätä kuvastaa esim. sairastuvan puuttuminen.

¹⁶⁸ SArk T 22793/12.

Terveystarkastuskortisto oli hyvin hoidettu ja työryhmässä oli jopa laadittu erillinen seurantataulukko sairastuvassa olleista potilaista, tapaturmista ja hoitotunnilla käyneistä potilaista. Oletettavasti myös kirjanpito oli parantunut sekä työryhmään oli hankittu sairastuvan merkki, koska näitä seikkoja ei tarkastaja maininnut enää. Toukokuun tarkastuksessa syöpäläisten torjuntatyö sai moitteita, koska ohjaaja oli kahdesti matkustanut työryhmään suorittamaan parakkien rikityksiä, mutta työryhmään ei ollut hankittu tarpeellisia astioita. Ohjaaja moittikin lääkintäaliupseeria veltoksi ja saamattomaksi.¹⁶⁹

Ohjaaja kehui maaliskuun tarkastuksessa tr 213 lääkintäasioiden hoitoa ilahduttavaksi. Instrumentit, lääkekaapit, varastot ja komerotilat olivat hyvässä järjestyksessä. Ainoa poikkeus oli valonarkojen lääkeaineiden järjestely, sillä niitä varten ei ollut hankittu pimeää tilaa. Työryhmässä oli 13 ensiapulaatikkoa, ja ne oli sijoitettu eri puolille työryhmää. Lastoja oli riittävästi. Ammattikirjallisuutta työryhmän lääkintäaliupseeri oli hankkinut erittäin paljon, johon lääkintäohjaaja oli erittäin tyytyväinen. Sairastuvan potilaista pidetty kirjanpito oli esimerkillisesti hoidettu, ja lääkintäohjaaja esitti samanlaista kirjanpitoa kaikkien työryhmien käyttöön. Myös sairaalalalustosta työryhmässä oli laadittu luettelo. Valonaroille lääkeaineille oli hankittu kaappi huhtikuun tarkastukseen mennessä. Ainoan muistutuksen lääkintäohjaaja antoi lääkehuoltotiedotuksen laatimisesta. Toukokuun tarkastuksessa ohjaaja ei esittänyt lääkehuoltoa koskevia huomautuksia.¹⁷⁰

Konekorjaamo sai maaliskuussa hyvin negatiivisen arvosanan lääkintähuollosta. Lääkintähenkilökuntaa ei ollut, ja lääkintäohjaaja määräsiikin varastonhoitajan antamaan ensiapua tarvittaessa. Koska omaa sairastupaa ei ollut, loukkaantuneet tai sairaat vietiin Muurolan sairaalaan. Ensiapukaappi oli huonosti täytetty, joten tarkastaja oli täydentänyt sitä tarkastuskäynnillään. Tarkastaja määräsi työryhmän valmistamaan paareja, koska niitä ei ollut. Rokotuksia tai terveystarkastuksia ei ollut aloitettu, eikä niitä saatu huhtikuussakaan tehtyä. Huhtikuussa tarkastaja mainitsi ainoastaan, että terveystilanne oli ollut hyvä eikä tapaturmia ollut sattunut. Lääkintäohjaaja ei käynyt tr 219 toukokuussa ollenkaan.¹⁷¹

¹⁶⁹ SArk T 22793/12.

¹⁷⁰ SArk T 22793/12.

¹⁷¹ SArk T 22793/12.

Pienessä ryhmässä ei koettu tarpeelliseksi lääkintähuoltoon panostusta, sillä Linnoitustoimiston sairaala sijaitsi lähellä.

Miehikkälän työryhmissä oli lääkintäasiat hyvin hoidettu. Paljon mielenkiintoisempaa olisi ollut lukea tarkastuskertomuksia vuodelta 1940, jolloin lääkintähuolto etsi vielä muotoaan. Ainahan voisi vaatia parempaakin, mutta kun ottaa olosuhteet huomioon, voi saavutusta pitää erinomaisena. Rokotusten antaminen tuotti ongelmia, mikä johtui miesten haluttomuudesta rokotuksiin. Asia oli niin tärkeä, että rokotuksista kieltäytyneitä uhattiin jopa lopputilillä. Oli rokotusten ansiota, että työmailla ei ollut mitään suuria kulkutautiepidemioita, joita sellaisissa asunto- ja elinolosuhteissa muutoin olisi voinut olla.

Haastatelluista muutamat muistivat, että työmailla oli lääkintähenkilökuntaa tai sairastupa. Muutamat jopa muistivat joutuneensa terveystarkastukseen tai saaneensa rokotuksia. Yleisesti ottaen harvat työntekijät joutuivat lääkintäpuolen kanssa tekemisiin. Monikaan ei sairastunut tai joutunut tapaturmiin, joten sairastupa tai lääkintähenkilökunta oli vieras asia. Työryhmät oli jaoteltu kyliin, ja jos sairastupa oli toisessa kylässä kuin oma asuinparakki, ei se tullut millään lailla tutuksi. Haastatellut uskoivat, että sellainen paikka kyllä varmasti oli, mutta heillä ei ollut tarkempaa tietoa tai muistikuvaa.¹⁷²

6.5. Muurolan keskussairaala

Keskussairaala sijaitsi Miehhikkälän suojeluskunnan Muurolan kyläosaston talossa¹⁷³. Sairaalan alku oli hankala, koska sinne ei tullut esimerkiksi vettä. Sairaalan lääkäri toivoi, että alueelle tehtäisiin: kaivo, sähköllä toimiva painesäiliöllinen automaattivesijohto ja yhdistetty sauna – pesutupa. Linnoitustoimiston ylilääkäri lähetti pyynnön rakennusosaston päällikölle, joka puolestaan määräsi tr 213:n tutkimaan asiaa. Tr 213 lähetti valmiit rakennussuunnitelmat rakennusosastoon marraskuun alussa ja rakennustyöt alkoivat loppukuusta.¹⁷⁴ Myöhemmin alueelle suunniteltiin myös ruumishuoneen rakentamista, josta

¹⁷² Miehhikkälän Salpalinjatietokannan haastattelut, Miehhikkälässä olleet.

¹⁷³ Saimi Ruopan haastattelu 21.6.2000. Haastattelijana Heli Notkola (Ruoppa). Asia käynyt ilmi myös asiakirjoista esim. Sark T 22793/16.

¹⁷⁴ Sark T 910/22, T 910/23 ja T 22793/16.

Linnoitustoimisto antoi rakentamispäätöksen toukokuussa 1941¹⁷⁵. Tätä ei saatu valmiiksi, koska jatkosota alkoi.

Sairaalarakennus oli linnoitustöiden käytössä lokakuun 1940 puolivälistä lähtien. Mutta se ei voinut heti ottaa potilaita vastaan, koska rakennus ja ympäristö eivät olleet sairaalamaisia, sopivaa henkilökuntaa ja välineistöä ei ollut vielä hankittu. Sairaalassa oli odotushuone, lääkärin vastaanottohuone, leikkaushuone, kanslia ja kaksi sairassalia, joissa potilaspaikkoja oli 28. Toinen potilashuoneista oli varustettu erillisellä sisäänkäynnillä, jotta pakottavissa tapauksissa sairaalaan olisi voinut ottaa myös kulkutautipotilaita. Sairaalakalustoa oli paljon: esimerkiksi uusi sähkösterilisaattori ja röntgenlaite. Sairaalaan palkattiin joulukuun alussa kolme sairaanhoitajaa, kaksi lääkintälottaa, emännöitsijä, keittiöapulainen ja talonmies.¹⁷⁶ Myöhemmin henkilökuntaan lisättiin siivooja ja autonkuljettaja.¹⁷⁷ Sairaala oli väliaikaisesti vastaanottovalmiina joulukuun puolivälissä, vaikka kaikki rakennustyöt, kuten leikkaussali, eivät vielä olleet valmiit. Lääkärin mukaan lähestyneet joululomat vaikuttivat niin paljon, ettei joulukuussa sairaalaan tullut potilaita. Vastaanotto oli joka aamu poliklinikalla, ja siellä potilaita riittikin sairaalan aloitettu toimintansa.¹⁷⁸ Virallisesti sairaala avattiin 8.1.1941, vaikka silloinkaan sairaala ei vielä ollut täysin toimintakykyinen¹⁷⁹.

Tammikuussa¹⁸⁰ sairaalassa kävi potilaita lähes 60. Kuitenkin taulukossa, jossa mainitaan sairaalassa hoidetut tapaukset, on ainoastaan 27 tapausta. Tämä luku on seuraavinakin kuukausina aika lähellä hoidettujen potilaiden lukumäärää.¹⁸¹ Helmi – toukokuussa hoidettiin 124 potilasta.¹⁸² Hoitopäiviä kertyi runsaasti, esimerkiksi huhtikuussa niitä oli 365. Keskimäärin potilaat olivat sairaalassa reilut kymmenen päivää kerrallaan.¹⁸³ Kaikkia potilaita ei pystytty hoitamaan keskussairaalassa, sillä tammi – toukokuussa muualle

¹⁷⁵ SArk T 12562/22.

¹⁷⁶ SArk T 22793/16 ja T 22793/17.

¹⁷⁷ SArk T 22793/12 ja F 3.

¹⁷⁸ SArk T 22793/17.

¹⁷⁹ SArk T 22793/19.

¹⁸⁰ Tammikuun sairastavuus tiedot ovat erilaiset kuin muina kuukausina. Luultavasti tammikuussa sairaskirjaan kirjattiin myös poliklinikkapotilaat.

¹⁸¹ SArk T 22793/19.

¹⁸² SArk T 22793/19 ja T 22793/20.

¹⁸³ SArk F 3.

siirrettiin yhdeksän potilasta.¹⁸⁴ Vähäinen siirrettävien potilaiden lukumäärä osoittaa, että sairaalassa pystyttiin tehokkaaseen hoitoon. Toisaalta se kertoo myös sen, että vakavia sairauksia ja tapaturmia linnoitustyöalueilla sattui vähän.

8.1. – 18.6.1941 välisenä aikana sairaalan potilaista 89 oli tullut miehikkäläläisestä työryhmästä¹⁸⁵. Heistä 75 oli miehiä ja loput naisia. 37 % potilaista oli tr 213:sta ja naisista puolet tuli tästä työryhmästä. Seuraavaksi eniten potilaita tuli tr 211:stä. Kaikkein vähiten potilaita sairaalaan lähetti tr 212, jonka osuus potilasmäärästä oli vajaa 14 %.¹⁸⁶ Sairaalaan jouduttiin yleensä tapaturman vuoksi. Niistä kaikkein yleisimpiä olivat ruhjevammat, nyrjähdykset ja murtumat. Sairastapauksista yleisimpiä olivat vatsa- ja suolistovaivat ja toiseksi yleisimpiä olivat erilaiset hengitystievaivat. Yksittäisiä tapauksia olivat esimerkiksi hysteria, psyykinen häiriö tai kuppa.¹⁸⁷ Linnoitustyö oli raskasta kaikille siihen osallistuneille. Kuitenkin vain kaksi ihmistä joutui sairaalahoitoon psyykkisen rasituksen vuoksi. Myöskään sukupuolitauteja ei ollut kovin runsaasti, vaikka monet tahot pelkäsivät sukupuolisen moraalien takia.

7. TÖIDEN TURVALLISUUS

7.1. Työryhmien tapaturmat¹⁸⁸

Turvalliseen työyhteisöön pyrittiin Linnoitustoimiston jatkuvalla huolenpidolla, joka ilmeni lukuisina lähetettyinä turvallisuusohjeina ja -neuvoina. Ohjeita annettiin esimerkiksi siitä, kuinka välttää tapaturmia kivenlouhinnassa ja yleisessä liikenteessä sekä suojalasien käytöstä. Myös linnoitustöiden johtaja Hanell puuttui yhdessä päiväkäskyssään turvallisuuteen, koska alueilla oli sattunut valitettavan paljon tapaturmia. Johtaja kovisteli työryhmien päälliköitä ja antoi ohjeita kouluttamisesta. Hänelle oli ilmoitettava kaikista vakavista ja työtahtia häiritsevistä tapaturmista.¹⁸⁹

¹⁸⁴ SArk T 22793/19 ja T 22793/20.

¹⁸⁵ Muut kirjassa mainitut potilaat ovat lähinnä Miehikkälän naapurikuntien työryhmistä Ylämaalta ja Luumäeltä.

¹⁸⁶ SArk Muurolan keskussairaalan sairaskirja N:o 1.

¹⁸⁷ SArk T 22793/19, T 22793/20 ja Muurolan keskussairaalan sairaskirja N:o 1.

¹⁸⁸ Työryhmien tapaturmista on kahta erilaista tilastoa. Toinen tilasto perustuu työryhmien lääkintähuoltotiedotuksiin, joissa on mainittu tapaturmien kokonaislukumäärä, sekä jaettu tapaturmat lieviin, sairaalahoitoa vaativiin ja kuolemaan johtaneisiin. Toinen tilasto pohjautuu joko tapaturmatilastoon tai työryhmästä valtion tapaturmatoimistolle lähteneisiin hakemuksiin.

¹⁸⁹ SArk T 910/6, T 910/7 ja T 910/8.

Tapaturmia sattui linnoitustyömaa-alueilla jatkuvasti. Linnoitustoimisto antoi huhtikuun puolivälissä 1941 ohjeet turvallisuustoimikuntien perustamisesta kaikkiin työryhmiin. Rakennusosasto lähetti valmiin sääntöehdotelman ja varoituskuvia, jotka piti asettaa esille erilliseen kuvakaappiin. Miehikkälän työryhmistä 212:een ja 216:een perustettiin toimikunnat melko nopeasti, sillä aloituskokoukset olivat 24.4. ja 28.4.1941. Myös korjauspaja sai turvallisuustoimikunnan 17.6.1941. Toimikunnat aloittivat heti työskentelyn, mutta mikään toimikunnista ei ehtinyt toimia Miehikkälässä kovinkaan pitkään.¹⁹⁰

Työntekijöillä oli omavastuu tapaturmista, jos tapaturma oli vähäinen. Lisäksi työnantaja maksoi osan tapaturman kuluista. Jos oli luultavaa, että työnantajan maksama korvaus ei riittänyt, oli työryhmän tapaturma-asiamiehen lähetettävä tapaturmasta ilmoitus valtion tapaturmatoimistolle, joka käsitteli asian ja myönsi tarvittaessa korvauksia onnettomuudesta. Jos tapaturma oli vakava tai sitä seurasi kuolema, oli siitä ilmoitettava poliisille. Lisäksi tapaturma-asiamiehen oli koottava tapaturmaluetteloa.¹⁹¹

Tr 211

Tapaturmia sattui tr 211:ssä lääkintähuoltotiedotusten¹⁹² perusteella yli 200. Yli puolet tapaturmista tapahtui elokuussa ja loput jakaantuivat tasaisemmin linnoitusajalle. Yli kymmenen tapaturmaa oli syys-, marras-, joulukuussa ja maaliskuussa. Tilaston tapaturmista yli 80 % oli lieviä, ja ainoastaan kolmena kuukautena sairaalahoitoa vaativia tapaturmia oli yli 40 %. Silloinkin tapaturmien lukumäärä oli hyvin pieni. Elokuussa työntekijöistä 16,5 % joutui jonkin tapaturman uhriksi. Muina kuukausina prosenttiluku oli huomattavasti pienempi.¹⁹³

Valtion tapaturmatoimistolle lähetettiin 87 tapaturmahakemusta. Eniten hakemuksia lähetettiin heinäkuussa, jolloin 24 tapaturmaan joutunutta täytti sen. Tässä kuussa lähes 4 % työntekijöistä joutui hieman vakavampaan tapaturmaan. Muina kuukausina alle kaksi

¹⁹⁰ SArk T 910/7, T 13023/12, T 13137/29 ja T 13154/62.

¹⁹¹ SArk T 910/6 ja T 910/7.

¹⁹² Huom. Lokakuun huoltotiedotus puuttuu.

¹⁹³ SArk T 910/1, T 910/9 ja T 22793/25.

prosenttia työntekijöistä ilmoitti tapaturmastaan valtion tapaturmatoimistolle.¹⁹⁴ Työryhmän tapaturmista 33 % sattui apu- tai sekatyömiehille, joita työryhmässä oli eniten. Toiseksi alttiimpia tapaturmille olivat kivityömiehet, sillä noin 30 % tapaturmista sattui heille. Yli 50 %¹⁹⁵ onnettomuuksista sattui kivitöistä¹⁹⁶, joka oli työryhmän vaarallisin ala.¹⁹⁷ Tapaturmien aiheuttamat vammat kohdistuivat melko tasaisesti eri puolille vartaloa. Yleisimpiä vammat olivat jaloissa (33 %) ja käsissä (29 %). Tapaturmista noin 60 % tapahtui iltapäivällä, jolloin väsymys alkoi painaa työntekijöitä, ja kaikki odottivat työvuoron päättymistä ja ruokailua. Huolimattomuus lisääntyi, ja sattui lipsahduksia työnteossa. Tästä esimerkki: ” *Joutui vaunun ja kiskon väliin puristuksiin.*” tai ” *Rautoja kantaessaan menetti loukkaantunut tasapainonsa.*”¹⁹⁸

Tapaturmista yli 40 % johti ruhjevammoihin, jotka saattoivat syntyä esimerkiksi seuraavasti: ” *Kiviä nostettaessa iski kivinosturin kampi loukkaantunutta päähän.*” tai ” *Räjähdyttämisen jälkeen oli porareikään jäänyt dynamiittia, tästä tietämättä hän alkoi porata, sillä seurauksella, että räjähdysaine räjähti.*”¹⁹⁹ Toiseksi yleisin vamma, 20 % osuudella, oli avoin haava. Kolmas suurempi ryhmittymä oli luunmurtumat, joita oli yli 10 %. Muita vammoja syntyi alle 10 %. Näitä olivat esimerkiksi venähdykset, palovammat ja nyrjähdykset. Yhdessä tapaturmassa työntekijä kuoli, kun kivilohkare lensi miehen päähän ammunnan jälkeen. Loukkaantunut oli suojautunut todistajien mukaan noin 120m päähän ammutapaikasta juoksuhaudaan puun taakse. Kivet lensivät kuitenkin odottamattomaan suuntaan ja tappoivat työläisen.²⁰⁰

Tr 212

Työryhmässä sattui lääkintähuoltotiedotusten mukaan yli 350 tapaturmaa. Niiden ajallinen jakaantuminen oli tasaista. Eniten tapaturmia oli lokakuussa (62) ja vähiten toukokuussa 1941 (15). Keskimäärin työntekijöistä reilut 4 % joutui työskentelyaikanaan tapaturmaan.

¹⁹⁴ SARk T 9003.

¹⁹⁵ Sisältää myös ammuntaonnettomuudet, joita oli noin 11 % onnettomuuksista.

¹⁹⁶ Tähän sijoitettu kaikki onnettomuudet, joissa kiviä oli mukana.

¹⁹⁷ SARk T 9003.

¹⁹⁸ SARk T 9003.

¹⁹⁹ SARk T 9003.

²⁰⁰ SARk T 9003 ja Haminan poliisi, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirin arkisto, poliisikuulustelupöytäkirjat, C II a 21, II-kansio.

Tämä oli hieman enemmän kuin naapurityöryhmässä. Tapaturmista noin 70 % oli lieviä, ja sairaalahoitoa vaadittiin noin 30 % tapauksista. Tr 212:n tapaturmat olivat hieman pahempia kuin tr 211:n, mutta kuolemaan johtaneita tapaturmia työryhmässä ei ollut.²⁰¹

Tapaturmatoimistolle toimitettiin ilmoitukset 107 tapaturmasta. Eniten tapaturmia oli heinäkuussa 1940, jolloin 28 työntekijää eli 4,7 % lähetti hakemuksen tapaturmatoimistolle. Yleensä hakemuksia lähetettiin kuukausittain alle kymmenen, paitsi elo- ja lokakuussa, jolloin luku ylittyi. Keskimäärin työntekijöistä 1,3 % haki korvauksia tapaturmatoimistolta.²⁰² Näistä oli työryhmän arkistoissa valmis lista²⁰³, jonka perusteella ei saa aivan yhtä hyvää kuvaa työryhmän tapaturmista kuin esimerkiksi naapurityöryhmän vastaavista. Listassa ei esimerkiksi mainita tapaturmaan joutuneen ammattia.

Tässäkin työryhmässä kaikkein eniten tapaturmia sattui kivitöissä olleille henkilöille, sillä yli 50 % oli kivien kanssa tekemisissä loukkaantuneita. Muissa työtehtävissä olleiden tapaturmaprosentit olivat huomattavan pieniä, tosin kaikkien tapaturmaan joutuneiden työtehtävää ei voinut määrittää. Ruhjevammat olivat yleisimpiä tapaturmien seurauksia, sillä niitä sai yli 65 % loukkaantuneista. Seuraavaksi yleisin seuraus tapaturmasta oli avoin haava, joita oli noin 10 %:lla loukkaantuneista. Tr 211:ssä luunmurtumat olivat olleet yleisiä, mutta tr 212:ssa luunmurtumia oli vain kahdella henkilöllä. Kädet olivat kaikkein riskialteimpia loukkaantumaan, ja vammat saattoivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia: ” *Kippivaunun väännin luiskahti, ja kun vahingoittunut piti kammesta kiinni, iski kammen kärki vasempaan käsivarteen lihashaavan, joka ulottui luuhun asti.*” tai ” *Kuormatessaan kiveä autoon putosi kivi ja loukkasi a.o. käden.*”²⁰⁴

Tr 213

Lääkintähuoltotiedostusten mukaan Miehikkälän pohjoisimmassa työryhmässä tapaturmaan joutui 181 työntekijää. Eniten onnettomuuksia oli marraskuussa, jolloin 36 työntekijää (3,6 %) vahingoittui. Muuten tapaturmia sattui kuukausittain vähemmin, paitsi helmi- ja maaliskuussa, jolloin oli yli 20 onnettomuutta. Keskimäärin 1,8 % työntekijöistä joutui

²⁰¹ SARk T 910/1, T 910/9, T 22793/8 ja T 22793/25.

²⁰² SARk T 13137/29.

²⁰³ Lista oli 10.6.1940 – 31.5.1941 väliseltä ajalta.

onnettomuuteen. Vaikka tr 213 oli suuri työryhmä, sattui täällä suhteessa vähemmän onnettomuuksia kuin kahdessa edellisessä työryhmässä. Onnettomuuksista noin 66 % oli lieviä, ja loput tapaturmat vaativat sairaalahoitoa. Työryhmässä oli yksi tapaturma, joka johti työntekijän kuolemaan.²⁰⁵

Työryhmän tapaturmista ja niiden olosuhteista saa tarkemman kuvan tapaturmaluetteloista²⁰⁶, joissa mainitaan 167 tapaturmaa, jotka sattuiivat työryhmässä välirauhan aikana. Eniten tapaturmia oli helmi- ja maaliskuussa, jolloin kumpanakin kuukautena tapaturmia oli yli 20. Muuten ne jakaantuivat hyvin tasaisesti kaikkien kuukausien osalle. Noin 40 % tapaturmiin joutuneista työntekijöistä oli sekatyömiehiä²⁰⁷. Tämä vastasi hyvin heidän osuuttaan kaikista työryhmän työntekijöistä. Toiseksi eniten onnettomuuksiin joutuivat kivityömiehet. Kuten muissakin työryhmissä olivat kivityöt kaikkein vaarallisin työtehtävä, sillä noin 35 % tapaturmista tapahtui kivi-tai kalliotöissä.²⁰⁸

Ruhjevammoja sai yli 37 % loukkaantuneista. Murtumia oli noin 14 % loukkaantuneista. Murtuma saattoi syntyä esimerkiksi seuraavasti: ” *Putosi 7 metrin korkeudelta kärräyslankulta kivilouhikkoon.*” Tästä seurauksena oli oikean lapaluun murtuma ja ruhjevamma vasemmassa kyynärseudussa. Kolmanneksi eniten tapaturmista seurasi erilaisia nyrjähdyksiä, venähdyksiä ja revähdyksiä. Tapaturmista lähes 70 % kohdistui joko käsiin tai jalkoihin.²⁰⁹ Tr 213:ssa yksi tapaturma johti kuolemaan. Eräs traktorinkuljettaja löydettiin traktoritallista kuolleen. Poliisikuulustelun ja ruumiinavauksen perusteella kuolinsyyksi varmistui häämyrkytys ja tukehtuminen. Traktorinkuljettaja oli unohtanut poistaa syyjärjestään vedet töiden loputtua ja hän oli lähtenyt sunnuntai-iltana tallille hoitamaan asian kuntoon. Parakkitoverit eivät olleet osanneet kaivata vahingoittunutta, koska mies oli ollut hiljainen ja viettänyt usein aikaansa tallilla. Kuljettaja oli käynnistänyt traktorinsa tallissa,

²⁰⁴ SArk T 13137/29.

²⁰⁵ SArk T 910/2, T 910/9, T 22793/8 ja T 22793/25.

²⁰⁶ Lisäksi muutama tapaturma oli mainittu luettelon ulkopuolella.

²⁰⁷ Tähän lukuun on laskettu työmies ja viisi aputyömiestä.

²⁰⁸ SArk T 13140 ja T 13141/35.

²⁰⁹ SArk T 13140 ja T 13141/35.

mutta ei ollut huolehtinut tuuletuksesta, minkä seurauksena talli oli täyttynyt hiilimonoksidista, joka aiheutti kuolemaan.²¹⁰

Tr 216

Tr 216:ssa tapaturmia oli lääkintähuoltotiedostusten mukaan 167. Eniten tapaturmia sattui marraskuussa, jolloin yli 30 henkilöä vahingoittui. Keskimäärin 1,6 % työryhmän työntekijöistä joutui tapaturman uhriksi. Onnettomuuksista yli 90 % oli lieviä ja ainoastaan 14 potilasta tarvitsi tapaturman jälkeen sairaalahoitoa.²¹¹ Tapaturmatoimistolle lähti ilmoitukset 141 tapaturmasta. Eniten tapaturmailmoituksia lähetettiin elokuussa, jolloin 24 työntekijää laati ilmoituksen. Tämä poikkeaa lääkintähuoltotiedotuksista, sillä niiden mukaan elokuussa tapahtui ainoastaan neljä lievää tapaturmaa. Ero selittyy ainakin osittain sillä, että osa ilmoituksista on laadittu elokuun jälkeen, vasta sitten kun tapaturman aiheuttama vamma on alkanut vaivata. Työryhmän työntekijöistä 1,2 % lähetti tapaturmatoimistolle ilmoituksen tapaturmastaan.²¹²

Tr 216:n tapaturmista yli 27 % johti ruhjevammoihin. Muita vammoja oli huomattavasti vähemmän. Käsiin kohdistui eniten vammoja. Vastoin muita työryhmiä toiseksi eniten kolhuista kärsi pään alue. Tämä johtui monista silmiin kohdistuneista vammoista, sillä lähes 14 % tapauksista silmät vahingoituivat. Silmien vammat olivat vaarallisia, ja ainakin kaksi henkilöä menetti näkönsä onnettomuuden takia.²¹³ Onnettomuudet saattoivat olla seuraavanlaisia: ” *Poran päästä lensi teräskappale silmään.*” tai ” *Porausreiässä oleva laukeamaton patruuna, porausreikää syvennettäessä ja puhdistettaessa laukesi panos.*”²¹⁴

Puolet tapaturmiin joutuneista työntekijöistä oli sekatyömiehiä ja toiseksi eniten loukkaantuivat kivityömiehet. Tapaturmiin joutuminen oli suoraan verrannollinen heidän osuuteensa kaikista työntekijöistä. Työryhmässä sattui suhteellisen monta vakavampaa

²¹⁰ SArk T 13141/34 ja Kotkan käräjät, Kymmin tuomiokunnan arkisto, Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät, II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

²¹¹ SArk T 910/3, T 910/10, T 13154/62, T 22793/8 ja T 22793/25.

²¹² SArk T 13153/36.

²¹³ SArk T 13153/36, T 13154/61 ja Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiehen arkisto, poliisikuulustelupöytäkirjat, C II a 22, I-kansio. Toki muissakin työryhmissä tapahtui tapaturmia, joiden uhrin sokeutuivat. Esimerkiksi tr 212:ssa. SArk T 13137/29.

²¹⁴ SArk T 13153/36.

räjähdeonnettomuutta, jotka johtuivat usein varomattomuudesta ja huolimattomuudesta. Onnettomuuksista suurin osa tapahtui kallio- tai kivitöissä. Myös poraus- ja kuljetustehtävissä sattui melko paljon tapaturmia.²¹⁵

15.1.1941 ammushaudan louhinnan aikana sattui vakava onnettomuus, jossa räjähdysten seurauksena lensi kiviä erään paikallisen talon seinästä sisään. Onnettomuudessa loukkaantui kolme²¹⁶ henkilöä. Kivet saivat paljon vahinkoa aikaan:

”...louhintapaikka sijaitsee 47, 5 metrin etäisyydellä talosta ja noin kaksi metriä korkeammalla kuin talon perustus, talon ikkunat laudoista tehdyillä suojalevyillä suojatut, seinässä, joka oli hirsinen ja laudoilla vuorattu, oli noin 1 x 1,5 metrin suuruinen aukko, jonka ääret hyvin risaiset, katolla noin kahden metrin päässä toisistaan noin 40 x 40 cm:n suuruiset aukot, joista lentänyt kivet ullakolle, seinän vieressä räjähdyspaikan puolella useita pieniä kiviä, talon päätyyn luona ½ metrin pituinen kettingin pätkä, talon toinen savupiippu murtunut, pihan puolella eli vastaisella puolella kuin räjäyttämisaika 15 metrin päässä talosta noin metrin pituinen 15 cm:n paksuinen mäntyinen peitepölkky, rapun edessä noin kymmenen kilon painoinen louhintakivi, joka nähtävästi tullut katon yli ja särkenyt savupiipun, kiven lähellä piipputiiliä, eteisessä 64 x 48 x 38 cm:n suuruinen louhintakivi ja sen vieressä kaksi vähän pienempää louhintakiveä, jotka noin kymmenen kilon painoisia, kohdassa 30 x 30 cm:n suuruinen veriläikkä, ovi pihtipielessä murtuma, keittiössä 30 x 30 cm:n suuruinen veriläikkä ja ympärillä useita 5 – 10 kilon painoisia louhintakiviä; keittiön ja tuvan välisestä ovesta alimmainen ovipeili kappaleina: hella kulma murskana.”²¹⁷

Tapauksesta nousi hirveä häly ja juorujen mukaan räjähdyksessä kuoli talon väkeä²¹⁸. Onnettomuus johtui liian suuresta räjähdyspaikasta sekä huolimattomasta räjähdyspaikan

²¹⁵ SARk T 13153/36.

²¹⁶ Talon emäntä sai avomurtuman polveensa. Toiset onnettomuuden uhrin olivat alaikäisiä ja he loukkaantuivat hengenvaarallisesti, esim. kallonmurtumia. SARk T 13154/61 ja Kotkan käräjät, Kymmin tuomiokunnan arkisto, Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

²¹⁷ SARk T 13154/61.

²¹⁸ Haastatelluista henkilöistä kaksi muisti tapauksen. Toinen muisti, että talon emäntä olisi kuollut räjähdysten seurauksena. Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelut, nro:t 7 ja 8.

peittämisestä. Onnettomuus käsiteltiin oikeudessa, jossa talon omistaja ei vaatinut rangaistusta laturille, vaan toivoi että aiheutuneet kulut korvataan. Asiaa käsiteltiin ensimmäisen kerran Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjillä maaliskuussa 1941 ensimmäisessä yleisessä istunnossa. Syyttäjä luki syytteen, jossa hän vaati syytetylle rangaistusta vaikean ruumiinvamman tuottamisesta sekä työmaalla annettujen ohjeiden noudattamatta jättämisestä. Asiaa lykättiin.²¹⁹ Seuraava istunto oli saman vuoden toukokuussa. Tuolloin käytiin läpi lääkärintodistuksia ja tutkittiin lisätodisteita, joiden mukaan räjäytyspaikalla ei ollut tarpeeksi täkkäyspuita. Vastaajan avustaja vaati kannetta purettavaksi, koska hänestä kyseessä oli tapaturma. Syyttäjä vaati edelleen asian lykkäämistä, jotta kaikki tarvittavat todistukset saataisiin hankittua. Samalla hän halusi haastaa vastaajaksi työtä valvomassa olleen työnjohtajan. Asiaa päätettiin lykätä.²²⁰

Seuraavilla käräjillä lokakuussa asiaa jälleen siirrettiin, koska kaikki todistajat eivät olleet paikalla.²²¹ Vasta toisilla talvikäräjillä 1942 tapaus saatiin käsiteltyä loppuun. Alun perin syytettynä oli ollut vain laturi, mutta myöhemmässä vaiheessa syytettyjen penkille nousi myös työnjohtaja. Vielä viimeisessä oikeuskäsittelyssä asiaa puitiin erilaisten todisteiden pohjalta; esimerkiksi työryhmän päällikkö antoi lausunnon, jonka mukaan työnjohtaja tai laturi ei olleet syyllisiä tapahtuneeseen. Todistamassa olleet poliisit puolestaan syyllistivät työnjohtajan, koska tullessaan onnettomuuspaikalle he olivat havainneet, että paikalla ei ollut tarpeeksi täkkäysmateriaalia. Oikeudessa molemmat syytetyt saivat suuret sakot. Lisäksi he joutuivat yhteisvastuullisesti korvaamaan todistajapalkkiot ja asianosaisten oikeudenkäyntikulut.²²²

7.2. Yhteenvedo tapaturmista

²¹⁹ SARk T 13154/61 ja Kotkan käräjät, Kymin tuomiokunnan arkisto, Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

²²⁰ Kotkan käräjät, Kymin tuomiokunnan arkisto, Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

²²¹ Kotkan käräjät, Kymin tuomiokunnan arkisto, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät, I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

²²² Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1942 ja talvikäräjät II yleinen istunto 1942, varsinaiset asiat.

Vaikka tapaturmia sattuiakin lukumääräisesti jonkin verran, niin loppujen lopuksi hyvin harva työntekijä joutui tapaturmaan tai edes sellaisen silminnäkijäksi. Monikaan haastateltu ei muistanut, että tapaturmia olisi sattunut lainkaan. Kukaan haastatelluista ei itse joutunut vakavaan tapaturmaan. Muutamat mainitsivat, että sattuihan niitä pikku nirhamia, mutta mitään vakavampaa ei tapahtunut. Eräs haastatelluista muisti tapaturman, jossa vahingoittuivat työntekijän silmät, ja pari henkilöä muisti Miehikkälässä sattuneet kuolemantapaukset.²²³

Suurin osa Miehikkälän työryhmien onnettomuuksista oli lieviä. Lääkintähuoltotiedotuksissa mainittuja tapaturmia oli elokuusta 1940 kesäkuuhun 1941 yhteensä 905. Ne jakaantuivat melko tasaisesti kaikille kuukausille, mutta kuitenkin niin, että tarkasteluajankohdan alussa sattui enemmän tapaturmia kuin muulloin. Jos vertaa tapaturmia työntekijöiden määrään, niin ajanjakson aikana keskimäärin 2,7 % työntekijöistä joutui tapaturmaan. Näistä lieviä oli 76,5 % ja sairaalahoitoa vaativia oli yli 23 %. Vakavat tapaturmat kohdistuivat alle prosenttiin työntekijöistä.²²⁴ Tapaturmailmoituksia lähetettiin tapaturmatoimistolle noin 500. Keskimäärin ilmoituksen lähetti 1,4 % työntekijöistä. Näistäkin ilmoituksista suurin osa lähetettiin tarkasteluajanjakson alkupuolella.²²⁵

Muutamassa vakavassa tapaturmassa työntekijä menetti lopullisesti työkykynsä. Mutta ne olivat kuitenkin harvinaisia, jos otetaan huomioon työturvallisuus ja töiden laajuus. Valtion töissä vuonna 1940 kuoli tapaturman seurauksena 86 henkilöä, joka oli valtion töissä olevasta työvoimasta 0,097 %. Vuonna 1941 vastaava osuus oli 0,076 %. Kun näitä lukuja verrataan Miehikkälän työryhmissä tapahtuneisiin kuolemantapauksien osuuteen²²⁶, niin huomataan, että Miehikkälässä linnoitustöissä kuolemaan johtaneiden tapaturmien osuus kaikesta työväestöstä oli 0,006 %.²²⁷ Vaikka työolosuhteet eivät olleet kummoiset, vaaratilanteet osattiin hoitaa niin, että onnettomuuksia ei sattunut. Työyhteisö oli turvallinen.

²²³ Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelut, Miehikkälässä olleet.

²²⁴ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/9, T 910/10, T 13154/62, T 22793/8 ja T 22793/25.

²²⁵ Tarkasteluajanjakso kesäkuusta 1940 heinäkuuhun 1941. Heinä – lokakuussa 1940 lähetettiin noin 45 % tapaturmailmoituksista.

²²⁶ Ajanjaksona on elokuu 1940 – kesäkuu 1941.

²²⁷ SVTK 1943, 315, SVTK 1946 – 47, 223, SArk T 9003, T 13137/29, T 13140 ja T 13153/36. Miehikkälän työryhmissä tapahtui lisäksi kaksi kuolemantapausta, jotka olivat sairaudesta johtuvia ja äkillisiä. SArk T 910/23

7.3. Paloturvallisuus

7.3.1. Tulipaloihin varautuminen

Paloturvallisuus ei saanut osakseen yhtä suurta huomiota kuin työturvallisuus, mutta koska tulipaloja oli, asiaan alettiin pikku hiljaa panostaa. Vuoden 1940 kahdeksannessa huolto-ohjeessa määrättiin, että joku työryhmän rakennusmestareista tai työnjohtajista oli valittava parakkiryhmänpalomestariksi²²⁸. Palomestarin tehtäviin kuului palokalustosta sekä alkusammutusveden riittävydestä huolehtiminen.²²⁹ Näin työryhmissä on varmaankin tehty, vaikka mistään ei käy ilmi, oliko kaikissa työkyllissä palomestarit.

Joulukuussa 1940 työryhmän päällikön oli tarkastettava parakkien lämmityslaitteet ja niiden turvallisuus.²³⁰ Tammikuussa Linnoitustoimisto käski työryhmiä tekemään palotarkastukset kaikissa rakennuksissa sekä valitsemaan työryhmän paloturvallisuudesta vastaavat palolautakunnat. Palolautakunnan johtajaksi piti valita palomestari, joka kävi helmi – maaliskuussa palotorjuntakursseilla Palopäälystökoulussa.²³¹ Helmikuussa Linnoitustoimisto ilmoitti, että työryhmissä oli viipymättä aloitettava säännöllinen nuohous. Jos ammattitaitoista nuohoojaa ei työryhmässä ollut, oli sellainen tilattava työpiiristä²³².

Pakollisista helmikuun palotarkastuksista on tallessa tarkat pöytäkirjat, joissa yksityiskohtaisesti käydään läpi työryhmien tulisijat. Tr 211:n palotarkastuksessa havaittiin, että työryhmässä oli kaikki asiat vaaditunlaisessa kunnossa. Tr 212:ssa oli joitakin puutteita, kuten puuttuvia uunin eduspeltejä ja suuluukkuja, mutta palovaaraa ei ollut missään. Pöytäkirjassa mainittiin myös, että alueella oli yhdeksän vaahtosammuttajaa, jotka oli sijoitettu niin, että ne olivat helposti kaikkien saatavissa. Tr 213:ssa ja tr 216:ssa palotarkastuspöytäkirjat oli tehty toisella tavalla, sillä niissä oli suoraan kirjattu puutteet

ja Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat 1940, C II a 21, I-kansio.

²²⁸ Oletettavasti tällä tarkoitetaan työkyllää.

²²⁹ SArk T 910/6.

²³⁰ SArk T 910/11.

²³¹ SArk T 910/7, T 910/9, T 910/10, T 13023 ja T 13023/12.

²³² SArk T 13129/4.

listaan. Molemmissa työryhmissä puuttui uunin eduspeltejä, suuluukut puuttuivat tai olivat rikki, pistorasiat olivat viallisia tai tarvittavaa palosuojausta ei ollut tehty kunnolla.²³³

Kesäkuussa 1941 työryhmien toivottiin ryhtymään toimenpiteisiin, jotta metsäpaloja ei syttyisi. Esimerkiksi kaikki tulenarat raivausjätteet oli korjattava kasoihin kosteisiin paikkoihin. Työryhmien palopäälliköt ja kantamiehistö oli koulutettava ja sammutusvälineistöä oli hankittava lisää.²³⁴ Työryhmien oli myös palkattava palovartijat, jotka kiersivät kaikki palonarat paikat töiden loputtua. Lisäksi työryhmien oli laitettava työkyliin ja työmaille julisteita, joissa oli seuraavanlaisia tekstejä: *Käytä varoen tulta, muista tulen vaara, katso mihin tupakan tai tulitikun heität, tuli on pahin vihollinen ja tuli tuhoaa kaiken.*²³⁵ Palokalustoa työryhmissä oli, vaikka haastattelut työläiset eivät niitä muistakaan. Moni muisti ainoastaan, että työryhmissä oli paloämpäreitä joka parakissa. Yksi haastatelluista oli aikanaan kuulunut palolautakuntaan, mutta hän ei haastattelussaan muistanut asiaa. Palokalustoa hän toki muisti olleen työryhmässä²³⁶. Paloturvallisuus ei ollut tiiviisti työkyllissä esillä.

7.3.2. Työryhmien tulipalot

En löytänyt asiakirjoista yhtään mainintaa tr 211:n tulipaloista. Sen sijaan eräs haastatelluista muisteli, että työryhmän putka oli palanut maan tasalle. Haastateltu oli sitä mieltä, että tulipalo oli ollut tahallaan sytytetty.²³⁷ Muuta viitettä työryhmässä tapahtuneesta tulipalosta ei ole. Kuten palotarkastuksessa oli havaittu, työryhmässä ei ollut tulipalovaaraa.

Tr 212:sta löytyy tiedot kahdesta tulipalosta. Vuonna 1940 marraskuussa alkanut tulipalo vahingoitti työkonetta ja sen suojakatosta. Kuulusteluissa ilmeni, että palo oli alkanut valaisuun tarkoitettu Petromax-öljylampusta.²³⁸ Toinen työryhmän kirjatuista tulipaloista ei sattunut työryhmän välittömässä läheisyydessä, vaan Miehikkälä – Taavetti-maantien varrella, jossa paloi hiukan maastoa. Tulipalo saatiin nopeasti sammumaan, eikä asia vaatinut

²³³ SARk T 910/9 ja 910/10.

²³⁴ SARk T 910/11.

²³⁵ SARk T 910/7.

²³⁶ Miehikkälän Salpalinjatietokanta, haastattelu nro. 12.

²³⁷ Miehikkälän Salpalinjatietokanta, haastattelu nro. 69.

²³⁸ SARk T 910/1.

muita toimenpiteitä.²³⁹ Ei ole ihme, että haastatellut työmiehet eivät muista tulipaloja, niitä ei ole ollut.

Tr 213:ssa on ollut ainakin kolme tulipaloa. Kesäkuussa 1940 paloi varastorakennuksessa olleita parakkien rakennuslevyjä. Palo saatiin sammutetuksi, eikä tulipalosta aiheutunut suuria vahinkoja. Tulipalon jälkeen työryhmään tilattiin palontorjuntakalustoa.²⁴⁰ 1941 uudenvuoden päivän tulipalossa tuhoutui päävarasto työkaluineen ja tarveaineineen. Palo oli saanut alkunsa kamiinan savutorven juuresta. Vaikka paikalla olleet henkilöt olivat heti havainneet tulipalon, ei sitä ollut saatu sammumaan. Henkilövahinkoja palosta ei aiheutunut, mutta aineelliset vahingot olivat suuret. Vaikka työryhmään oli hankittu sammutusvälineistöä, niin varaston läheisyydessä niitä ei ollut.²⁴¹ Tammikuussa tuli tuhosi työryhmän sikalan, vaikka työntekijät yrittivät sammuttaa paloa. Läheisestä tallista saatiin hevoset pelastettua, mutta sikalasta vain kaksi sikaa saatiin ulos, ja nekin olivat tukehtuneet savuun. Tutkimuksissa selvisi, että sikalan lämmityskamiinaa ei ollut suunniteltu niin laajamittaiseen lämmitykseen kuin sikalassa oli ollut.²⁴²

Tr 216:ssa oli myös kolme tulipaloa. Syyskuussa 1940 paloi majoitusteltilta mukanaan viiden työmiehen tavarat. Kuulusteluissa selvisi, että palo sai alkunsa erään työmiehen vaatteista, jotka olivat olleet kuivumassa kamiinan vieressä. Poliisi päätyi tutkimuksissaan siihen, että uunin lämmittäjä aiheutti teltan palon, koska hän ei ollut ottanut vaatteita pois kamiinan läheisyydestä. Työryhmän henkilökunnan sauna paloi poroksi lokakuussa työmiesten katsoessa vierestä. Asiasta pidettiin poliisikuulustelu, joka ei valaissut syytymissyytä millään tavalla. Epäiltiin, että palo oli saanut alkunsa liian kuumaksi lämmitetystä kiukaasta tai peltisavutorvesta.²⁴³

Kolmannessa tulipalossa tuhoutui majoitusparakki joulukuussa 1940. Ihmishenkiä ei menetetty, mutta monen työntekijän omaisuus paloi kokonaan. Parakin kamiinalla

²³⁹ SArk T 910/9 ja T 12562/5.

²⁴⁰ SArk T 910/9, T 910/23 ja T 910/26.

²⁴¹ SArk T 910/11.

²⁴² Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat, 1941, C II a 22, I-kansio.

²⁴³ SArk T 13155/66.

lämmitettiin myös kuivaushuonetta savuputken avulla. Palo sai alkunsa kuivatushuoneesta, eikä sitä aluksi huomattu, vaan ihmeteltiin suurta savun määrää. Palon huomattuaan miehet yrittivät sammuttaa tulta juomavesiastian vedellä ja lumella, parempaa sammutusvälineistöä ei ollut. Osa miehistä pelastui ikkunoiden kautta. Eräs parakissa yöpynyt linnoittaja kertoi heränneensä huutoihin ja laittaneensa saappaat jalkaan ja juosseensa hakemaan apua. Takaisin tullessaan hän huomasi, ettei pääse enää hakemaan omia tavaroitaan parakista. Palo aiheutti suuret vahingot Linnoitustoimistolle ja työmiehille.²⁴⁴

Murolan konekorjaamolle oli perustettu palokunta helmi – maaliskuussa 1941²⁴⁵. Osasyynä palokunnan perustamiseen oli työryhmän tammikuinen tulipalo. Vaikka tulipalo saatiinkin sammumaan 20 minuutissa, ehti tuli tuhota niin Linnoitustoimiston kuin linnoittajien omaisuutta. Tr 219:n miehistöstä 18 liittyi palokuntaan. Palokunnalla oli kalustona: moottoriruisku, letkuja, jatkotikkaat, ensiapunarua, ämpäreitä, kirveitä, lapioita, halkosaha ja vöitä. Murolassa ollessaan palokunta piti yhdet harjoitukset ja sai kaksi palohälytystä kylästä. Läheisen tilan riihirakennuksessa oli tulipalo huhtikuussa. Palokunnan saapuessa paikalle oli riihi jo ilmiliekeissä, eikä palokunta pystynyt sammutustöihin, koska paikalla ei ollut tarpeeksi vettä. Toinen hälytys palokunnalla oli heinäkuussa 1941. Noin 500 metrin päässä konekorjaamosta huomattiin metsäpalo, joka tyrehtyi ennen kuin palokunta saapui paikalle. Palokunta tutki tilannetta palopaikalla ja teki johtopäätöksen, että palo oli tahallaan syytetty räjähteillä. Kun asiasta keskusteltiin, kertoi palotornissa ollut tähystäjä, että mies oli juossut pois palopaikalta. Epäilyttävää miestä ei saatu kiinni.²⁴⁶

Työryhmille oli annettu ohjeet, kuinka paloturvallisuuteen piti satsata. Joissakin työryhmissä neuvoja toteltiin, mutta joissakin oli huomattavan suuria puutteita. Ei siis ole ihme, että vuoden 1941 alussa paloturvallisuusasioihin puututtiin tiukalla otteella. Tämä tuotti tulosta, sillä asiakirjojen mukaan Miehikkälän työryhmissä ei enää ollut tulipaloja vuoden 1941 kevätpuolella. Palotarkastukset olisi ollut hyvä järjestää jo syksyllä 1940, sillä ne olisi voinut

²⁴⁴ SArk T 910/7, T 12553/3 ja Miehikkälän Salpalinjatietokanta, T. Lindstedtin nauhoite.

²⁴⁵ Työryhmä pyysi sammutuskalustoa Linnoitustoimistolta ilmoittaen perustaneensa palokunnan helmikuussa 1941, kun taas palokunnan päiväkirjassa mainitaan palokunnan perustamisajankohdaksi maaliskuu 1941. SArk T13023 ja T 13023/12.

²⁴⁶ SArk T 13023.

vähentää tulipaloja. Mutta ei voi sanoa, olisivatko paloämpärit auttaneet Miehikkälän tulipaloissa.

8. VAPAATA AIKAAKO?

8.1. Vapaa-ajan ohjaus

Vapaa-ajan toiminnan järjestäminen ei ollut aluksi tärkeää, koska rakentamisen aloittaminen ja parakkialueiden järjestäminen asuttavaan kuntoon olivat ensisijaisia toiminnan kohteita. Suurin vastuu työryhmien vapaa-ajan vietosta oli huoltopäälliköllä, sillä hänestä riippui, kuinka paljon työryhmässä harrastettiin ja kuinka hyvin erilaisia määräyksiä noudatettiin. Ensimmäisistä huolto-ohjeista alkaen puututtiin Salpalinjan vapaa-ajan vieton ohjaukseen. On mielenkiintoista huomata asiakirjoista, kuinka moni eri taho antoi ohjeita ja käskyjä työryhmille siitä, kuinka vapaa-aikaa tuli viettää. Niitä saattoi tulla itse linnoitustöiden johtajalta, rakennustoimistolta, linnoitustöiden pastorilta²⁴⁷ ja keväällä 1941 perustetulta valitustoimistolta.

Parhaan kuvan ohjatusta toiminnasta saa tr 211 tapahtumakalenterista, johon olen koonnut kaikki työryhmän tapahtumat. Aluksi lista on epätarkka, koska työryhmästä ei ole tarvinnut lähettää heti touko- ja kesäkuussa tietoja Linnoitustoimistolle. Voidaan olettaa, että silloin on ollut joitakin ulkoilmatilaisuuksia, sillä Linnoitustoimistolta oli tullut sellaiset ohjeet kesäkuussa²⁴⁸. Joitain tietoja on jo heinä- ja elokuusta, mutta lista tarkentuu syyskuusta, jolloin toiminta oli tarpeeksi vakiintunutta. Tapahtumat on pitänyt ilmoittaa työryhmän huoltoilmoituksessa. Liitteessä viisi on muiden Miehikkälän työryhmien tapahtumakalenterit.

TR 211 tapahtumakalenteri²⁴⁹:

²⁴⁷ Sotilasapit siirrettiin helmikuusta lähtien perustetun valitustoimiston alaisuuteen. Arimo 1981, 236. Mutta asiakirjoissa ilmenee vielä maaliskuussa ja huhtikuussa suoraan pastorille osoitettuja kirjeitä. Ks. esim. SArk T 12547/3. Ilmeistä kuitenkin on, että pastorin toiminta pikkuhiljaa siirtyi valitustoimiston alaisuuteen, sillä 31.5.1941 ilmoitetussa Linnoitustoimiston kokoonpanossa Linnoitustoimiston pastori ei enää esiinny omana yksikkönään. Arimo 1981, 235 – 236.

²⁴⁸ SArk T 910/6.

²⁴⁹ SArk T 910/1, T 910/23, T 9003, T 12547/2 ja T 13154/63.

	päivämäärä	mitä	osanottajamäärä
	1940		
heinäkuu	27.- 28.7.	elokuva; Helmikuun manifesti	
elokuu	13.- 15.8.	isänmaallis-uskonnollinen tilaisuus; pastori Luukko ja rovasti Rautajärvi	yli 100
	26.- 27.8.	elokuva; Lapatossu	
syyskuu		kaksi tanssitilaisuutta	300
	6.- 7.9.	kaksi isänmaallis- uskonnollista puhetilaisuutta; pastori Luukko ja valitusohjaaja Ojansuu	200
loka- ja marraskuu	1.10 - 15.11.	kymmenen elokuvaesitystä	1060
		hartaushetkiä Miehikkälän kirkossa	
		kirkkokonsertti invalidien hyväksi	240
	17.11.	puhetilaisuus; pastori Luukko	68
	28.- 29.11.	neljä elokuvaesitystä; Aatamin puvussa ja vähän Eevankin	400
joulukuu	6.12.	Itsenäisyyspäivänjuhla, (kolme juhlaa)	480
	9.12.	elokuvat	200
	10.12.	Pelastusarmeijan hartaushetki	160
	13.12.	hartaustilaisuus; pastori Airas	110
	15.12.	pikkujoulu	240
	17.12.	elokuvat	125
	19.12.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	100
	24.12.	joulujuhla	100
	30.12.	Maan Turvan kaksi esitystä	340
	1941		
tammikuu	5.1.	ohjelmallinen illanvietto	120
	14.1.	elokuva; Hätävara	160
	16.1.	elokuva; Rykmentin murheenkryyni	340
	18.1.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	110
	23.1.	ohjelmallinen illanvietto	96
	29.1.	elokuva; Lapatossu	125
helmikuu	5.2.	Runebergin päivän vietto	80
	11.2.	tanssiaiset	70
		kaksi kertaa viikossa laulukuoron harjoitukset	
	19.2.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	106
	20.2.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	90
	24.2.	Näytöskappale; Isontalon Antti ja Rannanjärvi, Helsingin maaseututeatteri	110
	25.2.	laskiaistanssit	150
	28.2.	Kalevan päivän ohjelmallinen illanvietto	124
maaliskuu	6.3.	elokuva; Sysmälinen	295
	12.3.	Pelastusarmeijan kokous	115

	15.3.	ohjelmallinen illanvietto invalidien hyväksi	240
		kaksi kertaa viikossa laulukuoron harjoitukset	
		kaksi kertaa viikossa teatteriharjoitukset	
	20.3.	ohjelmallinen illanvietto	125
	23.3.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	65
	24.3.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	110
	26.3.	hiihtokilpailut	33
	28.3.	Kotkan teatteri; Syntynyt terve tyttö	65
	29.3.	elokuva; Rikas tyttö	100
	30.3.	Piirin työryhmien välinen hiihtokilpailu	14
huhtikuu	6.4.	Linnoitustöiden vuosijuhla	210
	6.4.	elokuva; Aktivistit	300
	7.4.	elokuva; Jääkäriin morsian	95
	13.4.	kaksi puhetilaisuutta: pastori Leikkonen	170
		laulukerhon ja näytelmäkerhon harjoituksia kerran viikossa	
	17.4.	ohjelmallinen illanvietto	140
	26.4.	elokuva; Rakuuna Kalle Köllölä	210
	27.4.	aseveliyhdistyksen perustava kokous	40
toukokuu	1.5.	vappujuhla	160
	4.5.	ohjelmallinen illanvietto	126
	6.5.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	75
	8.5.	puhetilaisuus; pastori Leikkonen	70
	13.5.	elokuva; Poikamieskerhon holhokki	280
	15.5.	ohjelmallinen illanvietto	142
		maaottelumarsseja (työntekijöiden lisäksi sotilaita ja perheiden jäseniä)	
		urheilukentän raivausta	
		laulukuoron ja näytelmäseuran harjoituksia kerran viikossa	
	15.5.	ohjelmallinen illanvietto	130
	19.5.	sankarivainajien muistojuhla	120
	24.5.	asevelikerhon illanvietto	
	29.5.	"Miehen toinen minä"	60
kesäkuu	1.6.	jalkapallo-ottelu (RK - tr 211; 1 - 4)	70
	1.6.	ohjelmallinen illanvietto	205
	5.6.	Pelastusarmeijan tilaisuus	80
	8.6.	jalkapallo-ottelu (tr 212 - tr 211, 1 - 4)	
	8.6.	hartaustilaisuus; pastorit Leikkonen ja Mustonen	25
	11.6.	elokuva, Niskavuoren naiset	160
	11.6.	jalkapallo-ottelu (PK - tr 211; 4 - 4)	50
	13.6.	urheiluneuvojan tilaisuus	30
	15.6.	Karjala-ilta	250
	15.6.	jalkapallo-ottelu (tr 216 - tr 211; 0 - 5)	75
	18.- 23.6.	Työpiiri 210:n alueella kiertänyt Nuoren teatterin kiertue. Se on ollut Tr 211:ssä joko 18. tai 19. kesäkuuta.	

Kaikkien työryhmien tapahtumakalenterit eivät ole samanlaisia. Samat elokuvat ja esiintymiskiertueet kiersivät vuorollaan jokaisessa työryhmässä. Samoin eri vuotuisjuhlien viettäminen oli kaikissa työryhmissä samanaikaista. Myös linnoitustöiden pastorit pyrkivät kiertämään vuorollaan kaikissa työryhmissä. Muiden tilaisuuksien järjestäminen oli kiinni työryhmästä.

Tr 211:ssä järjestettiin muihin työryhmiin verrattuna pelastusarmeijantilaisuuksia sekä keväällä 1941 jalkapallo-otteluita. Tr 212:ssa ei järjestetty muuta ohjelmaa yhtä paljon kuin muissa työryhmissä. Siellä tosin suhtauduttiin hiihtoon muita työryhmiä vakavammin. Tr 213:ssa oli melko laaja ohjelmatarjonta. Erityisesti ohjelmallisia iltamia oli usein, ja niissä oli hyvin monipuolinen ohjelma: laulua, runoja, pakinoita, kuvaelmia, yhteislaulua ja tietenkin lopuksi tanssia tai karkeloa, kuten asia ilmaistiin ohjelmailmoituksessa. Työryhmässä esitettiin melko paljon näytelmiä, koska näytelmäkerho aloitti toimintansa syyskuussa 1940. Myöhemmin siitä ei ole mainintaa, mutta luultavasti se on harjoitellut tiiviisti, koska muutakaan esittäjää työryhmän näytelmille ei löydy. Urheiluharrastuksella oli työryhmässä suuri merkitys heti keväällä 1940. Urheilukenttä raivattiin lähes välittömästi, ja koska työryhmässä oli kaksi työkylää, perustettiin molempiin omat urheiluseurat: Juurakon Yritys ja Mustalammen Korvenpojat. Tr 216:n erikoisuus muihin työryhmiin verrattuna oli sen lukuisat pelkät tanssitilaisuudet, sillä muissa työryhmissä tansseja esiintyi lähinnä ohjelmallisten illanviettojen yhteydessä.²⁵⁰

8.2. Linnoitustoimiston järjestämät juhlat

Kesän 1940 juhannuksena joissakin työryhmissä järjestettiin ohjelmaa. Tosin ei ole varmaa, onko mitään esitetty, sillä erään haastateltavan mukaan Venäjän lentokoneet lensivät juhlan alkaessa hyvin läheltä, joten tr 213:n juhlat peruttiin.²⁵¹ Seuraavaksi Linnoitustoimistossa panostettiin itsenäisyyspäivän viettoon, koska se oli hyvä tilaisuus kohottaa työntekijöiden isänmaallisuutta ja yhteishenkeä. Linnoitustoimisto antoi tarkat ohjeet, kuinka

²⁵⁰ SArk T 910/1, T 910/2 ja T 910/3.

²⁵¹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 31.

itsenäisyyspäivää oli vietettävä.²⁵² Vaikka ohjelmasta oli annettu ohjeita, oli toteutus eri työryhmissä hiukan erilainen. Tr 212:n itsenäisyyspäivä kului seuraavasti:

Siniristiliput kohotettiin salkoihin klo 9 kummassakin parakkikylässä ja toimiston edustalla. Klo 13 oli Miehikkälän kirkossa tr 216:n, tr 211:n ja tr 212:n yhteinen jumalanpalvelus, johon oli runsaasti saapunut kuulijoita kirkon täydeltä. Alun perin oli suunniteltu miesten kuljettamista autoilla jumalanpalvelukseen, mutta jatkuvan pyryn takia siitä luovuttiin, koska oli syytä epäillä liukkaan kelin aiheuttavan autorikkoja. Lotille kuitenkin varattiin autot kirkkomatkaa varten. Klo 15 alkanut Suomen Aseveljien Liiton järjestämän itsenäisyysjuhlan radiointia seurattiin kaikissa ruokasaleissa ja kanttiineissa radiokovaäänisten välityksellä. Erittäin arvokasta ohjelmaa seurasivat kuulijat mitä suurimmalla hartaudella. Tämän itsenäisyyspäivän pääjuhlan aikana tarjottiin kaikille kahvit ja lottien leipomaa kahvileipää. Ohjelmanumeroiden lomassa esitti huoltopäällikkö, linnoitustöiden johtajan, kenraaliluutnantti E. Hanellin päiväkäsken lottien lausussa Runebergin runon Saarijärven Paavo. Käytännöllisesti katsoen osallistuivat kaikki tämän juhlan seuraamiseen. Pitkin päivää oli runsaasti kuulijoita seuraamassa itsenäisyyspäivän eri tilaisuuksien radiointia tai radioselostuksia, väliaikoina lauloivat miehet ja lotat isänmaallisia lauluja. Kaikki lottalat oli kauniisti koristettu havuköynnöksin, siniristilipuvin ja sinivalkovärein. Sotamarsalkan kuvat oli havuseppeleiden ympäröiminä asetettu kunniapaikoille. Vaatimattomasti, mutta hartaudella osallistuivat kaikki tr 212 kuuluvat itsenäisyyspäivän juhlintaan. Miehet olivat juhlavireessä ja järjestys erinomainen.²⁵³

Tr 213:sta ei lähdetty kirkkoon, koska sinne oli pitkä matka. Jumalanpalvelukset pidettiin työryhmän lottaloissa. Työryhmän juhlapäivän viettoon kuuluivat myös radiojuhla ja kahvitarjoilu. Päivän päätteeksi molemmissa parakkikylissä oli iltajuhlat, joissa oli

²⁵² SArk T 910/6.

²⁵³ SArk T 13137/28.

ohjelmaa²⁵⁴. Miehistö keräsi iltajuhlan yhteydessä rahaa, joka lahjoitettiin talvisodan invalideille.²⁵⁵ Tr 216 itsenäisyyspäivän juhla oli samankaltainen kuin tr 212:ssa. Noin 150 työryhmän jäsentä kävi Miehikkälän kirkossa päivällä, ja kirkonmenojen jälkeen kuunneltiin kaikissa työryhmän neljässä työmaaruokalassa puolustusvoimien ja Aseveliliiton järjestämiä radio-ohjelmia. Samalla 700 työryhmäläistä joi ilmaiset kahvit ja kuunteli linnoitustöiden johtajan tervehdystä.²⁵⁶ Tr 211:n juhlasta ei ole löytynyt arkistomateriaalia, mutta oletettavasti juhla on ollut samankaltainen kuin muissa työryhmissä.

Joulun tunnelmaan oli virittäytytty pikkujoulujuhilla ainakin tr 211:ssä, 212:ssa ja 216:ssa.²⁵⁷ Omalta osaltaan työläiset yrittivät muutenkin järjestää joulua. Aina se ei kuitenkaan onnistunut kommelluksitta. Eräs työmies sopi lotan kanssa joulukuusen hankinnasta tr 213:n Juurakossa. Mies kävi sahaamassa puun eikä huomannut sen kuuluneen luonnonsuojelualueelle. Kyläpoliisi järjesti kuulustelut, mutta pidemmälle asia ei edennyt.²⁵⁸

Suurin osa työntekijöistä pääsi kotiinsa jouluna. Koska osa kuitenkin jäi työryhmiin, oli työryhmissä järjestettävä joulujuhlia. Näiden vietosta antoi rakennusosasto ohjeet, joissa esimerkiksi jouluaaton ohjelma oli selvitetty vaihe vaiheelta. Ohjeissa oli mainittu laulut²⁵⁹, jotka oli laulettava tai kuinka jokin teksti oli luettava. Ohjelma oli vakavaa ennen jouluateriaa²⁶⁰, ja sen jälkeen ohjelma keveni ja muodostui vapaavalintaiseksi. Työläisten piti päästä halutessaan joulukirkkoon jouluaamuna. Mikäli se ei onnistunut, oli työmaan järjestettävä radiokirkko, johon kaikkien oli osallistuttava hartaudella ja laulamalla virsiä.²⁶¹

Työryhmien joulun vietosta ei ole tarkkoja kuvauksia. Se kuitenkin on varmaa, että jouluaaton ohjelma on edennyt Linnoitustoimiston ohjeiden mukaan. Työntekijät lopettivat

²⁵⁴ Ohjelmat sisälsivät hengellisiä ja isänmaallisia lauluja, Hanellin puheen, runoja, yksinlaulua, näytelmiä (Ryssän morsianko?, Sankarikuolo) ja päätteeksi Maamme laulun.

²⁵⁵ SArk T 910/23.

²⁵⁶ SArk T 13154/62.

²⁵⁷ SArk T 910/1 ja T 910/3.

²⁵⁸ SArk T 910/22.

²⁵⁹ Laulut: Kynttilät loistaa maan asunnoissa, Maa on niin kaunis, Enkeli taivaan, Herraa hyvää kiittäkää.

Linnoitustoimisto lupasi myös lähettää soveliaista joululauluista kokoelman työryhmiin.

²⁶⁰ Tavoista poiketen ateria piti tarjoilla pöytiin.

²⁶¹ SArk T 910/6 tai T 13154/63.

aattona työnteon kello 12²⁶². Lotat olivat koristelleet ruokalat havunoksin, ja ehkäpä joukossa oli joitakin joulukoristeita, esimerkiksi Suomen lippu-nauhoja. Ruoka tarjoiltiin pöytiin ja yhdessä laulettiin joululauluja ja kuunneltiin jouluevankeliumi. Loppuillasta paikalle saapui myös joulupukki²⁶³. Tr 216:sta saavuttiin jouluaamuna joulukirkkoon Miehikkälän kirkonkylälle, ja tr 213:ssa pidettiin jouluaamuna hartaushetki radion välitykseltä. Tr 211:stä ja 212:sta ei ole tietoa, mutta voidaan olettaa, että ainakin tr 211:n halukkaat työmiehet saivat mennä kirkkoon, koska matka oli varsin lyhyt. Joulupäivänä ohjeita noudatettiin mahdollisuuksien mukaan. Tr 212:ssa tarjoiltiin jouluateriaa ja seurattiin jouluohjelmaa vielä joulupäivänä. Tr 213:ssa järjestettiin perinteinen rekiretki ja ohjelmallinen iltama tapaninpäivänä. Tr 211:ssä ei ollut jouluna muuta ohjelmaa kuin jouluaaton yhteinen tilaisuus.²⁶⁴ Linnoitustoimisto järjesti työmiehille mahdollisimman rauhallisen, tunnelmallisen ja kodinomaisen joulun.

Uutena vuotena työryhmissä kiersi Maan Turvan²⁶⁵ viihdytyskiertue, jonka ohjelmaan kuului laulua, lausuntaa, puhe, soittoa, yhteislaulua, tietokilpailu ja tanssiesitys.²⁶⁶ Voidaan olettaa, että ohjelma oli hauskaa ja samalla propagandistista. Työryhmissä uutta vuotta ei vastaanotettu kovin kummoisesti ainakaan arkistotietojen mukaan. Varma tieto on tr 216:sta, jossa oli Linnatsalon lottalassa uudenvuoden-vastaanottojuhla ohjelmineen ja tansseineen.²⁶⁷ Juhlia ei välttämättä järjestetty muissa työryhmissä, koska työläisiä ei ollut paljon paikalla, ja Linnoitustoimisto ja työryhmien päälliköt katsoivat, että Maan Turvan-kiertue korvasi uudenvuodenjuhlat.

Helmikuussa Linnoitustoimisto kehotti työryhmiä viettämään Kalevalan päivää ja lähetti työryhmiin tervehdys- ja juhlapuheen sekä lausuntaesityksen luonnokset. Juhlien, joiden ohjelmasta huolehtivat lotat sekä huolto- ja työpäälliköt, piti alkaa kello 19. Ohjelma koostui

²⁶² SArk T 910/11. Samoin tehtiin uudenvuoden aattona.

²⁶³ SArk T 910/6.

²⁶⁴ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3, T 910/23, T 9003, T 12547/2 ja T 13154/63.

²⁶⁵ Maan Turva oli Akateemisen Karjala Seuran aloitteesta perustettu järjestö. Se oli kiertänyt viihdyttämässä jo talvisodan aikana. Tarkoituksena oli viihdyttää, mutta samalla järjestö teki joukkojen keskuudessa propagandatyötä tiedotuskeskukselle. <http://www.narc.fi/navytt/navytxsuo.htm>. Kansallisarkiston Talvisotanayttelyn tekstistä, vitriini 19. Katsottu 26.9.2002.

²⁶⁶ SArk T 910/23.

²⁶⁷ SArk T 13154/62.

yhteislaulusta, tervehdyspuheesta, soitosta, lausunnasta, yhteislaulusta, pakinasta, juhlapuheesta ja Maamme-laulusta. Lisäksi piti huomioida radiosta tullut juhlaohjelma. Tällainen juhla on vietetty ainakin tr 211:ssä, 213:ssa ja 216:ssa.²⁶⁸

Seuraavaksi Linnoitustoimisto panosti Linnoitustöiden vuosijuhlaan, jolloin jokaisessa työryhmässä oli juhlat. Lisäksi Myllykoskella vietettiin suurta juhlaa, johon jokaisesta työryhmästä piti lähettää kaksi edustajaa, joista toisen piti edustaa rivityöntekijää²⁶⁹. Esimerkiksi tr 211 lähetti juhlaan huoltopäällikön ja varastomiehen.²⁷⁰ 6.4.1941 kello 14 kaikissa työryhmissä alkoivat juhlat yhteislaululla linnoittajille painetusta laulukirjasta²⁷¹. Työryhmän päällikkö esitti tervehdyssanat, minkä jälkeen laulettiin jälleen. Sitten vuorossa oli Linnoitustoimiston lähettämä juhlaruno²⁷², jonka piti johdattaa kuulijat hartaaseen tunnelmaan. Linnoitustöiden johtajan juhlapuheessa käytiin läpi talvisota, linnoittaminen ja säästäväisyys – kahvitauotkaan eivät saaneet olla liian pitkiä. Sen jälkeen kiiteltiin kaikkia rakennustöihin osallistuneita. Puheen lopussa kohotettiin isänmaallista yhteishenkeä. Juhlapuheen jälkeen tunnelmaa kevennettiin yhteislaululla. Väliajalla oli ilmainen juhlatarjoilu²⁷³, jonka jälkeen ohjelma jatkui yhteislaululla ja tr 212 huoltopäällikön kirjoittamalla pakinalla. Siinä käsiteltiin tavallisen linnoitustyöläisen eli lapiojääkäriä arkea Linnoitustoimiston antaman ideaalikuvausten muodossa. Pakina loppui osuvasti kahteen toiveeseen; ettei rakennettavia puolustuslaitteita tarvitsisi koskaan käyttää, ja että rakennelmista jäisi tuleville sukupolville lapiojääkäriä muistomerkki – näin kävi. Pakinan jälkeen oli musiikkiesitys ja riimikronikka, jossa tehtiin katsaus linnoitustöihin. Vuosijuhla

²⁶⁸ SArk T 13154/63. Työryhmien tapahtumakalenterit liite viisi.

²⁶⁹ Työntekijän piti nauttia työntekijöiden luottamuksesta. SArk T 910/8. Matkalle komennetut henkilöt saivat ilmaisen matkan lisäksi korvauksen menetetyistä palkasta sekä päivärahan. SArk T 910/7.

²⁷⁰ SArk T 910/8 ja T 9003.

²⁷¹ Laululehtisen nimi oli *Linnoittajat laulamaan*. Siinä oli seuraavat laulut: Karjalan maa, Nälkämaan laulu, Kaunis Karjala, Jo Karjalan kunnalla lehtii puu. Lisäksi siinä oli tekstin pätkä Mannerheimin vuoden 1940 päiväkäskystä nro. 34. SArk T 9003, T 13154/63 ja Kaskimies 1971, 76 – 80.

²⁷² Luettu runo jää tuntemattomaksi, sillä viikko ennen juhlaa työryhmiin tuli kiireellinen viesti, jossa kiellettiin lukemasta Matti Kuusen runo *Rajatyömies Aatami Turpeisen puheenvuoro*. Lisäksi lähetetyt runot oli palautettava rakennusosastolle. SArk T 910/11. Miksi näin tehtiin? Matti Kuusi oli ennen talvisotaa ollut näkyvä Akateemisen Karjala Seuran jäsen. Olen lukuisista eri yhteyksistä yrittänyt etsiä kyseistä runoa, josko se itsessään olisi kertonut syyn sen esittämiskieltoon, mutta lukuisista yrityksistä huolimatta, en ole löytänyt runoa.

²⁷³ SArk T 910/8.

päättyi yhteislauluun.²⁷⁴ Illalla esitettiin vielä kaksi elokuvaa Aktivistit ja Jääkäriin morsian – yhteishenkeä ja isänmaallisuutta kohottamaan.²⁷⁵

Pääsiäistä ei työryhmissä erityisesti vietetty. Tr 211:ssä oli pastori puhumassa ensimmäisenä pääsiäispäivänä ja toisena pääsiäispäivänä tr 213:ssa järjestettiin ohjelmallinen illanvietto.²⁷⁶ Oli mielenkiintoista nähdä, kuinka linnoitustyöryhmissä suhtauduttiin vappuun. Vuodet 1917 ja 1918 olivat vielä lähellä, ja kaikki haavat ja keskinäiset kaunat eivät olleet umpeutuneet. Vappu jäi lähes kokonaan juhlimatta linnoittajien keskuudessa. Tämä johtui yleisen osaston valvontatoimistolta tulleesta ohjeesta, jonka mukaan Linnoitustoimisto ei järjestänyt vappuna virallista ohjelmaa. Ainoastaan Asevelikerhot tai vastaavat järjestöt eli järjestöt, joilla ei ollut työläistäusta, saivat järjestää vappujuhlia. Vappujuhlista ei haluttu vasemmiston agitointitilaisuuksia ja väärentylyistä sosialistista propagandaa ei haluttu linnoitustyömaille. Linnoitustoimisto lähetti mahdollisiin vapputilaisuuksiin puheen, joka oli otsikoitu linnoitustyöläisen kirjoittamaksi, jotta sen uskottavuus joukkojen kesellä olisi ollut parempi. Varmuutta kirjoittajasta ei ole, koska nimi puuttuu. Puhe oli aikansa tuote ja tiukasti kontekstiinsa sidottu. Se käsitteli maailman tilannetta ja synkkää tulevaisuutta. Työväenliikkeen saavutukset mainittiin lyhyesti puheen keskittyessä talvisotaan ja sen merkitykseen kansan yhtenäisyyden kannalta aseveljeyttä unohtamatta.²⁷⁷

Vappu sattui vuonna 1941 keskelle viikkoa. Rakennusosastolta tulikin tiedotus, jossa ilmoitettiin, että työntekijöille sai antaa palkatonta lomaa vapunpäivänä, jos työntekijä sitä tahtoi. Muuten linnoitustyömaille oli normaali työpäivä.²⁷⁸ Vappu ei ollut koko kansan juhla vaan tavallinen työpäivä. Ei tullut kuuloonkaan, että Linnoitustoimiston alaisilla työmaille olisi silloin pidetty vapaata. Toisaalta ei haluttu suututtaa työläisjoukkoja, joten annettiin mahdollisuus vapaapäivään. Luultavasti monikaan ei uskaltanut käyttää mahdollisuutta

²⁷⁴ SArk T 910/7 ja Miehikkälän Salpalinja tietokannasta kopioitu asiakirja T 12680 (oletettavasti kuuluu linnoitustöiden johtajan arkistoon alun perin).

²⁷⁵ Myöhemmin molemmat elokuvat joutuivat esityskieltoon. SArk T 910/1, Von Bagh 1992, 88 – 90, 98 – 99, 101. http://www.filmoholic.com/widerscreen/1_98/kylman_sodan_elokuvagensuurin_alku.htm. Tekstin kirjoittanut Jari Sedergren. Sivuilla käyty 26.9.2002.

²⁷⁶ SArk T 910/1 ja T 910/2.

²⁷⁷ SArk T 910/8.

²⁷⁸ SArk T 910/7.

hyväkseen. Vappujuhla järjestettiin tr 211:ssä²⁷⁹. Tr 213:ssa Mustanlammen työkylässä oli vappuaattona ohjelmallinen illanvietto ja Juurakossa puolestaan elokuvaesitys²⁸⁰.

Toukokuussa järjestettiin työryhmissä muistohetki sankarivainajille. Asevelijärjestö laati ohjelmarunon ja lähetti tarvittavat puheet työryhmille. Ohjelmassa oli jälleen vuorotellen puheita, musiikkia, lausuntaa ja yhteislaulua. Lisäksi siihen kuului hiljainen hetki, jolla kunnioitettiin vainajien muistoa. Toiveena oli, että koko työryhmän väki voisi osallistua juhlaan. Tällaiset juhlat järjestettiin ainakin tr 211:ssä ja 213:ssa, mutta osallistujia juhlatilaisuuksissa oli paljon vähemmän kuin työryhmissä oli henkilöitä.²⁸¹

Juhannusaattona työryhmissä piti järjestää illanvietto ja muuten juhannusohjelmaan kuului oleellisena osana urheilu. Juhannuspäivänä piti olla lippujuhla. Varmuutta juhlien järjestämisestä ei ole, koska juhannus 1941 oli jo hyvin hektistä aikaa. Jos juhlat järjestettiin, niin Linnoitustoimisto oli jälleen lähettänyt valmiin ohjelmarunon työryhmille. Urheilukilpailujen piti olla joukkuehenkisiä ja työyhteisön yhteistyötä kannustavia. Yksilölajeissa harjoiteltiin puolestaan sotaa varten, sillä esimerkiksi käsikranaatin heitto kuului ohjelmaan. Juhannusaaton puhe oli hieman leikkisämpi ja kevyempi, mutta itse lippujuhlan puhe oli mahtipontisen isänmaallinen ja sinivalkoinen. Lippujuhlan ohjelma koostui isänmaallisista lauluista ja lausunnasta.²⁸²

8.3. Muitakin juhlia oli

Työryhmissä ei pelkästään järjestetty Linnoitustoimiston organisoimia juhlia. Ohjelmalliset illanvietot oli suosittu vapaa-ajan viettotapa.²⁸³ Illanvietoissa oli monenlaista ohjelmaa ja työntekijät itse vastasivat niiden esittämisestä. Kaikissa illanvietoissa oli yleensä näytelmiä, puheita, lauluesityksiä, lausuntaa ja tanssia. Yleensä tilaisuudet olivat koko työryhmälle suunnattuja tai suurien työryhmien ollessa kyseessä jokin tilaisuus järjestettiin vain tietyssä työkylässä. Näin oli esimerkiksi tr 213:ssa ja tr 216:ssa. Joskus juhliin saatettiin kutsua työryhmän ulkopuolisia henkilöitä. Tällaisen kutsun sai Rajatoimiston päällikkö lotta

²⁷⁹ SArk T 910/1.

²⁸⁰ SArk T 910/2.

²⁸¹ SArk T 910/1, 910/2 ja 910/4.

²⁸² SArk T 910/4.

²⁸³ SArk T 910/1, 910/2 ja 910/3.

Nissinen: *Minulla on ilo ilmoittaa, että sunnuntaina 10.11.40 klo 20.00 alkaa täkäläisessä tanssiravintola Juurakossa ohjelmallinen iltama, jossa mm. näkee lampunvalon ainutlaatuinen tragikomedian ”Vesiparantolassa”. Rohkenen pyytää, että Te ylitsevuotavassa jalomielisyydessä hetkeksi unohtaisitte maalliset kiireenne ja saapuisitte esikuntinenne matalaan majaan ja siten tekisitte premieristämme syyskauden tapauksen*²⁸⁴.

Tanssitilaisuudet olivat toinen suosittu vapaa-ajan tilaisuus. Asiakirjojen perusteella tanssit olivat työryhmien sisäisiä tilaisuuksia, joihin ulkopuolisilta oli pääsy kielletty²⁸⁵. Mutta muutamien haastateltavien mukaan tilaisuuksiin pääsi kuka vain, ja erityisesti paikkakunnan naiset olivat tervetulleita.²⁸⁶ Joihinkin tansseihin saattoi päästä työryhmän ulkopuolisiakin ihmisiä. Myös haastateltavien muisti saattaa hieman pettää, sillä Miehikkälän alueella järjestettiin muitakin tanssitilaisuuksia²⁸⁷, joihin kaikilla oli mahdollisuus päästä.

Osanottajamäärät eri tapahtumissa vaihtelivat. Suosituimpia olivat iltamat, tanssit ja elokuvat. Tanssitilaisuuksissa osanottajia kiinnosti usein tanssia enemmän esimerkiksi viinanjuonti. Salapullot olivat käytössä. Talvi paljasti totuuden, kun pullot paljastuivat lumen alta²⁸⁸. Juhlita suosituimpia olivat itsenäisyyspäivä, joulukuun ja linnoitustöiden vuosijuhla. Tämä johtui siitä, että tuolloin kaikkien oli oikeastaan pakko osallistua juhlallisiin. Muiden juhlien kohdalla asia ei ollut näin. On valitettavaa, että työryhmien itse järjestämistä juhlita ei ole muuta tietoa kuin maininta huoltotiedotuksissa. Niissäkin mainitaan vain ohjelmarunko ja osanottajamäärä. Näistä juhlita olisi ollut erittäin kiinnostavaa tietää lisää. Harmittavaksi asian tekee myös se, että haastateltavat eivät muista juhlita, elokuvia tai muitakaan tilaisuuksia. Ainoastaan jotkut saattavat muistella, että sellaisia oli ollut.²⁸⁹ Muutamit haastateltavat muistavat, että he pistivät omatoimisesti tansseja pystyyn ja kuuntelivat gramofonia²⁹⁰.

²⁸⁴ SARk T 910/23.

²⁸⁵ SARk T 13154/62.

²⁸⁶ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut, Miehikkälässä olleet.

²⁸⁷ Järjestäjinä toimivat paikalliset urheiluseurat ja sotilasryhmittymät.

²⁸⁸ Miehikkälän Salpalinjan tietokanta, T. Lindstedtin nauhoite.

²⁸⁹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut.

²⁹⁰ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro. 9 ja 10.

8.4. Elokuva- ja viihdytyskiertueet

Ensimmäiset elokuvaesitykset Miehikkälässä olivat arkistojen mukaan heinä – elokuun vaihteessa 1940. Ensimmäisenä elokuvana näytettiin Helmikuun manifestia. Pääsymaksu oli kahdeksan markkaa²⁹¹. Suomen Filmitoimisto esitti suurimman osan elokuvista, mutta myös Otava-filmi ja Heikki Rantalan elokuvakiertue näyttivät joitakin elokuvia.²⁹² Elokuvia esitettiin työryhmissä joka kuukausi, ja kuukaudessa saattoi olla kaksi tai kolme eri elokuvailtaa²⁹³. Työryhmässä järjestettiin kerrallaan yleensä useampia näytöksiä, joko niin että joka työkylässä oli omat esityksensä tai sitten niin, että eri työvuoroille oli omansa. Kaikki filmit olivat Suomen elokuvan kulta-ajan tuotoksia. Elokuvista löytyi niin huumoria, isänmaallisuutta kuin romantiikkaakin. Lisäksi joukossa oli yksi urheiluelokuva. Tällaisen elokuvan esittämiselläkin oli propagandistinen tarkoitus, sillä urheilulla oli suuri merkitys kansalliselle identiteetille.²⁹⁴ Kansallisia ja isänmaallisia²⁹⁵ elokuvia esitettiin useammin kuin kerran. Linnoitustoimisto näytti elokuvia, koska miehistön vapaa-aika oli täytettävä aktiviteeteilla. Elokuvien esittäminen oli osa valvontaa. Kun työmiehet olivat katsomassa elokuvia, he eivät olleet pahan teossa. Elokuvailat tekivät myös työryhmistä viihtyisämpiä, ja samalla tietyillä elokuvavalinnoilla vaikutettiin katsojiin. Haluttiin korostaa isänmaallisuutta, suomalaisuutta ja luoda yhteishenkeä eri työntekijäryhmien välille. Elokuvat olivat propagandan välineitä.

Ensimmäinen maininta viihdytyskiertueesta on joulukuulta 1940, jolloin Maan turvankiertue kiersi Miehikkälän työryhmissä. Helmikuussa ja maaliskuussa 1941 ainakin tr 211:ssä kävivät Helsingin maaseututeatteri ja Kotkan teatteri. Muiden työryhmien tapahtumakalentereista ei löydy mainintaa näistä esityksistä. Tosin esitykset ovat voineet sisältyä ohjelmalliseen illanviettoon. Helsingin NMKY puolestaan lähetti viihdytyskiertueen linnoitustyömaille maaliskuun vaihteessa. Tämä kiertue kiersi Miehikkälän työryhmistä tr 216:n ja 212:n. Harmonikkamestari O. Laihanen kävi toukokuussa

²⁹¹ Noin 2€. Myöhemmin pääsymaksuksi vakiintui kuusi markkaa (1,5€). Lotilta, sotilailta ja lapsilta kerättiin kolme markkaa (0,7€). SArk T 910/23.

²⁹² SArk T 910/7 ja T 910/23.

²⁹³ Katso työryhmien tapahtumakalenterit liite viisi.

²⁹⁴ Sark T 910/1, 910/2, 910/3, 910/6 ja 910/23. von Bagh 1992, 67, 73, 79 – 81, 83, 85, 88 – 93, 96 – 101 ja 112 – 113.

²⁹⁵ Tällaisia elokuvia olivat esimerkiksi Aktivistit, Helmikuun manifesti, Jääkärien morsian ja Kuin uni ja varjo.

konsertoimassa tr 213:ssa. Juhannuksen tienoilla 1941 kiersi Nuoren teatterin viihdytyskiertue Miehikkälän työryhmissä. Vaikka maailmantilanne oli räjähdysaltis, niin kiertue oli käynyt ainakin tr 211:ssä, koska työryhmän huoltopäällikkö lähetti Linnoitustoimistoon erittäin positiivisen arviointikirjeen kiertueesta.²⁹⁶

8.5. Postia ja muuta ajanvietettä

Posti kulki työmaille kuten normaalioloissa. Se saapui Miehikkälän työryhmiin melko hyvin, koska tarkastuskertomuksissa mainittiin ainoastaan kerran²⁹⁷ postin kulun epätasaisuudesta.²⁹⁸ Postin säännöllisyys olikin Linnoitustoimistolle tärkeää, koska se lievitti linnoittajien koti-ikävää, ja edesauttoi työntekijöitä pysymään linjalla. Tr 211:een perustettiin oma posti, jossa oli oma hoitaja, ja sieltä sai esimerkiksi postimerkkejä²⁹⁹. Postin jakelusta antaa hyvän kuvan asiakirja³⁰⁰, jossa on kerrottu, miten posti kulki tr 212:een.³⁰¹

”Työryhmän lähetti noutaa Miehikkälän postista kaikki lähetykset. Toimistoon saavuttuaan hän lajittelee postin jonkun toimistovirkailijan läsnä ollessa. Sen jälkeen hän vie postin kyseessä olevan lottalan postista huolehtivalle järjestysmiehelle, joka jakaa kirjeet kanttiinissa odottamaan saapuneille miehille. Mikäli kirjeensaaja ei ole paikalla, jätetään perimättömät kirjeet lottalassa olevaan laatikkoon, josta asianomaiset henkilöt ne tovereittensa kehotuksesta hyvinkin pian noutavat.”³⁰²

Linnoitustoimisto tilasi työläisille keskimäärin yhden päivä- ja viikkolehden asuntoparakkiiin. Vuoden 1941 toukokuussa määräys muuttui niin, että niitä tilattiin sama määrä jokaista 20 työläistä kohden. Miehikkälän työryhmissä ilmestyi seuraavia lehtiä: Karjala, Suomen Sosialidemokraatti, Uusi Suomi, Helsingin Sanomat, Suomen Kuvalehti, Hakkapeliitta, Seura, Hurtti-Ukko ja Aseveli. Tilaukset vaihtelivat työmiehistön ja

²⁹⁶ SArk T 910/1, 910/2, 910/3, 910/11, 910/23, T 9003 ja T 13154/63.

²⁹⁷ Joulukuussa 1940 konekorjaamolla.

²⁹⁸ SArk T 910/6 ja T 13154/63.

²⁹⁹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 12.

³⁰⁰ Asiakirja on laadittu hävinneen kirjeen johdosta.

³⁰¹ SArk T 13137/28.

³⁰² SArk T 13137/28.

työryhmän koon mukaan. Lehdet oli viivytyksettä jaettava parakkeihin, mutta aina tämä ei onnistunut. Miehikkälässä sanomalehtien jakelussa oli jonkin verran huomautettavaa. Erityisen ongelmallinen tilanne oli tr 212:ssa, jonka lehtien epätasaisesta jakelusta valitettiin jokaisessa tarkastuskertomuksessa syksyllä 1940. Miehistö jakoi lehdet itse parakkeihin, ja tämä johti siihen, että osa parakeista jäi ilman lehtiä. Tilanne parani vuonna 1941, koska huonosta jakelusta ei enää valitettu. Kehitys kulki toisin päin tr 216:ssa, jonka lehtien jakelu sujui ongelmitta linnoitustöiden alkupuoliskolla, mutta joulukuussa 1940 ja seuraavan vuoden helmikuussa lehtien jakelu sai moitteita. Tarkastuskertomusten perusteella muissa työryhmissä ei ollut ongelmia.³⁰³

Tr 212:ssa pelkät tilatut lehdet eivät riittäneet, sillä siellä julkaistiin omaa lehteä ainakin syksyllä 1940. Arkistojen kätköistä löytyi vain kaksi numeroa kyseisestä lehdestä, vaikka on hyvin luultavaa, että lehteä julkaistiin enemmänkin. Lehden nimi oli Kivieste. Lehden toisessa numerossa luvattiin, että lehteä ryhdytään julkaisemaan jatkuvasti. Lehden kaksi numeroa sisältävät erilaisia tiedotuksia, artikkeleja, vitsejä ja pakinoita.³⁰⁴

Linnoitustoimisto valvoi työryhmien linnoitusvaroilla hankittujen radioiden määrää syksyllä 1940 lähettämällä työryhmiin kyselylapun. Vastausten mukaan radioita oli muissakin rakennuksissa kuin vain ruokalaparakeissa. Esimerkiksi tr 213:ssa oli ruokalaparakin lisäksi radiot toimiston henkilökunnan käytössä ja sairastuvalla. Asia ei vielä johtanut toimenpiteisiin. Toukokuun tarkastuskertomuksesta huomautetaan, että kaikissa Miehikkälän työryhmissä, paitsi tr 219:ssä, oli liikaa radioita. Tästä seurasi jatkotoimia, sillä seuraavassa huolto-ohjeessa määrättiin työryhmiä tekemään selvitys ylimääräisistä radioista, jotta ne voitiin sijoittaa tarkoituksenmukaisemmille paikoille.³⁰⁵

Linnoitustöiden alussa ajanvietepelien hankinta oli ollut täysin huoltopäällikön harkinnassa. Pelien hankkimiseksi pyydettiin tunnetuilta kauppaaliikkeiltä tarjouksia. Linnoitustoimisto antoi pelien hankinnasta kesäkuussa 1941 uudet ohjeet, joiden mukaan linnoitusvaroilla sai

³⁰³ Sark T 910/6, T 910/7, T 910/23, T 9003, T 12561/25, T 13023/12, T 13137/29 ja T 13154/63.

³⁰⁴ SArk T 12535/9.

³⁰⁵ SArk T 910/6, T 910/7, T 910/23 ja T 13137/28.

hankkia ruokalaparakkia kohden yhden Corona-, Fortuna- ja tikkapelin sekä miehistöparakkeihin tammi- ja shakkipelit. Näin haluttiin turvata tasaväkinen pelien jakaantuminen työryhmissä. Joissakin työryhmissä pelejä oli valmistettu itsekin.³⁰⁶

Työpiiri 210 sai kirjastot työryhmiinsä ensimmäisenä 31.8.1940. Linnoitustoimisto lähetti työryhmiin peruskirjastosarjat ja ohjeet kirjastojen hoidosta. Peruskirjastosarja oli pieni, sillä Linnoitustoimisto toivoi, että työryhmät lisäisivät kirjoja esimerkiksi yksityisillä lahjoituksilla. Näin on toimittu ainakin tr 213:ssa, sillä työryhmän huoltopäällikkö kirjoitti syyskuussa Karistolle, Gummerukselle ja Werner Söderströmmille kirjeet kirjojen saamiseksi. Kaikki kustantajat lähettivät kirjoja työryhmään lahjoituksena. Myöhemmin myös Linnoitustoimisto hankki lisää kirjoja kirjastoihin.³⁰⁷

Tr 212.n huoltopäällikön kirjoittamasta kirjeestä saa jonkinlaisen kuvan kirjastojen käytöstä. Siinä kuvailtiin työmiesten lukutottumuksia ja annettiin suuntaviivoja tuleville kirjahankeille. Eniten työmiehet olivat lukeneet kirjoja, joissa oli toimintaa, jännitystä ja huumoria. Raskaampi luettava ja ammattikirjallisuus eivät kuuluneet työmiesten lukemistoon. Huoltopäällikkö arvioi, että siltikään ei pidä lopettaa arvokkaamman kirjallisuuden hankkimista, sillä joku on kiinnostunut joskus niistäkin. Hänen mielestään työryhmiin piti hankkia lisää kirjoja, jotka kertovat Suomen historiasta ja taisteluista. Tr 213 kirjastoluettelon (116 teosta) perusteella voi sanoa, että kirjaston Linnoitustoimiston varoilla hankittu osa on ollut melko laaja, kun ottaa huomioon olosuhteet. Joukossa on niin Mark Twainia kuin Charles Dickensia ja kotimaisista puolestaan Kiveä ja Topeliusta.³⁰⁸ Kirjastoja ei muisteta haastattelujen perusteella³⁰⁹. Lukeminen ei ollut työmiesten enemmistön vapaa-ajan viettotapa.

8.6. Fyysinen kunto oli tärkeää

Urheilun korostaminen vapaa-ajan toimintana oli merkittävää Linnoitustoimistolle, koska se vei työntekijät pois huonoista harrastuksista. Urheilukilpailut kuuluivat jo varhaisessa

³⁰⁶ SArk T 910/6, T 910/7, T 9003 ja T 13137/28.

³⁰⁷ SArk T 910/6, T 910/8, T 910/23, T 910/26, T 12535/9 ja T 13154/63.

³⁰⁸ SArk T 12535/9.

³⁰⁹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta, Miehikkälässä olleet.

vaiheessa Miehikkälän työryhmien ohjelmaan. Tr 213:ssa perustettiin omat urheiluseurat molempiin työkyliin, ja niiden välillä oli kilpailutoimintaa. Työryhmässä tehtiin talkootöinä urheilukenttä jo vuonna 1940, ja siellä oli yleisurheilukilpailuja ja kävelykilpailuja jo syksyllä 1940³¹⁰. Muissa Miehikkälän työryhmissä toiminta ei alkanut yhtä tiiviisti ja nopeasti, mutta kaikissa urheilu kuului vapaa-aikaan. Urheiluharrastuksen aktiivisuus liittyi työryhmien huoltopäälliköiden kiinnostukseen ja panostukseen. Työkylät sijaitsivat usein keskellä metsää, mikä vaikeutti esimerkiksi yleisurheilua, sillä suorituspaikkoja ei ollut. Toinen syy urheilun vähäisyyteen tai harrastamattomuuteen oli rakentamisen tärkeys ja kiire – aikaa urheilupaikkojen rakentamiseen ei ollut. Lisäksi sääolot saattoivat vaikeuttaa urheiluharrastusta. Tr 212:ssa urheilutoiminnan vähäisyyden syyksi leimattiin syksyn 1940 sateet³¹¹. Kuitenkaan samat sateet eivät olleet vähentäneet tr 213:n urheiluharrastusta.

Talvella työpiirejä ja -ryhmiä innostettiin hiihtämään. Kilpailuissa jaettiin palkintoja, joiden hankintavaroja sai kerätä erilaisilla ohjelmallisilla juhlilla. Palkintoihin sai myös anoa rahaa Linnoitustoimistolla.³¹² Muutamia kilpailuja Miehikkälässä järjestettiin ja kisakausi huipentui työpiiri 210 hiihtokisoihin, joissa oli osanottajia kaikista työryhmistä. Kisat järjestettiin tr 212:n alueella Hauhiakoskella. Kilpailussa oli yleinen sarja, jossa matkana oli 20 kilometriä. Mestarit ja virkailijat hiihtivät kymmenen kilometriä, ja naisilla oli viiden kilometrin hiihtomatka. Lisäksi kilpailtiin joukkueittain, jolloin joukkueen hiihtäjien ajat laskettiin yhteen. Yleisen sarjan joukkuekisan voitti tr 216. Mestarien joukkuekisan voitti puolestaan työryhmä 212 ja naisten paras joukkue tuli tr 213:sta.³¹³ Tällainen sarjajako oli tietysti eduksi johtoportaalalle, kuten Vahe on kirjassaan kirjoittanut³¹⁴, mutta toisenlainen jako tuskin olisi ollut mahdollinen, sillä luokkaerot olivat vielä voimakkaat.

Hiihtokauden loputtua alkoi maastujuoksukausi, joka aloitettiin myöhästyneen kevään takia vasta toukokuun lopulla, ainakin tr 212:ssa.³¹⁵ Tämän perusteella voidaan olettaa, että muissakin Miehikkälän työryhmissä tilanne oli samanlainen. Kesän yleisurheilukausi ei

³¹⁰ Katso liite viisi. Tr 213:n tapahtumakalenteri.

³¹¹ SArk T 13137/29.

³¹² SArk T 910/6 ja T 13154/63.

³¹³ Yleisen sarjan yksilökilpailun voittaja oli tr 216:sta, mestarien ja virkailijoiden voittaja oli tr 214:stä ja naisten sarjan voittaja tr 212:sta. SArk T 910/9 ja T 910/11.

³¹⁴ Vahe 2001, 68.

³¹⁵ SArk T 13137/29.

ehtinyt alkaa, kun jatkosota muutti suunnitelmia. Linnoitustoimisto oli panostanut ennakkoon kesän urheilutoimintaan. Toukokuun alussa 1941 valistustoimistoon oli palkattu vakituinen urheiluohjaaja, joka aloitti toimintansa lähettämällä ohjekirjeitä työryhmiin. Urheiluohjaaja kehotti toukokuun puolivälissä työryhmiä raivaamaan urheilukenttiä, niin että niillä pystyi pelaamaan pesä- ja jalkapalloa sekä kentällä piti olla hyppy- ja heittopaikat. Tr 213:ssa kenttä olikin valmiina. Tr 212 ilmoitti kirjeessä, että kenttä olisi vaikea raivata, mutta se aikoi talkoina raivata yleisurheiluun sopivan kentän sekä kaksi pallokenttää. Tr 211:ssä oli kentän raivausta, ja siellä pelattiinkin ennen kesäkuun puoliväliä monta jalkapallo-ottelua työryhmien välillä. Myös tr 216:ssa oli kentänraivaustalkoita, koska siellä järjestettiin touko- ja kesäkuussa talkootansseja sekä urheilukilpailut.³¹⁶

Kesäkuussa työpiirin alueella pidettiin kaksi urheiluneuvontatilaisuutta. Jo aiemmin urheiluohjaaja oli toivonut, että työryhmät lähettävät urheiluväline-tilaukset Linnoitustoimistoon. Kesäurheiluvälineitä sai hankkia kutakin työntekijää kohden kahdella markalla³¹⁷. Miehikkälän työryhmät tekivät tilaukset tarpeiden mukaan, sillä joissakin työryhmissä oli urheiluvälineitä hankittu aiemmin. Tässä esimerkkinä tr 212:n tilaus: kaksi työntökuulaa, kaksi kiekkoa, neljä ruokokeihästä, kaksi jalkapallon sisäkumia, neljä pesäpalloa ja 12 pesäpallomailaa. Tutkittaessa koko työpiirin tilausta huomaa, että työryhmien tilaukset olivat hyvin samankaltaiset.³¹⁸ Työryhmissä piti kesällä harrastaa jalka- ja pesäpalloa sekä yleisurheilua.

Suomen ja Ruotsin välinen maaottelumarssi marssittiin keväällä 1941³¹⁹. Linnoitustoimisto odotti, että työryhmissä osallistutaan marssiin sataprosenttisesti³²⁰. Arkistoista ei ole toistaiseksi löytynyt kaikkien työryhmien marssisaavutuksia. Kun marssisuorituksia oli tehty viikon ajan, oli tr 211:ssä marssinut lähes 40 % työntekijöistä. Tr 216:sta marssiin osallistui 465³²¹ miestä, 18 naista ja 47 lottaa. Lisäksi marssiin oli osallistunut suutari ja LKP:n poliisit. Tr 212:n alueella miehistä marssi 565, kun mahdollisuus marssimiseen olisi ollut

³¹⁶ SArk T 910/11, T 13137/29 ja T 13154/63.

³¹⁷ Noin 0,4€.

³¹⁸ SArk T 910/11, T 13137/29 ja T 13154/63.

³¹⁹ Marssiaika oli 4. – 25.5.1941. Suomalaiset voittivat marssin. Jatkosota Kronikka 1997, 7.

³²⁰ SArk T 13154/63.

³²¹ Mahdollisuus marssiin oli yli 700 miehellä. Lotista lähes kaikki osallistuivat.

602 miehellä. Kaikki alueen naiset sekä jotkut työntekijöiden perheenjäsenet osallistuivat marssiin. Osalta lääkäri kielsi marssimisen, ja osa marssimattomista oli invalideja.³²² Tr 213:n marssisaavutuksista ei ole tietoa.

Tr 213:ssa oli marraskuusta 1940 lähtien mahdollista veikata, sillä työryhmän huoltopäällikkö allekirjoitti Tippaustoimiston³²³ kanssa sopimuksen asiamiehenä toimimisesta. Muissa työryhmissä vastaavaa asiamiestä tuskin oli, ainakaan siitä ei ole missään ollut mitään mainintaa. Tässä työryhmässä oltiin muutenkin erityisen kiinnostuneita urheilusta, joten urheilusta veikkaaminen kuului asiaan.

Urheilu on ollut tärkeä osa suomalaista kulttuuria. Linnoitustoimiston valitsemissa lajeissa painottui Suojeluskunnan merkitys lajivalintoihin. Olivathan hiihto ja juoksu hyviä lajeja sotilaallisesta kannalta ja kranaatinheitto viittasi suoraan sotaan. Urheilu oli hyvä kasvatustyöväylä pois turmiollisista harrastuksista, kuten viinan juonnista.³²⁴ Urheilu oli tärkeä osa Linnoitustoimiston työntekijöilleen järjestämästä ohjelmasta. Sen harrastaminen ei kuitenkaan työryhmissä ollut niin laajaa kuin päättäjät olisivat halunneet. Kaikissa työryhmissä päälliköt eivät olleet urheilullisesti suuntautuneita. Kevyempi urheilu saattoi kuulua linnoittajien omiin harrastuksiin. He kävelivät, lenkkeilivät tai hiihtelivät ilman työryhmän järjestelyjä.³²⁵

8.7. Pappismiesten patikointia

Rakentamisen alussa hartaushetkistä huolehti lähimmän joukko-osaston pastori³²⁶. Linnoitustöiden oma pastori aloitti työt elokuussa 1940.³²⁷ Aluksi kentällä toimi ainoastaan yksi pastori. Tämä olikin mahdollista, sillä työt painoutuivat aluksi melko pienelle alueelle. Myöhemmin rakentajien joukko kasvoi, ja tarvittiin lisää työvoimaa myös hengelliselle sektorille. Pastori Luukko oli ensimmäinen linnoitustöiden pastori. Hän sai avukseen

³²² SArk T 910/8, T 13137/29 ja T 13154/62.

³²³ Tippaustoimisto oli perustettu 1940, ja ensimmäinen vakioveikkaus pelattiin syyskuussa. SArk T 910/23. <http://www.veikkaus.fi/yritys/yritys/historia/historia.html>. Katsottu 30.10.2002.

³²⁴ Launonen 2002, 67 – 69.

³²⁵ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut.

³²⁶ SArk T 910/6.

³²⁷ Arimo 1981, 233 – 234. SArk T 12547/2.

syyskuussa valistusohjaajan. Pastori kiersi eri työryhmissä pitämässä hartaustilaisuuksia ja kuuntelemassa miehistön mielialoja. Hän kiersi Miehikkälässä elokuussa 1940. Hänen matkakertomuksensa kuvailee työryhmien tunnelmia.³²⁸ Ensin pastori saapui tr 213:een, jossa hän piti tilaisuudet työkylien ruokaloissa. Kuulijoita oli hänen mukaansa runsaasti, ja he olivat pastorin mielestä pirteämpiä kuin muissa työryhmissä, joissa hän oli käynyt. Kortinpeluu oli työryhmässä harvinaista, ja juoppojakaan ei näkynyt. Pastorin mielestä suurin merkitys oli tiiviillä urheiluharrastuksella. Luukko kiersi kaikki Miehikkälän työryhmät, joissa ohjelma oli samanlainen. Pahempia rettelöitä tai ongelmia ei pastorin korviin matkalla kulkeutunut, ainoastaan jotkut olivat olleet pitkästyneitä. Hän keskusteli miehistön kanssa uskonnollisista tai isänmaallisista asioista. Tr 211:ssä pastorin mukana oli Miehikkälän kirkkoherra rovasti Rautajärvi.³²⁹

Toisen kerran pastori Luukko kiersi Miehikkälän alueella syyskuun alussa, jolloin hänellä oli mukanaan valistusohjaaja Ojansuu. He kiersivät kaikki Miehikkälän työryhmät ja pitivät tilaisuuksia, jotka koostuivat isänmaallisista ja uskonnollisista puheista sekä virsistä. Kuulijoita kaikissa tilaisuuksissa oli 50 – 100. Puhujat kiittelivät matkakertomuksissaan yleisöä vastaanottavaiseksi ja hartaaksi. Pastorin matkakertomuksen mukaan alueilla ei edelleenkään ollut minkäänlaisia ongelmia. Kirjastot olivat juuri tuolloin valmistuneet ja miehistö oli ollut tyytyväinen niihin. Monessa työryhmässä heitä oli pyydetty saapumaan uudelleen.³³⁰ Seuraavan kerran Luukko ja Ojansuu pitivät Miehikkälän työryhmissä hartaushetkiä vasta marraskuussa. Aikaa edellisestä ehti kulua niin kauan, että esimerkiksi tr 213:ssa oli kysytty, että milloin joku tulee puhumaan.³³¹ Matkakertomuksissa ei ihmetellä osanottajien määriä, vaikka ne jälkikäteen vaikuttavat alhaisilta. Olihan työryhmissä useita satoja työläisiä.

Hengellinen toiminta Miehikkälässä muuttui joulukuussa, kun alueelle saatiin oma pastori; Lauri Leikkonen³³². Hänen toimialansa oli laaja ulottuen Miehikkälästä Luumäelle.

³²⁸ SArk T 910/6 ja T 12547/2.

³²⁹ SArk T 12547/2.

³³⁰ SArk T 12547/2.

³³¹ SArk T 910/23 ja T 13154/62.

³³² SArk T 13129/3 ja Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelu Nro. 7. Virallisesti pastori nimettiin vasta tammikuussa, mutta pitänyt puhetilaisuuksia Miehikkälässä jo joulukuussa 1940. SArk T 910/1.

Leikkonen oli majoitettuna Miehikkälän pappilaan. Pastori siirtyi päivällä työryhmään, jossa hän otti yhteyttä työryhmän päällikköön ja tiedusteli hartaustilaisuuden pitämisen mahdollisuutta. Työnjohto suhtautui kiertävään pastoriin suopeasti. Kulkeminen työryhmästä toiseen aiheutti päänvaivaa, koska hän ei aina tiennyt, kuinka seuraavaan työryhmään siirtyisi. Tilanne helpottui, kun Leikkonen hankki oman polkupyörän huhtikuussa 1941.³³³

Pääasiassa Leikkonen kiersi työryhmissä, piti hartaustilaisuuksia ja keskusteli työntekijöiden kanssa. Lisäksi hän myi virsikirjoja, uusia testamentteja ja muita julkaisuja. Tässä on pastorin toiminnasta esimerkkinä huhtikuun 1941 toimintasuunnitelma:

- 1. – 4.4. HKA, HKC ja Muurolan sairaala
- 6.- 8.4. osallistuminen neuvottelupäiviin
- 10.4. lottien käynti ehtoollisella Miehikkälän kirkossa
- 11.4. työryhmä 212
- 12.4. yksi tilaisuus työryhmä 216
- 13.4. työryhmä 211
- 14.4. työryhmä 216
- 16.4. kurssin avajaiset lottakoululla
- 17.4. Vilamolla
- 18.4. työryhmä 232
- 19.4. iltahartaus Rajatoimistolla
- 20.4. työryhmä 214
- 22.4. konekorjaamo Muurola
- 23.4. HKB
- 24. – 29.4. urakoitsijoilla

Esimerkistä huomaa, että Leikkonen ei ollut pitkään paikallaan.

Leikkosen kirjoittamien toimintakertomusten pohjalta voidaan tehdä johtopäätös, että pastorin silmin alueella oli rauhallista. Lyhyitä negatiivisia mainintoja saavat juopuneet ja

³³³ SArk T 12547/3 ja Miehikkälän Salpaliinjatietokannan haastattelu nro. 7.

korttiringit, joissa pelattiin rahasta.³³⁴ Leikkosta haastateltiin Miehikkälän Salpalinjahankkeen toimesta. Haastattelussa hän antoi ymmärtää, että joitakin ongelmia alueella oli, mutta ei kerro tarkemmin mitä. Hänen mielestään asia oli ymmärrettävää, koska alueella oli *laidasta laitaan työntekijöitä*. Leikkonen ei myöskään halunnut haastattelussa kommentoida työmaiden iltaelämää sen tarkemmin. Työmiesten mielenkiinto hartauksia kohtaan oli hänestä laimeaa.³³⁵ Leikkosen haastattelu antaa hyvän kuvan pastorin arjesta ja työstä linnoitustyömaille. Kuten muissakaan tietokannan haastatteluissa työmaiden negatiivisista piirteistä ei kerrota.

8.8. Seuratoiminta

Tr 213:n urheiluseurat toimivat tiiviisti. Näytelmäkerho pyöri myös tr 213:ssa³³⁶, ja sinne oltiin syyskuussa perustamassa laulukuoroa. Sen toiminnasta ei ole muuta tietoa. Tr 211:ssä oli näytelmäkerho sekä laulukuoro helmikuusta lähtien. Seuratoiminnan alkaminen tr 216:ssa ja 212:ssa kangerteli. Oletettavasti tr 212:ssa ei saatu seuratoimintaa alkamaan koko aikana, koska siitä ei ole löytynyt mistään mainintaa. Tr 216:ssa seuratoiminta alkoi viimeistään helmikuun alussa, koska helmikuun tarkastuskertomuksessa on siitä maininta. Seuratoiminnan luonteesta ei ole tietoa. Lisäksi tr 216:ssa kokoontui ainakin yksi yhdistys, sillä Kylmälän Rajamiesten yhdistys lähetti rahaa helmikuussa 1941 talvisodan invalideille.³³⁷ Seuratoimintaa olisi ollut mielenkiintoista tutkia lähemmin, koska sen muodot olisivat kertoneet työryhmien arjesta paljon. Mutta arkistot eivät ole toistaiseksi kertoneet siitä muuta kuin edeltävät maininnat, ja haastateltavakaan eivät muista seuratoimintaa.

Asevelitoiminta oli alkanut Suomessa elokuussa 1940³³⁸. Niinpä linnoitustöiden johtajissa virisi toivo alayhdistyksen perustamisesta linnoitustyömaille. Muutamista työryhmistä³³⁹

³³⁴ SArk T 12547/3.

³³⁵ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 7.

³³⁶ Pastori Luukko mainitsee sen matkakertomuksessaan syyskuulta 1940. Tapahtumakalenterista myös huomaa, että työryhmässä on esitetty varsin usein näytelmiä, joiden esittäjä ei kuitenkaan ole ollut mikään ulkopuolinen taho. SArk T 12547/2.

³³⁷ Katso liite viisi, SArk T 910/7, T 12547/2 ja T 13154/62.

³³⁸ Suomen Aseveljien Liitto perustettiin 4.8.1940 Helsingissä. Vuoteen 1944 mennessä siitä oli kasvanut Suomen suurin kansalaisjärjestö. Valvontakomission toimesta se lakkautettiin 25.1.1945.

http://www.sotaveteraaniliitto.fi/lehdet/4_00/asev.htm. Katsottu 13.2.2003.

³³⁹ Tp 210 lähetti päville kolme edustajaa.

lähetettiin työntekijöitä maaliskuun 1941 alussa pidetyille Suomen Aseveljien Liiton valistuspäiville tutustumaan tilanteeseen. Linnoittajat pitivät keskenään valistuspäivillä neuvottelukokouksen, jossa he pohtivat omaa yhdistystoimintaa.³⁴⁰ Neuvottelujen jälkeen päätettiin perustaa Linnoitustyömaiden Aseveliyhdistys, jonka perustava kokous pidettiin linnoitustöiden vuosijuhlan yhteydessä 6.4.1941. Asevelitoiminnan tarkoituksena oli oikean asevelihengen luominen, linnoittajien harrastustoiminnan ylläpitäminen sekä pyrkimys syrjäyttää *kaikkia ala-arvoiset ajanviettavat*. Esimerkiksi pelkistä tanssilaisuuksista oli luovuttava ja pikkuhiljaa oli päästävä tilanteeseen, jossa tanssit eivät kuuluneet juhliin lainkaan.³⁴¹

Miehikkälään ehdittiin perustaa kahteen työryhmään asevelikerhot ennen sodan syttymistä. Tr 211:een perustettiin kerho 27.4.1941, mutta toimintaa sillä ei ehtinyt huoltoilmoitusten mukaan olla kuin yhden illanvieton verran. Juuri ennen sodan alkua oli asevelikerhon yleinen kokous, jota ei kuitenkaan voitu pitää päätösvaltaisena, koska osanottajia tuli tilaisuuteen liian vähän. Toinen asevelikerho perustettiin tr 213:een 4.5.1941, ja kerhossa oli oma jaosto naisillekin. Työryhmässä toimintaa ehti olla hieman enemmän kuin tr 211:ssä.³⁴²

Työryhmiltä kysyttiin kirjeitse myös kiinnostusta suojeluskunta toimintaan³⁴³. Työryhmissä oli jonkin verran suojeluskuntaan kuuluneita henkilöitä. Eniten heitä oli tr 212:ssa, lähes 129 ja vähiten tr 211:ssä, alle 20. Tämä näkyi myös kiinnostuksessa suojeluskuntatyöhön, sillä tr 211:ssä ei kukaan ollut kysellyt mahdollisuudesta suojeluskuntatoimintaan. Työryhmä 211:n päällikkö ei katsonut aiheelliseksi suojeluskuntatoiminnan aloittamista. Hän oli sitä mieltä, että jos joku halusi toimintaa osallistua, oli paikallinen Miehikkälän suojeluskunta riittävän lähellä.³⁴⁴ Tr 211 penseän suhtautumisen syynä oli

³⁴⁰ SArk T 910/7 ja T 910/11. Linnoitustyömaiden Aseveliyhdistys r.y. v.1941 vuosikertomus, 1942, 4.

³⁴¹ Linnoitustyömaiden Aseveliyhdistys r.y. v.1941 vuosikertomus, 1942, 4 ja 7.

³⁴² Katso tr 211:n ja tr 213:n tapahtumakalenterit. Linnoitustyömaiden Aseveliyhdistys r.y. v.1941 vuosikertomus, 1942, 9.

³⁴³ Lomakkeessa kyseltiin seuraavia seikkoja: Kuinka paljon työryhmissä oli suojeluskuntiin kuuluneita työntekijöitä? Oliko työryhmissä ollut kiinnostusta suojeluskunta harrastukseen? Voisiko joku upseereista järjestää harjoituksia? Kuka vastaa toiminnasta? SArk T 910/1.

³⁴⁴ SArk T 910/1, T 910/2, T 910/3 ja T 9003.

suojeluskuntalaisten vähyys ja se, ettei kukaan ollut edes kysellyt toiminnan alkamisesta. Tehokkuudenkin kannalta oli järkevää, että halukkaat liittyivät paikalliseen suojeluskuntaan.

Tr 212:ssa suhtautuminen suojeluskuntatoimintaa oli toisenlaista. Kyselyvastauksen mukaan siellä oli kysely toiminnan alkamisesta niin suojeluskuntaan kuuluneiden kuin kuulumattomienkin taholta. Työryhmän mukaan suojeluskuntaharjoitusten järjestäminen oli samalla tavalla mahdollista kuin muidenkin vapaaehtoisten harrastusten. Tr 213 lähetti samanlaisen vastauksen kuin tr 212. Työryhmän päällikkö oli sitä mieltä, että harjoitusten järjestäminen oli mahdollista, kunhan se ei häirinnyt linnoitustöitä. Tr 216:n mielestä normaalia suojeluskuntatoimintaa tuskin pystyttiin järjestämään, mutta erilaisia luentoja kylläkin, koska niiden pitäjät saatiin työryhmän omasta piiristä. Myös paikallisen sotaväen joukko-osaston komentaja oli luvannut antaa apua. Työryhmän päällikön mukaan suojeluskuntatoiminnan jonkinlainenkin aloittaminen oli toivottavaa.³⁴⁵ Kyselyt esitettiin myöhään – vasta huhtikuussa 1941. Jatkosotaa ennen laajaa suojeluskuntaohjelmaa työryhmissä tuskin saatiin aikaiseksi.

Erilaista toimintaa työryhmissä oli yllin kyllin. Työmiesten viihtyvyyden eteen oli nähty vaivaa. Voisi olettaa, että työmiehet viihtyivät, vaikka oltiinkin keskellä karuja metsiä, kaukana kaupunkien vilkseestä. Silti harrastustoiminnan ylläpitäminen ei johtanut Linnoitustoimiston kannalta toivottuihin tuloksiin. Vaikka harrastusmahdollisuuksia ja erilaisia vapaa-ajanviettotapoja oli tilanne huomioiden ja ajan mittapuun mukaan runsaasti, eivät tilaisuuksissa käyneet kaikki työryhmän jäsenet.

9. PARAKILLAKIN SILMÄT ON – VALVONTA

9.1. Valvonnan järjestelyt

Linnoitustyömaa-alueilla oli valvottava työmaita, työntekijöitä ja naapurimaan toimintaa. Linnoitustoimistossa näistä asioista vastasi komento- ja järjestelyasioimiston päällikkö ratsumestari T. Paananen ja lisäksi Miehikkälän seudun valvonta-asioista huolehti varatuomari T. Ruutu. Koska linnoitustyömaat olivat puolustusvoimien alaisia, niin Miehikkälän kunnan alueella valvoivat myös sotatoimiyhtymien vartiot. Myös Päämajan

³⁴⁵ SARk T 910/1, T 910/2, T 910/3 ja T 9003.

valvontaosaston Kouvolan osaston res.luutn. Peippo työskenteli alueella.³⁴⁶ Päämajan valvontaosaston ohella alueen poliittista ilmapiiriä valvoi valtiollinen poliisi eli Valpo. Miehikkälässä ja Virolahdella järjestyksestä huolehti paikallinen poliisi.

Toukokuun lopussa 1940 tuli kolmannelta divisioonalta kirjeessä tarkat säännöt ainakin tr 216:een, kuinka linnoitusalueella piti toimia. Puolustusvoimat odottivat, että työläiset käyttäytyvät majapaikoissaan ja muualla sotilaallisen kurin ja järjestyksen mukaan³⁴⁷. Heidän henkilöllisyyspapereidensa ja liikkumislupiansa piti olla kunnossa.³⁴⁸ Vastaavanlaisia toiveita oli Maavoimien Esikunnan käskyssä 7.6.1940, jossa työjoukot velvoitettiin noudattamaan alueella toimivan sotatoimiyhtymän määräyksiä ja ohjeita³⁴⁹.

Armeijankunnan toive sotilaallisesta järjestyksestä ei kesäkuun aikana toteutunut. Ongelmia syntyi satojen työläisten saapuessa paikkakunnalle, koska he eivät tienneet työpaikkojensa sijaintia. Linnoitustoimisto oli ilmoittanut 18.6.1940 perustaneensa työläisten vastaanottokeskuksia, mutta niiden toiminta oli olematonta. Töihin tulleilta miehiltä puuttuivat usein henkilöllisyyspaperit ja matkaluvat. Joissakin tapauksissa lupa oli ollut joukkueen johtajalla, mutta työmiesten saavuttua he yleensä hajaantuivat esimerkiksi kauppoihin, joten kaikilla tarkastetuilla ei lupia ollut. Tällaiset henkilöt oli pidätettävä ja kuljetettava matkustusluvan haltijan luo, mistä seurasi ylimääräistä työtä. Toinen ongelmakohta olivat kuljetusvajeet. Työpaikkakunnalle oli ilmoitettu, että töihin tulee 30 henkilöä, mutta kuljetuksen saapuessa perille työmiehiä olikin vain 25. Matkan varrelle jääneitä miehiä löytyi esimerkiksi rajaseuduilta harhailemasta, ja tämä johti pidätyksiin ja kuulusteluihin. Divisioonan esikunnan mielestä kaikilla piti olla matkustusluvat ja Haminan ja Taavetin työnvastaanottokeskusten toimintaa oli tehostettava. Lisäksi divisioona toivoi, että valvontaelin saisi työläisten nimet etukäteen tietoonsa, jotta voitaisiin erottaa heti laiskaksi, kiihottajaksi tai epäilyttäväksi tiedetyt työntekijät.³⁵⁰

³⁴⁶ SArk T 12524/8, T 12524/9, T 12526/11 ja Arimo 1981, 235.

³⁴⁷ Ryhmä- ja joukkuejako, tuvan esimiehet yms.

³⁴⁸ Sark T 13154/63.

³⁴⁹ Arimo 1981, 298.

³⁵⁰ SArk T 12526/11.

Valvontaa ja järjestystä parannettiin kaiken aikaan, joskin tulokset eivät aina olleet halutunlaiset. Elokuussa 1940 työryhmiä ohjeistettiin ilmoittamaan suurista järjestyshäiriöistä, kuten pahoinpitelyistä, Linnoitustoimistolle. Linnoitustyöntekijöiden liikkumisoikeutta rajoitettiin koskemaan omaa työkylää ja vain poikkeustapauksissa sai liikkua kauempana. Lisäksi epätarkkoja liikkumislupia ei saanut antaa. Työryhmien päälliköt eivät saaneet enää antaa linnoittajien perheille lupaa asettua paikkakunnalle, vaan lupa piti pyytää kotipaikkakunnan poliisilta.³⁵¹ Syyskuussa Linnoitustoimisto ilmoitti, että työntekijät olivat rikosoikeudellisesti yleisen rikoslain alaisia, ja heidät voitiin irtisanoa ilman irtisanomisaikaa. Näin saatiin kelvoton työntekijäaines helposti pois. Julkisten huvien järjestäminen oli sallittua vain nimismiehen luvalla, ja muutenkin työryhmien piti olla kiinteässä yhteistyössä paikallisen nimismiehen kanssa. Työryhmän suljettuihin huveihin ei tarvinnut lupaa, mutta koska niihinkin oli helppo päästä, Linnoitustoimisto toivoi, ettei niitä järjestettäisi ollenkaan.³⁵²

Valvonnan kannalta merkittävintä oli mustan listan³⁵³ ylläpitäminen. Sen tarkoituksena oli pitää *ei toivottu* työaines poissa työryhmistä. Mustan listan alkumuotona oli työntekijöiden huoltokorttien kaksoiskappaleiden lähettäminen työryhmistä valvontatoimiston Kouvolan alatoimistolle. Miehikkälän työryhmistä valvontatoimisto sai kortteja tr 211:lta, 212:lta ja 213:lta. Tr 216 lähetti luettelvoja, mikä vaikeutti valvontatoimiston työtä, sillä tarkoituksena oli muodostaa kaikista työntekijöistä keskuskortisto. Koska tämä ei ollut mahdollista, niin valvontatoimisto ei pystynyt estämään poliittisesti arveluttavien henkilöiden liikkumista työmaalta toiselle. Suurin haitta tästä seurasi, jos työntekijää epäiltiin vakoilusta. Vielä vaikeampaa oli estää muista syistä erotettujen, kuten juoppojen, rikollisten tai laiskojen, kiertely työpaikalta toiselle.³⁵⁴

Koska henkilökorttien jäljennösten lähettäminen ei onnistunut, ehdotti Peippo mustan listan ylläpitoa. Käytännössä sen piti tapahtua niin, että kaikki työryhmät ja urakoitsijat olisivat lähettäneet tietyin väliajoin ilmoituksen kaikista erotetuista, niin että erotuksen syy oli

³⁵¹ SARk T 910/6.

³⁵² SARk T 910/4.

³⁵³ Arimo on maininnut keskuskortiston ylläpidon. Arimo 1981, 298.

³⁵⁴ SARk T 12524/8.

näkyvissä. Valvontatoimiston piti puolestaan ilmoittaa tiedot kaikista poliittisesti arveluttavista työntekijöistä Linnoitustoimistolle, joka kokoaisi listoihin kaikkien niiden työntekijöiden nimet, joita ei saanut ottaa töihin. Jotenkin systeemi saatiin toimimaan, sillä marraskuussa annetussa asiakirjassa kerrotaan poliittisen valvonnan keskuskortistosta, joka sijaitsi valvontatoimiston alatoimistossa. Linnoitustoimistolla oli oma kortistonsa.³⁵⁵ Helmikuun lopussa yleinen osasto pyysi rakennusosastolta itselleen mustan kortiston tiedot, jotta se voisi päivittää listan tiedot ja lähettää sen työmuodostelmille ja valvontatoimistoille. Tämä tarkoitti sitä, että aiemmin näitä tietoja ei ollut toimitettu työryhmiin, vaikka asiasta oli ollut suunnitelmia. Yleinen osasto lähetti ennen jatkosotaa neljä tiedonantoa.³⁵⁶

Mustan listan ylläpito ei riittänyt valvontatoimistolle, koska se lähetti maaliskuussa Linnoitustoimistolle kirjeen, jossa toivottiin, että erotettujen lisäksi tietoja kerättäisiin omasta pyynnöstä eronneista. Tällaiset henkilöt yleensä käyttäytyivät hyvin, joten heistä ei ollut mitään merkintöjä, mutta valvontaosaston mielestä jotkut näistä henkilöistä saattoivat olla vakoilijoita, sillä heidän oli helppoa siirtyä paikkakunnalta toiselle ja kirjautua uuteen työryhmään tietoja keräämään. Valvontatoimisto ehdotti monimutkaista seurantaa, jossa olisi vertailtu omasta pyynnöstä eronneita, työnvälitystoimistojen ja mustan listan tietoja keskenään. Linnoitustoimisto hylkäsi valvontatoimiston esityksen, koska se olisi ollut hankala toteuttaa.³⁵⁷

9.2. Vartiot

Valvonnan näkyvin muoto olivat vartiot teiden varsilla. Tiellä oli puomi, jossa kysyttiin ohikulkijoilta henkilöllisyyspaperit ja matkustusluvut³⁵⁸. Työmailla ja parakkikylyssäkin oli yleensä II armeijakunnan asettamia vartioita, jotka valvoivat tärkeitä rakennuskohteita ja varastoja. Tr 211:ssä vartiot valvoivat läpi yön räjähdysainevarastoa ja myöhemmin myös bensiinivarastoa. Alussa tr 212:ssa ei ollut vartiopaikkoja, mutta myöhemmin vartioitiin klo 16.00 – 7.00 toimistoa, sepelimäkeä, rakennustarpeiden varastoa, bensiinivarastoa, kivimäkeä, betoninsekoitusasemaa ja kuutta korsua. Tr 213:n alueella vartioitiin koko

³⁵⁵ SArk T 12524/8.

³⁵⁶ SArk T 910/4, T 910/8 ja T 12526/11.

³⁵⁷ SArk T 12526/14.

³⁵⁸ Melko harva Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastatelluista linnoittajista muisti puomit.

vuorokauden ajan räjähdysainevarastoa, työryhmään johtavaa päätietä sekä muutamia pesäkkeitä. Tr 216:n alueella vartioitiin työajan ulkopuolella korsualueita, sekoitusasemia, polttoainevarastoa ja myöhemmin räjähdysainevaraston vartiointi lisättiin listaan. Työryhmässä ei ollut sotilasvartiointia, vaan työryhmä palkkasi vartijat.³⁵⁹

Bensiini- ja räjähdysainevarastot olivat tarkasti vartioituja kohteita, koska aineet olivat kalliita. Bensiinin tai räjähteiden sabotointi olisi myös voinut saada paljon pahaa aikaan. Valmistuneiden ja keskeneräisten laitteiden ja rakennelmien vartiointi oli myös tärkeää, sillä niitä olisi ollut helppo vakoilla. Joissakin tapauksissa vartiointi oli retuperällä, sillä joulukuun alussa 1940 Puolustusvoimien Pääesikunnan valvontatoimiston Kouvolan alatoimistolta tuli Linnoitustoimistolle ilmoitus, jossa toivottiin, että vartijat kiinnittäisivät tarkempaa huomiota valmiisiin ja vasta valettuihin laitteisiin. Eräissä tapauksissa oli käynyt niin, että valuun oli jäänyt jälkiä askelista jonkun käytyä tutkimassa paikkoja. Ilmoituksessa toivottiin paikkojen lukitsemista tai tehokkaampaa vartiointia.³⁶⁰

9.3. Vakoilun ja politikoinnin silmälläpito

Silmiinpistävä vakoilun muoto oli Neuvostoliiton lentokoneiden rajaloukkaukset, joita välirauhan aikana Suomen viranomaisten laskujen mukaan tehtiin 85. Neuvostoliitolta kysyttiin syytä rajaloukkauksiin, mutta ainoastaan neljään kyselyyn Neuvostoliitto vastasi. Rajaloukkauksista 27 tapahtui 1940 ja loput 1941. Muita rajan ylityksiä sattui ulkoministeriön laskelmien mukaan välirauhan aikana 109. Suurin osa ylityksistä tapahtui 1940.³⁶¹ Välirauhan aikana suomalaiset kiinnittivät huomiota myös venäläisdiplomaatteihin³⁶². Toinen tarkkailun alainen ryhmä oli Suomen ja Neuvostoliiton Ystävyyden Seura (SNS)³⁶³. SNS:n jäseniä syytettiin esimerkiksi linnoitustyömailla oleskelusta ja tietojen jakamisesta neuvostoliittolaisille³⁶⁴.

³⁵⁹ SARk T 910/4, T 12524/8, T 12526/14 ja T 12562/16.

³⁶⁰ SARk T 12524/8.

³⁶¹ Ulkoasianministeriön julkaisuja 1941, 44 – 45.

³⁶² Suomen sinivalkoinen kirja II mukaan Neuvostoliiton diplomaattinen edustus Suomessa kaksinkertaistui välirauhan aikana, 28.

³⁶³ SNS perustettiin toukokuussa 1940, ja joulukuussa se lakkautettiin Helsingin raastuvanoikeuden päätöksellä. Wessman 1965, 37 – 38.

³⁶⁴ Ulkoasiainministeriön julkaisuja 1941, 28. Varjo 1980, 271. Waltari 1942, 95.

Välirauhan aikana neuvostotiedustelua kiinnostivat saksalaisten joukkojen kuljetukset Suomessa, uuden itärajan linnoittaminen, rautatie- ja tieliikenne ja joukkojen vahvuudet sekä niiden keskitys ja sijaintitiedot. Monia suomenkielentaitoisia henkilöitä lähetettiin rajan yli mukanaan lyhytaaltolähetin ja -vastaanotin. Vakoilijat saivat jonkin verran kerättyä tietojakin, vaikka suomalaisilla oli tiukka valvonta. Tämän todistaa esimerkiksi venäläisten piirtämä melko tarkka Suomen itärajan linnoituskartta³⁶⁵, joka joutui jatkosodan hyökkäyksen aikana suomalaisille. Tosin esimerkiksi Jukka Rislakki on kirjassaan ”Erittäin salainen – vakoilu Suomessa” antanut ymmärtää, että Neuvostoliiton vakoilu oli erittäin kehnoa 1930- ja 1940-luvuilla. Paranemista tapahtui hänen mielestään vasta jatkosodan loppuvaiheessa.³⁶⁶

Mika Waltari kirjoitti kirjan ”Neuvostovakoilun varjossa – Helsingin neuvostolähetystö kiihotus- ja vakoilutoiminnan keskuksena”. Kirja on propagandistinen, mutta siinä on mielenkiintoisia yhteyksiä Miehikkälään. Niistä nähdään, että Miehikkälän seutu kiinnosti neuvostoliittolaisia. Kielenkääntäjä Kuliban yritti värvätä Suomesta asiamiestä, joka etsisi muutamiin kysymyksiin vastauksia. Miehikkälää koskevat kysymykset käsittelivät Miehikkälän pappilan esikuntaa, kiviesteen rivien lukumäärää ja pituutta, konekiväärikorsojen lukumäärää, tykkikorsoja sekä millaisia linnoituksia Miehikkälässä oli. Hän sai palkattua asiamiehen, jonka vastaukset eivät olleet kovinkaan seikkaperäisiä ja joiden perusteella ei voida sanoa, että vakoilu olisi tuottanut suurta tulosta.³⁶⁷

Waltarin teoksessa on myös toinen tapaus, jossa Miehikkälä on ollut vakoilun kohteena. Neuvostoliiton attasea Popov etsi sopivaa asiamiestä Helsingistä vakoilupuuhiihin. Hän tapasi miehen, joka suostui tietojen välittämiseen saatuaan ensin rahaa Popovilta. Ehtona rahalle oli, että mies menee linnoitustyömaalle Miehikkälään tai Luumäelle. Siellä hänen oli piirrettävä karttoja merkiten niihin sotilaallisesti tärkeät paikat. Popovin palkkaama mies ei ollut kiinnostunut linnoitustöistä saatikka vakoilusta, mutta helppo raha sai hänet vedättämään Popovia. Hän sanoi päässeensä Miehikkälään linnoitustöihin. Vakoiluun suostunut mies sairastui, ja sairaalassa hän piirteli päästään karttoja, jotka hän antoi

³⁶⁵ Kartta oli esillä Sota-arkiston vaihtuvassa näyttelyssä 2000 - 2001.

³⁶⁶ Sudenniemi 1987, 15, 161 – 162. Rislakki 1982, 96 – 97.

³⁶⁷ Waltari 1942, 128, 156 – 157.

neuvostoliittolaisille. Henkilö myös etsi käsiinsä Miehikkälän kartan ja sijoitti sinne erilaisia rakennelmia. Myös tämän kartan hän antoi neuvostoliittolaisille. Vielä myöhemmin hän sai tehtäväkseen kartoittaa Haminan linnoituslaitteet. Vähäisillä piirustusponnisteluilla mies hankki itselleen aikamoiset lisäansiot.³⁶⁸

Tilanne Miehikkälässä oli uusi; ennen sotia olisi ollut helppoa löytää joukosta vakoilija, koska Miehikkälä oli pieni maaseutuyhteisö³⁶⁹. Väli rauhan aikana tilanne oli erilainen, koska alueella oli paljon kulkijoita, joita paikallinen sosiaalinen yhteisö ei voinut tunnistaa. Linnoittajat oli sekava joukkio, jonka suojiin vakoilijoiden oli hyvä piiloutua. Henkilökortit olivat kuvattomia, ja oli helppoa antaa vääriä henkilötietoja työhönottajille³⁷⁰. Näiden seikkojen perusteella valvontatoimiston alulle panemat uudistukset valvonnan järjestelyissä olivat täysin ymmärrettäviä.

Valvontaosasto panosti poliittiseen - ja vakoiluvalvontaan erityisesti syksyllä 1940. Elokuussa Peippo antoi tilanteesta ratsumestari Paanaselle tiedotuksen³⁷¹. Tilanne työmailloilla oli Peipon mukaan melko hyvä. Vaikka alueille oli päässyt töihin ilman ennakkokarsintaa, oli ongelmia ollut vähän poliittiselta kannalta katsottuna. Vakoiluvaara oli Peipon mukaan edelleen suuri ja naapurimaa vakoili juuri linnoitustöitä.³⁷² Syyskuussa 1940 työmaiden kiihotustoiminta oli Peipon mukaan hallinnassa, mutta Neuvostoliiton vakoilutoiminta oli entisestään kiihtynyt alatoimiston alueella. Vakoilujuttuja oli tavattu entistä enemmän ja vakoilijoita oli saatu kiinni. Kirjeessään Peippo kertoo kolmesta vakoilutapauksesta, jotka oli onnistuttu tavoittamaan. Eräs niistä koski osittain Miehikkälää. Ylämaalla oli saatu kiinni mies, jonka piti yhdessä luumäkeläisen miehen kanssa vakoilla Kouvola – Kujala – Summalinjaa sekä linjalla Ihaksela – Virojoki³⁷³. Miehet olivat jääneet kiinni, tunnustaneet ja saaneet passituksen lääninvankilaan.³⁷⁴

³⁶⁸ Waltari 1942, 168 – 174.

³⁶⁹ Vahe 2001, 73.

³⁷⁰ Vahe 2001, 73.

³⁷¹ Tiedotus koski valvontaosaston Kouvolan alatoimiston koko toiminta-alueita, ei siis ainoastaan Miehikkälää.

³⁷² SArk T 12524/8.

³⁷³ Miehikkälä on tämän alueen keskellä.

³⁷⁴ SArk T 12524/8.

Peippo erotti tr 212:sta yhden työmiehen tarkastusmatkalla 11.10. – 13.10.1940. Työmies oli aikanaan ollut kymmenen vuotta Neuvostoliitossa ja piti oletettavasti yhteyttä punaupseeri veljeensä. Lisäksi yksi mies joutui työryhmässä tarkkailuun. Tr 213:ssakin yksi mies sai lopputilin ja muutama joutui tarkkailuun. Sama kohtelu oli tr 216:ssa. Kaikkia erotettuja ja tarkkailuun joutuneita yhdisti epäily menneisyydestä. He joko olivat tai heitä oli epäilty Neuvostoliitossa käymisestä salatein, ja osa heistä oli jopa tuomittu maanpetoksesta. Peippo teki marraskuun lopussa vastaavanlaisen kiertomatkan. Silloin ainoastaan yksi työmies tr 211:stä erotettiin poliittisista syistä.³⁷⁵ En löytänyt arkistosta Peipon tekemiä muita tarkastusmatkoja Miehikkälän alueelle. Joko tilanne poliittisesti rauhoittui tai sitten Peippo luotti poliisien ja Linnoitustoimiston osaamiseen poliittisissa asioissa.

Tr 211:stä erotettiin työmies poliittisten epäilyjen takia, ja huoltopäällikkö kertoi vahingossa erotuksen syyn miehelle, joka meni Valpon toimistoon valittamaan. Jotta vastaavanlaista tilannetta ei pääsisi uudestaan syntymään, alatoimisto ilmoitti päälliköille, että oikeaa syytä ei saa kertoa erotetuille.³⁷⁶ Vastaisuudessa kehittyi ilmeisesti tapa, että poliittisesti vaaralliset työntekijät erotettiin töistä vetoamalla töihin sopimattomuuteen. Syynä ei ollut alkoholi, kuten Vahe on kirjassaan ”Suomen Salpa” pohtinut³⁷⁷. Yleisen osaston tiedoksiannoissa linnoitustöihin sopimattomia oli kahdeksan, joka vastasi noin 4,5 % kaikista listoissa olleista Miehikkälän työläisistä. Jokainen työryhmä piti kirjaa kaikista työntekijöistä, esimerkiksi palkkatilaston³⁷⁸ muodossa. Selasin yhden tällaisen listan tr 213:sta. Siinä oli mainittu suoraan, jos työntekijä oli erotettu poliittisista syistä. Näiden työmiesten nimet löytyivät myös yleisen osaston tiedoksiannosta, ja siinä heidän erottamisen syyksi oli mainittu sopimattomuus linnoitustöihin.³⁷⁹ Lisäksi eräästä sepästä tuli erikseen ilmoitus, että häntä ei missään tapauksessa saa ottaa töihin, sillä hän on valtiollisesti epäluotettava henkilö. Yleisen osaston tiedoksiannoissa miehen kohdalla lukee, että sopimaton linnoitustöihin.³⁸⁰ Voidaan olettaa, että suurin osa miehistä, joiden kohdalla

³⁷⁵ SArk T 12553/1 ja T 12553/2.

³⁷⁶ SArk T 12524/8.

³⁷⁷ Vahe 2001, 72.

³⁷⁸ Siihen on kirjattu palkat, töihin tuloaika ja töistä poistuminen tai erottaminen.

³⁷⁹ SArk T 910/4, T 910/8 ja T 13138.

³⁸⁰ SArk T 12526/14.

tiedoksiannoissa lukee erottamisen syynä sopimattomuus linnoitustöihin, on erotettu poliittisesti sopimattomina.

Myös Valpo valvoi linnoitustöitä ja kirjoitti pääosaston tai Kotkan alaosaston kautta tilannekatsauksia. Pääosaston ensimmäisessä tilannekatsauksessa syyskuulta 1940 mainitaan tapahtuma, jossa Päämajan valvontaosaston Kouvolan alatoimisto³⁸¹ oli saanut kiinni miehen Miehikkälästä. SNS:ään kuulunut pidätetty oli työskennellyt linnoitustöissä Miehikkälässä toukokuusta elokuulle 1940 ja samalla harjoittanut yhteiskunnan vastaista kiihotusta. Pidätetty oli kieltänyt kaiken, mutta todistajien lausuntojen perusteella mies voitiin asettaa syytteeseen, ja hän sai neljän vuoden vankilatuomion valtionpetoksen valmistelusta.³⁸²

Kotkan alaosaston syyskuisessa tilannekatsauksessa 1940 kerrotaan muutamasta vakoilijasta ja useista rajan yli johtaneista jäljistä, mutta mikään näistä ei koske Miehikkälää suoranaisesti. Lokakuun tilannetiedotuksessa Kotkan alaosasto huomautti, että rajatoiminta oli vilkastunut, sillä rajan läheisyydessä näkyi useita tulo- ja ylimenojälkiä ja rajamiesten virittämät tarkastuslangat olivat katkenneet. Miehikkälässä Muurikkalan kylästä löytyi metsästä kamera, jolla oli otettu kuvia. Sisällä olleen filmirullan kuvat olivat kuitenkin tuhoutuneet, kun luukku oli aukaistu.³⁸³ Marraskuun tiedotuksessa pahoiteltiin sitä, että rajalla oli liian vähän miehiä vartioimassa, sillä jäljistä päätellen rajan ylittäminen oli yleistä. Lisäksi tiedotuksessa kyseenalaistettiin tiepuomit, joita oli maanteillä Hamina – Taavetti, Virojoki – Taavetti³⁸⁴ ja Hamina – Virojoki. Jos vakoilija liikkui maanteillä, oli hänen helppo puomien perusteella päätellä, missä oli tärkeimpiä linnoituskohteita.³⁸⁵

Joulu- ja tammikuu olivat hiljaisia, sillä rajalla havaittiin ainoastaan muutamia jälkiä. Rajan läheisyydessä liikkui tuntemattomia ja epäilyttäviä, mutta ilmoitukset näistä tulivat aina liian myöhään. Helmikuun tilannetiedotuksessa kerrotaan, että linnoitustyömailla oli havaittu

³⁸¹ Kyseinen tapahtuma ei tullut esiin valvontaosaston materiaaleissa.

³⁸² Kansallisarkisto, Etsivä keskuspoliisi, Valpo I, pääosaston tilannekatsauksia, 1 – 12, vuosina 1937 – 1941, 1394.

³⁸³ Kansallisarkisto, EK Valpo, alaosastojen tilannekatsaukset, Kotka 1924, 1941 – 1942, 1409.

³⁸⁴ Miehikkälän läpi menevä maantie.

³⁸⁵ Kansallisarkisto, EK Valpo, alaosastojen tilannekatsaukset, Kotka 1924, 1941 – 1942, 1409.

SNS:n entisten jäsenten harjoittamaa kiihotusta. Tiedotuksen mukaan työryhmissä oli jonkin verran miehiä, jotka kannattivat ja hyväksyivät SNS:n ajatusmaailman, mutta eivät uskaltaneet tuoda aatesuuntaansa esiin. Maaliskuussa rajatoiminta taas vilkastui, sillä oli yli meneviä tulo- ja menojälkiä. Myös lentokoneet olivat käyneet hyvin lähellä rajaa ilmeisesti valokuvaamassa. Loppukevään rajatoiminta oli tilannetiedotusten mukaan samanlaista.³⁸⁶

Maaliskuussa tr 212:ssa saatiin vakoilija kiinni. Mies oli ollut työryhmässä tammikuusta alkaen. Hänet löydettiin työmaakorttien perusteella, sillä hänestä oli valtiollisen poliisin etsintäkuulutus.³⁸⁷ Toinen tarkkaa tutkimusta vaatinut asia oli esillä huhti - toukokuussa tr 216:ssa, jossa työmies oli harjoittanut kiihottavia puheita ja ylistänyt Neuvostoliiton oloja. Asiasta kuulusteltiin montaa työtoveria, jotka todistivat, että kyseinen mies oli kommunisti. Kuulusteluissa ei ilmennyt mitään sellaista, jonka perusteella työmiehen olisi voinut pidättää, mutta hänet kuitenkin erotettiin poliittisesti vaarallisena työmaalta. Myös tr 211:ssä oli työmies, jota työtoverit pitivät neuvostoihailijana. Asia ei johtanut kuulusteluihin ja työryhmä ilmoitti pitävänsä miestä silmällä.³⁸⁸ Jatkosodan alussa Salpa-asema oli desanttien kohteena usein, joten Miehikkäläänkin pudotettiin heitä.³⁸⁹

Haastatellut olettivat, että työryhmissä oli vakoilijoita, mutta kukaan ei muistanut, että sellaisia oli löytynyt. Pari henkilöä kertoi tavanneensa epäilyttävän miehen, joka oli saatu kiinni.³⁹⁰ Miehikkälässä oli vakoilijoita. Luultavasti heitä oli paljon enemmän kuin kiinni jääneitä. Toisaalta taas joitakin tarpeettomia lopputilejä annettiin epäilyjen takia. Linnoitustyöläisten poliittinen valvonta oli laajaa ja monitahoista, sillä silmälläpitäjiä oli joka puolella. Mutta valvonta ei riittänyt karsimaan kaikkia epäilyttäviä henkilöitä pois linnoitustöistä.

³⁸⁶ Kansallisarkisto, EK, Valpo I, tilannekatsauksia, alaosastot, 1941, 1400.

³⁸⁷ Kansallisarkisto, Etsivä keskuspoliisi, Valpo 1, pääosaston tilannekatsauksia, 1 – 12, vuosina 1937 – 1941, 1394.

³⁸⁸ SARk T 9003 ja T 12526/14.

³⁸⁹ Sudenniemi 1987, 163, 174, 204, Kansallisarkisto, EK Valpo I, XXVII E2 – XXVII E8.

³⁹⁰ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut, erityisesti nro. 10 ja 23.

9.4. Työryhmien järjestyshäiriöt – alkoholillakin osuutta asiaan

Työryhmissä käyneen tarkastajan tarkastuskertomukset olivat suppeita järjestyshäiriöiden osalta. Syyskuussa tr 212:ssa esiintyi kortinpeluuta ja tr 216:ssa oli puolestaan korttipelikielto, jonka tarkoituksen tarkastaja kyseenalaisti, koska työryhmässä ei ollut ryhdytty viihdytystoimiin. Joulukuun tarkastuskertomuksessa kerrotaan, että tr 219:ssä kortinpeluu oli yleistä. Tarkastaja tapasi hyvin harvoin juoppoja, mutta helmikuussa 1941 hän löysi tr 211:n parakista juopottelevan korttipeliporukan. Samana kuukautena tr 213:ssa oli sotkettu seinäjulisteita, mikä oli tarkastajan mielestä osoitus työryhmän kurittomuudesta.³⁹¹ Tarkastuskertomusten mukaan työryhmissä elettiin rauhallista ja auvoisaa elämää.

Haastattelut antavat työryhmien elämästä ristiriitaisen kuvan. Toiset kertovat alkoholista ja siitä, että sitä virtasi työmailla. Toiset taas ovat sitä mieltä, että alkoholia ei ollut työryhmissä. He eivät halunneet, että jälkipolville jää linnoitustöistä negatiivinen kuva. Tosin kaikissa tuvissa ei ollut viinamäen miehiä eivätkä kaikki asuneet työkyllissä, joten voi olla, että he eivät koskaan joutuneet alkoholin kanssa tekemisiin. Mutta viina oli ongelma osalle työryhmien työväestä. *Vaikka ei saanut, niin aina sitä viinaa oli*³⁹². Toinen ongelma oli kortinpeluu, jossa raha oli mukana. Potit kasvoivat isoiksi, ja moni pelasi tienestinsä heti.³⁹³

Työryhmiin saapuneet miehet olivat usein humalassa³⁹⁴. Vaikka vapaa-ajan ohjelmaa oli tarjolla, miehet joivat ja pelasivat korttia³⁹⁵. Ennen talvisotaa miehet olivat luoneet itselleen jätkäkulttuurin savottakämpillä, joissa vapaa-aikaan kuuluivat tiivisti nämä harrastukset³⁹⁶. Linnoitustoimistosta lähetettiin elokuussa säännöt, joissa mainittiin, että *työpaikalla*

³⁹¹ SARk T 910/6, T 910/7 ja T 12561/25.

³⁹² Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 12.

³⁹³ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro. 12, 2, 10, 11, 9, 35, 7, 21, 23, 25, 32, 20, 13, 51 ja T.

Lindstedtin nauhoite.

³⁹⁴ SARk T 12524/9.

³⁹⁵ Miehet olivat sodassa tottuneet tällaisiin ajanviettotapoihin. Talvisodassa nämä eivät olleet vielä niin yleisiä tapoja, mutta jatkosodassa kylläkin. Nukkumisen jälkeen kortin peluu oli yleisin vapaa-ajan harrastus, ja tupakka ja viina puolestaan ovat vieneet palkasta suurimman osan. Humaltuminen ei ollut häpeällistä. Se oli miehisyysmerkki. Pipping, 1978, 176, 180 – 181 ja 209.

³⁹⁶ Vaikka ne olivat niissäkin kiellettyjä työaikana, ei se estänyt niiden harrastamista. Samanlainen tilanne oli Hooverin patotyömaalla. Juutilainen 1988, 48 ja 62. Pöysä 1997, 189. Dunar & McBride 1993, 110 – 111.

*juopuneena esiintyminen ja väkijuomien tuominen työpaikalle sekä nauttiminen siellä aiheuttaa työstä erottamisen*³⁹⁷. Tämä ei ollut tarpeeksi suuri pelote työmiehille, vaikka moni erotettiin alkoholin takia. Syksyn kuluessa työryhmistä tuli tietoja tilanteen kehittymisestä huonompaan suuntaan, ja työryhmien päälliköt alkoivat olla alkoholin täydellisen kiel-tämisen kannalle. Viinakielto astui voimaan 28.1.1941.³⁹⁸

Nykyisenä vaikeana aikana on jokaisen maamme kansalaisen velvollisuutena noudattaa elintavoissaan säästäväisyyttä ja siten varata elämisen mahdollisuus itselleen ja perheelleen. Niin ikään on välttämätöntä, että jokaisella työntekijällä on työrauha työmaalla ja tilaisuus häiriintymättömään lepoon vapaa-aikoina. Näin onkin asianlaita niissä työmuodostelmissa, missä väkijuomien käyttö ja muut huonot tavat on yhteisvoimin tukahdutettu. Tällaisten pyrkimysten tehostamiseksi määrään:

Väkijuomien kuljetus, hallussapito ja nauttiminen sekä samoin kaikenlainen rahapeli on kielletty kaikilla linnoitustyömailla. – Jos väkijuomia tavataan hävitetään ne.

Jos linnoitustoimiston palveluksessa oleva rikkoo tätä määräystä, on se aiheena työsuhteen päättymiseen ilman irtisanomista.

*Jokainen työntekijä pyrkiköön siihen, että kansalaisvelvollisuuksien täyttämällä ja hyvän toverihengen kehittämiseksi vahingollisia ilmiöitä ei esiinny linnoitustyömailla.*³⁹⁹

Määräys lähetettiin työryhmiin. Se oli pantava julistemuodossa esiin kaikkiin tupiin ja ilmoitustauluille⁴⁰⁰. Kaikkiin kielto ei tehonnut, sillä toukokuussa 1941 linnoitustöiden johtaja puuttui jälleen asioihin, koska kuri ja valvonta olivat hänen mielestään löystyneet. Oli saatu kiinni mestareita ja työnjohtajia, jotka juopottelivat ja olivat huonoja esimerkkejä työntekijöille.⁴⁰¹ Asiaa ei saatu ratkaistuksi välirauhan aikana.

³⁹⁷ SArk T 910/6.

³⁹⁸ SArk T 12524/7, T 12526/15 ja T 910/7.

³⁹⁹ SArk T 910/7.

⁴⁰⁰ SArk T 910/7.

⁴⁰¹ SArk T 910/4.

Millaisista syistä Miehikkälän työryhmistä erotettiin miehiä? Täysin totuudenmukaista kuvaa erottamisesta ei saa, sillä olisi pitänyt käydä läpi kaikkien Miehikkälässä työskennelleiden henkilöiden palkka- tai henkilökortit. Jonkinlaisia viitteitä erotetuista saadaan Linnoitustoimiston tiedoksiantolistoista, joissa oli 177 Miehikkälässä työskennelleen nimet. Lukumäärä on pieni eli listassa ei ole kaikkien erotettujen nimiä.⁴⁰² Eniten työntekijöitä erotettiin lokakuussa 1940, jolloin 48 henkilöä sai potkut. Tämä oli yhteydessä kiristyneisiin kuritoimenpiteisiin. Tammi-, helmi- ja maaliskuussa erotettiin yli 50 % tiedoksiantolistojen Miehikkälän työryhmien työntekijöistä. Nämä erotukset johtuivat tiukentuneesta kurista. Lähes puolet helmi – maaliskuun erottamisista johtui alkoholista.⁴⁰³

Tr 211:stä tiedoksiantolistoissa oli 54 henkilöä. Se on vähän, kun vertaa esimerkiksi T 13133/55 kansion tietoihin⁴⁰⁴, sillä pelkästään yhdessä kansiossa oli 136 eronnutta tai erotettua⁴⁰⁵. Ainoastaan viiden kansiossa olleen nimi oli myös tiedoksiantolistoissa. Nämä viisi henkilöä oli erotettu uhkapelin, järjestyshäiriöiden, viina-asioiden, sopimattoman käyttäytymisen poliisia kohtaan ja laiskuuden takia. Kansion isoimmat erottamissyöt olivat lomamatkalle jääminen, toinen työmaa, erilaiset viinaan liittyvät asiat ja laiskuus.⁴⁰⁶ Tiedoksiantolistojen mukaan tr 211:ssä suurin erottamiseen johtanut yksittäinen syy oli laiskuus, jonka takia erotettiin 13 miestä. Kuitenkin suurin erottamiseen johtanut syy oli alkoholi; oli juopottelua, viinan myyntiä, juopumusta, autolla ajoa juopuneena, viinan kuljetusta, juopumus ja siitä johtunut häiriöteko. Alkoholi olikin mukana 23 erottamistapauksessa. Tr 212:n erotetuista ei ole muita tilastoja kuin tiedoksiantolistat. Niissä työryhmä on edustettuna hyvin vähäisessä määrin ja tämä ei annakaan oikeaa kuvaa työryhmässä vallinneesta tilanteesta. Alkoholi oli mukana työryhmän 17 erotetusta kymmenessä tapauksessa.⁴⁰⁷

⁴⁰² Tr 213:n palkkakortit yhdestä kansiossa, sekä tr 211:n yksi henkilötietokansio ja eräs lista tr 216:n erotetuista selventävät kuvaa. Lisäksi joistakin erotetuista on lähetetty erikseen tiedote Linnoitustoimistolle.

⁴⁰³ SArk T 910/4 ja T 910/8.

⁴⁰⁴ Kansiossa tr 211 työntekijät Laakkosesta – Mörskyyn.

⁴⁰⁵ Lähes puolet näistä erosi omaan pyyntöön vedoten.

⁴⁰⁶ SArk T 13133/55.

⁴⁰⁷ SArk T 910/4 ja T 910/8.

Palkkakorttien⁴⁰⁸ mukaan suurin yksittäinen syy tr 213:ssa erottamiseen on ollut laiskuus. Palkkakorttien erotetuista 12 henkilön tiedot olivat myös tiedonantolistoissa. Listoille pääsi poliittisesti vaarallisena, suunsoitolla, laiskuudella, niskoittelulla ja räyhäämisellä.⁴⁰⁹ Tr 213:ssa oli erotettu 91 työläistä, jotka mainittiin tiedoksiantolistoissa. Suurin yksittäinen listalle joutumisen syy oli tässä työryhmässä laiskuus, sillä peräti 46 henkilöä (50,5 %) erotettiin siihen vedoten. Voidaan tietenkin polematisoida, että oliko laiskuus todellista vai oliko taustalla esimerkiksi alkoholin nauttiminen niin, ettei kyetty töihin. Mutta arkistotietojen perusteella laiskuus johti erottamiseen. Työmailla tarvittiin ahkeria työntekijöitä, joten huonosti töitä tehneet saivat potkut. Työryhmän erottamisista 20 johtui suoraan alkoholista.⁴¹⁰

Tr 216:ssa oli vähän erotettuja (15 henkilöä) tiedoksiantolistojen perusteella, mutta tosiasiaassa tilanne oli toinen. Sen havaitsee vertaamalla lukuja työryhmän arkistoista löytyneeseen erotettujen listaan, jossa oli 57 erotetun nimet. Näistä ainoastaan 11 henkilön tiedot olivat myös tiedoksiantolistoissa. Siihen he olivat joutuneet seuraavista syistä: viinan kuljetus työmaalle, juopottelu ja räyhääminen, juopumus ja poliisin vastustaminen, epärehellisyys, juopottelu, varastaminen ja laiskottelu. Löytyneessä listassa suurin erotettujen yksittäinen ryhmä oli laiskuuden takia erotetut, joita oli 17. Alkoholi oli mukana 12 tapauksessa.⁴¹¹ Tiedoksiantolistojen erotetuista alkoholi oli syynä yhdeksässä tapauksessa eli 60 %.⁴¹²

Miehikkälässä työryhmistä erotettiin⁴¹³ eniten sekatyömiehiä (40 %). Se on ymmärrettävää, koska heillä oli suurin edustus työmailla. Yllättävää on, että toiseksi eniten erotettiin autonkuljettajia. Reilut 10 %⁴¹⁴ erotetuista oli autonkuljettajia, kun heidän osuus kaikista työntekijöistä oli 2 – 3 %. Heitä erotettiin juopuneena ajosta, alkoholin hallussapidosta ja ylinopeuksista. Taavetti – Virojoki tiellä sattui paljon yhteentörmäyksiä, joissa ei onneksi

⁴⁰⁸ Katsoin työryhmän yhden palkkakansion. Kansio neljä, T 13138. Kansiossa P – SA sukunimet.

⁴⁰⁹ SArk T 13138, kansio neljä.

⁴¹⁰ SArk T 910/4 ja T 910/8.

⁴¹¹ SArk T 13155/65.

⁴¹² SArk T 910/4 ja T 910/8.

⁴¹³ Tiedoksiantolistojen mukaan.

⁴¹⁴ Listoista puuttui ainakin kahden autonkuljettajan tiedot. He olivat ajaneet juopuneita, olivat tr 216:sta. Joutuivat myöhemmin oikeuteen. Heidät myös erotettiin työryhmästä.

ihmisille käynyt mitään. Autonkuljettajien hyteissä oli monesti liikaa ihmisiä; auto oli rekisteröity kolmelle ja kyydissä olikin viisi ihmistä. Jotkut saattoivat ajaa myös ilman ajokorttia.⁴¹⁵ Autonkuljettajilla oli ilmeisen tiivis yhteisö, sillä kun tr 211:ssä erotettiin autonkuljettaja⁴¹⁶, niin työryhmän autonkuljettajista seitsemän ilmoitti samalla eroavansa työryhmän palveluksesta.⁴¹⁷

Miehikkälän erottamistapauksissa⁴¹⁸ alkoholi oli mukana 35 % eli 62 tapauksessa. Lähes yhtä paljon oli erotettu laiskuuden takia eli 61 henkilöä. Myös uhkapeli oli kielletty asia linnoitustöissä. Miehikkälässä ainoastaan neljä henkilöä erotettiin uhkapelin takia⁴¹⁹. Koska kortinpeluuta ei kokonaisuudessaan kielletty, oli uhkapelin pelaamisen valvonta vaikeaa, miltei mahdotonta⁴²⁰. Tiedoksiantolistat antavat jonkinlaisen kuvan siitä, kuinka valvonta toimi työryhmissä. Mutta niissä on vain osa kaikista niistä työntekijöistä, joita työryhmistä erotettiin, ehkä noin 5 – 20 % riippuen työryhmästä.

Myös työmaiden johtoporras joutui valvotuksi. Linnoitustoimisto tarkisti kaikkien korkeammassa virassa olevien henkilöiden rikosrekisterit. Tr 211:n huoltopäällikkö erotettiin toukokuun 1941 alussa, koska hänen rikosrekisterinsä ei ollut puhdas⁴²¹. Erikoista on, että erottamiskäskey tuli, vaikka huoltopäällikkö oli hoitanut tehtävänsä hyvin lähes vuoden verran. Kaikista Miehikkälän työryhmistä erotettiin työnjohtajia⁴²². Tr 216:ssa lopputilin sai yksi työnjohtaja törkeän juopottelun takia⁴²³. Tr 212:ssa kolme työnjohtajaa tai rakennusmestaria sai lähteä samana päivänä jatkuvien järjestysrikkomusten vuoksi. Tr 211:ssä erotettiin neljä johtoportaan henkilöä. Kolmeen tapaukseen liittyi juopottelu ja yhden kohdalla todettiin, ettei henkilö sopinut työnjohtajaksi. Tr 213:n yli 30 työnjohtajasta

⁴¹⁵ Mikkelin maakunta-arkisto, Luumäen nimismiespiirin ilmoituspäiväkirja 1933 – 1944. Kirja A V b 2.1.1939 – 9.9.1940 ja 9.9. – 31.12.1940.

⁴¹⁶ Hän oli ollut juopuneena lottakanttiinissa ja käyttäytynyt sopimattomasti poliisia kohtaan.

⁴¹⁷ SArk T 9003.

⁴¹⁸ Tiedoksiantolistojen mukaan.

⁴¹⁹ SArk T 910/4 ja T 910/8.

⁴²⁰ Vahe 2001, 70.

⁴²¹ SArk T 910/4 ja T 12526/14. Erään toisen työryhmän postimies joutui muihin tehtäviin, kun ilmeni, että rikosrekisteri ei ollut puhdas. Oinonen, Suomen Salpa 1940 – 1941, multimedia teos, Linnoittajat kertovat osio, toimistolotat Kyllikki ja Maria.

⁴²² Tiedoissa ei välttämättä kaikkia erotettuja työnjohtajia tai rakennusmiehiä.

⁴²³ Luvussa ei ole mukana sotaväen alaista rakennusmestaria, joka oli osallisena kahdessa eri jutussa, joissa alkoholi oli päätekijänä. SArk T 910/7, T 910/11 ja T 13154/62. SArk T 12553/2 ja T 13155/66.

melko monta joutui pois samoihin aikoihin, sillä yhteensä yhdeksän henkilö sai potkut. Kaikki nämä erottamiset tapahtuivat marras – joulukuussa, jolloin oli ollut keskustelua työnjohtotason heikkoudesta. Seitsemän työnjohtajaa sai lopputilin juopottelun takia, yksi laiskuuden ja yksi sopimattomuuden takia. Moni työnjohtaja tai rakennusmies huomasi myös itse, ettei sovellu linnoitustöihin ja erosi itse töistä.⁴²⁴

10. SOSIAALINEN KOKONAISUUS

10.1. Työn merkitys

Wilenius on kirjassaan ”Ihminen ja työ” jaotellut työn merkityksen kuuteen eri osa-alueeseen⁴²⁵. Työ voi olla välttämätön paha, joka on samalla häiritsevä tekijä. Työtä tehdään ainoastaan tulojen hankkimiseksi. Työ voi olla myös niin sanottu homma, jossa voi olla jotain kiinnostavaa, erityisesti jos seura on hyvää, mutta työtä tehdään palkan ja toimeentulon takia. Seuraavassa kategoriassa työ antaa tekijälle ammatillista tyydytystä ja työntekijä arvostaa omaa työtään. Työ voi olla joillekin ura, jossa työntekijä haluaa jatkuvasti edetä ja kehittää työtään. Viides kategoria on kutsumus, jossa ihminen toteuttaa itseään ja samalla palvelee toisia. Viimeisessä osa-alueessa työstä kehittyy elämäntehtävä, ja työntekijä omistautuu täysin työlleen ja uskoo sen hyödyttävän yhteiskuntaa. Tähän voi liittyä myös uskonnollinen vivahde.⁴²⁶

Työ on ihmiselle keino saavuttaa aineelliset tarpeet, eli palkka on tilillä joka kuukausi. Työ on sosiaalista, ja sillä täytetään sosiaalisia tarpeita. Työn kautta ihminen jäsentyy yhteiskuntaan, sillä työ ja työn tulos tekevät ihmisestä tarpeellisen yhteiskunnan jäsenen. Toiminta eli työn tekeminen on jo sinällään ihmiselle tarve, jolla ihminen toteuttaa itseään ja henkisiä tarpeitaan. Työllä on ihmiselle siis aineellinen, sosiaalinen ja henkinen ulottuvuus. Työllä voi näiden lisäksi olla myös uskonnollinen merkitys, jolloin ihminen ymmärtää itsensä osaksi korkeampaa henkistä maailmanjärjestystä. Työ merkitsee myös yhteisöllisyyttä. Työtä tehdään yhteisön hyväksi niin, että tyydytetään toisten ihmisten ja

⁴²⁴ SARk T 910/4, T 910/11, T 12526/14, T 12562/22, T 13141/26 ja T 13155/65.

⁴²⁵ Wilenius on lainannut jaotellun suoraan Kahnin ja Wienerin työstä. Vaikka jaottelu on vanha, kuvaa se mielestäni hyvin Salpalinjan rakentajien tuntoja, koska uudemmat tutkimukset kuvastavat tätä aikaa, ja niitä on hankalampi soveltaa yli 60 vuotta sitten tapahtuneeseen työhön.

⁴²⁶ Wilenius 1981, 18 – 19.

yhteisön tarpeita, palvellaan yhteisöä. Työn yksilöllinen merkitys puolestaan tarkoittaa toimeentulon turvaamista ja omien yksilöllisten taitojen käyttämistä ja kehittämistä.⁴²⁷

Haastattelujen⁴²⁸ ja asiakirjojen pohjalta voidaan tehdä jonkinlaisia päätelmiä työntekijöiden työmotiiveista. Osalle Salpalinjan työntekijöistä työskentely oli välttämätön paha. Töitä tultiin tekemään, koska on tarvittu rahaa, mutta työllä sinänsä ei ole ollut mitään merkitystä. Heidät on helppo tunnistaa massasta, koska he olivat niitä, jotka erosivat helposti työstään, siirtyivät toiseen paikkaan, tai heidät erotettiin esimerkiksi laiskuuteen vedoten. Seuraavan ryhmän työntekijöitäkin Salpalinjalta löytyy. Työstä löytyi jotain mielenkiintoakin, mutta edelleen sitä tehtiin rahan ansaitsemiseksi. Näiden kahden kategorian edustajia on helppo löytää esimerkiksi jätkäkulttuurista, jossa moni työntekijä teki töitä, jotta ansaitsi rahaa elämän nautintoja varten⁴²⁹. Selkeimmän ryhmän muodostavat ne, jotka Salpalinjalla tekivät työtä ammatikseen. Heidät on helppo ryhmitellä, sillä he saivat parempaa palkkaa ja heitä tarvittiin töihin. Tällaisia ryhmittymiä olivat esimerkiksi autonkuljettajat, sepät, muurarit, porarit, laturit, kirvesmiehet, kivityömiehet ja sähkömiehet. Melko varmasti moni heistä oli töissä rahan takia, mutta taustalla oli omien ammatillisten tarpeidenkin tyydyttäminen. Ammattimiehet arvostivat työtään, ja he kokivat saaneensa yhteisöltä muita enemmän arvostusta. Uraa Salpalinjalla ei päässyt syntymään, mutta joidenkin päälliköiden työskentely oli urakuista. Valtion palveluksesta saatiin hyviä meriittejä seuraavaa työpaikkaa ajatellen. Kahden viimeisen kategorian työntekijöitä Salpalinjalta ei ole niin helppo sellaisenaan löytää. Moni haastatelluista kertoi tulleensa töihin isänmaan puolesta. Voidaan ajatella, että osa koki työn Salpalinjalla elämäntehtäväkseen, Suomea oli puolustettava.

Kaikkien Salpalinjan työntekijöiden osalta toteutui työn aineellinen ulottuvuus. Työstä saatiin palkkaa, jonka avulla työntekijä ja hänen perheensä tulivat toimeen. Poikkeuksena tästä voidaan mainita lotat, joiden ansiot eivät olleet suuret. Sodan jälkeen oma ja perheen toimeentulo olivat kaikkein tärkein syy etsiä töitä. Vaikka aluksi olikin hankalaa saada

⁴²⁷ Wilenius 1981, 20 – 21, 26 ja 119.

⁴²⁸ Seuraavassa osiossa on käytetty aineistona Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastatteluja, Miehikkälässä olleiden osalta.

⁴²⁹ Juutilainen 1988, 68.

sodan väsyttämiä miehiä töihin, ajoi tämä tarve lopulta miehet kaukaisille työmaille. Aikoinaan metsätyöläiset siirtyivät erämaasavotoille samasta syystä⁴³⁰. Sosiaalinen työn ulottuvuuden tarve Salpalinjan työntekijöissä syntyi vasta paikan päällä. Miehikkälässä oli neljä työryhmää, jotka jakaantuivat työkyliin. Jopa työkylät saattoivat jakaantua pienempiin yksiköihin. Jokaisessa työkylässä vallitsivat erilaiset sosiaaliset suhteet. Syntyi esimerkiksi työkylien omia urheiluseuroja, jotka kilpailivat keskenään. Haastatteluista ei käy ilmi, mutta hyvin luultavaa on, että omaan työryhmään oltiin tiiviisti sidoksissa. Ainakin sellaiset työntekijät tunsivat sidoksen, jotka työskentelivät pitkään samassa työryhmässä. Ymmärrettäväähän on, että sosiaalista tarvetta kuulua yhteisöön ei synny, jos työssä ollaan vain lyhyt aika. Siinä mielessä Salpalinjan työyhteisöissä sosiaalinen jäsenyminen yhteisöön ei ollut kaikille kovinkaan tärkeää, sillä linjalla oli paikoitellen hyvinkin suuri työntekijöiden vaihtuvuus⁴³¹. Toisaalta osaavia ammattimiehiä arvostettiin erittäin paljon. Jos mestari löysi hyviä työmiehiä, niin joutuessaan vaihtamaan työmaata saattoi hän ottaa mukaansa useitakin työntekijöitä. Osaavista työntekijöistä haluttiin pitää kiinni eikä haluttu erota tuttujen työmiesten sosiaalisten suhteiden verkosta.

Kolmas ulottuvuus oli omien voimavarojen kehittäminen ja kykyjen käyttö itseä tyydyttävällä tavalla. Tähän ulottuvuuteen on vaikeaa paneutua haastattelujen ja arkistomateriaalien pohjalta. Uskottavaa on, että erityisesti ammattimiehet pyrkivät tekemään työtä, jonka tulos tyydytti myös itseä. Erilaiset tarkastukset olivat tarkkoja Salpalinjan eri kohteissa, koska työn piti olla laadukasta. Esimerkiksi jos betonierän laatu ei tyydyttänyt, sitä ei käytetty. Näin ei useinkaan tapahtunut, sillä betonin valmistusta valvottiin erittäin tarkasti⁴³². Fyysiset voimavarat joutuivat koetukselle linnoitustöissä, sillä lihasvoima oli tärkein työkalu ja töitä tehtiin joskus monessa vuorossa. Moni totesikin työt liian vaativiksi ja erosi Linnoitustoimiston palveluksesta. Päälliköilläkään ei ollut helppoa. Vaikka fyysisesti he eivät joutuneet ponnistelemaan tavallisen rivimiehen tavoin, olivat työt henkisesti raskaita. Kaiken aikaa oli kiire ja työn piti olla laadukasta. Tr 213:n päällikkö

⁴³⁰ Juutilainen 1988, 48.

⁴³¹ Työpaikat vaihtuivat, työntekijöitä erotettiin, työntekijät erosivat itse tai vaihtoivat työryhmää. Tässä muutamia vaihtuvuuteen vaikuttaneita seikkoja.

⁴³² Salpalinjalla käytetty betoni on ollut erittäin laadukasta, kun ottaa huomioon olosuhteet, joissa sitä valmistettiin. Sitä on myöhemmin tutkittu, ja sen laatu on edelleen erinomaista. Pitkänen & Pyy, *Betoni* 4/1996, 30 – 32.

olikin sairaslomalla henkisen rasituksen vuoksi, ja lopulta hän erosi päällikön tehtävistä⁴³³. Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että moni ammattimies käytti ja kehitti Salpalinjalla omia kykyjään itseään tyydyttävästi. Salpalinjalla työskenteli kuitenkin suuri joukko ihmisiä, joilla ei ollut mitään koulutusta tai ammattinimikettä. Onko heillä ollut taustalla työhön ryhtyessään omien voimien ja kykyjen tyydyttävä käyttö? Lyhyesti voisi sanoa, että osalla oli ja osalle ei.

Näihin ulottuvuuksiin osaltaan yhdistyy myös työn uskonnollinen merkitys, jossa työ on osa korkeampaa maailmanjärjestystä. Haastatteluissa uskonnollinen puoli ei korostunut. Voidaan kuitenkin ajatella, että työntekijä, jolla oli vahva uskonnollinen vakaumus, saattoi ajatella Salpalinjatöistä näinkin. Ensisijaisesti töissä oltiin ansaitsemistarkoituksessa ja heti perässä tuli isänmaan asia, joka näkyi haastatteluissa vahvasti. Ihmiset olivat töissä yhteisten tarpeiden tyydyttämisen takia, isänmaata oli suojeltava. Seuraavat lainaukset kuvaavat suhtautumista linnoitustöihin: *Siitä sai rahaa; nyt tehdään jotain tärkeää; ei pelkkää palkkatyötä; työ töiden joukossa, mutta myös isänmaan puolustusta varten; isänmaan asia*⁴³⁴. Vastaukset ovat jälkiviisaita, mutta silti voidaan sanoa, että isänmaa oli tärkeä syy linnoittajien työn teolle. Samankaltaisia ajatuksia nousi Hooverin padonkin rakentajille. Hehän lähtivät työhön suuren laman saattelemina, sillä rahaa oli pakko saada jostain. Monille se oli siis vain työtä, mutta jotkut saattoivat ajatella tekevänsä jotain suurta ja ainutlaatuista⁴³⁵.

10.2. Salpalinjan työryhmä yhteisönä

Salpalinjan sosiaalisen yhteisön ja samalla työyhteisön tutkiminen henkiseltä puolelta on hankalaa. Yhteisö käsitteenäkin on hankala, koska sillä on monia merkityksiä⁴³⁶. Lehtosen tutkimuksen mukaan yhteisön perustana voivat olla taloudelliset, poliittiset tai alueelliset seikat. Hän myös lisää, että yhteisö voi perustua sukulaisuuteen, intresseihin, uskomuksiin, harrastuksiin, yhteisiin toimiin, vuorovaikutukseen, seurusteluun, maailman katsomukseen, mieltymyksiin ja tunteisiin. Karkeasti voitaisiin myös sanoa, että kun ihmiset asuvat, elävät

⁴³³ SARk T 13129/3.

⁴³⁴ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro. 29, 11, 31 ja 12.

⁴³⁵ Dunar & McBride 1993, 303.

⁴³⁶ Lehtonen 1990, 12 – 14.

tai toimivat yhdessä ja ajattelevat joistakin asioista samalla tavalla, on kysymys jonkinlaisesta yhteisöstä. Yhteisö voikin olla sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkö, alueellinen yksikkö tai yhteenkuuluvuuden ja symbolisen yhteisyyden yksikkö.⁴³⁷

Lehtonen ottaa erikseen käsittelyyn toiminnallisen yhteisön, jossa ihmisryhmä toimii aktorina. Tällaisessa yhteisössä on tarkat kriteerit vuorovaikutukselle niin ryhmässä kuin sen ulkonakin. Myös yksittäisen jäsenen käyttäytymistä säädellään yhteisössä. Työyhteisö ei ole Lehtosen mielestä toiminnallinen, sillä se muodostuu jäsenten yhteisöllisestä päätösvallassa riippumatta, ja siinä on perimmäisenä tavoitteena pääoman kasvattaminen. On kuitenkin olemassa epävirallinen työyhteisö, jossa normit ovat ristiriidassa työnjohtajien antamiin normeihin.⁴³⁸

Työryhmät muodostivat oman yhteisönsä, mutta samalla ne olivat osa suurta puolustuslinjan työyhteisöä. Fyysisesti työyhteisö muodostui sille alueelle, jossa se sijaitti. Alueiden rajat olivat tarkkaan määrätty⁴³⁹, eikä toisten työryhmien alueilla saanut liikkua – työryhmät olivat suljettuja yhteisöjä. Salpalinjan työntekijöiden työyhteisö oli työpaikalla, ja sen syntyminen oli työntekijöistä riippumaton. Heidät otettiin sinne töihin, ja heillä ei itsellä ollut vaikutusmahdollisuuksia siinä, mihin työporukkaan heidät sijoitettiin. Tosin monet työntekijät ilmoittivat työhönottajalle, että haluavat tiettyyn porukkaan, koska siellä tiedettiin olevan tuttuja. Tällainen onnistui linnoittamisen alkuvaiheessa, mutta ei enää myöhemmin. Samanlainen systeemi päti myös työntekijöiden majoittumisessa. Työntekijä ei voinut itse vaikuttaa siihen, mihin parakkiin pääsi majoittumaan. Kaikki muut syntyneet ryhmät olivatkin sitten toiminnallisia yhteisöjä. Esimerkiksi korttirinki tai urheilunharrastajat olivat toiminnallisia yhteisöjä.

Ryhmässä jokainen henkilö ottaa itselleen sosiaalisen roolin. Kaikilla ryhmän jäsenillä on erilaiset roolit, jotka määrittävät, miten ryhmässä käyttäydytään.⁴⁴⁰ Sosiaaliset ryhmät

⁴³⁷ Lehtonen 1990, 15, 17 – 18.

⁴³⁸ Lehtonen 1990, 24 – 25 ja 232.

⁴³⁹ Katso liite kaksi.

⁴⁴⁰ Allardt 1987, 60.

voidaan jakaa primaari- ja sekundaariryhmiin⁴⁴¹. Primaariryhmä on ryhmän jäsenelle läheisempi, sillä siihen ollaan jatkuvassa kontaktissa. Salpalinjan työryhmissä tällaisia ryhmiä olivat tuvat, työporukat, kylät sekä muuten muodostuneet ryhmät, kuten korttiringit. Sekundaariryhmä jää tavalliselle ryhmän jäsenelle vieraammaksi. Siellä on kirjoitetut säännöt, virkoja ja valitut johtajat. Salpalinjan koko organisaatio oli työntekijöille sekundaariryhmä. Myös työpiiri ja työryhmä olivat monelle sekundaariryhmiä.

Knut Pippingin tutkimuksessa miehistö tunsu kuuluvansa komppaniaan, eikä pataljoonaan. Pipping kutsui tätä sisäryhmäksi eli Allardin mukaan tämä oli primaariryhmä. Salpalinjan työntekijät tunsivat kuuluvansa tupaansa tai työkyläänsä, jotka olivat linnoittajien sisäryhmiä. Työporukan vaihtaminen oli sama asia kuin joukkueen vaihto komppanian sisällä. Työpiiri edusti työntekijöille samaa kuin pataljoona sotilaille. Samoin kuin komppanian sisällä saattoi muodostua esimerkiksi kotiseutu- tai ikäryhmiä, jotka olivat epävirallisempia ryhmiä, muodostui työryhmiin monia epävirallisia ryhmiä, jotka eivät olleet sidoksissa esimerkiksi työtehtävään.⁴⁴²

Pippingin teoksessa on eritelty byrokraattisen ja totaalisen laitoksen ominaispiirteitä, jotka hän on lainannut Weberiltä ja Goffmannilta⁴⁴³. Monet näistä piirteistä sopivat Salpalinjan työryhmään, eivät siis pelkästään sotilaalliseen toimijaan. Salpalinjan töissä oli byrokraattinen hallintotapa, sillä monessa asiassa työryhmissä vallitsi sotilaallinen kuri ja säännöstö. Erilaisia lupia ja papereita siirrettiin paikasta toiseen. Henkilökunta oli järjestetty hierarkkisesti, ja työntekijät olivat perehtyneet ainoastaan toimialaansa kuuluviin tehtäviin. Erityisesti virat Salpalinjalla täytettiin sopimusjärjestelmän avulla. Tavalliset Salpalinjan työntekijät saivat tuntipalkkaa, mutta ylemmän tason johtajat saivat kiinteää kuukausipalkkaa, joka saattoi nousta riippuen siitä, kuinka kauan oli ollut töissä. Tämä oli selkeä byrokraattisen hallinnon tunnusmerkki. Palkkataulukot, joita Salpalinjan arkistoistakin löytyy runsaasti, kuvastavat selkeästi työntekijöiden arvoasteikkoa, jonka mukaan korkeampi palkka antoi työntekijälle korkeamman statuksen.⁴⁴⁴ Alimmalla tasolla

⁴⁴¹ Allardt 1987, 67 – 68.

⁴⁴² Pipping 1978, 14 – 15.

⁴⁴³ Säilän ja Mäkelän yhteenvedon mukaan.

⁴⁴⁴ Pipping 1978, 28 – 29.

olivat työntekijät, jolle maksettiin tuntipalkkaa. Heidätkin oli järjestetty arvoasteikkoon. Korkeampi tuntipalkka merkitsi korkeampaa asemaa eli työntekijät, joita kutsuttiin ammattimieheksi, olivat arvoasteikon yläpäässä.

Byrokraattista hallintotapaa Salpalinjalla voidaan tutkia myös klassisen organisaatiomallin avulla. Siinä organisaatio kuvataan pyramidiksi, jossa johto on pyramidin huippu. Malli sopii hyvin Salpalinjalle, sillä jokaisen työntekijätason välillä oli eriarvoisuutta. Tämä koskee myös tason sisäisiä elementtejä, sillä sielläkään työntekijät eivät olleet samanarvoisia⁴⁴⁵. Ihmisten luovuus on haudattu pyramidin sisälle. Asiat tehdään ohjeiden mukaan, omille ajatuksille ei ole sijaa. Pyramidi on yhteisössään muuttumaton ikuinen malli, ja sen sisällä turvallisuus on tärkeintä. Arvoasteikossa voi nousta suhteilla ja arvoilla. Kyvykkyyttä ei arvosteta.⁴⁴⁶ Viimeinen kohta ei päde Salpalinjalla, sillä jos joku osasi hyvin hommansa tai esitti ammattimiestä vastaavia taitoja, hänellä oli mahdollisuus nousta arvoasteikossa esimerkiksi korkeampaan palkkaluokkaan. Muuten klassinen malli sopii hyvin Salpalinjan työyhteisöön.

Yllättävän moni totaalisen laitoksen tunnuspiirre toteutuu Salpalinjalla. Yhtäläisyydet eivät ole yhtä suuria kuin komppaniassa, mutta selkeitä kuitenkin. Totaalisessa laitoksessa ihmiset on eristetty ulkomaailmasta luonnonestein tai muurein. Tämä ei Salpalinjalla täysin toteudu, mutta työryhmissä valvottiin tarkasti, kuka sinne pyrki sisään tai sieltä ulos. Ulkomaailmaan oli vähäiset yhteydet. Tämä seikka pitää paikkansa osittain Salpalinjalla. Miehikkälään oli monella työntekijällä hyvin vähäiset kosketukset. Kotipaikkakunnissaan työntekijät kävivät loma-aikoina ja kotiin pidettiin yhteyttä kirjeitse.⁴⁴⁷

Totaalisessa laitoksessa työ, vapaa-aika ja nukkuminen on järjestetty samaan paikkaan silmälläpidon alaisuuteen. Tämä väite pitää osittain paikkansa Salpalinjan työyhteisössä. Työt, suurin osa vapaa-ajasta ja nukkuminen tapahtuivat samalla alueella. Työ saattoi olla muutaman kilometrin päässä majoitus- ja ruokailuparakeista, mutta kuitenkin lähistöllä..

⁴⁴⁵ Tämä huomattiin jo edellä, sillä erilaiset palkkataulukot erilaistivat työntekijöitä, jotka muuten työskentelivät kuvainnollisesti samalla tasolla.

⁴⁴⁶ Orre 1987, 58 ja 63.

⁴⁴⁷ Pipping 1978, 29.

Vapaa-aika vietettiin pääsääntöisesti majoitusalueella. Perhe-elämää ei totaalisessa laitoksessa ole. Tämä teesi pitää osittain paikkansa Salpalinjan työntekijöiden keskuudessa, sillä useinhan perhe oli kaukana kotiseudulla. Joissakin poikkeustapauksissa perhe muutti Miehikkälään. Totaalisessa laitoksessa asukkaiden elämää rajoittavat monet yksityiskohtaiset säännöt, joita valvotaan rangaistuksin.⁴⁴⁸ Salpalinjan työntekijöitä valvottiin tarkasti ja säännöt säätelivät työryhmien elämää, niin kirjoitetut kuin kirjoittamattomatkin. Osa säännöistä oli selkeitä, kuten *Ota lakki päästä sisällä*. Toisista säännöistä seurasi rangaistuksia, kuten juopottelusta ja monet säännöistä koskivat työntekoa, esimerkiksi laturin työt olivat tarkkojen sääntöjen alaisia.

Totaalisessa laitoksessa ihminen joutuu uuteen tilanteeseen, joka väistämättä vaikuttaa mieleen. Ihmisen käsitys itsestä ja muista ihmisistä saattaa radikaalistikin muuttua⁴⁴⁹. Salpalinjalla työskentely ei ollut yhtä muita asioita poissulkevaa kuin joutuminen totaaliseen laitokseen, mutta vapautta se kuitenkin jonkin verran rajoitti. Se, miten paljon työskentely on vaikuttanut omaan kuvaan ja käsitykseen muista ihmisistä, jää arvailujen varaan. Salpalinjalla työskentely merkitsi monelle suunnatonta elämänmuutosta. Toiset tulivat kaupungeista keskelle erämaata, toiset Karjalasta, josta oli ollut pakko lähteä, toiset tapasivat ensimmäisen kerran niin paljon ihmisiä samassa paikassa ja kaikilla oli erilaiset taustat. Edellä mainitut seikat vaikuttivat työntekijään ja hänen maailmankuvaansa, mutta miten?

10.3. Sosiaaliset suhteet

Johdolla ja työntekijöillä on aina kiistaa työorganisaatioissa. Kilpailu on tiivistä ja molemmat osapuolet pyrkivät selviämään siitä voittajina. Apunaan he käyttävät luomiaan normeja ja kontrolleja. Organisaatioissa syntyy epävirallinen normisto virallisen normiston rinnalle. Se auttaa organisaatioissa toimivia henkilöitä säilyttämään identiteettinsä ja sitä kautta myös tekemään elämästä mukavampaa.⁴⁵⁰ Haastattelujen⁴⁵¹ perusteella on todettava, että mainittavia ristiriitoja ei työryhmissä ollut. Aika kultaa muistot, eikä negatiivisista asioista

⁴⁴⁸ Pipping 1978, 29.

⁴⁴⁹ Pipping 1978, 30.

⁴⁵⁰ Pipping 1978, 33 – 34.

⁴⁵¹ Seuraavassa asiakokonaisuudessa on käytetty Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastatteluja nro:t 29, 5, 12, 10, 11, 9, 35, 7, 23, 31, 25, 32, 13, 30, 38, 3, 8, 51, 56, 62, 66, 68 ja 69.

puhuta kovinkaan mielellään, joten osa ristiriidattomuudesta johtuu siitä. Kaikki haastateltavat eivät kommentoi työsuhteitaan. Eräs kertoi, että pomo ei pitänyt hänestä tai hänen työstään, mutta sekin asia oli saatu sovittua. Kaikki vastanneet korostivat työntekijöiden hyviä suhteita johtajiin. Eräs mainitsee, että esimiehiä piti totella.

Vaikka kaikki olivat tekemässä korvessa yhteistä puolustuslinjaa ja palvelivat samaa isänmaataan, niin luokkaerot olivat selkeät. Tämä tulee ilmi esimerkiksi eräässä vastauksessa, joka on lähetetty tiliosaostolle selvityksenä huonekalujen ostamisesta. Siinä puolestallaan huonekalujen ostamista, koska ” *Linnoitustyömaiden useastikin kallis huoltotoiminta kohdistuu yksinomaan työläisiin syrjäyttäen kokonaan toimistohenkilökunnan, joka tottuneena toisenlaisiin oloihin kuin työläiset, ovat pakotettuja viettämään täällä samanlaista primitiivistä korpielämää kuin he.*”⁴⁵² Totta varmasti on, että olot toimistohenkilökunnalla ja työläisillä normaalisti olivat erilaiset, mutta tuskin helsinkiläiset työläiset olivat sen tottuneempia Miehikkälän metsiin kuin toimistohenkilökuntakaan. Tuolloin ei enää asuttu primitiivisissä oloissa. Myös lomien myöntäminen saattoi aiheuttaa eroja työntekijöiden keskuudessa ja johtajiston välillä⁴⁵³. Eriarvoisuutta loi myös erilainen suhtautuminen perheisiin. Työntekijöitä oli toivottu pitämään perheensä kotona, mutta muutamat päälliköt toivat perheensä Miehikkälään ja jopa palkkasivat heitä töihin⁴⁵⁴.

Erilaiset aatteet loivat työryhmiin varmasti ristiriitoja, vaikka niistä ei ole mitään mainintaa niin arkistoissa kuin haastatteluissakaan. Poliittisesti epäilyttävät henkilöt haluttiin pois työryhmistä, ja valvonta tällä saralla olikin tiivistä. Samaan aikaan haluttiin virittää oikeistolaisisänmaallisia arvoja työntekijöissä, esimerkiksi tuomalla Suojeluskuntatoimintaa työryhmiin. Kuten Launonen tutkimuksessaan toteaa, taustalla oli pelko kommunistisesta vallankumouksesta ja oman arvomaailman tuhoutumisesta⁴⁵⁵. Poliittisesti työryhmissä ei saanut agitoida, eivät ainakaan henkilöt, joilla oli erilainen vakaumus kuin johtajistolla, eli

⁴⁵² SARk T 9003.

⁴⁵³ Launonen 2002, 24 – 25.

⁴⁵⁴ Oinonen, Suomen Salpa 1940 – 1941 multimediateos, Linnoittajat kertovat osio, toimistolotat Kyllikki ja Maria.

⁴⁵⁵ Launonen 2002, 27.

oikeiston toimiin ei puututtu. Työntekijöissä kuitenkin varmasti oli myös henkilöitä, jotka olivat eri aatteen kannattajia. Miltä heistä on tuntunut oikeistolainen politiikka?⁴⁵⁶

Pelkkää sopusuhtaista elämää henkilökunnan kanssakäyminen ei voinut olla, vaikka haastattelut antavatkin sellaisen kuvan. Jos verrataan ryhmän muodostumista sotajoukkoon, joka oli rintamalla, voidaan havaita joitakin yhtäläisyyksiä. Tosin ulkoiset olosuhteet olivat erilaiset, joten täysin samankaltaisina ryhmiä ei voida pitää. Sotaväessä olivat upseerit, aliupseerit ja miehistö. Työryhmissä olivat päälliköt, työnjohtajat ja työntekijät. Kaikkien joukkojen välillä oli juopa. Päälliköt olivat päättävässä asemassa. He eivät välttämättä tehneet työtä toisten mukana. He edustivat monille herraa, joka oli kouluja käynyt ja sivistystasoltaan muita korkeammalla, kuten upseerit armeijassa. Jos tässä asemassa ollut henkilö oli läheisissä kosketuksissa joukkoonsa, saattoi suhde muuttua toisenlaiseksi.⁴⁵⁷ Salpalinjan työryhmissä tämä pitää paikkaansa. Työmaiden päälliköt olivat herroja, mutta toiset heistä kulkivat työryhmissään ja olivat henkilökohtaisissa kosketuksissa työntekijöihin, jolloin suhde työntekijöihin muuttui läheisemmäksi.

Työnjohtajien asema oli kenties päälliköitä ja työmiehiä vaikeampi. Heidän piti tasapainoilla kahden eri työntekijäryhmittymän välillä, kuten aliupseerien sotaväessä⁴⁵⁸. He olivat useimmissa tapauksissa työntekijöitä koulutetumpia, mutta työskentelivät heidän joukossaan yhtä pitkää ja rankkaa päivää. He nukkuiivat eri parakeissa⁴⁵⁹ ja saattoivat ruokailla omissa pöydissään tai parakeissaan, kunnes tuli määräyksiä, että rauhoittaakseen työmiehiä heidän oli siirryttävä työmiesten joukkoon. He eivät kuuluneet kunnolla kumpaankaan ryhmään. Salpalinjan työntekijöillä oli hyvät suhteet myös työnjohtajiin haastattelujen perusteella. Eräs haastateltava sanoi mielestäni erittäin osuvasti: ” *Ei mitään kitkaa, oli roolit, jokainen teki hommansa, ei nokiteltu toisille.*”⁴⁶⁰ Työnjohtajikin oli työmailla runsaasti, ja myöhemmin joukkoon valittiin myös henkilöitä, jotka koulutuksensa puolesta eivät eronneet

⁴⁵⁶ Launosen tutkimuksessa on lyhyesti viitattu Arvi Lonkaisen muistelmiin, jotka sijaitsevat Työväen arkistossa. Hän oli vasemmistolainen. Lonkaisen mukaan Salpalinjalla oli töissä vasemmistolaisia, jotka vaikeuksien välttämiseksi eivät pitäneet itsestään meteliä. Launonen 2002, 28.

⁴⁵⁷ Pipping 1978, 116 – 117.

⁴⁵⁸ Pipping 1978, 119.

⁴⁵⁹ Vertaa Pipping 1978, 120.

⁴⁶⁰ Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelu nro. 29.

muista työmiehistä, joten ero näiden kahden ryhmittymän välillä oli pieni. Työryhmissä kävi samalla tavalla kuin komppaniassa, jota Pipping tutki. Aliupseeristo mielsi kuuluvansa miehistöön, ei herroihin. He käyttäytyivät kuten miehistö.⁴⁶¹

Ongelmia oli, sillä joissakin haastatteluissa mainitaan salamyhkäisesti, että harvoin tapahtui pahaa⁴⁶². Muutamissa haastatteluissa mainitaan rikolliset työntekijät, jotka aiheuttivat ongelmia. Mukana on myös maininta siitä, että työryhmissä oli kaikenlaisia ihmisiä joka puolelta Suomea.⁴⁶³ Työryhmissä on tiedostettu ihmisten erilaisuus, ja sen mukanaan tuomat ongelmat. Ristiriitojen tuojana on voinut olla monia eri seikkoja. Savottojen kämpissä niitä loivat esimerkiksi ikä, erot ammattitaidossa, työasema, kotiseudut, jännitteet paikallisten ja muualta tulleiden välillä ja suhtautuminen työntaajaan. Myös ahtaus, työntekijöiden paljous, työn raskaus ja juopottelusta johtuvat ilmiöt saattoivat aiheuttaa metsäkämpissä ongelmia. Vaikka ongelman aiheuttajia oli paljon, eivät kämpissä olleet muistelleet aikoja ristiriitaisina. Pöysä on tullut tutkimuksessaan siihen johtopäätöksen, että se ei ole pelkkää menneen silottelua, vaan kämpissä oli yksimielisyys tietyistä perussäännöistä, joiden mukaan kaikki toimivat.⁴⁶⁴ Salpalinjan työntekijöiden keskuudessa oli varmasti samanlainen normisto, joka vaikutti vaikeissa olosuhteissa niin, että suuria ristiriitoja ei syntynyt. Tämän takia haastatellut eivät muistaneet ongelmia, sillä niitä ei ollut paljon. Monissa haastatteluissa mainitaan, että olihan sitä pikku kärhämää, mutta ei mitään vakavaa. On vaikeaa näin jälkikäteen miettiä, mitä se pikkukärhämä oli, mutta riidat liittyivät ainakin jossain määrin naisiin, viinaa ja pelirinkiin. Lisäksi työryhmissä oli kiusantekoa ja vedetystä. Kuitenkin työmiesten yhteishenki oli hyvä.

⁴⁶¹ Pipping 1978, 121 ja 127.

⁴⁶² Miehikkälän Salpalinja tietokannan haastattelu numero 13.

⁴⁶³ Esimerkiksi Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelut nro. 7, 21 ja 34. 1940-luvulla suomalaiset heimot eivät olleet niin sekoittuneita kuin nyt. Kotipaikalla on ollut suuri merkitys siihen, millainen ihminen on ollut. Tähän on vaikuttanut esimerkiksi kouluopetus, jossa erilaisia stereotyyppioita korostettiin. Vielä 1940-luvulla kouluissa käytettiin Maamme-kirjaa, joka opetti, että suomalaiset jakaantuivat moneen eri rotuun. Kirjaa käytettiin lukemistona koulujen alimmille luokille. Siinä luokitellaan karjalaiset, hämäläiset, savolaiset, uusmaalaiset ja pohjalaiset ja näin luotiin kasvualueista ajattelumaailmalle, joka vaikutti linnoittajienkin ihmissuhteisiin.

⁴⁶⁴ Pöysä 1997, 189.

10.4. Naisten ja miesten kanssakäyminen

Sota toi naisten ja miesten välisiin suhteisiin muutoksia, sillä vakiintuneet tavat ja käytännöt muuttuivat. Liikkuvuus lisääntyi ja sukupuoliroolien totutut tehtävät muuttuivat. Samalla tapaamis- ja tutustumismahdollisuudet moninkertaistuivat.⁴⁶⁵ Salpalinjan rakentaminen on esimerkki tilanteesta, joka johti sosiaalisten suhteiden muutokseen.

Sodan aikana naisiin suhtauduttiin rintamalla erittäin epäasiallisesti, ainakin Pippingin komppaniatutkimuksen perusteella. Miehet olivat sitä mieltä, että sotatoimialueella olevat naiset olivat kevytmielisiä, sillä säädylliset naiset eivät lähde vastaaviin seikkailuihin. Naiset jaettiin kolmeen eri kategoriaan. Oli lottien ryhmä, joita kunnioitettiin enemmän kuin muita naisia ja heitä kohdeltiin kohteliaasti verrattuna muihin. Toisen ryhmän muodostivat sotilaskotisisaret, joita pidettiin kevytmielisinä. Viimeinen ryhmä koostui pyykkäreistä, myymäläapulaisista ja alkuperäiseen siviiliväestöön kuuluvista naisista, joiden status miesten silmissä oli *yleinen nainen*. Myöskään miesten uskottomuutta ei kummeksittu ja seikkailut olivat sallittuja. Toki uskollista miestä arvostettiin.⁴⁶⁶ Myös savottatöissä käytös naisia kohtaan saattoi olla roisia ehdotuksineen ja taputuksineen⁴⁶⁷. Toisenlaisen kuvan antavat tutkimukset, joihin on haastateltu sotatoimialueilla työskennelleitä naisia. Naiset suhtautuivat mieheen yleensä luottavaisesti ja varovasti, koska ei haluttu olla puheenaiheina. Lähentelyyritykset saatettiin kokea miehen luonteeseen kuuluvana. Katsottiin, että usein oli syytä myös itsessä, jos joutui häirityksi. Näissä tutkimuksissa miehet suhtautuivat naisiin kunnioittavasti, arvostavasti, auttavaisesti ja asiallisesti. Sukupuolista ahdistelua esiintyi harvoin, sillä naiset kokivat, että heitä pidettiin tovereina, sisarina, äiteinä tai tyttärinä.⁴⁶⁸

Salpalinjan työryhmissä naisiin suhtautuminen ei ollut samanlaista kuin komppaniassa. Haastatteluista ei tullut ilmi yhtään epäasiallista tilannetta, joka olisi kohdistunut naisiin. Myöskään muista lähteistä ei ole sellaisia löytynyt. Lotilla oli erittäin tarkat käyttäytymissäännöt. Virallisen ja epävirallisen valvonnan avulla säädeltiin miesten ja

⁴⁶⁵ Haavio-Mannila 1993, 280.

⁴⁶⁶ Pipping 1978, 184 – 185 ja 189.

⁴⁶⁷ Korhonen 2002, 14 – 15.

⁴⁶⁸ Karvinen-Kopteff 1993, 127 – 129. Haavio-Mannila 1993, 292.

naisten kanssakäymistä⁴⁶⁹. Sosiaalinen kuri ja valvonta olivat tiiviitä. Lottien oli esiinnyttävä aina lottapuvussa, ja esimerkiksi housupukua sai käyttää vain hiihdettäessä. Lottien oli oltava asunnoissaan kello 22.00, ja poikkeustapauksissa he saivat iltalomaa. Miesvieraita ei saanut ottaa vastaan, ja muidenkin vieraiden läsnäoloon täytyi saada emännän tai ryhmäpäällikön lupa. Lottien toivottiin osallistuvan tansseihin mahdollisimman vähän, ja he itse eivät saaneet järjestää juhlia, joissa pelkästään tanssittiin. Edellisiin määräyksiin tehtiin lisäyksiä maaliskuussa 1941. Uusien ohjeiden mukaan lotat eivät saaneet osallistua pelkkiin tanssitilaisuuksiin. Jos työryhmässä oli useampia illanviettoja viikossa, saivat lotat osallistua vain kahteen niistä. Jos lotta sai iltalomaa, saivat emäntä ja ryhmäpäällikkö tiedustella, missä lotta oli viettänyt lomansa, sillä lotista huolehtiminen oli heidän velvollisuutensa. Sotilaiden järjestämiin tansseihin pääsi vain aluevalvojan luvalla.⁴⁷⁰ Ohjeita ja kieltoja oli paljon, ja niiden tiukkuus johtui nuorista lotista, joita piirit lähettivät linnoitustyömaille, sillä nuorilla lotilla ei ollut käsitystä lottamääräyksistä.⁴⁷¹

Valvontaa ei ainoastaan suoritettu työryhmän sisällä, vaan myös korkeampia henkilöitä saapui tarkastuskierroksille muonituspaikoille. Rajatoimiston päällikkö Annikki Nissinen, mamma Nissiseksi oli melko tiukka lotille eräällä vierailullaan. Lotat olivat olleet kuorimassa perunoita hihat ylhäällä, koska yleensä sai luvalla kääriä hihat ylös. Mamma Nissinen oli nähnyt tämän ja oli ollut todella vihainen ja pitänyt lotille tiukan puhuttelun. *Tämmöisessä paikassa te ette saa kääriä hihoja, ei saa näyttää paljaita käsivarsia, se herättää miehissä himoja. Ajatelkaa miesten määrää. Hihat alas.* Lottien oli toteltava käsky.⁴⁷²

Lottien käytöksestä eivät olleet huolissaan pelkät valvojat keskusjohtokunnassa. Puheenjohtaja Fanni Luukkoselle oli tullut syksyllä 1940 kirje, jossa pahoiteltiin lottien kuria ja siveellistä käytöstä, joka kirjoittajan mukaan oli täysin kuollutta erityisesti itärajalta työskentelevien lottien keskuudessa. Kirjeen kirjoittaja toivoi, ettei 20-vuotinen uurastus

⁴⁶⁹ Haavio-Mannila 1993, 293.

⁴⁷⁰ Lukkarinen 1981, 188. SArk A 174.

⁴⁷¹ Bäckström 1993, 221.

⁴⁷² Miehkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 31. SArk A 91.

olisi mennyt kokonaan hukkaan.⁴⁷³ Hän oli saanut tietoa alueella palvelevilta sotilailta, joten kirjeessä ilmi tulleet asiat saattoivat koskea lottia, jotka työskentelivät sotajoukkojen palveluksessa. Yhtä kaikki, kovin moni oli huolissaan lottien kurista, siveellisestä elämästä ja moraalista.

Vaikka lottien valvonta oli tarkkaa, miesten kanssa oltiin yhdessä vapaa-aikana. Siitä on esimerkkinä erään lotan kertoma tr 213:sta. Hän oli tovereineen soudellut Juurakkojärven poikki muutamien työntekijänuorukaisten kanssa. Mukana heillä oli vanha gramofoni, jonka tahdissa he olivat tanssineet. Lotta kertoi haastattelussa, että kuri oli kova, ja vanhemmat lotat vahtivat nuoria tarkasti. Joskus kuitenkin karattiin alueelta ja tehtiin pahoja, ja jos jäi kiinni, niin joutui puhutteluun. Kotiintuloajat lotilla oli, mutta tämän lotan mukaan niitä ei kovinkaan tarkasti valvottu. Joku vanha työntekijä olikin lausahtanut, että: *Parempi on kappa kirppuja paimentaa, kuin kasa nuoria tyttöjä.*⁴⁷⁴

On itsestään selvää, että kun samalla alueella on sekä miehiä että naisia, niin seurustelusuhteita syntyi. Moni haastateltava myönsi tämän ja muutamat muistivat, että avioliittojakin solmittiin.⁴⁷⁵ Esimerkiksi tr 216:n rakennusmestari Lampi meni oman toimistoapulaisensa kanssa naimisiin⁴⁷⁶. Samassa työryhmässä pari muutakin suhdetta toimistohenkilökunnan ja rakennusmestarien kesken johti avioliittoihin⁴⁷⁷. Pareja siis syntyi, mutta ei siinä määrin, että se olisi ollut yleinen käytäntö. Suurin syy oli tähän työmiesten ikä sekä se, että suurin osa heistä oli naimisissa. Eräs työmies oli yrittänyt päästä saatille mutta paljastui, että hän oli naimisissa, kun vaimo tuli samaan työryhmään töihin. Eräs suhde päättyi ylempien tahojen puututtua asiaan. Lotta ja rakennusmestari seurustelivat keskenään, kun paljastui, että mies oli naimisissa. Seurustelu jatkui, ja lotta erotettiin sopimattoman käytöksen vuoksi. Rakennusmestari sai jäädä töihin. Työryhmästä lähti keskusjohtokunnalle erittäin närkästynyt kirje, jossa mainittiin, että lotta ei ollut ymmärtänyt tilanteen vakavuutta, vaan oli vielä erottamisen jälkeen yöpynyt rakennusmestareiden parakissa pari yötä, ennen

⁴⁷³ SARk T 19689/4.

⁴⁷⁴ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 31.

⁴⁷⁵ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 29, 23, 31, 25, 32, 38, 3, 51, 56 ja 65.

⁴⁷⁶ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 25.

⁴⁷⁷ Oinonen, Suomen Salpa 1940 – 1941 multimedia teos, Linnoittajat kertovat osio, toimistolotat Kyllikki ja Maria.

kuin oli poistunut alueelta.⁴⁷⁸ Tästä huomataan, että nainen oli se, joka sai lähteä. Miehen kunnia ei mennyt, mutta nainen kärsi suhteen seuraamukset. Miesten uskottomuus ei ollut iso juttu verrattuna naisen siveellisyyteen.

Kuten Hoover-patotyömaille syntyneessä kaupungissa⁴⁷⁹, niin Salpalinjallakin naisia oli huomattavasti vähemmän kuin miehiä. Joissakin haastatteluissa onkin käynyt ilmi, että linnoittajilla, sotilailla ja paikkakunnan miehillä oli kiistaa tytöistä. Toisinaan saattoi käydä niin, että pelkät sanat ja nyrkit eivät riittäneet, vaan avuksi otettiin järeitä aseita. Puukkoa käytettiin ainakin tr 212:ssa⁴⁸⁰, kun suhteet vastakkaiseen sukupuoleen eivät menneet suunnitelmien mukaan. Missään suuressa mittakaavassa tappeluita ei kuitenkaan ollut, koska niistä ei ole kovinkaan monia mainintoja haastatteluissa. Myös muilla keinoin yritettiin solmia seksuaalisia kontakteja. Eräs haastateltavista muisti, että alueella oli eräs harmaa mökki, jonka ovella oli jono. Ennen pitkää oli selvinnyt, että talossa harjoitettiin maailman vanhinta ammattia.⁴⁸¹ On yllättävää, että ainoastaan yksi haastatelluista mainitsi asiasta. Luultavasti muutkin olivat asiasta tietoisia, mutta häveliäisyysyistä he vaikenivat. Melko varmaa on, että siellä missä oli paljon miehiä, oli myös maksullisia naisia tarjoamassa palvelujaan. Esimerkiksi savotoilla kiersi useita prostituoituja⁴⁸². Näin on myös vältytty tilanteilta, joissa luonnollinen pakko olisi ajanut miehiä kyseenalaisiin toimiin.

Joitakin toisenlaisia ristiriitoja oli lottien ja työmiesten välillä. Tr 216:n rakennusmestarit, työnjohtajat ja työmiehet vaativat tammikuussa 1941 työryhmän lottien ryhmänjohtajan erottamista. Heidän mielestään ryhmänjohtaja ei ole ollut töissään tilanteen tasalla. Hän oli varastoinut huonosti ruokaa, joka oli pilaantunut, ja vasta sitten ruoka oli tarjottu syötäväksi. Asia otettiin työryhmässä vakavasti, koska itse päällikkö lähetti kirjeen Rajatoimistolle. Tässä kirjeessä toistettiin pyyntö lotan vapauttamiseksi tehtävistään. Kirjeistä voi vetää johtopäätöksen, että kyseinen lotta tuli toimeen ainoastaan oman työmaaruokalan jäsenten kanssa. Hän ei ollut pystynyt vaadittuun yhteistyöhön työryhmän muiden jäsenten kanssa.

⁴⁷⁸ SARk A 172. Kirjeessä ei mainita työryhmää, mutta rakennusmestarin nimen perusteella voi päätellä, että kyseessä oli tr 211.

⁴⁷⁹ Dunar & McBride 1993, 195.

⁴⁸⁰ Katso kappaleesta 11, jossa käsitellään rikollisuutta.

⁴⁸¹ Miehikkälän Salpalinjatietokannan haastattelu nro. 26.

⁴⁸² Snellman 1996, 174 – 175.

Yhteistyö oli erittäin tärkeää suuressa työryhmässä.⁴⁸³ Asiakirjat eivät kerro, miten Rajatoimisto ratkaisi tilanteen. Tr 213:ssa erotettiin lääkintälotta toteamalla, että hän ei ollut sopiva tehtävään. Hän ei ollut kiinnostunut tehtävästään ja sen lisäksi hän tupakoi ja käytti meikkiä eli käyttäytyi lotalle sopimattomaan tapaan.⁴⁸⁴

Heti alkuvaiheessa tr 212:ssa oli työryhmän huoltopäälliköllä ja lotilla kiistaa ruuan hankinnasta ja valmistamisesta. Keväällä 1941 samaisessa työryhmässä eräs lotta aiheutti työmiesten silmissä pahennusta. Heidän mielestä lotan käytös oli ollut moraalisesti heikkoa, sillä hän oli miesten mukaan ottanut yöllä vastaan miesvieraan. Huhtikuussa he lähettivät lottien aluevalvojalle kirjeen, jossa he ilmoittivat olevansa tyytymättömiä emäntäänsä. Rajatoimiston aluevalvoja oli saanut jo aiemmin tietoa emäntälotan seurustelusta, mutta tutkimustensa mukaan asia ei vaatinut jatkotoimenpiteitä. Hän ei halunnut puuttua lotan yksityisiin asioihin, koska ne eivät loukanneet yhdistyksen sääntöjä. Aluevalvoja olikin ottanut Linnoitustoimistoon yhteyttä. Hänen mielestään työryhmässä vallitsi ilkeämielinen halu valvoa lottien tekemisiä, eikä kyse suinkaan ollut ystävyyydestä. Hän pyysikin apua asian ratkaisemiseksi, koska ei aikonut ottaa kyseistä lottaa pois töistä.⁴⁸⁵ Työmiesten kirjeen sanavalinnat tuntuvat panettelulta. Koska miesvieras, joka kävi lotan luona, ei ollut työmiehen vaan lähistöllä olevasta sotaväestä, oli miesten kirjeen taustalla mustasukkaisuutta. Tr 212:ssa oli jo aiemmin ollut kärhämää työmiesten ja sotilashenkilöstön välillä naisista. Kokonaisuudessaan nämä tapaukset kuitenkin olivat Miehikkälässä harvinaisia.

11. TYÖMAIDEN VAIKUTUS PAIKKAKUNNAN RIKOLLISUUTEEN

11.1. Poliisin kiireet

Virolahden ja Miehikkälän piirin nimismies tiesi linnoitustöistä huhtikuussa, sillä 2.4.1940 päivätyssä kirjeessään hän viittaa erinäisiin töihin Virolahden ja Miehikkälän alueilla. Kirjeessään hän pyysi alueelle lisää poliisivoimia, sillä alue oli hankala valvoa, koska siinä oli maa- sekä merirajoja, väestön lukumäärä lisääntyisi linnoitustöiden johdosta, ja alueelle tuli väkeä, jonka valvontaan piti kiinnittää erityistä huomiota. Piirin rikollisuus oli sota-aikana lisääntynyt, ja nimismies oli sitä mieltä, että tuleva työväestö lisäisi sitä entisestään.

⁴⁸³ SArk T 13154/62 ja T 13154/61.

⁴⁸⁴ SArk T 910/2, T910/23 ja T 22793/12.

⁴⁸⁵ SArk T 12561/25.

Kirjeessään nimismies korosti, että Miehikkälä nousee tasavertaiseen asemaan Virolahden kanssa ja sinnekin tarvittaisiin lisää poliisivoimia ja oma virkahuone. Heinäkuussa nimismies kirjoitti uudelleen poliisien tarpeesta, sillä alueen rikollisuus oli lisääntynyt. Lokakuussa nimismiehen vastatessa lääninhallitukselle, miten poliisivoimat oli piirissä järjestetty, ei poliisivahvistukseksi ollut saatu kuin apulaisnimismies, ylikonstaapeli ja kaksi konstaapelia. Kirjeessä nimismies ilmoitti, että piiristä ei pidä vähentää poliiseja, vaan heitä pitäisi saada lisää. Omien poliisien lisäksi nimismiespiirin alueella oli neljä liikkuvan komennuskunnan poliisia (LKP) ja kaksi läänin rikostarkastajaa.⁴⁸⁶

Linnoitustoimiston komento- ja järjestelyasiaintoimistosta kävi tutustumassa nimismiespiirin tilanteeseen varatuomari T. Ruutu elokuussa 1940⁴⁸⁷. Hän teki huomioita yleisestä järjestyksestä alueella. Ongelmia aiheuttavia viinakauppoja oli avoinna Haminassa, Kotkassa, Lappeenrannassa ja Kouvolassa. Ongelmakohta Ruudun mielestä oli myös se, että pidätyskoppeja oli ainoastaan neljä. Tarkastuksen jälkeen hän esitti epäkohtiin toimenpiteitä. Alueelle oli saatava lisää poliisivoimia. Liikkumista oli rajoitettava, niin että työkylästä ei saanut tarpeettomasti poistua. Haminan viinakauppa olikin Ruudun ilmoituksen mukaan kiinni 7.8.1940 alkaen⁴⁸⁸. Ruudun mielestä oli palkattava osaavia kulkulupien tarkastajia sekä työmaille oli järjestettävä järjestyksenvalvojat.⁴⁸⁹ Esimerkiksi tr 213:ssa oli omat kyläpoliisit. Myöhemmin työryhmiin saatiin järjestyksenvalvojat, joilla oli poliisivaltuudet.⁴⁹⁰

Hyvän kuvan Virolahti – Miehikkälän nimismiespiirin kiireestä antaa rikostilasto, joka koskee heinäkuuta 1940. Se osoittaa, että *heinäkuussa kuluvana vuonna mainitulla alueella tullut poliisin tietoon 125 juopumustapausta, 39 varkaustapausta, 2 pahoinpitelyä, 2 väärennystä, 1 luvaton aseiden kanto, 2 kavallusta, 1 petos, 1 ryöstö, 1 itsemurha, 1 murhapolttoyrittys, 2 luvattonta saapumista rajaseudulle, 2 kotirauhanrikosta, joista on 98 %*

⁴⁸⁶ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, kirjekonseptiot ja lähetettyjen kirjeiden toisteet D a 22, 1940.

⁴⁸⁷ Samoihin aikoihin alueella vieraili myös valvontaosaston Kouvolan alatoimiston työntekijä Peippo, joka antoi hyvin samanlaisen kuvan asioista kuin Ruutu. SArk T 12524/8.

⁴⁸⁸ Kouvolan ja Lappeenrannan Alkot suljettiin syys – lokakuussa. SArk T 12524/9.

⁴⁸⁹ SArk T 12524/8.

⁴⁹⁰ SArk T 910/7.

*linnoitustyömiesten tekemiä.*⁴⁹¹ Heinäkuu oli varmasti yksi tuon vuoden kiireisimmistä kuukausista, sillä esimerkiksi 30 % juopumusrikoksista ja 29 % varkauksista tehtiin tuolloin.⁴⁹²

Toisen esimerkin poliisien välirauhan kiireestä antaa vuonna 1941 tehty rikostilasto poliisin ensimmäisestä vuosineljänneksestä. Siihen mennessä oli tehty 317 rikosta, joka oli lähes 55 % kaikista sinä vuonna tehdyistä rikoksista. Juopumusrikoksia oli ehtinyt maaliskuun loppuun mennessä tapahtua 141, yli puolet sinä vuonna tehdyistä. Piirissä oli murhattu, tapettu, pahoinpidelty ja yksi henkilö oli väkisin maattu. Eritasoisia varkauksia oli tapahtunut kymmenittäin. Erilaisten rikosten lisäksi poliisia oli työllistänyt neljänneksen aikana tulipalotutkimukset, kuolemansyöntutkiminta, liikenneonnettomuuksien tutkiminen ja vaikeat tapaturmat. Lisäksi poliisi oli takavarikoinut 97 litraa väkijuomia ja kaksi kameraa. 5150 tarkastetusta matkalupatodistuksesta poliisi oli perunut 442.⁴⁹³

Ensimmäiset merkinnät Miehikkälän linnoitustyöntekijöiden tekemistä rikoksista tai epäilyistä olivat nimismiespiirin ilmoitus- ja syytekirjassa vasta kesäkuun lopussa ja pääsääntöisesti ne alkoivat vasta heinäkuun loppupuolelta. Esimerkiksi heinäkuun rikoksia tai epäilyksiä Miehikkälän alueella oli vain viisi kappaletta. Tiedossa on, että heinäkuussa Virolahti – Miehikkälä-nimismiespiirin alueella tehtiin lähes 180 rikosta⁴⁹⁴. Näistä rikoksista 98 % oli linnoitustyöntekijöiden tekemiä. Ilmoitus- ja syytepäiväkirjoissa ei myöskään elokuun ajalta ole kuin muutama tapaus Miehikkälästä. Kaikki tuon ajan rikokset eivät ole tapahtuneet Virolahdella⁴⁹⁵. Miehikkälässä tehtiin toki pidätyksiä, esimerkiksi

⁴⁹¹ SARk T 12524/8.

⁴⁹² Prosentit laskettu vertaamalla koko vuoden tilastoihin, jotka saatu SVT oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1942.

⁴⁹³ Hamina poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirin arkisto, tilasto löytyi ilmoituspäiväkirjan 1.4.1941 – 31.12.1941, A V b 6, välistä, lakipykälät tarkastettu vanhasta lakikirjasta.

⁴⁹⁴ Tieto poimittu yleistä järjestystä koskevasta kirjeestä, jonka varatuomari Ruutu oli tehnyt Virolahdesta ja Miehikkälästä. SARk T 12524/8.

⁴⁹⁵ Tuolta ajalta saattaa olla pidetty Miehikkälän ilmoituksista omaa kirjaa, sillä nimismiespiirin arkistossa oli linnoitustyömaan ilmoituspäiväkirja ajalta 11.8. – 19.9.1940. Tämä päiväkirja koski ainoastaan Virolahden työmaita. On hyvin paljon mahdollista, että Miehikkälän työmaista on ollut samanlainen kirja, mutta aikojen kuluessa se on hävinnyt.

juoppoja pidätettiin, mutta kirjaamistapa on ollut sellainen, että en voi pätevästi todentaa, mistä rikoksen tekijä on tullut.⁴⁹⁶

Kaikkiaan linnoitustyöläisten tekemiksi todennettavia ilmoituksia Miehikkälän työryhmistä tuli 64. Syys- lokakuusta on selvät ilmoitukset 33 juopumistapauksesta. Kaikki juopuneet saivat sakkoja⁴⁹⁷, ja osa haastettiin käräjille. Muita paljon tehtyjä rikoksia olivat väkijuomien kuljetus tai hallussapito, väkijuomien myynti ja erilaiset varkaudet. Väkijuomien kuljetuksesta tai hallussapidosta kiinnijääneet saivat joko sakkoja tai heidät haastettiin käräjille sekä alkoholi takavarikoitiin. Väkijuomien myynnistä pidätetyt joutuivat poikkeuksetta käräjille. Varkauksista murto-osa selvisi. Jos kyseessä oli paha rikos, joutui siitäkkin käräjille.⁴⁹⁸

Ilmoituksista huomaa, kuinka epätasaista ilmoittelu oli Miehikkälän eri työryhmien välillä. Tr 211:stä tuli eniten ilmoituksia. Miksi toisista työryhmistä oli vähän ilmoituksia? Tr 213:ssa oli omat kyläpoliisit, jotka hoitivat hommat ilman suuria ilmoitteluja eteenpäin. Työryhmästä ei tullut yhtään juopumusilmoitusta. Työryhmästä erotettiin kuitenkin melko paljon miehiä eli asiat hoidettiin omassa piirissä ilman ulkopuolisia. Tr 216:ssa vaikutti LKP:n paikallaolo. Miehikkälän alueella linnoitustyöläiset tekivät enemmän rikoksia kuin ilmoituskirjoista selviää, mutta ongelma on, että niiden todentaminen linnoitustyöläisten tekemiksi on vaikeaa.

Naapurikunnan, Luumäen, poliisi sai asiakkaakseen muutamia Miehikkälässä työskenteleviä linnoitustyöläisiä. Osa heistä oli jo edellä mainittuja kuorma-autonkuljettajia. Näiden lisäksi pidätettiin 15 miestä joko häiritsevästä tai hiljaisesta juopumuksesta. Hiljaiset juopot eivät saaneet toimistaan syytettä. Pidätetyistä kuusi edusti tr 212:a, kolme tr 216:a ja tr 213:a, kaksi tuli tr 219:stä ja yksi tr 211:stä. Taavetissa käytiin ilmeisesti tiistaisin, sillä peräti yhdeksän pidätyksistä osui tiistaille. Pidätyksistä neljä oli marraskuussa ja kahdeksan toukokuussa 1941. Kaikkia pidätettyjä pidettiin jonkin aikaa pidätyskopissa selviämässä,

⁴⁹⁶ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirin arkisto, Ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.40 – 31.3.1941, A V b3 ja ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.4.41 – 31.12.1941, A V b6.

⁴⁹⁷ Sakkorangaistukset olivat 100 – 750 markkaa. 24,5 – 192€.

⁴⁹⁸ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirin arkisto, Ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.40 – 31.3.1941, A V b3 ja ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.4.41 – 31.12.1941, A V b6.

minkä jälkeen he saivat lähteä.⁴⁹⁹ Vaikka muutamia juopumustapauksia oli naapurikunnan puolella, kovin yleistä tämä ei ollut. Tosin täysin ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että kaikkien pidätettyjen työryhmiä ei mainita.

11.2. Rikostilastojen karu tarina nimismiespiiristä

Rikostilastot⁵⁰⁰ eivät anna linnoitusajasta kovinkaan hyvää kuvaa. Seuraavissa kappaleissa Virolahti ja Miehikkälä muodostava kokonaisuuden, sillä rikostilastossa nimismiespiiri on ollut kokonaisuutena. Oletettavasti Virolahdella rikoksia tapahtui enemmän, sillä alue oli laajempi ja lähempänä kaupunkeja ja monissa lähteissä on mainittu Virolahden ongelmista. Miehikkälästä ja Virolahdesta oli tullut rajapitäjiä. Samanaikaisesti kunnissa oli alkanut suuri rakennusprojekti, joka toi vierasta väkeä paikkakunnille tuhansittain. Lisäksi olivat vielä sotaväen joukot. Rikollisuudella oli oiva tilaisuus kukoistaa. Vertailuvuodeksi on vaikea määritellä mitään vuotta, koska 1939 oli jo ollut poikkeuksellinen vuosi, ja jatkosodan jälkeen tilanne pysyi esimerkiksi säännöstelyn vuoksi pitkään erikoisena. Rikollisuuden määriä vertasin pääasiassa vuoteen 1938⁵⁰¹.

Vuonna 1940 Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirissä tehtiin 896 rikosta. Edellisenä vuonna rikoksia oli tehty 141 ja vuonna 1938 puolestaan 218. Rikokset olivat siis moninkertaistuneet. Vuonna 1941 jatkosodan alkaminen ei nostanut rikoslukua yhtä suureksi kuin edellisenä vuonna, mutta silti rikoksia tehtiin 583. Seuraavan kerran suuria rikoslukuja piirin alueella oli ensimmäisenä rauhan vuonna 1945, jolloin kokonaisluku nousi jälleen yli 800. Vuonna 1940 Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirissä tehtiin Viipurin läänin maaseudun rikoksista 35 %. Luku on suuri, sillä prosentuaalisesti alueella oli 17 % Kymin kihlakunnan maaseudun asukkaista.⁵⁰²

⁴⁹⁹ Mikkelin maakunta-arkisto, Luumäen nimismiespiiri, pidätettyjen kirja 40 – 69, A VI 1.

⁵⁰⁰ Rikostilastoissa on ainoastaan poliisin tietoon tulleet rikokset, eli esimerkiksi sotilaiden keskuudessa tehdyt rikokset puuttuivat, koska ne puitiin omassa piirissä.

⁵⁰¹ Olen tutkinut Virolahti – Miehikkälä nimismiespiirin rikostilastot vuosilta 1938 – 1950.

⁵⁰² Kymin kihlakunnan maaseutuun kuului tuolloin Kymi, Haapasaari, Pyhtää, Vehkalahti, Virolahti, Miehikkälä, Ylämaa, Säkijärvi, Vahviala ja Sippola. SVT – oikeustilasto 77, rikollisuus 1938, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1939. SVT – oikeustilasto 78, rikollisuus 1939, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1941. SVT oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1942. SVT oikeustilasto 81, rikollisuus 1941, taululiitteitä 22 – 23, Helsinki 1944. SVT oikeustilasto 84, rikollisuus 1945, taululiitteitä, 24 – 25, Helsinki 1951. SVT VI A väestö 101 – 110, taulu 1941, 8, Helsinki 1949.

Suurin syy rikollisuustilastojen nousuun 1940 oli juopumusrikosten kasvu. Kun vuonna 1939 oli ollut 60 juopumusta, niin vuonna 1940 Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirissä oli 430 juopumustapausta. Vuoteen 1938 verratessakin nousu on ollut huimaa, silloin juopumusrikoksia tehtiin 96. Toisena linnoitusvuonna nimismiespiirissä tehtiin 263 juopumusrikosta.⁵⁰³ Linnoitustöillä on ollut selvä vaikutus, sillä muissa kihlakunnan maaseutupaikajissa ei vastaavaa juopumusrikosten kasvua ole ollut. Vuosina 1940 – 1941 Kymin kihlakunnan piirin juopumusrikoksista suurin osa tapahtui Virolahti – Miehikkälän nimismiespiirissä. Vaikka tarkasteltaisiin koko Viipurin lääniä, niin vuonna 1940 yli 17 % alueen juopumusrikoksista tapahtui Virolahdella ja Miehikkälässä.⁵⁰⁴

Lieviä pahoinpitelyjä tai aseiden nostamisia toista kohtaan vuonna 1940 oli 12. Seuraavana vuonna pahoinpitelyjä oli saman verran. Kun lukuja verrataan Kymin kihlakunnan tietoihin, huomataan, että noin 50 – 60 % lievistä pahoinpitelyistä vuosina 1940 – 1941 tapahtui Virolahti – Miehikkälän nimismiespiirissä. Normaalisti nimismiespiirin osuus oli 20 – 30 %. Tärkeitä lievempiä pahoinpitelyjä oli vuonna 1940 14 ja seuraavana vuonna ei yhtään. Jos verrataan vuoden 1940 lukua muihin tutkittuihin vuosiin, oli se hyvin korkea, sillä normaalisti pahoinpitelyjä oli vuodessa maksimissaan kaksi kappaletta. Tärkeitä pahoinpitelyjä oli vuonna 1940 yksi, ja seuraavana vuonna niitä oli seitsemän. Lisäksi molempina vuosina tehtiin yksi tappo tai kuoleman aiheuttanut pahoinpitely sekä yksi murha. Vuonna 1941 oli lisäksi yksi kuoleman tai vaikean ruumiinvamman tuottaminen. Nimismiespiirissä elettiin väkivaltaisesti. Normaalisti pienissä maaseutupaikajissa tapahtui hyvin vähän vakavia pahoinpitelyjä ja murhia. Vuonna 1938 piirissä oli tapettu tai pahoinpidelty yksi ihminen. Mutta muuten tarkastelujaksoon ei mahdu vastaavia tapauksia.

⁵⁰³ SVT oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1942. SVT oikeustilasto 81, rikollisuus 1941, taululiitteitä 22 – 23, Helsinki 1944.

⁵⁰⁴ SVT oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1942. SVT oikeustilasto 81, rikollisuus 1941, taululiitteitä 22 – 23, Helsinki 1944.

Koko Kymin kihlakunnan maaseutupitäjien pahoinpitelyistä suuri osa tapahtui Virolahti – Miehikkälässä.⁵⁰⁵

Omaisuuheen kohdistuneet rikokset kasvoivat huomattavasti linnoittamisvuosina Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirissä. Vuosina 1938 ja 1939 tehtiin yhteensä kuusi tavallista varkautta tai näpistämistä. Vuonna 1940 tällaisia rikoksia oli 201. Myös vuonna 1941 ehdittiin varastaa 112 kertaa. Erityisesti törkeät varkaudet ja murrot lisääntyivät, sillä niitä normaalisti oli nimismiespiirissä alle kymmenen, niin linnoittamisvuosina tapauksia oli yli kaksikymmentä per vuosi. Vuonna 1940 ainoastaan kahdeksan tapausta kahdestakymmenestä pystyttiin selvittämään, mutta poliiseja lisättiin, ja seuraavana vuonna murroista selvitettiin lähes kaikki.⁵⁰⁶ Väkijuomalakia vastaan tehtyjä rikoksia ei ollut kovinkaan paljon. Toki luvut suurenevät vuosina 1940 – 1941 muihin vuosiin verrattuna. Kiinni jäätettiin lähinnä alkoholin laittomasta myynnistä.⁵⁰⁷

Linnoittaminen lisäsi Kaakonkulman rikollisuutta huomattavasti. Erittäin runsaasti nousivat juopumusrikollisuus sekä omaisuuheen kohdistuneet rikokset. Ei pidä myöskään väheksyä väkivaltarikosten kasvua, vaikka niitä lukumäärällisesti olikin vähän. Huomionarvoista on myös se, että tässä nimismiespiirissä tehtiin kahtena vuotena melko suuri osa Kymin kihlakunnan maaseudun rikoksista, vuonna 1940: 35 % ja 1941: 25 %.

⁵⁰⁵ SVT – oikeustilasto 77, rikollisuus 1938, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1939. SVT oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1942. SVT oikeustilasto 81, rikollisuus 1941, taululiitteitä 22 – 23, Helsinki 1944.

⁵⁰⁶ SVT – oikeustilasto 77, rikollisuus 1938, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1939. SVT – oikeustilasto 78, rikollisuus 1939, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1941. SVT oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1942. SVT oikeustilasto 81, rikollisuus 1941, taululiitteitä 22 – 23, Helsinki 1944.

⁵⁰⁷ SVT – oikeustilasto 77, rikollisuus 1938, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1939. SVT – oikeustilasto 78, rikollisuus 1939, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1941. SVT oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, taululiitteitä, 30 – 31, Helsinki 1942. SVT oikeustilasto 81, rikollisuus 1941, taululiitteitä 22 – 23, Helsinki 1944.

11.3. Oikeudessakin⁵⁰⁸ oltiin

Tr 211

Tr 211:n kuulustelupöytäkirjoissa on ilmoituksia varkauksista, joista syyllistä ei ole saatu kiinni, mutta myös sellaisia joissa varas on tuomittu. Esimerkiksi takkivaras jäi kiinni oltuaan kauppaamassa saalista tai kortteeritalosta hiihtokenkiä varastanut mies, joka tuomittiin nuorena henkilönä 15 päiväsakkoon. Lisäksi hänen oli maksettava asianosaiselle korvauksia sekä oikeudenkäyntikulut.⁵⁰⁹ Kolmas oikeudessa puitu varkaustapaus koski juoksupoikaa, joka varasti lotan lompakon. Häntä epäiltiin alusta lähtien, mutta hän kiisti teon. Kun lompakko löytyi kätkettynä veljen polkupyörän satulan alta, tunnusti juoksupoika varkauden. Syytetty ei tullut yhteenkään oikeusistuntoon, joten asia siirtyi uuden ilmoituksen varaan.⁵¹⁰

Pahoissa juopumustilanteissa jouduttiin myös oikeuteen. Tällöin juopumukseen liittyi häiriön tekoa, esimerkiksi aseella huitomista, kun kaljaa ei saanutkaan lottakanttiinista velaksi tai työryhmän pidätyskopista karkaaminen. Ensimmäisessä jutussa syytetty tuomittiin päiväsakkoihin. Toisessa jutussa syytettyjen penkille joutui niin pidätyskopista karannut kuin hänet sieltä pois päästänyt henkilö. Miehet eivät saapuneet oikeuteen.⁵¹¹ Kolme työryhmän miestä saatiin kiinni viinanmyynnistä joulukuussa 1940. Kaksi miehistä sai oikeudessa sakkoja, mutta kolmas ei saapunut koskaan oikeuteen. Hänen kohdallaan asia oli vakavin, koska todistajien mukaan hän oli myynyt viinaa jo kesällä 1940.⁵¹²

⁵⁰⁸ Eri lähteitä yhdistelemällä saadaan melko kattava kuva linnoittajien rikoksista, joista on tehty poliisikuulustelupöytäkirjat tai jouduttu oikeuteen. Pääsääntöisesti kuulustelupöytäkirjoja on tallessa syksystä 1940 lähtien. Linnoitustoimistoltahan oli tullut määräys, että kaikissa vakavammassa tapauksissa oli pyydyttävä poliisia tekemään kuulustelupöytäkirjat. Tutkimusta tehdessä oikeuden arkistot sijaittivat Kotkan käräjien arkistossa. Nykyisin ne ovat Mikkelin maakunta-arkistossa, Kymin tuomiokunnan arkistoissa. Tutkin kärjäpöytäkirjat vuoteen 1942 asti.

⁵⁰⁹ Haminan poliisin arkisto, Miehikkälän ja Virolahden nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat 1940, C II a21, kansio II, poliisikuulustelupöytäkirjat 1941, C II a 22, kansio I, poliisikuulustelupöytäkirjat 1941, C II 22, kansio III. Kotkan käräjien arkisto, Kymin käräjät, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät, I yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat, II yleinen istunto, varsinaiset asiat, Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät I yleinen istunto 1941, ja II yleinen istunto, varsinaiset asiat, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵¹⁰ Kotkan käräjien arkisto, Kymin käräjät, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät, II yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵¹¹ Kotkan käräjien arkisto, Kymin käräjät, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät, II yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat. Talvikäräjät I ja II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat. Syyskäräjät I yleinen istunto 1941, talvikäräjät I yleinen istunto 1942, varsinaiset asiat.

⁵¹² Kotkan käräjien arkisto, Kymin käräjät, Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat, talvikäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

Erään porukan päiväsaikainen pelikorttihenki päättyi kiinnijäämiseen. Porukan kaikki neljä miestä⁵¹³ joutuivat oikeuteen. He menettivät pelipöydän rahat valtiolle ja saivat sakkoja.⁵¹⁴ Kesäkuussa 1941 poliisit olivat menneet parakkiin, jossa oli miehiä juopottelemassa. Asia johti syytöksiin molempien osapuolien taholta, sillä poliisit syyttivät miehiä kimppuun käymisestä ja miehet poliiseja pahoinpitelystä. Juttu otettiin käsittelyyn syyskäräjillä, mutta sitä siirrettiin, koska kaikki syytetyt eivät olleet paikalla. Juttu tuli uudelleen oikeuden käsittelyyn talvikäräjien 1942 ensimmäisessä istunnossa, mutta kukaan syytetyistä ei ollut paikalla sodan takia. Tuomarin mielestä syytettyjen olinpaikkoja oli vaikea selvittää. Jutun käsittely päättyi, ja ratkaisu siirtyi uuden ilmoituksen varaan.⁵¹⁵

Rikoksiin syyllistyneet saatiin pääsääntöisesti kiinni ja heille pystyttiin langettamaan tuomiot. Muutamissa tapauksissa jutut jäivät kesken, koska oikeuteen haastetut henkilöt eivät saapuneet paikalle. Myös jatkosota vaikeutti joidenkin juttujen selvittämistä. Muutamista asioista syyllisiä kuulusteltiin, mutta asioita ei viety oikeuteen asti. Tällaisia olivat esimerkiksi ruokalippujen painatus, jossa ei poliisien mukaan ehtinyt tapahtua rikosta, sillä mies saatiin kiinni ennen lippujen käyttöä. Toinen esimerkki koskee valokuvausta. Eräs miesporukka oli ollut valokuvaamassa Miehikkälän kirkonkylässä. Kamerassa ollut filmi kehitettiin ja siitä ei löytynyt raskauttavia kuvia. Miehiä kuulusteltiin. He olivat tietämättömyytään tai varomattomuuttaan ottaneet kuvia alueella, jossa se oli kiellettyä.⁵¹⁶

Tr 212

Työryhmässä oli linnoittamisen aikaan kolme puukotusta, joista yksikään ei edennyt oikeuteen asti. Syyskuussa 1940 eräs mustasukkainen linnoitustyöntekijä puukotti asevelvollista. Puukotettu ei halunnut nostaa asiasta syytettä ja puukottajaa syytettiin

⁵¹³ Ainakin yksi miehistä erotettiin myöhemmin työryhmän palveluksesta juuri uhkapeliin vedoten. SARk T 910/4.

⁵¹⁴ Kotkan käräjien arkisto, Kymin käräjät, Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät, II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵¹⁵ Kotkan käräjien arkisto, Kymin käräjät, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät, II yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat, talvikäräjät I yleinen istunto 1941 ja syyskäräjät I yleinen istunto 1941, talvikäräjät I yleinen istunto 1942, varsinaiset asiat.

⁵¹⁶ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat C II a 21, kansio II, ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.40 – 31.3.1941, A V b5.

juopumuksesta, josta hän saikin sakkoa.⁵¹⁷ Alkoholilla oli osuutta myös lokakuun puukotuksessa. Kaksi toisilleen tuntematonta juopunutta miestä istui samassa pöydässä työryhmän lottalassa juomassa kaljaa. Miehet riitaantuivat, jonka jälkeen käytiin ulkona selvittelemässä asioita. Takaisin tultuaan miehet istuivat edelleen samaan pöytään. Hetken istuttuaan toinen miehistä kaivoi puukon esiin ja löi toista poskeen. Tämän jälkeen miehet tappelivat, kunnes sivusta katsojat saivat puukon pois. Jostain syystä tämä asia ei edennyt kuulusteluja pidemmälle. Ainakaan Virolahden ja Miehikkälän käräjillä asiaa ei puitu. Kolmannen kerran puukko heilui marraskuussa, kun kaksi miesryhmää kohtasi matkalla tansseihin. Alkoholilla oli jälleen mukana, kun toisesta ryhmästä humalassa ollut mies aloitti sanasodan ilman syytä toisen ryhmän kanssa. Toinen ryhmä vastasi tähän lyöden puukolla uhria neljä kertaa, myös yhtä selvää puukko nirhaisi kerran. Kukaan humalassa olleista, joita oli suurin osa, ei muistanut tapahtumasta mitään. Puukotettu ei nostanut syytettä, vaan halusi että vaate- ja sairaskulut korvataan. Myöskään poliisi ei nostanut syytettä.⁵¹⁸

Lottalasta varastettiin ruokalippuja, jotka sitten myytiin rahapulassa eteenpäin. Asiasta joutui käräjille kolme henkilöä, jotka kuitenkin eivät olleet paikalla, ja asia jäi uuden ilmoituksen varaan.⁵¹⁹ Heinä- elokuussa 1940 työryhmästä hävisi rahapussi ja kello. Asiasta epäilty ei tunnustanut tekoa, mutta suostui maksamaan varastetut rahat. Seuraavan vuoden tammikuussa toinen mies tunnusti nämä teot olleessaan muista rikoksista tutkintavankeudessa. Miehikkälän osalta syyllinen sai tuomion välikäräjillä elokuussa 1941. Miehen rikosrekisteri oli erittäin pitkä ja tuomiot olivat sen mukaiset.⁵²⁰ Erikoista jutussa on se, että ensin varkauksista syytetty, tuolloin vielä syytön mies, hairautui kuitenkin

⁵¹⁷ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri poliisikuulustelupöytäkirjat 1940, C II a 21, I- kansio. Kotkan käräjät, Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät I yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

⁵¹⁸ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri poliisikuulustelupöytäkirjat 1940, C II a 21, II-kansio.

⁵¹⁹ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat, talvikäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat ja syyskäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵²⁰ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.1940 – 31.3.1941, A V b5, poliisikuulustelupöytäkirjat 1941, C II a22, II kansio, Mikkelin maakunta-arkisto, Kymmin tuomiokunta, Kymmin tuomiokunnan välikäräjät, Virolahden ja Miehikkälän välikäräjät 6.8.1941.

myöhemmin ja näpisti nahka- ja villakintaat sekä pelikortit. Hän jäi kiinni, sai sakkoja ja linnatuomion, koska hänellä oli aiempia rikoksia kontollaan.⁵²¹

Aseen kanssa heiluminen vei oikeuteen kahdessa tapauksessa. Työntekijä otti mukaansa tansseihin aseensa, jota esitteli lavalla muille niin, että se laukesi vahingossa. Henkilövahinkoja ei sattunut. Käräjillä miestä syytettiin pahennusta herättäneestä juopumuksesta ja ampumaseerikoksesta. Tuomioksi tuli sakkoja.⁵²² Toisessa tapauksessa työmies lähti luvattoman pistoolin kanssa Muurolan kylän sotaväen alueelle ammuskelemaan. Mies pidätettiin ja haastettiin oikeuteen, jossa hän sai sakkoja ja ase takavarikoitiin.⁵²³ Kolmas ampumaseväliskohtaus ei johtanut oikeuteen. Mies oli juovuksissa pitänyt hallussaan luvatonta asetta. Hän sai poliisilta sakot, ja ase takavarikoitiin.⁵²⁴

Kaksi muutakin juttua tehtiin alkoholin vaikutuksen alaisena. Autonkuljettaja ajoi autoa juopuneena, mistä oikeus langetti miehelle vankeustuomion.⁵²⁵ Eräs mies puolestaan joutui käräjille kahdeksan litran alkoholilastin takia ja sai sakot⁵²⁶. Työryhmässä ilmeni myös petosjuttu, kun kaksi erotettua miestä vääreksi itselleen lopputililappuihin todellisuutta suuremman palkkasumman. Toinen miehistä tunnusti tekonsa, kun hänet saatiin kiinni. Miehelle annettiin käräjillä sakkoja, ja hän sai vankeusrangaistuksen kolmen vuoden koetusajalla. Lisäksi hän joutui maksamaan liiat rahat työryhmälle.⁵²⁷

Tr 213

⁵²¹ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat 1941, C II a22, II kansio. Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵²² Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat ja syyskäräjät II yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

⁵²³ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.1940 – 31.3.1941, A V b5. Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵²⁴ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.1940 – 31.3.1941, A V b5.

⁵²⁵ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.1940 – 31.3.1941, A V b5. Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵²⁶ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

Työryhmässä varastettiin paljon. Esimerkiksi rahapussi katosi housujen taskusta tai bensiiniä kavallettiin, mutta syyllisiä ei pystytty toteamaan.⁵²⁸ Vaikka varas olisikin saatu kiinni, ei se aina tarkoittanut tuomiota. Töihin tulossa olleen miehen laukku varastettiin kuljetuksen aikana. Varas saatiin kiinni, koska hänellä nähtiin varastettu takki oman takkinsa alla. Asiaa käsiteltiin oikeudessa, mutta koska syytetty ei tullut koskaan paikalle, asia ei ratkennut.⁵²⁹ Onneksi osassa juttuja syylliset saatiin kiinni ja tuomittiin. Linnoittajalta varastettiin 500 markkaa. Epäilty ei tunnustanut tekoaan, ja asiasta kehkeytyi tappelu. Myöhemmin mies tunnusti rahavarkauden, tupakka- ja mustikkavarkauden sekä sen, että hän oli ruokaillut ruokalassa pari kertaa maksamatta. Mies sai käräjillä kuusi kuukautta vankeutta ja kansalaisoikeuksien menetyksen kolmeksi vuodeksi.⁵³⁰

Tr 213:ssa oli pitemmän aikaa ihmetelty rakennustarvikkeiden hävikkiä. Lokakuussa epäilykset kohdistuivat työryhmän muurariin. Hänet otettiin kiinni, ja samalla leipälaukusta löytyi tuulihakoja ja nauvoja. Muurarina ollessaan hän oli alkanut ottaa erilaisia rakennustarvikkeita taskuihinsa ja leipälaukkuunsa, ja lomillaan hän oli vienyt ne kotiinsa. Ensin hän oli vienyt sellaisia tarvikkeita, joita tarvitsi kotonaan, mutta myöhemmin myös muut rakennustarvikkeet kelpasivat. Muurarin asuintiloihin tehtiin etsintä ja sieltä löytyi paljon varastettua tavaraa. Hänen kotipaikkakunnallaan paikallinen nimismies teki kotietsinnän, jossa löydettiin loput ryöstetyistä tarvikkeista. Muurari joutui oikeuteen, jossa hän myönsi syyllisyytensä ja katui tekojaan. Oikeus tuomitsi miehen kahden kuukauden vankeusrangaistukseen.⁵³¹ Työryhmässä jäi kiinni toinenkin rakennustarvikevaras, joka

⁵²⁷ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat 1941, C II a22, I-kansio, Mikkelin maakunta-arkisto, Kymin tuomiokunta, Kymin tuomiokunnan välikäräjät, Virolahden ja Miehikkälän välikäräjät 5.2.1941.

⁵²⁸ Hamina poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat 1940, C II a21, II-kansio. SARk T 910/22.

⁵²⁹ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat ja syyskäräjät II yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

⁵³⁰ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat 1940, C II a 21, I-kansio, syytepäiväkirja 1.9.1940 – 31.12.1941, A V b8. Mikkelin maakunta-arkisto, Kymin tuomiokunta, välikäräjät, Virolahden ja Miehikkälän välikäräjät 18.9.1940.

⁵³¹ SARk T 910/23, Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät II yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

varasti nauvoja, saranoita, sähköjohtoa, mukeja ja kenkiä heinäkuussa 1941. Hän jäi kiinni yrittäessään lähettää niitä kotiinsa. Oikeudessa asia jäi uuden ilmoituksen varaan.⁵³²

Kesäkuussa 1940 otettiin kiinni mies, jota epäiltiin viinan myynnistä. Kuulusteluissa mies kertoi käyneensä kaksi kertaa Lahdessa ja kerran Riihimäellä kolmen päivän aikana. Jokaiselta matkaltaan mies oli tuonut mukanaan useita pulloja viinaa. Osan alkoholista hän joi itse tai tarjosi junassa muille, osan hän myi ja loput piilotti. Kaikkien pullojen kohtaloa hän ei muistanut, koska matkojen aikana hän oli juonut alkoholi melko paljon. Kuulusteluissa ilmeni, että ensimmäiselle ja viimeiselle reissulle hän oli saanut työmiehiltä rahaa viinosten ostoon. Syytetty myönsi myyneensä viinaa yhdeksän tai kymmenen pulloa, mutta hän ei muistanut, että kenelle. Pulloista hän oli saanut 60 – 80 markkaa⁵³³. Jutun aikana kuulusteltiin myös linnoittajaa, joka myönsi ostaneensa syytetyltä viinaa. Hän kertoi, että syytetty oli kehuskellut tuoneensa työmaalle 20 pulloa viinaa. Syytetty haastettiin käräjille, jonne hän ei saapunut. Asiaa siirrettiin seuraaville käräjille, mutta myöhemmin asiasta ei ollut oikeuspapereissa mitään mainintaa.⁵³⁴

Autonkuljettaja jätti autonsa perjantaina korjaamolle. Samana iltana auton asentaja kuskasi työryhmän työntekijöitä kyseisellä autolla saunalle. Sieltä palatessa heidän alkoi tehdä mieli alkoholia. Koska lähin viinakauppa oli Kotkassa, niin sinne auton asentaja lähti tovereineen. He yöpyivät Kotkassa ja aamulla porukka suuntasi Alkoon, minkä jälkeen alkoi paluumatka. Pitkään he eivät ehtineet palata, sillä autosta loppui bensiini, koska bensamittari oli ollut rikki eikä näyttänyt todellista lukemaa. Autonkuljettajan palatessa lomalta maanantaina ei autoa tai auton asentajaa näkynyt missään. Asia vietiin oikeuteen, jossa asentaja sai yhteensä 80 päiväsakkoa. Lisäksi hän joutui maksamaan auton käytöstä huomattavat korvaussummat.⁵³⁵

⁵³² Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat, talvikäräjät I yleinen istunto 1942, varsinaiset asiat.

⁵³³ 15 – 20€.

⁵³⁴ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.1940 – 31.3.1941, A V b5, poliisikuulustelupöytäkirjat 1940, C II a 21, I-kansio. Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

⁵³⁵ SARk T 910/22. Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät II yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

Eräältä työmieheltä löydettiin kuusi litraa alkoholia, josta mies sai käräjillä sakot.⁵³⁶ Työryhmästä aiemmin erotettu mies päätti tulla tuttuja tapaamaan. Matkalle hän lähti alkoholiliikkeen kautta. Paikallinen työmaapoliisi oli yrittänyt pidättää miehen väkijuomien hallussapidosta, mutta syytetty oli juossut karkuun. Kun mies saatiin kiinni, häneltä löytyi väärennetty matkustustodistus. Oikeudessa mies sai kolme kuukautta vankeutta matkalupatodistuksen väärentämisestä.⁵³⁷ Kesäkuussa 1941 autonkuljettajaa syytettiin juopuneena autolla ajosta. Kuulusteluissa mies myönsi päivällä juoneensa hieman kaljaa, johon oli sekoitettu viinaan. Myöhemmin hän lähti autollaan tansseihin eikä omasta mielestään enää silloin ollut humalassa. Moni todistaja kuitenkin todisti autonkuljettajaa vastaan. Oikeudessa asiaa ei saatu päätökseen, sillä syytetty ei tullut kahteen oikeudenistuntoon, joten asia jäi uuden ilmoituksen varaan.⁵³⁸

Tr 216

Eräässä paikallisessa kortteeritalosta sai ostaa viinaa. Siellä oli juopunut miesporukka koossa. Osa miehistä ryhtyi pelaamaan korttia, minkä tiimellyksessä eräs miehistä löi toista pulloilla päähän. Pään lyödyllä miehellä oli mukanaan puukko, jonka hän otti esiin ja löi sillä toista kaksi kertaa. Kumpikin haavoittuneista syytti toisiaan tapahtuneesta. Useiden todistajien mukaan miehillä ei ollut riitaa keskenään, kun taas eräs todistaja sanoi, että pientä kinaa oli syntynyt pöydälle jäävästä rahasummasta. Asia siirtyi kolmilla käräjillä, koska haastetut eivät olleet paikalla. Talvikäräjillä 1941 asian käsittely saatiin päätökseen. Asianosaiset joutuivat yhteisvastuullisesti maksamaan todistajien palkkiot. Pulloilla toista päähän lyönyt sai lievistä pahoinpitelystä neljän kuukauden vankeustuomion. Puukottajaa syytettiin pahoinpitelystä⁵³⁹, mutta oikeus katsoi, ettei siitä rangaista, koska kyse oli hätävarjelusta⁵⁴⁰.

⁵³⁶ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵³⁷ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵³⁸ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat, talvikäräjät I yleinen istunto 1942, varsinaiset asiat.

⁵³⁹ Lääkärin todistuksen mukaan puukotuksesta seurannut toinen haava oli hengenvaarallinen

⁵⁴⁰ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1940, syyskäräjät II yleinen istunto 1940, talvikäräjät I yleinen istunto 1941 ja talvikäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

Työryhmän autonkuljettaja ajoi kolarin, jolloin häntä syytettiin juopuneena ajosta, mutta itse hän väitti vain ajaneensa liian lujaa. Todistajat olivat toista mieltä. Oikeus kuitenkin katsoi, ettei syytetyn juopumusta voitu todistaa, ja hän sai tuomion liiasta ajonopeudesta.⁵⁴¹ Toinen työryhmän autokuski sai oikeudessa sakkoja varomattomasta ajosta⁵⁴². Myös kolmas autonkuljettaja syyllistyi rikkeeseen autoa ajaessaan. Kaksi autonkuljettajaa oli vienyt Taavettiin tavaroita ja paluumatkalle lähdettiin lomalaisia kyydissä. Toinen kuski osti viinapullon, jonka joi nopeasti ja nukahti sitten. Paluumatkalla auto törmäsi tr 211 betonikeskuksekoittamon luona kuorma-autoon. Poliisin tultua paikalle auton omistaja, nukkumassa ollut kuski, sanoi, *että kai hän sitten autoa ajoi*. Asia saatiin sovittu kuljettajan ja törmäyksessä vaurioituneen ajoneuvon kuljettajan kesken. Poliisit poistuivat paikalta vieden kuorma-auton mukanaan. Toinen kuskeista huomasi sekoittamon pihassa olleen auton ja varasti sen suunnaten kohti tr 216:tta lomalaiset kyydissään. Auton omistaja tuli tauolta ja hälytti heti poliisit, jotka lähtivät takaa-ajoon takavarikoimallaan kuorma-autolla. He saivat miehen kiinni työryhmän lottalan luona. Autoa kuljettanut kuski oli voimakkaassa humalatilassa, vaikka väitti vain maistaneensa alkoholia. Mies joutui käräjille, jossa hän sai juopuneena ajosta kuusi kuukautta vankeutta ja toisen irtaimen omaisuuden luvattomasta käytöstä kaksi kuukautta vankeutta. Lisäksi hän joutui maksamaan palkkiot valtiolle ja korvaamaan anastuksen aikana aiheuttamansa vahingot.⁵⁴³

Kaksi työryhmän miestä joutui oikeuteen viinan myynnistä saaden sakkoja. Yleensä juopuneita ei haastettu oikeuteen, vaan he saivat heti sakot, kun heidät tavoitettiin, kuulusteltiin tai vietiin putkaan selviämään. Tr 216:ssa kaksi miestä joutui käräjille asti vastaamaan juopumuksestaan. Ehkäpä teot olivat vakavia tai herättivät normaalia enemmän pahennusta muiden keskuudessa. Molemmat haastetut saivat sakkotuomiot oikeudessa.⁵⁴⁴ Lähin viinakauppa oli Kotkassa. Miehet poikkeuksetta suuntasivatkin Kotkaan asioille. Eräs työmies jäi kiinni Kymissä, ja tarkastuksessa häneltä löydettiin kymmenen litraa viinaa ja

⁵⁴¹ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

⁵⁴² Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵⁴³ Haminan poliisin arkisto, Virolahden Miehikkälän nimismiespiiri, ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.1940 – 31.3.1941, A V b5.

⁵⁴⁴ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät II yleinen istunto 1940, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, talvikäräjät II yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

kaverille kuulunut matkalupatodistus, jonka syytetty oli väärentänyt korjaamalla siihen nimen ja päivämäärän. Mies ei tunnustanut ostaneensa viinoja myyntiin, vaan tarkoitus oli, että koko määrä tulee omaan ja veljien käyttöön. Hänet haastettiin Kymin käräjille.⁵⁴⁵

Matkaluvan väärentäminen oli vakava rikos. Muutamat linnoitustyöläisetkin yrittivät tällä keinoin päästä matkustamaan eri aikaan kuin matkaluvassa oli. Eräs työryhmän työntekijä oli saanut nimismieheltä matkustusluvan, mutta meni sitä myöhemmin muuttelemaan. Hän jäi kiinni, joutui käräjille ja sai kolmen kuukauden vankeustuomion. Toinen yleinen rikos oli ampuma-aseiden hallussapito ilman lupaa. Eräs linnoittaja sai siitä sakkoja ja luvattoman pistoolin hän menetti valtiolle.⁵⁴⁶ Työryhmän seppä puolestaan oli lähtenyt metsästämään luvattomalla aseella itselleen ravintoa Miehikkälän kirkonkylän maastosta. Mies otettiin kiinni, ja metsästyksestä seurasi sakkoa.⁵⁴⁷

Erästä työmiestä oli kuulusteltu Virolahden puolella epäiltynä varkauksista. Lokakuussa hänet pidätettiin uudelleen varkauksista tr 216:ssa. Mies oli syyllinen, ja hänet tuomittiin kahdeksaksi kuukaudeksi vankeuteen. Lisäksi hän joutui maksamaan korvauksia sekä menetti määrääjäksi kansalaisluottamuksensa.⁵⁴⁸ Oikeuteen joutui myös eräs pahoinpitelytapaus, jossa alkoholia nauttinut mies hermostui tuvanvanhimpaan, joka oli ilmoittanut poliisille korttiringistä. Syytetty oli lyönyt tuvanvanhinta nyrkillä kasvoihin ja sai käräjillä sakkoja.⁵⁴⁹

Työryhmässä sattui muutamia rikoksia, jotka eivät edenneet oikeuteen. Työryhmän lottalassa oli ateriasaldot, jotka työmiehet maksoivat tilin saatuaan. Eräs mies oli antanut lottalle valtakirjan, että he saavat periä palkasta ruokien osuuden. Myöhemmin mies oli hakenut valtakirjansa pois ja luvannut maksaa ateriat tilin saatuaan. Lotat jäivät ilman

⁵⁴⁵ SARk T 13155/66.

⁵⁴⁶ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

⁵⁴⁷ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, syyskäräjät I yleinen istunto 1940, varsinaiset asiat.

⁵⁴⁸ Mikkelin maakunta-arkisto, Kymin tuomiokunta välikäräjät, Virolahden ja Miehikkälän välikäräjät 5.2.1941.

⁵⁴⁹ Kotkan käräjien arkisto, Virolahden ja Miehikkälän käräjät, talvikäräjät I yleinen istunto 1941, varsinaiset asiat.

rahojaan. Kaksi varasta ei myöskään saanut tuomioita. Toinen varasti tovereiltaan vaatteita ja toinen vei räjähteitä, joilla ampui pelloiltaan kantoja pois. Jälkimmäinen varas oli paikkakuntalainen.⁵⁵⁰

Miehikkälässä ei tapahtunut mitään kovin vakavia rikoksia, mutta monet puukotukset osoittavat, että elettiin rauhattomissa oloissa. Kolmasosa rikoksen tehneistä oli aiemmin tuomittu jostain rikoksesta, muutamalla oli kontollaan pitkäkin rikosrekisteri. Suureen osaan rikoksista liittyi alkoholi tavalla tai toisella. Moni tuomittiin alkoholin myynnistä tai aikeesta myyntiin. Toiset saivat tuomion pahennusta aiheuttaneesta juopumuksesta. Vaikka lähiseudun alkoholiliikkeet olikin suljettu, alkoholia tuotiin lomamatkoilta tai sitä haettiin Kotkasta, jopa Lahteen saatettiin tehdä viinanhakureissuja. Luultavasti suurin osa ei jäänyt kiinni viinanhakumatkojen jälkeen⁵⁵¹.

12. MENETYKSIÄ, TYÖTÄ JA RAHAA PAIKALLISILLE

12.1. Maaston muuttuminen

Linnoittamisen vaikutus ympäristöön oli huomattava. Näkyvin jälki, joka vieläkin muistuttaa itärajan linnoittamisesta, ovat estekivet. Niiden rivistöt kulkevat edelleen pelloilla ja metsissä, tosin hiukan vajonneena entisestä korkeudestaan. Korsujen eteen ja muuallekin täytyi tehdä ampumasektoreita, jonka tieltä tietenkin hakattiin metsää. Syntyi laajoja metsättömiä kaistaleita. Metsiin rakennettiin korsuja, jotka vieläkin seisovat paikoillaan. Pihoja turmeltui, sillä jossain paikoin linja kulki suoraan pihan yli.⁵⁵² Linjat hankaloittivat maanviljelystilojen jokapäiväistä elämää. Piikkilankaesteitä ja juoksuhautoja oli kaikkialla. Erityisesti Kylmälän kylä kärsi, koska siellä linja kulki suoraan kylän halki. Jos esimerkiksi puuttui piikkilankaesteisiin, jotta kulku olisi ollut helpompaa, hyvin äkkiä olivat sotilasviranomaiset paikalla vaatimassa piikkilankaesteen korjaamista ennalleen.⁵⁵³ Kaikki olivat hiljaa muutoksista. Ymmärrettiin, että ei auta vaikka valittaisikin. Vaikka kotitäreita myllättiin, kaikki tapahtui isänmaan puolesta.

⁵⁵⁰ Haminan poliisin arkisto, Virolahden ja Miehkälän nimismiespiiri, poliisikuulustelupöytäkirjat 1941, C II a22. SARk T 13155/66.

⁵⁵¹ Ks. Esim. Miehkälän Salpalinjatietokanta T. Lindstedtin nauhoite.

⁵⁵² Vahe 2001, 74 – 79.

⁵⁵³ Miehkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 16.

Linjojen suunnitteluun paikalliset ihmiset eivät voineet vaikuttaa. Kunnan kunnallislautakunnan esimiehelle, Hauhialle, olivat kenraalit varhaisessa vaiheessa esitelleet linjojen kulkua. Paikalla oli ollut Hauhian tuttu, entisen lasitehtaan johtaja, joka antoi sotajoukoille apua linjan suunnittelussa. Tuttu insinööri muuttikin linjan kulkua niin, että se kiersi Hauhian maat. Hauhia oli tähän suostunut, mutta samalla miettinyt, että mitä kyläläiset sanovat, jos näin tehdään. Tähän insinööri oli vain tokaissut, että se ei ole sinun asia, mistä se linja menee.⁵⁵⁴ Joitakin pieniä muutoksia linjaan siis saatettiin tehdä. Toinen esimerkki on, kun erään talon pihaan piti tehdä korsu, mutta kun talon suurta perhettä ei saatu mihinkään asutetuksi, niin korsua ei tehtykään siihen paikkaan⁵⁵⁵.

Positiivisena seikkana voidaan pitää kärrypolkujen parantamista autoliikenteelle soveliaiksi ja useiden kymmenien uusien tiekilometrien valmistumista. Aina eivät tieasiat sujuneet odotetusti. Muurolasta Pekkolaan menevä tie kulki talojen välistä piha-alueiden läpi. Se oli kovassa käytössä, koska se vei tr 213:een. Tr 213 suunnitteli tien parantamista niin, että se menisi suoraan pellon poikki ja ohittaisi talot. Kaikilta muilta maanomistajilta oli saatu jo lupa, paitsi yhdeltä tilalta, joka ei suostunut luovuttamaan tieosuuteen tarvittavaa maata. Tr 213 anoi, että rakennusosasto pakkolunastaisi tarvittavan maaomaisuuden, jotta kunnan tie saataisiin aikaan. Asia pistettiin vireille joulukuussa 1940, mutta asiaa ei saatu päätökseen ennen jatkosotaa, ja niin jäi Muurolan kyläläisiltä parempi tie saamatta.⁵⁵⁶ Mutkia pitkin kuljetaan edelleen. Kalliokoskella tiekunnan osakkaat vaativat, että heidän ei tarvitsisi hoitaa enää tietä, koska suuren liikennemäärän vuoksi hoitokustannukset olivat kohonneet hyvin suuriksi. Kunta päättikin esittää, että valtio ottaisiin tien kunnossapidon omaksi asiakseen.⁵⁵⁷ Asiakirjoissa ei ole tietoa, että tapahtuiko näin.

12.2. Linnoitustoimiston maksamat korvaukset

Maanlunastus- ja korvauskysymykset olivat hankalia, koska kyseessä oli monin paikoin tilallisen elinkeino, jota nyt osittain oltiin viemässä pois. Linnoitustoimiston maanhankinta

⁵⁵⁴ Araviita 2003, 9 – 11. Juttu julkaistu ensimmäisen kerran Kaakonkulmassa 2.12.1998. Vahe 2001, 74 – 79. Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut, nro. 15, 16 ja 38.

⁵⁵⁵ Vahe 2001, 75.

⁵⁵⁶ SARk T 12706/9.

⁵⁵⁷ Miehikkälän kunnanarkisto, Miehikkälän kunta, Kunnanvaltuusto ja kunnanhallitus, I Cb:2, kunnanvaltuustonpöytäkirjat, 1933 – 11.4.1961.

piti aina kun oli mahdollista hoitaa sovintomenettelyllä. Jos tämä ei onnistunut, maat voitiin pakkolunastaa. Periaatteena oli, että pysyviksi aiotut ja kalliit laitteet, kuten betonikorsut, rakennettiin valtion omistamalle maalle. Vähemmin pysyvät laitteet rakennettiin maalle, joka vuokrattiin noin 25 vuodeksi valtiolle. Maanomistajille piti korvata kaikki vahingot, jotka aiheutuivat maalle, metsälle tai tiestölle.⁵⁵⁸

Aluksi linnoitteita rakennettiin niin, että maanomistajalla ei ollut käsitystä linjan kulusta. Hanell määräsi, että työalue oli merkittävä maahan, ja siitä oli tiedotettava maanomistajalle, ennen kuin työt aloitettiin. Maanomistajalle oli samalla ilmoitettava, että hän tulee saamaan korvauksia vahingoista. Miehikkälä kuului Suomenlahti – Kivijärvi-akseliin, jonne suunniteltiin yhtenäisen pakkolunastetun alueen luomista, koska se tulisi halvemmaksi kuin erillisten alueiden lunastaminen. Kaavailtiin, että lunastettavan alueen koko olisi 10 000 – 15 000 hehtaaria.⁵⁵⁹ Lunastusasioita käsiteltiin koko jatkosodan ajan. Lunastettavan alueen koko pieneni, ja ainoastaan sellaisien laitteiden maa-alueet kuuluivat lunastettavien piiriin, jotka olivat pysyviä. Keväällä 1943 lunastettavan alueen suuruus oli vain noin 500 hehtaaria. Suomenlahti – Kivijärvi-alueelta lunastuksen piiriin kuului noin 336 hehtaaria ja tästä Miehikkälässä oli noin 87 hehtaaria.⁵⁶⁰

Linnoittajat tekivät aluksi pahoja jälkiä maastolle, kun he ottivat puita rakentamiseen ja muuhun käyttöönsä. Tämä huomattiin Linnoitustoimistossa ja sotatoimiyhtymissä, jotka antoivat käskyjä, joissa korostettiin korvausten antamista metsänomistajille. Varhaisessa vaiheessa todettiin myös, että maanviljelysadot vahingoittuvat, joten niistäkin oli maksettava korvauksia. Kaikissa korvaussummien arvioimistapahtumissa oli maan- tai metsänomistajalla oikeus olla mukana. Myöhemmin muodostettiin kuntien alueille arvioimislautakuntia, jonka puheenjohtajana toimi upseeri, ja muina jäseninä olivat

⁵⁵⁸ Arimo 1981, 307.

⁵⁵⁹ Arimo 1981, 308.

⁵⁶⁰ Arimo 1981, 467. Miehikkälän Salpalinjatietokanta, Sota-arkistosta kopioitua materiaalia SArk T 13545/4.

nimismiehen valitsemat paikkakuntalaiset miehet.⁵⁶¹ Miehikkälän paikalliset edustajat olivat Toimi Alastalo ja Väinö Hämeenniemi⁵⁶².

Satokorvauksia ja vahinkokorvauksia arvioitiin ainakin syyskuussa 1940. Tällöin arvioimislautakunta arvioi kolmessa eri tilaisuudessa muutaman Suur-Miehikkälän, Muurolan ja Muurikkalan tilan vahinkoja. Näistä 12 eri tilan jotain osaa ehdotettiin vuokrattavaksi. Vuokrattavien alueiden suuruudet vaihtelivat alle hehtaarista reiluun viiteen hehtaariin. Yhteensä vuokrattiin lähes 27 hehtaaria maata. Vuokrat vaihtelivat 150 – 300 markkaan vuositasolla. Samalla annettiin aiheutuneista vahingoista kertakorvauksia 30 markasta 800⁵⁶³ markkaan.⁵⁶⁴

Seuraavan kerran arkistojen mukaan arvioimislautakuntaa on käytetty lokakuussa 1940, jolloin määriteltiin Miehikkälässä⁵⁶⁵ ja Muurikkalassa hintoja kivi-, tai piikkilanka- tai hyökkäysvaunuesteiden alle jääneille lunastettaville maa-alueille. Miehikkälässä kiviesteen alle oli joutunut 20 eri tilan maita. Korvaussummat vaihtelivat 90 markasta reiluun 7000 markkaan⁵⁶⁶. Eräs tila ehdotettiin kokonaan lunastettavaksi. Piikkilankaeste kulki 22 tilan halki. Tässä korvaukset olivat 134 markasta 6068 markkaan⁵⁶⁷. Tässäkin ehdotettiin kokonaan lunastettavaksi samaa tilaa kuin kiviesteiden kohdalla. Lunastetut maa-alat olivat pieniä, sillä kyseessä olivat alle hehtaarin kokoiset alueet. Yhteensä piikkilanka- ja kiviesteiden alta lunastettiin vajaat 17 hehtaaria maata. Tämän lisäksi korvauksia (144 – 1470mk⁵⁶⁸) saatiin omenapuiden tuhoamisesta, aidan tuhoamisesta ja pellolle rakennetusta tiestä, koska peltoa ei voinut siltä kohtaa enää saattaa viljelyskelpoiseksi.⁵⁶⁹ Muurikkalassa hyökkäysvaunuesteen alle jäi neljän tilan maita, joiden pinta-ala oli yhteensä vain noin hehtaarin. Korvaussummatkin olivat pieniä vaihdellen 4,5 markasta 1846 markkaan⁵⁷⁰. Piikkilankaesteen alle joutui 35 tilan maita. Vaikka tiloja oli paljon, jäi lunastettavan maan

⁵⁶¹ Arimo 1981, 308 – 309.

⁵⁶² SArk T 12706/10.

⁵⁶³ Nykyrahaksi muutettuna vuokrat olivat 37€ - 74€. Korvaussummat olivat 7,4€ - 198€.

⁵⁶⁴ SArk T 12706/10.

⁵⁶⁵ Nimien perusteella tiloja on arvioitu ainakin Saivikkailla ja Hauhialla.

⁵⁶⁶ Korvaukset euroina 22€ - 1732€.

⁵⁶⁷ Korvaukset euroina 33€ - 1499€.

⁵⁶⁸ Nykyrahana 35€ - 363€.

⁵⁶⁹ SArk T 12706/10.

⁵⁷⁰ Korvaussummat euroina 1€ - 456€.

koko pieneksi, sillä piikkilankaesteen alle joutui 4,2 hehtaaria maata. Korvaussummat liikkuivat 7,5 markan ja 2490 markan⁵⁷¹ välillä. Yhteensä Miehikkälässä oli lokakuussa lunastettu / vuokrattu valtion käyttöön lähes 50 hehtaaria maata.⁵⁷²

Arvioimislautakunta toimi Miehikkälässä varmaankin tiiviisti, mutta asiakirjoja⁵⁷³ sen toiminnasta on vähän. Kolmas todiste arvioimislautakunnan toiminnasta on marraskuulta 1940, jolloin lautakunta oli arvioimassa Muurolassa erään linnakkeen maa-alueen arvoja. Maanomistaja sai yhdeksän hehtaarin maa-alueesta vuokraa 1000 markkaa vuodessa. Kertakorvauksena hän sai vahingoista 800 markkaa ja hakatuista puista korvausta 300 markkaa.⁵⁷⁴

Miehikkälän alueella yhtään kokonaista maatilaa ei pakkolunastettu valtion käyttöön⁵⁷⁵. Yllättävää, sillä asioista keskusteltiin jo hyvin varhaisessa linnoitustöiden vaiheessa. Kuten Vahe kirjassaan kirjoittaa ja Salpalinja tietokannan haastatteluista on käynyt ilmi, niin muutama talo pelastui selvältä lunastukselta tai vapaaehtoiselta kaupalta. Ylätalon tila oli ollut menossa lunastukseen, sillä valtio tarjosi tilasta elokuussa 1940 25 000 markkaa⁵⁷⁶. Myöhemmin Ylätalo tarjosi toista tilansa osaa lunastettavaksi, koska tilaa ei voinut enää kannattavasti viljellä linnoitusrakenteiden takia. Tila oli pieni, alle viisi hehtaaria, mutta sillä osalla sijaitsivat asuinrakennus ja navetta, lato, aitta ja sauna. Hän pyysi tilastaan 50 000 markkaa⁵⁷⁷. Mutta kuten edellä kävi ilmi, mitään ei lunastettu, koska Ylätalon perhe ei päässyt muualle asumaan.

Kylmälässä oli muutamassa muussakin talossa tehty järjestelyjä, jotka olisivat toteutuessaan johtaneet talojen lunastukseen. Ainakin neljän talon kohtalo oli vaakalaudalla, koska Linnoitustoimiston maanlunastustoimisto teki Miehikkälän kunnalta ja Kymin tuomikunnalta maarekisteri ja rasisustodistus tiedusteluja tiloista. Näistä yhden tilan

⁵⁷¹ Korvaussummat olivat 1,85€ - 615€.

⁵⁷² SArk T 12706/10.

⁵⁷³ Osaltaan tämä johtuu varmaan linnoitustoimiston arkistomateriaalin laajuudesta, jolloin kaikki saman osa-alueen paperit eivät välttämättä ole saman arkistonmuodostajan papereissa.

⁵⁷⁴ SArk T 12706/15. 247€, 74€ ja 197€.

⁵⁷⁵ Vahe 2001, 74 – 76.

⁵⁷⁶ 6175€. SArk T 12706/8.

⁵⁷⁷ 12 350€. SArk T 12706/10.

omistaja oli kirjoittanut Linnoitustoimistoon kirjeen, jossa pyysi, että tila lunastettaisiin, koska linnoitustyöt häiritsivät oleellisesti maanviljelystyötä⁵⁷⁸. Jatkosodan alku keskeytti lunastustoimet. Mielenkiintoista on, että esimerkiksi Vanhojan tilasta ei käyty mitään neuvotteluja eikä asiakirjoistakaan löytynyt mitään viittauksia lunastuksen suuntaan, vaikka aivan sodan kynnyksellä kaikki tarvittavat rakennusmateriaalit olivat jo pihalla odottamassa korsun rakentamista⁵⁷⁹.

Muutama miehikkäläläinen tuskastui asioiden kulkuun. Linnoitustoimiston maanlunastustoimistolle tuli maaliskuussa kuusi kirjettä, joissa tarjottiin omaa tilaa kokonaisuudessa valtiolle lunastettavaksi. Kirjeistä kolme lähetettiin Kylmälästä ja kolme Saivikkailta. Pienin tila oli kooltaan 2,2 hehtaari ja suurin 48,5 hehtaaria. Viidellä lunastettaviksi tarjotuista tiloista oli asuinrakennus. Mikään näistä lunastustoiveista ei johtanut jatkotoimenpiteisiin.⁵⁸⁰ Tiloilla oli linnoitustoimia, mutta ei siinä määrin, että koko tila olisi pitänyt lunastaa. Kyseisten tilojen omistajat saivat kyllä useina vuosina satokorvauksia, sekä muutamat saivat maistaan kertakorvauksen⁵⁸¹.

Miehikkäläläiset kirjoittivat kirjeitä maanlunastustoimistoon ja metsätoimistoon korvausten toivossa, mutta niitä on yllättävän vähän, kun ajattelee, kuinka laajalla alueella linnoittajat Miehikkälässä toimivat. Kirjeet koskivat maksuja, joita ei vielä ollut saatu, tai ne olivat kyselyjä siitä, kuka korvaa syntyneet vahingot.⁵⁸² Eräs suurmaanomistaja, jonka alueella työskentelivät tr 212 ja tr 213, kävi tiivistä kirjeenvaihtoa Linnoitustoimiston kanssa. Lähettipä hän yhden kirjeen suoraan Hanelille. Kirjeissään hän mainitsi, että ainakin 90 hehtaaria metsää raivataan hänen omistamaltaan maalta. Mielestään hän ei saanut kuuluvia korvauksia ajoissa, koska hän kirjoitti lisää kirjeitä tammikuussa 1941. Loppujen lopuksi tämä maanomistaja sai korvauksia Miehikkälän maanomistajista eniten, yhteensä yli 610 000 markkaa^{583 584}.

⁵⁷⁸ SArk T 12706/9.

⁵⁷⁹ Vahe 2001, 76.

⁵⁸⁰ SArk T 12706/10.

⁵⁸¹ SArk T 12708/4.

⁵⁸² SArk T 12707/2, T 12707/3, 12707/1, T 12706/10, 12706/8 ja 12717/6.

⁵⁸³ Nykyrahaksi muutettuna summa on yli 150 000€.

⁵⁸⁴ SArk T 12706/9, T 12708/4 ja T 910/7.

Maanlunastustoimiston korvauskortistossa⁵⁸⁵ on 124 miehikkäläläistä, jotka saivat jonkinlaisia korvauksia linnoitustöiden aiheuttamista vahingoista. Korvaukset olivat joko kerta-, sato-, metsä- tai maakorvauksia. Summat vaihtelivat alle sadasta markasta kymmeneen tuhansiin markkoihin.⁵⁸⁶ Kunnan majoituslautakuntaan tuli myös useita korvausvaatimuksia sotilaiden tekemistä vahingoista. Joukossa oli muutamia hakemuksia myös linnoittajien aiheuttamista vahingoista, mutta pääsääntöisesti majoituslautakunta siirsi nämä hakemukset Puolustusministeriölle. Käytäntö oli kuitenkin vaihteleva, sillä jotkut henkilöt olivat saaneet korvauksia majoituslautakunnalta linnoittamisen aiheuttamista vahingoista.⁵⁸⁷

Omien maiden joutuminen valtion haltuun, vaikkakin hyvässä tarkoituksessa, oli kova koettelemus miehikkäläläisille. Jos jotain negatiivista sanottavaa oli, niin sitä ei lausuttu ääneen. Tosiasiahan oli, että jos ei olisi annettu hyvällä, niin valtio olisi ottanut maat pakkolunastuksella. Luultavasti maiden menettäminen ja niille rakentaminen eivät niinkään harmittaneet, vaan se kuinka maita kohdeltiin. Pellot ja metsät, joita oli vaalittu ja hoidettu, olivat raskaan käytön kohteena. Työ, jota Salpa-asemalla tehtiin, ei aina ollut täysin ammattimaista, kuten Favorin kirjoittaa Virolahden historiassa. Lentelevät irtokivet vahingoittivat metsiä ja maita, ja puiden latvoja katkeili turhaan, kun ei osattu kunnolla räjähdystöitä.⁵⁸⁸ Monesta maanomistajasta varmaan tuntui, että oma maa häpäistiin.

12.3. Salpalinja toi mukanaan töitä ja tuloja

Linnoitustoimiston tarkoitus oli, että maaseudun omaa väkeä ei palkattaisi linjaa rakentamaan. Oli ensiarvoisen tärkeää, että he työskentelisivät tiloillaan ja metsissä, jotta elinkeino- ja ruokatalous saataisiin turvattu. Tämä olikin jonkinlainen ohje, sillä eräässä työryhmässä päällikkö ei ollut antanut paikkakunnan miehelle töitä, vaan hän oli aluksi saanut töitä Virolahden puolelta siirtyen myöhemmin Miehikkälän puolelle⁵⁸⁹.

⁵⁸⁵ Korvauskortisto, jossa on vuosien 1940 – 1944 tilasto maksetuista korvauksista, on melko kattava. Kaikki maksetut korvaukset eivät kuitenkaan ole siinä. Voidaankin olettaa, että kaikki Miehikkälään maksetut maa- ja metsäkorvaukset eivät ole tiedossa.

⁵⁸⁶ SARk T 12708/4.

⁵⁸⁷ Miehikkälän kunnan arkisto, Miehikkälän kunta, Majoituslautakunta, III 9, Ca 1, pöytäkirjat 1940 – 1945.

⁵⁸⁸ Favorin 1999, 164.

⁵⁸⁹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 2.

Linnoitusasiaintoimikunta oli esittänyt, että paikallisia työläisiä ei saanut olla enempää kuin 5 % kaikista työryhmän työntekijöistä. Monilla paikkakunnilla tämä ei toteutunut, vaan paikallisia työläisiä oli huomattavasti enemmän. Asia herätti keskustelua toimikunnan kokouksissa keväällä 1941.⁵⁹⁰

Miehikkäläläiset työntekijät Miehikkälän työryhmissä⁵⁹¹

	Tr 211	Tr 212	Tr 213	Tr 216	Tr 219	yht.
1940						
kesäkuu	22	10	10	48		90
heinäkuu		20	17	112		149
elokuu		31	27	130		188
syyskuu	32	52	34	161		279
lokakuu	28	41	27	174		270
marraskuu	30	46	30	185		291
joulukuu	20	44	50	185		299
1941						
tammikuu	22	42	50	193	2	309
helmikuu	21	38	63	154	2	278
maaliskuu	16	40	66	135	5	262
huhtikuu	18	42	68	130	5	263
toukokuu	22	44	50	131	2	249
kesäkuu	44	40	26	105	4	219

Miehikkäläläiset saivat paljon tuloja linnoitustöistä. Kaikissa työryhmissä oli miehikkäläläisiä työntekijöitä. Enemmistön muodostivat tietysti miehet, mutta muutamia naisiakin oli esimerkiksi siivoamassa. Hyvin monena kuukautena työryhmissä oli enemmän kuin viisi prosenttia miehikkäläläisiä. Eniten heitä oli tr 216:ssa, jossa jokaisena kuukautena ylittyi linnoitusasiaintoimikunnan määrittämä raja, sillä työntekijöistä noin 15 % oli koko ajan miehikkäläläisiä. Jos kaikki työryhmät lasketaan yhteen ja verrataan paikkakuntalaisten lukumäärää kaikkiin Miehikkälässä työskennelleisiin, niin heitä oli koko ajan yli viisi prosenttia työntekijöistä. Luvuista huomataan, että eniten miehikkäläläisiä oli töissä talvikuukausina, muulloin omilla tiluksilla riitti töitä. Tästä on hyvänä esimerkkinä oma isoisäni, joka muiden tapaan oli rakennustöissä. Talvikauden hän työskenteli tr 213:ssa, mutta kevään tultua hän aloitti kotona maanviljelystyöt⁵⁹².

⁵⁹⁰ SARk T 14251/1.

⁵⁹¹ Eri työryhmien työntekijöiden paikkakuntatiedot on poimittu huoltotiedotuksista, paikkakuntailmoituksista ja linnoitusasiaintoimikunnan paikkakuntaluettelosta.

⁵⁹² SARk T 13138, kansiossa P – Sa sukunimet. Saimi Ruopan haastattelu 21.6.2000, haastattelija Heli Notkola (Ruoppa).

Kaikki miehikkäläläiset Salpalinjalla työskennelleet.

1940	
kesäkuu	120
heinäkuu	
elokuu	212
syyskuu	319
lokakuu	319
marraskuu	305
joulukuu	343
1941	
tammikuu	335
helmikuu	307
maaliskuu	307
huhtikuu	307

Taulukosta huomaamme, että työntekijöitä on ollut naapurikunnissakin. Osa oli Virolahdella, jonne oli helppo mennä työryhmien läheisyyden vuoksi. Osa työskenteli Luumäen puolella Hamina – Taavetti-linjalla, ja joitakin saattoi olla Ylämaan puolella. Salpalinjan tarjoamat työtehtävät muodostivat tärkeän tulonlähteen monelle miehikkäläläiselle perheelle. Karkeasti voidaan sanoa, että yli 10 % Miehikkälän miesväestä⁵⁹³ sai Salpalinjalta lisätienestejä.

Koko linnoitusajan kuntalaiset saivat linnoittajilta rahaa kortteerimajoituksen kautta. Linnoittamisen alkuvaiheessa kortteerimajoitus oli yleistä, mutta se väheni, kun työryhmiin saatiin majoitusparakit. Silti jotkut linnoittajat halusivat jäädä kortteeriin. Kortteerimajoitusrahat olivat tarpeeseen kuntalaisille.⁵⁹⁴ Toinen tulonlähde yksityisille kuntalaisille oli ruokatavaroiden myyminen. Pääasiassa myytiin maitoa ja kotipuutarhan tuotteita. Kuntalaiset saivat myynnillä lisätuloja ja linnoittajat saivat ruokiinsa vaihtelua.⁵⁹⁵ Työryhmät saattoivat joissakin tapauksissa ostaa ruokatuotteita suoraan tuottajilta, jos muualta ei ollut niitä saatavissa. Linnoitustoimiston sairaala osti kyläläisiltä maitoa,

⁵⁹³ SVT VI, väestöä 96 – 100, väestötilastoa, 98:1, Suomen väestö, tauluja, 12 – 14, Helsinki 1945.

⁵⁹⁴ Miehikkälän Salpalinjatietokanta esim. haastattelut 29, 2, ja 15. Saimi Ruopan haastattelu 21.6.2000, haastattelijana Heli Notkola (Ruoppa).

⁵⁹⁵ Miehikkälän Salpalinjantietokanta haastattelut nro.10, 36, 35 ja 18.

perunoita, porkkanoita, karpaloita, puolukoita ja punajuuria. Tr 216:n Lottaloihin haettiin maidot eräästä kylän talosta.⁵⁹⁶

Maanviljelystuotteet eivät olleet ainoita kaupankäynnin kohteita. Linnoittajat tarvitsivat rakennuspuiden ohessa myös lämmityspuita, joita paikalliset asukkaat myivät linnoittajille. Myös soraa myytiin rakennustarpeiksi.⁵⁹⁷ Kaikkia tapauksia ei tietysti ole asiakirjoissa, mutta esimerkiksi Muurolassa kaksi naista sai lisätienestettä ompelemalla Muurolan sairaalalle työpukuja. Nämä tienestit eivät olleet suuria, koska yhdestä puvusta sai joko 22,5 markkaa tai 35 markkaa,⁵⁹⁸ mutta pienten tilojen tuloihin nämäkin rahat olivat hyvä lisä. Toinen hyvä esimerkki lisäänsioista on saunavastojen myyminen tr 211:lle⁵⁹⁹.

Eräs paikkakunnan isännistä ajatteli hyötyä linnoitusajasta. Isännän talo oli vuokrattu Linnoitustoimistolle tr 212:n käyttöön. Isäntä keksi, että hän voi samalla pitää kotonaan kioskia ja saada hieman ylimääräistä rahaa. Myyntiartikkelina oli esimerkiksi pilsneriä. Myynti olikin kannattavaa, mutta samalla se aiheutti ylimääräisiä häiriöitä alueella, koska siellä kävi viikonloppuisin nuorisoa ja linnoitustyöntekijöitä mekkaloimassa. Virolahden nimismiehelle tulikin työryhmästä kysely, että onko toiminta sallittua. Nimismies kehotti isäntää lopettamaan virvokkeiden myynnin⁶⁰⁰.

Paikkakunnan liike-elämä koki piristyksen linnoitusaikana. Alueella oli tuhansia henkilöitä, jotka tekivät ostoksia kaupoista. Tr 211:stä on tilastoja maksetuista laskuista, joista saa jotain viitteitä linnoitustoiminnan taloudellisista vaikutuksista. Lokakuun lopussa Miehikkälän osuusliikkeelle⁶⁰¹ maksettiin kolme eri laskua, joissa kaikissa on hyvin erityyppistä tavaraa. Osuusliikkeestä ostettiin rakennustarvikkeita, toimistotarvikkeita, ruokailukalusto, siistiytymistarvikkeita ja ikkunaverhoja. Hevoset saivat osuuskaupasta heinää ja kuroja. Lokakuussa palautetussa listassa oli tietoja vanhemmistakin laskuista. Heinäkuussa apteekista ostettiin työryhmään peruslääkkeitä, kuten särkypulvereita,

⁵⁹⁶ SArk T 22793/24. Miehikkälän Salpalinjantietokanta haastattelu nro. 15.

⁵⁹⁷ SArk T 12706/9, T 910/9 ja T 13154/61.

⁵⁹⁸ SArk T 22793/24. 5,6 – 8,6€.

⁵⁹⁹ SArk T 910/9.

⁶⁰⁰ Haminan poliisilaiton, Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiiri, kirjepäiväkirja, apulaisnimismies, 3.7.1940 – 5.11.1941, A I a 24.

⁶⁰¹ Yleensä tuotteet hankittiin linnoitustoimiston hankintatoimiston kautta.

sydänlääkettä, yskätippoja ja laastareita. Lääkekaappia täydennettiin syyskuussa. Muita paikallisia yrityksiä, joilta oli kesän ja syksyn aikana hankittu tuotteita tr 211:een, olivat Muurikkalan saha, Kirkkopellon kauppa, Miehikkälän seurakunta, Anton Häsä ja Kurko A.⁶⁰² Muurolan sairaala osti ruokaa kylän kaupasta, mutta suurempia lähetyksiä haettiin Taavetista, jonne oli paremmat kulkuyhteydet kuin Saivikkaille.⁶⁰³

12.4. Vaikutukset kunnan luottamustoimiin

Kunnanvaltuusto joutui muutaman kerran käsittelemään asioita linnoittamisen takia. Syyskuussa 1940 käsiteltiin kunnassa valitsevaa asuntopulaa, joka johtui linnoittajista ja alueella majailevista sotilaista. Kokouksessa päätettiin rakentaa kulkutautisairaalan ja kunnalliskodin maatilalle asuttavia huoneita. Joulukuun kokouksessa päätettiin vaatia sotilaskäytössä ollutta kunnantaloa omaan käyttöön, sillä kansanhuoltolautakunta ei mahtunut muualla toimimaan, koska kansliassa kävi paljon asiakkaita linnoitustöiden vuoksi. Samassa kokouksessa päätettiin anoa kansanhuoltolautakunnalle valtiolta avustusta käyttövaroihin, koska asiakkaita oli paljon enemmän kuin oli osattu aavistaa. Pakko-otoilta kunta yritti myös välttyä, sillä sato oli jäänyt vuonna 1940 huonoksi. Samaan aikaan alueelle muutti siirtoväkeä sekä linnoittajien perheitä ja ruokaa oli vähän. Kunnan mielestä pakko-otot saattaisivat johtaa pakkoteurastuksiin.⁶⁰⁴ Arkisto ei kerro, miten pyyntöön ministeriössä suhtauduttiin.

Kansanhuoltolautakunta jakoi kaikille linnoittajille elintarvike-, vaate- ja muut vastaavat kortit. Varmaa ei ole, miten korttien jako oli aluksi järjestetty⁶⁰⁵, mutta jossakin vaiheessa kansanhuoltolautakunta järjesti asian niin, että se lähetti tarvittavat korttimäärät työryhmiin, jossa huolehdittiin niiden jaosta miehistölle. Työryhmistä tuli jatkuvasti lautakuntaan postia. Joissakin pyydettiin kadonneiden korttien tilalle uusia, toisissa taas todistettiin, että asiakas

⁶⁰² SARk T 910/9.

⁶⁰³ SARk T 22793/24. Taavetti sijaitsee Luumäellä, kun taas Saivikkala on Miehikkälän kuntakeskus.

⁶⁰⁴ Miehikkälän kunnanarkisto, Miehikkälän kunta, Kunnanvaltuusto ja kunnanhallitus, I Cb:2, kunnanvaltuustonpöytäkirjat, 1933 – 11.4.1961.

⁶⁰⁵ Luultavasti osalla linnoittajista oli oman asuinkuntansa kortit mukana, ja osa puolestaan nouti kortin Miehikkälän kansanhuoltolautakunnalta. Tähän ainakin viittaa kunnanvaltuuston kokouspöytäkirja, jossa mainitaan suuri linnoittajien asiakaskunta. Valitettavasti missään Salpalinjatietokannan haastattelussa ei käsitellä asiaa.

oli työryhmän suutari, jolle voi antaa nahan ostoluvan. Muurolan sairaalasta tuli paljon kirjeitä, joissa kerrottiin kuukausittaisista potilasmääristä ja samalla lähetettiin ostokorttien kupongit lautakunnalle.⁶⁰⁶

12.5. Seuraelämää

Miehikkälän seuraelämään linnoittajat toivat vaihtelua. Tansseja järjestettiin välirauhan aikana runsaasti. Linnoittajat järjestivät tansseja, jotka tosin eivät olleet aina sallittuja muille osanottajille. Kuntalaisten itse järjestämissä tansseissa oli paljon väkeä. Tunnelma oli tiivis, koska yhtä tyttöä kohden oli monta tanssittajaa. Eräs haastateltava muistaakin, että erään tanssipaikan ikkunat helisivät, kun tytöt pakenivat innokkaita tanssittajia⁶⁰⁷. Joissakin tansseissa oli jopa ampumavälikohtauksia siviilien ja sotilashenkilöiden välillä, kun asiat eivät sujuneet kaikkien toiveiden mukaan. Sotilaat eivät halunneet siviilimiehiä omiin tansseihinsa ja päinvastoin.⁶⁰⁸

Linnoittajien suhteet paikallisiin olivat hyvät. Tosin linnoittajat olivat vähän heidän kanssaan tekemisissä⁶⁰⁹. He elivät omissa oloissaan työkyllissään. Poikkeuksen tekee tr 216, joka sijaitsi keskellä kylää. Siellä paikallisten ja linnoittajien kanssakäyminen oli tiiviimpää. Eräs Kylmälän kylän asukas muisteli, että syntyi ystävyysuhteita, jotka kestivät sodan jälkeenkin. Haastateltavan vanhemmat olivat erään kortteeripariskunnan lapsen kummeja. Myöhemmin osasta kortteerissa olleista linnoittajista tuli perhetuttuja, ja heitä kutsuttiin jopa perhejuhliin. Samanlaisia muistikuvia on isoäidilläni. Meillä oli ollut kortteerissa konekorjaamo 219:n työmiehiä. Heistä joku teki perheen pojalle sängyn, ja eräs linnoittaja kävi myöhemmin myös joissakin perhejuhlissa.⁶¹⁰ Linnoittajat autoivat kyläläisiä esimerkiksi tarjoamalla ilmaista autokyytiä Muurolasta Taavettiin tai Kylmälästä Haminaan⁶¹¹. Isoäitini muisteli myös, että tr 213:n lääkäri otti vastaan paikallisia ja apua sai

⁶⁰⁶ Miehikkälän kunnan arkisto, Miehikkälän kunta, Kansanhuoltolautakunta, IV 2, E:1, saapuneet kirjeet 1939 – 1941.

⁶⁰⁷ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 26.

⁶⁰⁸ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 35 ja 2.

⁶⁰⁹ Miehikkälän Salpalinjatietokanta esim. haastattelut nro. 10, 11, 9 ja 3.

⁶¹⁰ Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro. 15 ja 35. Saimi Ruopan haastattelu 21.6.2000, haastattelija Heli Notkola (Ruoppa).

⁶¹¹ Saimi Ruopan haastattelu 21.6.2000, haastattelija Heli Notkola (Ruoppa). Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelu nro 15.

myös Muurolan keskussairaala⁶¹². Suurin osa linnoittajista ei koskaan tuntenut ketään paikkakunnan asukasta. Toiset tulivat tutuiksi ja solmivat pitkiä, jopa eliniän kestäneitä ystävyys-suhteita.

13. LAPIOJÄÄKÄRIN YHTEISKUNTA – *Linnoittaja Matin arkipäivä*

Linnoitustoimisto rakensi linnoittajille pienoisyhteiskunnan, jossa huolehdittiin heidän jokapäiväisestä elämästään. Työyhteisönä Salpalinja oli vaativa. Jokaisella oli linjassa selkeä tehtävä. Jos tehtävän hoitaminen ei onnistunut, eivät päälliköt aikailleet erottaa työntekijää. Päälliköiden oma tilanne ei ollut yhtään parempi. Lopputililapun sai helposti käteen. Linnoitustoimisto oli huolehtinut kaikesta, jotta työn tekeminen olisi ollut helppoa. Asuminen ja terveydenhoito olivat ilmaisia, ja ainoastaan ruuasta piti maksaa pientä korvausta. Ruoka oli hyvää niissä olosuhteissa valmistettuna ja tarjolla olleet raaka-aineet huomioon ottaen. Työntekijän huolehdittavaksi jäi fyysisten töiden teko. Työpaikkana Salpalinja oli turvallinen. Tapaturmia oli, mutta vakavia niistä oli vain pieni osa.

Työntekijät asuivat ahtaissa ja kosteissa parakeissa, joissa yksityisyydestä ei ole ollut mitään tietoa. Osa miehistöstä oli kokenut talvisodan, joten ahtaus ja yksityisyyden puute oli tuttua, mutta oliko mielekästä asua samanlaisissa oloissa rauhankin aikana? Osa kääntyi saman tien kotimatkalle, kun näki asuinparakit. Toisille asuminen ei tuottanut ongelmaa, kun omaa kotia ei ollut, vaan se oli jäänyt rajan taakse Karjalaan. Kaikissa työryhmissä suurimman ongelman majoituksen suhteen muodostivat vaatteiden kuivaustilat. Miehistö koki kuivaushuoneet vieraisiksi, ja vaatteita kuivattiin mieluummin makuu- ja oleskelutiloissa. Toki asiaan vaikuttivat myös huonot järjestelyt, sillä osa kuivaushuoneista oli koko talvikauden ilman lämmönlähdettä. Toinen yleinen ongelma oli peseytymistilat ja niiden järjestäminen. Saunat toki lämpenivät, mutta joka ilta ei kaikilla ollut mahdollisuutta saunomiseen. Monissa parakeissa ei omia peseytymistiloja ollut, vaan miehistö pesi itsensä tuvissa. On kuitenkin annettava tunnustus Linnoitustoimistolle, joka suoriutui tehtävästään kunnialla. Lyhyessä ajassa he majoittivat tuhansia miehiä keskelle metsiä ja loivat asuinkelpoiset olot.

⁶¹² Saimi Ruopan haastattelu 21.6.2000, haastattelija Heli Notkola (Ruoppa).

Heräsin viideltä hampaiden kalistessa kylmässä parakissa. Jäseniä kolotti. Ikkunat olivat pakkasen puremat, eikä kukaan ollut laittanut kamiinaan tulta. Parakin uuni ei ollut vielä kunnossa. Puin ylleni kohmeiset vaatteet, ja pesin kasvoni vedellä, joka oli jääriitteessä. Parakki oli kylmä ja kostea, mutta kukaan ei valittanut. Muut heräilivät, ja naapuri sängyn Taavi valitteli krapulaansa.

Linnoitustoimisto järjesti työntekijöilleen vapaa-ajan ohjelmaa ja yritti kasvattaa miehistä niin fyysisesti kuin henkisesti kotia, uskontoa ja isänmaata arvostavia ihmisiä. Kaikki vapaa-ajan toiminta oli ohjattu tähän tarkoitukseen. Täysin Linnoitustoimisto ei tehtävässään onnistunut, koska järjestetyn vapaa-ajan rinnalla oli alkoholi. Vaikka se ongelmana ei koskettanut suurinta osaa Salpalinjan työntekijöistä, oli sillä suuret vaikutukset kokonaisuuteen. Linnoitustoimiston voimavaroja upposi paljon alkoholin mukanaan tuomien ongelmien hoitamiseen.

Työntekijöiden sosiaalinen yhteisö oli samalla tavalla kerroksinen kuin muissakin vastaavissa yhteisöissä. Luokkajako korostui esimerkiksi makuutilojen osalta. Työläinen sai tyytyä paljon pienempään asuintilaan verrattuna päälliköihin. Päälliköiden ja toimistohenkilökunnan huoneet oli myös sisustettu paremmin kuin työläisten. Tämä perusteltiin johtoasemassa olleiden tottumattomuudella. Mutta olivatko kaikki työläiset tottuneet karuihin korpimaisemiin? Tuskin. Palkkaus oli toinen luokkajakoa korostava seikka. Ylimmillä oli korkeampi palkka, mutta tavalliset linnoittajatkin arvoitettiin erisuuruisilla palkoilla. Luokkajakoa yritettiin peittää esimerkiksi määräämällä kokouksiin tai juhliin osanottajia niin johtoportaasta kuin alemmaltakin tasolta. Ristiriitoja eri luokkien välille syntyi kuitenkin melko vähän. Kaikilla oli kiire tehdä työtä, ja monelle Salpalinja merkitsi ainutta mahdollisuutta työntekoon ja hyviin ansioihin.

Sosiaaliset suhteet pysyivät korrekteinä Miehikkälän työryhmissä. Pomo oli pomo, jota toteltiin, tai muuten työpaikka oli entinen. Työntekijöiden kesken välit olivat pääsääntöisesti hyvät, mutta välillä oli ristiriitoja; puukotuksia, riitoja ja tappeluja. Kaikki kuitenkin tulivat toimeen keskenään, koska oli pakko. Jos ei tultu toimeen, ei työpaikka ollut se oikea:

tällaiset työntekijät yleensä poistuivatkin melko nopeasti Salpalinjalta. Naisiin suhtautuminen oli normaalia, ja heidän asemansa linjalla oli hyvä.

Aamupalalla lotat hymyilivät aina yhtä iloisesti, vaikka heidän työpäivänsä oli alkanut varhain aamuyöllä. Erityisesti Leenan kasvot jäivät mieleeni. Uskaltaisikohan Leenaa pyytää lauantaina tanssimaan työryhmän omissa tansseissa? Tietysti sillä oli muitakin tanssittajia.

Tavallinen linnoittaja eli päivänsä yksinkertaisesti. Luultavimmin linnoittaja oli karjalainen, 20 – 40-vuotias mies. Hän oli hakeutunut töihin joko tulemalla suoraan Miehikkälään tai saanut jonkin kaupungin työnvälityksestä ohjeet tulla Miehikkälään. Hän sai melko korkeaa palkkaa, mutta samalla hän joutui luopumaan osittain omasta vapaudestaan asuessaan tarkoin vartioidulla ja säännellyllä alueella. Hänen normaalit sosiaaliset suhteensa kärsivät, koska esimerkiksi perhe asui muualla. Linnoittajan päivä koostui raskaista fyysisistä töistä, ruokailuista ja lyhyestä vapaa-ajasta. Jos oli kiire tai esimerkiksi valettiin korsua, oli töitä lähes koko ajan. Tavallinen linnoittaja ei koskaan joutunut mihinkään ongelmiin. Hän teki töitä, söi, harrasti luultavimmin urheilua ja nukkui.

Kiiruhdin estekivilinjalle töihin. Taas tänään oli lapioitavaa ja kivien pystytystä. Näin talvella se oli vaikeaa. Rahaa työstä sai onneksi hyvin. Siitä sai pesämunaa omaa uutta kotia varten. Vanha oli jäänyt Kaukolaan. Porukassa töitä tehtiin ilman turhia taukoja, kaikille oli tärkeää, että homma eteni, ettei saanut laiskan mainetta ja sitä kautta lopputililappua.

Iltaruuan jälkeen menin kämpille. Taavi oli jälleen viihteellä. Ihme, että hän vielä pysyi töissä. Äänistä päätellen naapurikämpillä oli jälleen korttirinki kasassa ja Taavinkin askel vei sinne. Taavi lainasi minulta rahaa, koska oli menettänyt omansa alkuviikosta korttipelissä. Ruuan jälkeen otin pienet nokoset. Sen jälkeen luin lehden, joka oli jo rispaantunut ja täynnä sormenjälkiä. Postiakin olin saanut äitimuorilta,

joka kiitteli lähettämistäni rahoista. Ajattelin, että pitäisikö anoa lomaa, sillä olin ollut joulunkin töissä.

Linnoittaja osallistui Linnoitustoimiston järjestämiin vapaa-ajanvietto-ohjelmiin. Hän kävi lähinnä elokuvissa ja illanvietoissa. Riippui linnoittajasta, osallistuiko hän muihin tilaisuuksiin ja juhliin. Joulujuhlaan linnoittaja osallistui, jos ei ollut lomalla. Hän ei koskaan valittanut ruuasta, ei tehnyt kolttosia tai joutunut tapaturmaan. Luultavimmin hän ei koskaan sairastanut ja rokotuksiakin hän sai vain, jos häntä ei ollut aiemmin rokotettu.

Illansuussa lähdin lottalaan, jossa esitettiin elokuvaa Hätävara. Leenakin oli siellä. Elokuvan jälkeen join vielä korvikkeet kanttiinilla oman kylän miesten kanssa. Heidän kanssaan olisi ollut hauska jutella pitempäänkin, kun omaan porukkaan ei ollut tullut yhtään tuttua, ei edes parakille, mutta raskas työ vaati kunnon yöunet ja kello lähenteli jo kymmentä. Palasin parakille. Osa porukan jätkistä oli vielä valamassa korsua, osa nukkui ja osa oli jossain remuamassa. Pistin kamiinaan lisää puita ja levitin vaatteeni huoneeseen kuivamaan. Nukahdin. Huomenna olisi jälleen työntäyteinen päivä, tällä kertaa korsutyömaalla.

Lapiojääkäriin elämä välirauhan aikana oli fyysisesti vaativaa. Hän teki ne työt, jotka häneltä vaadittiin. Hän ei kyseenalaistanut käskyjä. Urakka loppui joko palvelukseen astumismääräykseen tai kutsuun ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Osa jäi jatkamaan lapiojääkäriin uraa siirtyen uusille linnoitusalueille.

Salpa-aseman rakentaminen muokkasi ympäristöä. Samalla se antoi töitä, jotka olivat tarpeen köyhille maaseutupitäjän asukkaille. Rakennustyöt toivat Miehikkälään outoa väkeä ja rikollisuutta. Rikollisuuden kasvu lisäsi poliisien lukumäärää ja lähiseudun oikeusviranomaisten töitä. Aseman rakentaminen toi levottomuutta ja epävarmuutta, sillä pitäjän asukkaat tiesivät, missä taisteltaisiin, jos uusi sota yllättäisi. Vakoilijoiden uhka leijui Miehikkälän yllä. Rakentaminen toi mukaan myös uusia tuttavuuksia ja vaihtelua jokapäiväiseen elämään. Se aloitti uuden aikakauden Miehikkälän historiassa ja löi siihen

jälkensä, jotka näkyvät nykypäivänä. Vaikka linjalla ei koskaan taisteltu, sen arvo on suuri. Se muistuttaa menneistä ja antaa samalla ohjeen tähän päivään; katse on suunnattava eteenpäin.

LÄHTEET

Arkistolähteet:

Sota-arkisto (SArk)

Linnoitustoimisto arkisto (suurin osa tämän alaisia toimijoita, osa myös Linnoitusosaston alla, joka perustettiin jatkosodan sytyttyä Linnoitustoimiston pohjalle)

- T 910/1 Työpiiri 210, saapuneet salaiset kirjeet 1940 – 1941.
 T 910/2 Työpiiri 210, saapuneet salaiset kirjeet 1940 – 1941.
 T 910/3 Työpiiri 210, saapuneet salaiset kirjeet 1940 – 1941.
 T 910/4 Työpiiri 210, saapuneet salaiset kirjeet 1940 – 1941.
 T 910/5 Työpiiri 210, lähteneet salaiset kirjeet 1940 – 1941.
 T 910/6 Työpiiri 210, saapuneita kirjelmiä Linnoitustoimistolta 24.5. – 28.12.1940.
 T 910/7 Työpiiri 210, saapuneita kirjelmiä Linnoitustoimistolta 30.12.1940 – 18.6.1941.
 T 910/8 Työpiiri 210, saapuneita kirjelmiä 1940 – 1941.
 T 910/9 Työpiiri 210, saapuneita kirjelmiä 1940 – 1941.
 T 910/10 Työpiiri 210, saapuneita kirjelmiä 1940 – 1941.
 T 910/11 Työpiiri 210, lähetettyjä kirjelmiä 1940 – 1941.
 T 910/22 Työryhmä 213, saapuneita kirjeitä 1940.
 T 910/23 Työryhmä 213, kirjeistöä 1940.
 T 910/26 Työryhmä 213. Kirjeistöä 1940. Lähetetyt ja saapuneet.
 T 9003 Työryhmä 211 asiakirjoja, ei järjestetty, kahdeksan pinkkaa.
 T 12524/7 Yleinen osasto, salaista kirjeistöä 1940.
 T 12524/8 Yleinen osasto, salainen kirjeistö 1940.
 T 12524/9 Yleinen osasto, salaista kirjeistöä 1940.
 T 12526/11 Yleinen osasto, salainen kirjeistö 1941.
 T 12526/14 Yleinen osasto, salaista ja henkilökohtaista kirjeistöä.
 T 12526/15 Yleinen osasto, salainen yleinen kirjeistö 1940 – 1941.
 T 12535/9 Valistustoimisto, kirjeistöä 1940 – 1941.
 T 12547/2 Pastori, yleistä kirjeistöä 1940.
 T 12547/3 Pastori, yleistä kirjeistöä 1941.
 T 12553/1 Yleinen osasto, yleistä kirjeistöä 1940.
 T 12553/2 Yleinen osasto, yleistä kirjeistöä 30.12.1940 – 5.4.1941.
 T 12553/3 Yleinen osasto, yleistä kirjeistöä 3.4.1941 – 18.6.1941.
 T 12561/25 Rakennusosasto, yleistä kirjeistöä 1940 – 1941.
 T 12562/5 Rakennusosasto, tulipalopöytäkirjat ja palotarkastuspöytäkirjat 1940 – 1941.
 T 12562/22 Rakennusosasto, yleistä kirjeistöä työryhmille, 1940 – 1941.
 T 12563/5 Rakennusosasto, saapuneita salaisia kirjelmiä.
 T 12680 Linnoitustöiden johtajan arkisto. Kopioitu Miehikkälän Salpalinja tietokannasta.
 T 12706/8 Maanlunastustoimisto, lähetettyjä yleisiä kirjelmiä 1940.
 T 12706/9 Maanlunastustoimisto, saapuneita yleisiä kirjelmiä 1940.
 T 12706/10 Maanlunastustoimisto, saapuneita yleisiä kirjelmiä 1940 – 1941.
 T 12706/15 Maanlunastustoimisto, salaista kirjeistöä 1940 – 1941.
 T 12707/1 Maanlunastustoimisto, lähetettyä yleistä kirjeistöä 1941.
 T 12707/2 Maanlunastustoimisto, lähetettyjä yleisiä kirjelmiä 1941.
 T 12707/3 Maanlunastustoimisto, saapuneita yleisiä kirjelmiä 1941.

- T 12708/4 Maanlunastustoimisto, korvauskortisto A – Ö, 1940 – 1944.
- T 12717/6 Metsätoimisto, saapuneita yleisiä kirjelmiä.
- T 13023 2. Linnoitus korjauspaja, puhelin- ja lennätinsanomaluettelo, tapaturmavihkoja, ja palopäiväkirjoja.
- T 13023/12 2. Linnoitus korjauspaja, lähetetyt kirjelmät 1941.
- T 13129/3 Työpiiri 210, palkkaus-, tapaturma-, loma- ja komennusasiat 1940 – 1941.
- T 13129/4 Työpiiri 210, lähetettyjä ja saapuneita kirjelmiä 1940 – 1941.
- T 13133/55 Lin.RP 211, henkilötiedot L – N.
- T 13137/28 Lin.RP 212, lähetetyt ja saapuneet kirjelmät 1940.
- T 13137/29 Lin.RP 212, lähetetyt kirjelmät 1941.
- T 13138 Lin.RP.213, palkkakortit 1940 – 1944.
- T 13140 Lin.RP 213, tapaturmaluettelot 1940 – 1944.
- T 13141/26 Lin.RP 213, palkka- ja tiliasiat 1940 – 1941.
- T 13141/34 Lin.RP 213, tapaturma-asiat A – O, 1941.
- T 13153/35 Lin.RP 213, tapaturma-asiat P – Ö, 1941.
- T 13153/37 Lin.RP 216, tapaturmailmoituksia 1941 – 1944.
- T 13154/61 Lin.RP 216, työryhmä 216:n antamia työ- ja komennustodistuksia 1941.
- T 13154/62 Lin.RP 216, lähetettyjä kirjelmiä 1941.
- T 13154/63 Lin.RP 216, saapuneita kirjelmiä 1941.
- T 13155/64 Lin.RP 216, saapuneita kirjeitä.
- T 13155/65 Lin.RP 216, kirjeenvaihtoa.
- T 13155/66 Lin.RP 216, kirjeenvaihtoa.
- T 13545/4 Miehikkälän Salpalinja tietokannasta kopioitu asiakirja.
- T 13545/5 Suunnitteluosasto, lähetettyjä salaisia kirjelmiä. Kopioitu Miehikkälän Salpalinja tietokannasta.
- T 14251/1 Linnoitusasiain toimikunta, kokouspöytäkirjat 1940 – 1941.
- T 14251/3 Linnoitusasiain toimikunta, saapuneet kirjeet 1940 – 1941.
- T 14251/4 Linnoitusasiain toimikunta, saapuneet kirjeet 1940 – 1941.
- T 14251/11 Linnoitusasiain toimikunta, muistiinpanoja ym. 1940 – 1941.
- T 22793/8 Ylilääkäri, saapuneita salaisia ilmoituksia.
- T 22793/12 Ylilääkäri, yleistä kirjeistöä 1940 – 1941.
- T 22793/14 Ylilääkäri, yleistä kirjeistöä.
- T 22793/16 Ylilääkäri, yleistä kirjeistöä.
- T 22793/17 Ylilääkäri, yleistä kirjeistöä.
- T 22793/19 Ylilääkäri, yleistä kirjeistöä.
- T 22793/20 Ylilääkäri, yleistä kirjeistöä.
- T 22793/24 Muurolan keskussairaala, tili- ja maksutositteita 1.11.1940 – 30.6.1941.
- T 22793/25 Ylilääkäri, lääkintähuoltotiedotuksia 1940 – 1941.
- T 22793/26 Ylilääkäri, yhteenveto lääkintähuollon kehityksestä Linnoitustoimiston työmailla 1940.

Lotta Svärd-järjestön arkisto

- A 90 Lotta Svärd järjestön keskusjohtokunnan sotilas, ym. virastojen ja erilaisten liikkeiden välinen kirjeenvaihto.
- A 91 Lotta Svärd järjestön keskusjohtokunnan sotilas, ym. virastojen ja erilaisten liikkeiden välinen kirjeenvaihto.

A 172 Lotta Svärd järjestön, keskusjohtokunnan Rajatoimiston toimintaa, saapuneet kirjeet 1940 – 1942.

A 174 Lotta Svärd järjestön, keskusjohtokunnan Rajatoimiston toimintaa, kiertokirjeet.

T 19689/4 Lotta keskusjohtokunta, puheenjohtajan yksityiskirjeenvaihto.

muuta

F 3 Muurolan keskussairaala, saapuneet ja lähteneet kirjeet.

Acb 2 Muurolan keskussairaala, sairaskirja N:o 1.

PK 1481/8 Reino Arimon kokoelma.

SPK 18318 Sotapäiväkirja, E./Lin.RP 213, 16.6. – 31.12.1941.

Kansallisarkisto (KA)

EK, Valpo I, pääosaston tilannekatsaukset 1 – 12, v. 1937 – 1941, 1393.

EK, Valpo I, tilannekatsaukset, alaosastot, 1941, 1400. XXVIII2 – XXVIII8.

EK, Valpo, alaosastojen tilannekatsaukset, Kotka 1924, 1941 – 1942, 1409.

Mikkelin maakunta-arkisto (MMA)

Kymin tuomiokunta, välikäräjät, Virolahti ja Miehikkälä välikäräjät, 18.9.1940, 5.2.1941 ja 6.8.1941.

Luumäen nimismiespiirin ilmoituspäiväkirja 1933 – 1944, A V b, 2.1.1939 – 9.9.1940, 9.9. – 31.12.1940.

Luumäen nimismiespiirin pidätettyjen kirja 1940 – 1969, A VI 1.

Haminan poliisin arkisto

Virolahden ja Miehikkälän nimismiespiirin arkisto

Ilmoituspäiväkirja 1.4.1940 – 31.12.1941, A V b 6.

Ilmoitus- ja syytepäiväkirja 1.1.1940 – 31.3.1941, A V b 3.

Kirjekonseptiot ja lähetettyjen kirjeiden toisteet, D a 22, 1940.

Kirjepäiväkirja, apulaisnimismies, 3.7.1940 – 5.1.1941, A I a 24.

Poliisikuulustelu pöytäkirja 1940, C II a 21, II-kansio.

Poliisikuulustelupöytäkirja 1941, C II a 22, I-kansio.

Poliisikuulustelupöytäkirja 1941, C II a 22, III-kansio.

Kotkan käräjien arkisto

(Tutkimushetken sijainti, nykyisin arkistot sijaitsevat Mikkelin maakunta-arkistossa, Kymin tuomiokunnan arkistossa.)

Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät 1940, I ja II yleinen istunto, varsinaiset asiat.

Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät 1941, I ja II yleinen istunto, varsinaiset asiat.

Virolahden ja Miehikkälän syyskäräjät 1941, I ja II yleinen istunto, varsinaiset asiat.

Virolahden ja Miehikkälän talvikäräjät 1942, I ja II yleinen istunto, varsinaiset asiat.

Miehikkälän kunnan arkisto

Kansanhuoltolautakunta I V 2, E:1, saapuneet kirjeet 1939 – 1941.

Kunnanvaltuusto ja –hallitus, I Cb:2, kunnanvaltuustonpöytäkirjat 1933 – 11.4.1961.

Majoituslautakunta, III 9, Ca 1, pöytäkirjat 1940 – 1945.

Aikalaisjulkaisut

- Linnoitustyömaiden** aseveliyhdistys r.y. v. 1941 vuosikertomus. Kouvola 1942.
- Lotta Svärd**-johtokunnan ja – järjestön vuosikertomus 1941, Helsinki 1942.
- Malmgren**, Elli, Muonituslotan käsikirja. Lotta Svärd julkaisu N:o 11. Helsinki 1940, kuudes painos.
- Toivonen**, Onni, Tarvikkeiden jakelun säännöstely. Teoksessa Viisi vuotta kansanhuoltoa, Utrio, Untamo. Helsinki 1945.
- Ulkoministeriön** julkaisuja, Suomen sinivalkoinen kirja II, Neuvostoliiton suhtautuminen Suomeen Moskovan rauhan jälkeen. Helsinki 1941.
- Waltari**, Mika, Neuvostovakoilun varjossa – Helsingin neuvostolähetystö kiihotus- ja vakoilutoiminnan keskuksena. Helsinki 1942.

Kirjallisuus

- Aallonpää**, Heikki, Salpa-asema. Teoksessa Kaakkoisraja ja sen linnoitukset, toim. Rinno, Soile. Etelä-Karjalan museo, 7 julkaisusarja. Lappeenranta 1980.
- Ahto**, Sampo, Salpa-aseman rakentaminen ja merkitys. Salpa-linja seminaari 27.6. – 28.6.1992, Miehikkälä, seminaariraportti. Kymenlaakson kesäyliopiston julkaisu 1992/3.
- Ahto**, Sampo, 1992b, Salpa-aseman rakentaminen ja merkitys. Teoksessa Kaakon kuriiri: kuvauksia Kaakkois-Suomen sotilaallisista vaiheista. Julkaisija Pohjois-Kymenlaakson kadettiipiiri. Kouvola 1992.
- Aitovieri**, Hilma & Hirvonen, Salama, Lotta Kuosmasen sota. Vaasa 1988.
- Allard**, Erik, Sosiologia I. Kolmas painos, Juva 1987.
- Andolf**, Göran, Svenska Arbetskåren I Finland. Teoksessa Svenska frivilliga I Finland 1939 – 1944, redaktionsutskott, Claëson, Löwgren, Nordlof, Silfverstone. Nordets Tryckeri 1989.
- Araviita**, Pertti, Salpalinja tekee mutkan – ja muita tarinoita. Jyväskylä 2003.
- Arimo**, Reino, Suomen linnoittamisen historia 1918 – 1944. Keuruu 1981.
- Bäckström**, Maija-Liisa, Fanni Luukkonen – lottajohtaja. Keuruu 1993.
- Dunar**, Andrew J. & McBride, Dennis, Building Hoover Dam. An oral history of the great depression. Alkuperäispainos Reno 1993. Tässä on käytetty 2001 painosta.
- Favorin**, Martti, Virolahden historia III. Suomen itsenäisyyden vuosikymmenet vuoteen 1999. Keuruu 1999.
- Haavio-Mannila**, Elina, Miesten ja naisten väliset suhteet sodan aikana. Teoksesta Naisten aseet. Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa, toim. Raitis, Riikka & Haavio-Mannila, Elina. Juva 1993.
- Hakanen**, Väinö & Uusiheimala, Jarmo, Suomen sodan 1939 – 1944 vaikutuksia Miehikkälässä ja Luumäellä. Teoksessa Kaakon kuriiri: kuvauksia Kaakkois-Suomen sotilaallisista vaiheista. Julkaisija Pohjois-Kymenlaakson kadettiipiiri. Kouvola 1992.
- Hakkarainen**, Tellervo & Huovinen, Maarit, Lotta sodassa ja rauhan töissä. Juva 1999.
- Ilomantsi**-seura Ry, Reten Jeslietta.
- Jokipii**, Mauno, Jatkosodan synty. Keuruu 1987.
- Juutilainen**, Seppo, Jätkästä metsuriksi. Suomalainen metsäyöntekijä 1870-luvulta 1970-luvulle. Sarja A, tutkimuksia 11 1987. Tampereen yliopiston sosiologian- ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere 1988.
- Kaskimies**, Einari, Puhtain asein. Suomen marsalkan päiväkäskyjä vuosilta 1918 – 1944. Helsinki 1971.

- Karvinen-Kopteff**, Outi, Naisten kokemuksia sotasairaanhoidosta. Teoksesta Naisten aseet. Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa, toim. Raitis, Riikka & Haavio-Mannila, Elina. Juva 1993.
- Korhonen**, Saimi Inkeri, Metsäkämpän emäntä. Joensuun yliopisto 2002.
- Koskimies**, Airi ja Rafael, Suomen lotta. Helsinki 1964.
- Lehtonen**, Heikki, Yhteisö. Jyväskylä 1990.
- Lukkarinen**, Vilho, Suomen lotat. Lotta Svärd-järjestön historia. Porvoo 1981.
- Länsivaara**, Ilkka & Tolmunen, Arvo, Salpa-asema – sodan monumentti. Salo 1996.
- Orre**, Taisto, Työyhteisön ilmapiiri. Keuruu 1987.
- Pipping**, Knut, Komppania pienoisyyhteiskuntana – sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941 – 1944. Suom. Vilén, Heikki. Keuruu 1978.
- Pöysä**, Jyrki, Jätkän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsäperinteessä. Vammala 1997.
- Rautio**, May-Bee, Opi rakastamaan maatasi ja kansaasi – rintamalottien elämää. Helsinki 2001.
- Rislakki**, Jukka, Erittäin salainen. Vakoilu Suomessa. Vaasa 1982.
- Saukkonen**, T.S., Linnoitustyöt ja vakinaiset puolustusasemat. Teoksessa Suomen sota 1, toim. Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallinen toimisto. Kuopio 1965.
- Seppälä**, Helge, Karl Lennart Oesch. Suomen pelastaja. Jyväskylä 1998.
- Siiröpää**, Pekka, Rakennuksista sodan ajan Luumäellä. Teoksesta Sotamuistoja Luumäeltä, toim. Ilves, Hannu ja Pien-Inkeroinen, Pentti. Jyväskylä 2000.
- Snellmann**, Hanna, Tukkilaiden tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä. Jyväskylä 1996.
- Sudenniemi**, Seppo, Salaisen sodan varjot. Tiedustelu- ja desanttitoimintaa talvi- ja jatkosodassa. Keuruu 1987,
- Tervasmäki**, Vilho, Mannerheim. Valtiomies ja sotapäällikkö talvi- ja jatkosotien käänne- kohdissa. Hämeenlinna 1987.
- Turunen**, Irma, Lotta Svärd-järjestö. Teoksessa Suomen sota 9, toim. Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallinen toimisto. Kuopio 1960.
- Vahe**, Juha, Suomen Salpa 1940 – 1944. Salpa-aseman tausta, rakentaminen ja vaikutukset Miehikkälässä. Miehikkälän Salpalinja-museon julkaisuja 1. Jyväskylä 2001.
- Varjo**, Veijo, Miehet pimeästä – neuvostovakoilu Suomessa. Saarijärvi 1980.
- Von Bagh**, Peter, Suomalaisen elokuvan kultainen kirja. Keuruu 1992.
- Vuorenmaa**, Anssi, ”Aseistettu rauha” – Suomiko sotilasleiri. Teoksessa Talvisodasta jatko- sotaan, toim. Kronlund, Jarl. Jyväskylä 1991.
- Wessmann**, Raino, Kevään 1940 sotilaallinen tilanne ja siitä johtuneet järjestelyt. Teoksessa Suomen sota 1, toim. Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallinen toimisto. Kuopio 1965.
- Wilenius**, Reijo, Ihminen ja työ. Esitutkimus. Jyväskylä 1981.

Artikkelit

- Pitkänen**, Pertti & Pyy, Hannu, Salpalinjan betonin kunto kestää, Betoni 4/1996.

Suomen viralliset tilastokirjat

SVT VI, väestö 96 – 100, väestötilastoa, 98:1, Suomen väestötauluja, Helsinki 1945.

SVT VI A, väestö 101 110, väestötilastoa, A väestön muutokset v. 1941 – 45, tauluja, Helsinki 1949.

SVTK 1943, työssä sattuneet tapaturmat 1918 - 1940, Helsinki 1944.

SVTK 1946 – 47, valtion töissä sattuneet tapaturmat vuosina 1918 – 1943, Helsinki 1948.

SVT XXIII, oikeustilasto 77, rikollisuus 1938, poliisiin tietoon tulleet, taululiitteitä, Helsinki 1939.

SVT XXIII, oikeustilasto 78, rikollisuus 1939, poliisiin tietoon tulleet, taululiitteitä, Helsinki 1941.

SVT XXIII, oikeustilasto 79, rikollisuus 1940, poliisiin tietoon tulleet, taululiitteitä, Helsinki 1942.

SVT XXIII, oikeustilasto 81, rikollisuus 1941, poliisiin tietoon tulleet, taululiitteitä, Helsinki 1944.

SVT XXIII, oikeustilasto 84, rikollisuus 1945, poliisiin tietoon tulleet, taululiitteitä, Helsinki 1951.

Haastattelut

Miehikkälän Salpalinjatietokanta haastattelut nro. 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 51, 56, 61, 62, 65, 66, 67, 68 ja 69.

Miehikkälän Salpalinjatietokanta T. Lindstedtin nauhoitus.

Saimi Ruopan haastattelu 21.6.2000. Haastattelijana Heli Notkola (Ruoppa).

Internet-sivut

<http://xroads.virginia.edu/~MA98/haven/hoover/boulder.html>. Sivuja katsottu 2.4.2005.

http://www.stat.fi/tk/hp/khi_eki_rahamarvo.html. Sivulla käyty 7.6.2004.

www.tohtori.fi/laakarikirja/. Sivuja on katsottu 17.6. ja 19.6.2002.

<http://www.narc.fi/naytt/naytxsuo.htm>. Kansallisarkiston Talvisota-näyttelyn tekstistä, vitriini 19. Katsottu 26.9.2002

http://www.filmoholic.com/widerscreen/1_98/kylman_sodan_elokuvasensuurin_alku.htm.

Tekstin kirjoittanut Jari Sedergren. Sivulla käyty 26.9.2002.

<http://www.veikkaus.fi/yritys/yritys/historia/historia.html>. Katsottu 30.10.2002.

http://www.sotaveteraaniliitto.fi/lehdet/4_00/asev.htm. Katsottu 13.2.2003.

Muut

Jatkosotakronikka 1997.

Miehikkälän Salpalinjatietokanta, Launonen, Virpi, pro gradu Joensuun yliopistolle 2002.

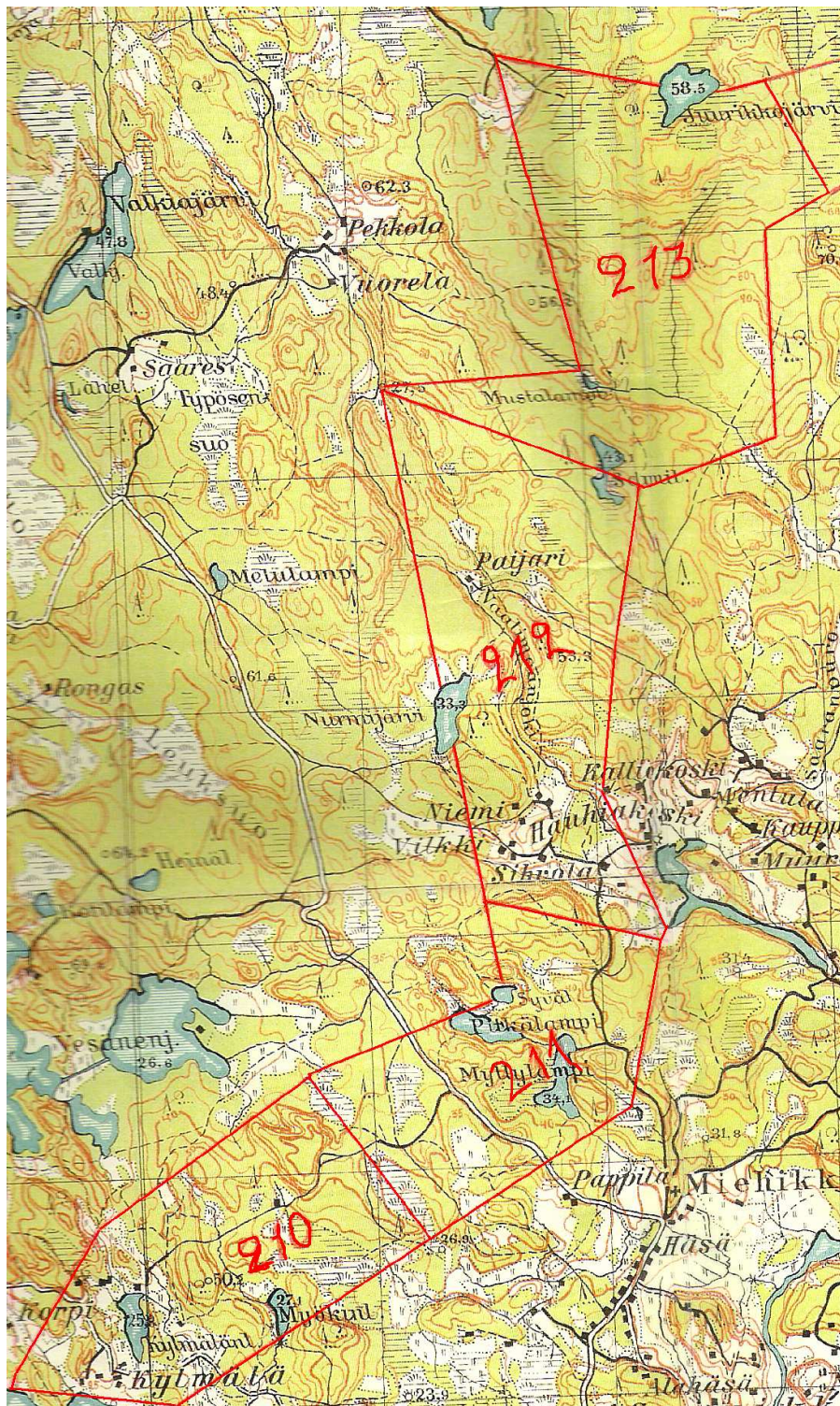
Miehikkälän Salpalinjatietokanta, Oinonen, Armi, Työpäiväkirja Salpalinjaprojektille, syksy 1998.

Nevalainen, V.E., Kymenlaakson lukemisto, 1965.

Niesstedt, Walter, Lääketieteen termit, 1999.

Oinonen, Armi, Suomen Salpa 1940 – 1944, multimediateos, 2004.

Liite 2: Miehkälän työryhmien alueet.

Lähde: Sark T 14251/11. Kartan mittakaava 1: 50 000.

Liite 3: Työnantajien- ja työntekijäjärjestöjen sopimat Kotkan tuntipalkat 1.7.1940

Työryhmien päälliköille

Linnoitustöiden toimikunnan päätösten mukaan on linnoitustyömailla tuntitöissä noudatettava Kotkassa käytössä olevia rakennustyöpalkkoja ja urakkatöissä Helsingin urakkatyötariffin mukaisia palkkoja. Tuntipalkat tulevat olemaan siis seuraavat:

kirvesmiehet telinetöissä	9,75 – 10,25mk
kirvesmiehet muissa töissä	10,50 – 11,50mk
tiilenkantajat ulkotöissä	9,25 – 9,75mk
tiilenkantajat sisäkannossa	8,25 – 9,50mk
aputyöläiset	7,65 – 8,25
naiset laatikon kannossa	7 – 7,50mk
naiset muissa töissä	5,75 – 6,25mk
sementtityöläiset	10,50 – 11,50mk
raudoittajat	10,50 – 11,50mk
betonimiehet ja laastin tekijät	8 – 9mk
auton apumiehet	7,65 – 8,25mk
apumiehet kivitöissä	8 – 9mk
kivenhakkurit	11 – 12mk
käsiporarit	9 – 10mk
koneporarit	10 – 12mk

Nämä tuntipalkat otetaan käyttöön 1.7.1940. Kun pyritäessä parantaa ruokaa työmailla on ollut pakko nostaa ruuan hintaa niin on katsottu kohtuulliseksi korottaa myös alempia tuntipalkkoja. Tämän ko työryhmän päällikkö sopivaksi katsomallaan tavalla saattaa työläisten tietoon, jos katsoo sen tarpeelliseksi. Helsingin urakkatyötariffeja on aikaisemmin jaettu työryhmiin.

Lähde: *SArk T 13155/64*.

Liite 4: Työryhmien sairaaksi ilmoittautuneet.

	TR 211				TR 212				TR 213				TR 216		
	Sairaaksi ilm.	lääkärin apua	muusalle hoitoon	hoitoon ilm.	Sairaaksi ilm.	lääkärin apua	muusalle hoitoon	hoitoon ilm.	Sairaaksi ilm.	lääkärin apua	muusalle hoitoon	hoitoon ilm.	Sairaaksi ilm.	lääkärin apua	muusalle hoitoon
1940															
elokuu	691				186	25			284	34			42	2	
syyskuu	436	12	1		100	17			257				50	9	
lokakuu					81	9			237	20			43	18	
marraskuu	105	1			60	19	1		336	31	1		25	12	3
joulukuu	79	4	2		31	7	6		408	15	2		21	11	2
1941															
tammikuu	9	8	5		31	5	2		424	35	6		48	30	5
helmikuu	5	3			63	21	2		380	27	8		71	34	6
maaliskuu	3	3	2		52	13	5		255	39	1		40	21	2
huhtikuu	80	4			51	22	4		147	11	2		52	35	3
toukokuu	76	5	1		53	24	2		123	25	7		94	66	8
kesäkuu	94	11	2		54	28	2		95	16	7		115	40	1

Lähde: Lääkintähuoltotiedotukset.

Liite 5: Tr:en 212, 213 ja 216 tapahtumakalenterit.

TR 213 tapahtumakalenteri

TR 213 tapahtumakalenteri	päivämäärä	mitä	osanottajamäärä
1940			
heinäkuu	31.7. – 1.8.	elokuva; Helmikuun manifesti	
elokuu	9.- 10.8.	isänmaallis-uskonnollinen tilaisuus	200
	11.8.	urheilukilpailut	
	22. – 23.8.	elokuva: Lapatossu	
syyskuu		yleisurheilukilpailut	30
		2 hartaustilaisuutta molemmissa kylissä	100 - 200
		kylien välinen tietokilpailu; viisi miehiset joukkueet	
		3 ohjelmalliset iltamat	
		elokuvia: Kuin uni ja varjo, Avoveteen ja Koskenlaskijan morsian	
		parakkien nimien ehdotuskilpailu; toistasataa ehdotusta	
		näytelmä harjoituksia	
1.10.- 15.11.		parakkikylien välinen kävelykilpailu	
		huvinäytelmä; Vesiparantolassa	
		elokuvat: Vaimoke, Tulitikkuja lainaamassa ja Kaksi tietä	
		3 ohjelmallista	
16.11. – 15.12.		kävelykilpailu	25
		näytelmä: Ryssän morsianko	
		elokuvat: Jääkäriin morsian ja Aatamin puvussa ja vähän Eevankin	
		yksi hartaustilaisuus molemmissa kylissä	
		lukuilta	
		itsenäisyyspäivän juhlallisuu-	
		det	
		3 ohjelmallista	
16.12.1940 - 15.1.1941		näytelmä: Toppakahvit	
		elokuva: Rykmentin murheenkryyni	

	24.12.	joulujuhla	
	25.12.	hartausilaisuus radion välityksellä	
	26.12.	rekiretki ja ohjelmallinen iltama	
1941		Maan Turvan esiintyminen	200
		4 iltamaa	
16.1. – 15.2.		näytelmä: Vehkeitten loppu	
		elokuva: Hätävara	
		3 ohjelmallista iltamaa	
		kylien välinen kävelykilpailu	30
		voimisteluharjoituksia kerran viikossa	
		Juurakon Yrityksen ja Mustalammen Korvenpoikien vuosikokous	
	23.2.	ohjelmallinen illanvietto Juurakossa	130
	28.2.	Kalevala-juhla Juurakossa ja Mustalammella	200
maaliskuu	1.3.	ohjelmallinen ilta Pekkolassa	70
	9.3.	elokuva Mustalammella	250
	9.3.	ohjelmallinen illanvietto Juurakossa	275
	10.3.	elokuva Juurakossa	230
	12.3.	elokuva Juurakossa	65
	13.3.	Maaliskuun 13 päivän muistojuhla Juurakossa ja Mustalammella	200
	16.3.	hiihtokilpailut	22
	16.3.	ohjelmallinen iltama Juurakossa	175
	25.3.	hartaushetki Juurakossa ja Mustalammella	140
	27.3.	ohjelmallinen iltama Juurakossa	278
	30.3.	ohjelmallinen iltama Mustalammella	200
huhtikuu	1.4.	elokuva Mustalammella	175
	2.4.	elokuva Juurakossa	165
	5.4.	ohjelmallinen illanvietto	70

		Pekkolassa	
		Linnoitustöiden vuosipäivä, 2 tilaisuutta	300
	6.4.		
	8.4.	elokuva Juurakossa	140
	9.4.	elokuva Mustalammella	136
	14.4.	ohjelmallinen illanvietto Mustalammella	200
	15.4.	elokuva Juurakossa	150
	19.4.	ohjelmallinen illanvietto Juurakossa	175
	25.4.	elokuva Juurakossa ja Mustalammella	300
	26.4.	ohjelmalliset illanvietot Juurakossa ja Mustalammella	330
	27.4.	hartaushetki Juurakossa ja Mustalammella	130
	29.4.	elokuva Mustalammella	200
	30.4.	elokuva Juurakossa	200
	30.4.	ohjelmallinen illanvietto Mustalammella	250
toukokuu	4.5.	asevelikerhon perustava kokous	130
	7.5.	asevelikerhon järjestämä keskustelutilaisuus	60
	16. – 17.5.	elokuva Juurakossa ja Mustalammella	375
	17.5.	näytelmä: Syntipukki, Juurakossa	75
	18. – 19.5.	Kaatuneiden aseveljien muistojuhlat	300
	21.5.	hartaushetki Juurakossa ja Mustalammella	200
	23.5.	asevelikerhon naisjaoston ompeluilta Mustalammella	40
	25.5.	asevelikerhon naisjaoston kerhoilta Mustalammella	225
	29.5.	harmonikkamestari O. Laihasen konsertti	180
kesäkuu	2.6.	asevelikerhon kerhoilta Juurakossa	150
	6.6.	elokuva Mustalammella	160
	10.6.	hartaushetki Juurakossa ja Mustalammella	160

	13.6.	elokuva Mustalammella ja Juurakossa	390
	14.6.	asevelikerhon iltama Mustalammella	200

TR 212 tapahtumakalenteri	päivämäärä	mitä	osanottajamäärä
1940			
	29. – 30.7.	elokuva: Helmikuun manifesti	
	11. – 12.8.	isänmaallinen hartaustilaisuus	50
	24. – 25.8.	elokuva: Lapatossu	
		2 elokuvanäytäntöä	
		3 tanssitilaisuutta	
1.10. – 15.11.		3 elokuvaesitystä	1400
		3 tanssitilaisuutta	600
	17.11.	puhetilaisuudet lottaloissa	250
	30.11. – 1.12.	pikkujoulujuhlat	600
	6.12.	itsenäisyyspäivän vietto	kaikki
	14.12.	työmaan johtajien, mestarien ja lottien yhteinen illanvietto	65
	15.12.	puhetilaisuudet lottaloissa; past. Airas	240
		elokuvia: Jääkärien morsian ja Aatamin puvussa ja vähän Eevankin	950
		3 tanssitilaisuutta	
16.12. – 15.1		yhteinen jouluateria ja joulujuhla kummassakin lottalassa	
		samoin joulupäivänä	
		pastori pitänyt hartaushetket kummassakin lottalassa	
		Maan Turvan kiertue	160
		elokuvat: Paimen, piika ja emäntä, Helmikuun manifesti ja Rykmentin murheenkryyni	650
1941			
16.1. – 15.2.	3.2.	hihtokilpailut	20
		hartaushetkiä 3 kpl, Leikkonen	320
		3 ohjelmallista iltajuhlaa	640
		elokuvat: Hätävara ja Lapatossu	800
		3 tanssitilaisuutta	
16.2. – 15.3.	23.2.	hihtokilpailut	21
		hartaushetki, Leikkonen	100
		2 ohjelmallista tilaisuutta kummassakin	450

		lotalassa	
		muistomitalien luovutus kummassakin lotalassa	375
		elokuva: Sysmälinen	400
16.3. – 15.4.		työryhmän hiihtokilpailut	24
		työpiiri 210 hiihtokilpailut	81
		ohjelmallisia juhlatilaisuuksia 6 kpl	
	6.4.	Linnoitustöiden vuosijuhla kummassakin lotalassa	
		elokuvat: Rikas tyttö, Aktivistit ja Jääkäriin morsian	
16.4. – 15.5.		ohjelmallisia illanviettoja 3 kummassakin lotalassa	650
		hartaushetkiä 3, past. Airas	
		elokuvat: Rakuuna Kalle Kollola ja Poikamiesten holhokki	900
		maaottelumarssitilaisuuksia 5	550
16.5. – 15.6.		maaottelumarssitilaisuuksia 4	92
		juhla invalidien hyväksi	200
		ohjelmallinen illanvietto kummassakin lotalassa	300
		hartaushetkiä 1 kummassakin lotalassa	100
	25.5.	kesäurheilutoimikunnan neuvottelukokous	

TR 216 tapahtumakalenteri	päivämäärä	mitä	osanottajamäärä
	1940		
	25. – 26.7.	elokuva: Helmikuun manifesti	
	18. – 19.8.	isänmaallinen puhetilaisuus	50 - 70
	28. – 29.8.	elokuva: Lapatossu	
syyskuu		isänmaallinen puhetilaisuus ja hartaushetki, 2 lotalassa	50
1.10. – 15.11.		elokuvailtoja 6	ka: 300 - 400
		hartaushetki	50
		iltamia 7	ka: 200 - 300
16.11. – 15.12.		elokuvaesityksiä 8	1800
		jumalanpalveluksia 4	290
		pikkujoulujuhla 4	1000
16.12. – 15.1.		ohjelmallisia tilaisuuksia 2	400
		joulujuhla alalohkoittain 3	150
		kirkkomatka jouluaamuna	80
		elokuvaesityksiä 6	1800
		hartaushetkiä 3	120

		tanssi-iltamia 4	720
1941			
16.1. – 15.2.		ohjelmallisia tilaisuuksia 2	
		elokuvaesityksiä 4	
		hartaushetkiä 3	
		tanssi-iltamia 3	
16.2. – 15.3.		hiihtokilpailuja 2	60
		Kalevala-juhla	250
		rauhanteon muistojuhla 2	300
		iltamat	250
		tanssi-iltamia 5	800
		elokuvaesityksiä 1x2	600
16.3. – 15.4.		hartaushetkiä 2	60
		hiihtokilpailut	20
		ohjelmallisia tilaisuuksia 3	300
		elokuvia 2x3	900
		linnoitustöiden vuosipäivä 4	550
16.4. – 15.5.		elokuvia 3	900
		iltamia 2	300
		tanssi-iltamia 3	300
		hartaushetkiä 2	80
16.5. – 15.6.		hartaushetkiä 2	70
		elokuvia 3	900
		iltamia 2	250
		talkootansseja 4	400
		urheilukilpailut	11

Lähde: SArk T 910/2, T 910/3, T 910/23, T 12547/2 ja T 13154/63.